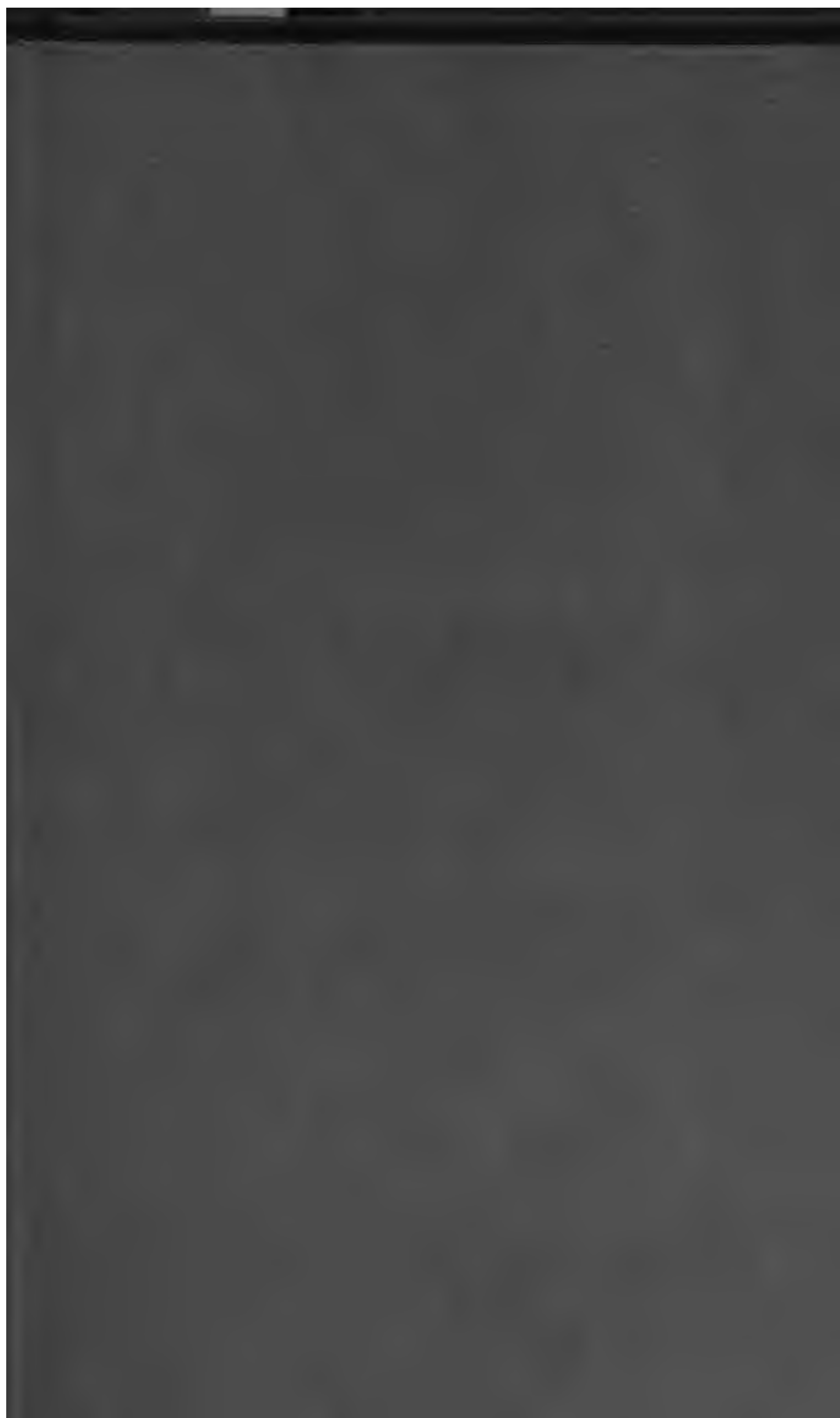








MYTHOLOGY AND TRADITIONS

OF THE

NEW ZEALANDERS.

KO

NGA MAHINGA

A

NGA TUPUNA MAORI

HE MEA KOHIKOHI MAI,

NA

SIR GEORGE GREY, K.C.B.,

GOVERNOR IN CHIEF OF THE NEW ZEALAND ISLANDS.

LONDON:
GEORGE WILLIS, 42, CHARING CROSS,
AND
GREAT PIAZZA, COVENT GARDEN.
1854.

KO NGA TAKE KORERO ENEI O ROTO.

WAHI—I.

WAHI—II.

WAHI—III.

PREFACE.

THE traditions printed in this volume contain the main part of the fabulous accounts given by the natives of New Zealand, of the creation of the world, of their gods and demigods, of the migrations of their ancestors, and of the principal actions of some of their most renowned forefathers.

These traditions were all either written down from the dictation of their principal Chiefs and High Priests, or have been compiled from manuscripts written by Chiefs. As might be expected, they contain much that is fabulous and highly extravagant, but it is probable that many of the fabulous tales are strung on to much that is true, as regards their history and the causes of their former migrations.

Although these traditions were all collected in New Zealand, there can be no doubt that they embody a great part of the Mythology of the entire Polynesian race—the names of the principal heathen deities throughout all the islands inhabited by that race are identical, and natives from Rarotonga, and from other islands of the Pacific who have heard these traditions, have stated that they nearly accord with their own.

Those who understand the Maori language, and

who desire further information regarding the ancient traditional poetry and mythology of the Polynesian race will find much interesting matter relating to those points, in the volume of ancient traditional Maori Poetry, which I have published under the title of—"Ko nga Moteatea me nga Haki-rara o nga Maori."

I have only further to add, that Mr. Murray, of Albemarle Street, is about immediately to publish a translation which I have prepared of the greater part of this work, when those who do not understand the Maori language, and are yet anxious to become acquainted with the religious rites and belief, and the fabulous traditions of a savage and idolatrous race, as handed down by their High Priests through many successive generations, will thus have an opportunity of gratifying their curiosity.

G. GREY.

London, Sept. 1854.

WAHI.—I.



KO NGA TAMA A RANGI.

KOTAHI ano te tupuna o te tangata maori, ko Rangi-nui e tu nei, ko Papa-tu-a-nuku e takoto nei.

Ki nga tangata maori, na Rangi raua ko Papa nga take o mua, ina hoki, i pouri tonu te Rangi me te whenua i mua, ko Rangi raua ko Papa, e pipiri tonu ana kaore ano i wehea noatia, a e rapu noa ana, ana tamariki i te ahuatanga o te po o te ao, e whakaaro ana ratou kua maha nga tangata, kua tini, a kaore ano i marama noa e pouri tonu ana. No reira enei kupu, i a Po, i te Po-tuatahi, tae noa ki te Po-tua-ngahuru, ki te rau, ki te mano, koia tenei kaore ano hoki i whai ao noa, e pouri ana ano ki te Maori.

Ka whakaaro nga tama a Rangi raua ko Papa. "Tena tatou ka rapu tikanga mo Rangi raua ko Papa, kia patua ranei, kia wehea ranei," ka mea mai a Tu-matauenga, "Ae, tatou ka patu i a raua."

Ka mea atu a Tane-mahuta,

"Kauaka, e ngari me wehewehe raua, ki runga tetehi, ki raro tetehi, kia kotahi hei tangata ke ki a tatou, kia kotahi hei matua ki a tatou."

Ka whakaae ratou tahi, ka tino aroha ano tetehi o ratou ko Tawhiri-ma-tea, ki te mea i wehea ai raua, tokorima i pai kia wehea, tokotahi i aroha.

Koia enei kupu,

"Te Po, te Po, te Ao, te Ao, te kimihanga, te hahaunga, i te Kore, i te Kore."

Ko ta ratou rapunga whakaaro hoki mo o ratou matua kia tupu ai te tangata.

Na ko enei kupu,

"Ko te nuinga, ko te roanga.'

Ko te nuinga ake o a ratou whakaaro patu i o

ratou matua, kia ora ai te tangata, koia tenei a ratou tikanga.

Na whakatika ana a Rongo-mata-ne ki te wehewehe i a raua, kore ake i mawehe. Na, ka whakatika ko Tangaroa ki te wehewehe, a kore ake i mawehe. Na, ka whakatika ko Haumia-tiketike, pena tonu. Na, ka whakatika ko Tu-matauenga, pena tonu. Na ka tahi ano ka whakatika ko Ta-ne-mahuta, ka whawhai, kihai rawa i taea e ona ringaringa, na, ka tahi ka panga tona upoko ki raro, ko ona waewae ki runga, na, ka tahi ka mawehe a Rangi raua ko Papa, aue noa ana, "Hei aha i kohurutia ai, mo te aha tenei hara i patua ai maua, i wehea ai," hei aha ma Ta-ne-mahuta, aua tonu iho tetehi, aua tonu ake tetehi, koia nga pepeha nei.

"Na Ta-ne i toko, ka mawehe Rangi raua ko Papa, nana i tauwehea ai, ka heuea te Po, ka heuea te Ao."

Mawehe kau ano koa, e hara katahi ano ka kitea te tini tangata, e huna nei ki roto i te areareanga o nga poho o Rangi raua ko Papa.

Ka tupu te whakaaro i a Tawhiri-ma-tea kia tahuri mai ia ki te whawhai ki ona tuakana, mo te wehewehenga i o ratou matua, ta te mea kaore ia i whakaae kia wehea raua te wahine i te tane, i nga tamariki; ko nga tuakana anake i whakaae kia wehea, a kia kotahi e waiho hei matua ki a ratou, ko Papa-tu-a-nuku anake.

Ka tupu hoki te whakaaro i a Tawhiri-ma-tea, kei tupu te pai, tona whakatikanga ake kei te whai ano i tona matua, ana piri ana mai i te ateatenga o Rangi-nui, ka tae atu ki reira, ka tahi ka whakaarohia nuitia e raua tahi, ka tupu te whakaaro i a Rangi-nui me te whakarongo atu a Tawhiri-ma-tea, a ka mohio atu, ka tahi ka whakatupuria nga uri o Tawhiri-ma-tea, a ka nui haere; ka tonoa tetehi ki te hau-a-uru, tetehi ki te tonga, tetehi ki te marangai, tetehi ki te tua-raki, otira ko o ratou ingoa tonu era ko ana tamariki.

Katahi ka tonoa ko te Apu-hau, ko te Apu-matangi,

ko Ao-nui, ko Ao-roa, ko Ao-pouri, ko Ao-potango, ko Ao-whetuma, ko Ao-whekere, ko Ao-kahiwahiwa, ko Ao-kanapanapa, ko Ao-pakakina, ko Ao-pakarea, ko Ao-takawe, ko Tawhirimatea. Te tino putanga, ko ia ano, anana, tutu ana te heihei, pa ka pa tona waha ki a Ta-ne-mahuta e tu tonu ana, ana whatiia porotia i waenga nui, anana, whati poro, tana hinganga ki raro me nga manga ana takoto ana ki te whenua, anana ma te huhu, ma te popo, ma te hanehane.

Tana whiunga ki te wai, anana, ko Tu-pari-maewaewa, ko Uru-tira, anana ka whati haere Tangaroa ki te wai, otira i matua whakawawa ano nga uri o Tangaroa, na Tangaroa tonu hoki ko Punga, na Punga, tokorua o ana, ko Ika-tere ko Tu-te-wehiwehi, ko tetehi ingoa ona ko Tu-te-wanawana, e rua ona ingoa.

I te whatinga o Tangaroa ki te wai no reira aua tangata i totohe ai, tatou ki uta, tatou ki te wai, te rongo etehi, te rongo etehi, wehea ake etehi, he hapu ano, he hapu ano, ko te hapu i a Tu-te-wanawana i noho i uta, ko te hapu i a Punga, i haere ki te wai, ko nga wehewehenga a Tawhiri-ma-tea.

No reira enei pepeha

"Taua ki uta, taua ki te wai."

I ki atu hoki a Ika-tere ki a Tu-te wanawana

'Taua ki te Wai,
Mea mai ana a Tu.'

'Anana taua ki uta,
Ka mea mai ano a Ika'

'Haere hoki ra koe ki uta, whakaahua koe ki te ahi rarauhe,
Ka mea atu hoki a Tu' ki a Ika'

'Haere koe ki te wai, whakairihia ki runga ki te rourou kai maoa, a haere au i uta, ko Tu-te-wehi-wehi, ko Tu-te-wanawana,'

Ka tahi te rua ona ingoa ka huaina.

He oi wehea ake era tokorua, marara ana, ki te wai, ki uta.

No reira, ka mau tonu he pakanga a Tangaroa ki a

ratou matua, kia ora ai te tangata, koia tenei a ratou tikanga.

Na whakatika ana a Rongo-mata-ne ki te wehewehe i a raua, kore ake i mawehe. Na, ka whakatika ko Tangaroa ki te wehewehe, a kore ake i mawehe. Na, ka whakatika ko Haumia-tiketike, pena tonu. Na, ka whakatika ko Tu-matauenga, pena tonu. Na ka tahi ano ka whakatika ko Ta-ne-mahuta, ka whawhai, kihai rawa i taea e ona ringaringa, na, ka tahi ka panga tona upoko ki raro, ko ona waewae ki runga, na, ka tahi ka mawehe a Rangi raua ko Papa, aue noa ana, "Hei aha i kohurutia ai, mo te aha tenei hara i patua ai maua, i wehea ai," hei aha ma Ta-ne-mahuta, aua tonu iho tetehi, aua tonu ake tetehi, koia nga pepeha nei.

"Na Ta-ne i toko, ka mawehe Rangi raua ko Papa, nana i tauwehea ai, ka heuea te Po, ka heuea te Ao."

Mawehe kau ano koa, e hara katahi ano ka kitea te tini tangata, e huna nei ki roto i te areareanga o nga poho o Rangi raua ko Papa.

Ka tupu te whakaaro i a Tawhiri-ma-tea kia tahuri mai ia ki te whawhai ki ona tuakana, mo te wehewehenga i o ratou matua, ta te mea kaore ia i whakaae kia wehea raua te wahine i te tane, i nga tamariki; ko nga tuakana anake i whakaae kia wehea, a kia kotahi e waiho hei matua ki a ratou, ko Papa-tu-a-nuku anake.

Ka tupu hoki te whakaaro i a Tawhiri-ma-tea, kei tupu te pai, tona whakatikanga ake kei te whai ano i tona matua, ana piri ana mai i te ateatenga o Rangi-nui, ka tae atu ki reira, ka tahi ka whakaarohia nuitia e raua tahi, ka tupu te whakaaro i a Rangi-nui me te whakarongo atu a Tawhiri-ma-tea, a ka mohio atu, ka tahi ka whakatupuria nga uri o Tawhiri-ma-tea, a ka nui haere; ka tonoa tetehi ki te hau-a-uru, tetehi ki te tonga, tetehi ki te marangai, tetehi ki te tua-raki, otira ko o ratou ingoa tonu era ko ana tamariki.

Katahi ka tonoa ko te Apu-hau, ko te Apu-matangi,

ko Ao-nui, ko Ao-roa, ko Ao-pouri, ko Ao-potango, ko Ao-whetuma, ko Ao-whekere, ko Ao-kahiwahiwa, ko Ao-kanapanapa, ko Ao-pakakina, ko Ao-pakarea, ko Ao-takawe, ko Tawhirimatea. Te tino putanga, ko ia ano, anana, tutu ana te heihei, pa ka pa tona waha ki a Ta-ne-mahuta e tu tonu ana, ana whatiia porotia i waenga nui, anana, whati poro, tana hinganga ki raro me nga manga ana takoto ana ki te whenua, anana ma te huhu, ma te popo, ma te hanehane.

Tana whiunga ki te wai, anana, ko Tu-pari-mae-waewa, ko Uru-tira, anana ka whati haere Tangaroa ki te wai, otira i matua whakawawa ano nga uri o Tangaroa, na Tangaroa tonu hoki ko Punga, na Punga, tokorua o ana, ko Ika-tere ko Tu-te-wehiwehi, ko tetehi ingoa ona ko Tu-te-wanawana, e rua ona ingoa.

I te whatinga o Tangaroa ki te wai no reira aua tangata i totohe ai, tatou ki uta, tatou ki te wai, te rongo etehi, te rongo etehi, wehea ake etehi, he hapu ano, he hapu ano, ko te hapu i a Tu-te-wanawana i noho i uta, ko te hapu i a Punga, i haere ki te wai, ko nga wehewehenga a Tawhiri-ma-tea.

No reira enei pepeha

"Taua ki uta, taua ki te wai."

I ki atu hoki a Ika-tere ki a Tu-te wanawana

'Taua ki te Wai,

Mea mai ana a Tu.'

'Anana taua ki uta,

Ka mea mai ano a Ika'

'Haere hoki ra koe ki uta, whakaahua koe ki te ahi rarauhe,

Ka mea atu hoki a Tu' ki a Ika'

'Haere koe ki te wai, whakairihia ki runga ki te rourou kai maoa, a haere au i uta, ko Tu-te-wehi-wehi, ko Tu-te-wanawana,'

Ka tahi te rua ona ingoa ka huaina.

He oi wehea ake era tokorua, marara ana, ki te wai, ki uta.

No reira, ka mau tonu he pakanga a Tangaroa ki a

Tane, a Tane hoki ki a Tangaroa, mo te omanga o nga tamariki a Tangaroa ki uta.

Ka mate nga tamariki a Tangaroa i a Tane, ara, i nga waka, i nga kupenga, i nga tara, i nga matau, ka pau hoki i a Tangaroa nga tamariki a Tane, ka ngaromia nga waka i te moana e te ngaru, ka horomia hoki nga whenua, nga rakau nga whare e te waipuke, ka kai tonu nei hoki te wai i te whenua, ara, i a Papa-tu-a-Nuku, kia riro ai hoki nga rakau kaha i a ia ki waho i te moana, kia maroro katoa ai hoki te whenua a Tane i a ia, nokonei hoki a te tangata karakia.

Tapatua koi uta
Tapatua koi tai
Tapatua Ta-ne,
Tapatua Tangaroa,
He kaha koi uta
He kaha koi tai
He kaha Ta-ne
He kaha Tangaroa.

Te whakatikanga o Tawhiri-ma-tea ki a Rongo-ma-tane, raua ko Haumia-tiketike, e hara hopukanga ake a Papa, e hara kua ngaro era tokorua, ka huna, ngaro noa i tana hunanga, ana rapu kau ana a Tawhiri-ma-tea, kua huna e Papa ana tamariki.

Ka tahi ka taia e Tawhiri' ki a Tu-mata-uenga, ho atu rawa ana riri, ho atu rawa te ngaueue, te aha, hei ahatanga ma Tu', ana ko ia anake te tamaiti, o taua hunga i whakawawa nei kia patua o ratou matua, ko ia anake i toa ki te whawhai, ko ana tuakana i papa noa i te ngaunga a Tawhiri' ratou ko ana tama; whatiwhati rawa a Tane' poro pu, ko Tangaroa i oma ki uta etehi, ki te wai etehi; ko Rongo', ko Haumia-tiketike i oma ki te whenua, ko Tu-mata-uenga i tu tonu i te ateatenga o tona whaea o Papa-tu-a-nuku. Na ka mariri nei te ngakau o Rangi' raua ko Tawhiri.'

Taria nei he mate e pa mai ki a Tu', no te tupunga o nga tamariki a Taranga raua ko Makea-tu-tara; ko Maui-taha, ko Maui-roto, ko Maui-pae, ko Maui-waho, ko Maui-tikitiki-o-Taranga, ko te tangata tera nana i

tinihanga a Hine-nui-te-po no reira i mate ai te tangata, mei kore te tinihangatia e Maui-tikitiki, e kore e mate, penei ka ora tonu te tangata, ake, ake, ake, na Maui-potiki i tinihanga ki a Hine-nui-te-po, i pa mai ai he mate ki nga tangata o te ao, paku ki runga, paku ki raro.

Katahi ka rapu a Tu' i tetehi whakaaro mana kia tahuri ia ki te patu i ona tuakana, no te kaha-koretanga ki te rapunga utu a Tawhiri' mo ana matua, a ko ia anake i toa ki te whawhai. A whakaaro ana Tu-mata-uenga i ngoikore ona tua-kana, ko ia anake i maia, ka rapu ano i te whakaaro mo Ta-ne-mahuta no te mea kahore i hoki mai hei hoa mona, ka mahara ia kua whai uri ia, a ka nui haere, ka whakatupu kino mai ki a ia ; ka mahi ia i te whanake, kei te whakakopeti mai, ka taia he mahanga, ka oti kei te tahere, kei te whakairi, e hara papa noa, kihai i rere, kihai i aha.

Kei te rapu hoki ia i nga uri o Tangaroa, a ka kitea atu ki te whakamarara, ara ki te tere : kei te tapahi i te harakeke, kei te ta kupenga, kei te hao, ana pae ana ki uta.

Muri mai ano kei te rapu i a Rongo' raua ko Haumia', e hara ka kitea ki nga makawe, ka taraia he kaheru, ka ranga he kete, ka koia ki te whenua pae ake ki runga a Rongo' raua ko Haumia' maroke ake i te ra.

Na reira i kainga katoatia ai e Tu-mata-uenga ona tuakana, a pau ake te kai e ia hei utu mo ta ratou tukunga i a ia ki te whawhai ki a Tawhiri' raua ko Rangi, a mate katoa, ko ia anake te tangata i toa ki te whawhai.

Ka mate ona teina i a ia ka tahi ka wehewehea ona ingoa; ko Tu-ka-riri, ko Tu-ka-nguha, ko Tu-kai-taua, ko Tu-whakaheke-tangata, ko Tu-mata-wha-iti, ko Tu-mata-uenga ; i whakaritea tonutia ona ingoa ki a ratou ko ana tuakana ; a tokowha ona hoa i kainga katoatia e ia, ko tahi i tapu ko Tawhiri' ko tona whakapakanga i waiho tonu hei hoa whawhai mona, i rite ano ki tana riri ta tona teina riri.

Ko te maoritanga o nga ingoa o enei tamariki a Rangi' raua ko Papa': Ko Tangaroa he ika: ko Rongo-ma-tane ko te kumara; ko Haumia-tikitiki, ko te aruhe; ko Ta-ne-mahuta, ko te rakau, ko te manu; ko Tawhiri-ma-tea, ko te hau; ko Tu-mata-uenga, ko te tangata.

I whakanoaia ai ona tuakana tokowha e Tu-mata-uenga, no reira ka wehewehea e ia ana karakia. He karakia ano mo Ta-ne-mahuta, mo Tangaroa ano tona; mo Rongo-matane ano tona; mo Haumia' ano tona, ko te wahi i rapu ai ia i nga karakia nei, kia whakahokia iho ona tuakana, hei kai mana. He karakia ano hoki mo Tawhiri-ma-tea, he tua mo te rangi, he karakia ano mo Papa-tu-a-Nuku, kia noa katoa ai i a ia ratou, no reira i rapua ai e ia he tikanga karakia mana, otira na te atua ano ia i whakaako i mohio ai.

He maha nga karakia mo Tu-mata-uenga he pana tamarika, karakia mo nga kai, karakia mo nga taonga, karakia mahaki, karakia mo nga wairua, he aha, he aha.

No reira ano i ngaro ai tetehi wahi o te whenua, no te putanga mai o te riri a Tawhiri-ma-tea, i whawhai mai ra ki ona tuakana, a ngaro ana te nuinga o Papa-tu-a-Nuku; ko nga ingoa o aua tangata tupuna nei nana i whakangaro te whenua, koia tenei ko Ua-nui, ko Ua-roa, ko Ua-whatu, ko Ua-nganga, a raua nei tama ko Hau-maringi, ko Hau-marotoroto, ko Tomai-rangi, a ngaro katoa te nuinga o te whenua i te wai, wahi iti hoki, te wahi i maroke.

I reira ka nui haere te maramatanga, katahi ka nui haere nga tangata i huna nei e Rangi raua ko Papa, ko te tupuranga tangata, ko Tu-mata-uenga ratou ko ana tuakana, ko era ano i a Po, i a Ao, i a te Kore, i a te Kimihanga, i a Runuku ma, puta noa mai ki a Ngainui ma, ki a Whiro-te-tupua ma, a ki a Tiki-ta-whito-ariki ma hoki. A ka tupu nei nga uri o Tu-mata-uenga, a nui haere, nui haere, ka tae ki te whaka tupuranga i a Maui-taha ratou ko ana teina ko Maui-

roto, ko Maui-pae, ko Maui-waho, ko Maui-tikitiki-o-Taranga.

I naianei, kei te noho ke a Rangi i tana wahine, i a Papa-tu-a-Nuku, a kei te mihi tonu te aroha a te wahine ki tana tane, ko ia te kohu o nga maunga e rere na ki runga, ka ringitia hoki nga roimata e Rangi ki runga ki a Papa-tu-a-Nuku, ko ia te hauku.

MAUI.

NA ka ui atu a Maui ki a ana tuakana, ki te wahi i noho ai to ratou matua tane, matua wahine, kia whakaaturia atu ki a ia, a kia haere atu ia ki te rapu i taua wahi e noho nei raua, ka mea atu ratou ki a ia. 'Aua hoki! nowhea matou e kite, kei runga ranei, kei raro ranei, kei tawhiti atu ranei i a tatou.'

Ka mea atu ia; "Maku e rapu, ka kitea; ka mea atu nga hoa, He aha koe to matou whakapakanga i kite ai, he aha matou o matamua i kore ai e mohio ki tona wahi e ngaro nei, kua kite ra hoki koe, muri iho i tau whakakitenga mai ki a matou, ko to tatou whaea, a i te po i moe tahi ai tatou, ao rawa ake te ata, ko tatou anake e moe ana i te whare, a e pena tonu ana ia po, ia po, a nohea i matauria, ka mea atu ia, A hei konei whakarongo ake ai."

Ta te mea, kua kitea ake e ia i muri iho o tona kitenga e tona whaea, e ona whanaunga, me ona tuakana, i a ratou e haka ana, ka haka nei, ka noho kei nga tuara a Maui-potiki, ka tatau mai to ratou whaea i ana tama, ka mea, "Ko Maui-taha, ko Maui-roto, ko Maui-pae, ko Maui-waho. Ha! nowhea to koutou toko-rima, ka mea atu a Maui-potiki, Nau ano au, ka tatau ano te ruahine ra, Ana, toko-wha ano koutou, ka tahi hoki au ka kite i a koe," he oi, he roa nga kupu totohe a raua i roto i te kapa o ta ratou haka.

Ka puta mai te kupu a taua wahine, "Haere atu koe i roto i tenei whare, e hara koe i te potiki naku, na te tangata ke koe. Ka tahi ka mea atu te Maui raka, Ae, me haere ke atu au, e ngari he tamaiti au na te tangata ke, e ki ana ra pea au nei, nau ano au, ina hoki i whanau ano au i te taha o te akau, a i whiua atu au e

koe, ki te hukahuka o te tai, a he mea takai a hau e koe ki roto ki tou tikitiki, a he mea apoapo a hau e te rimu, takai atu, takai mai, a, na te apu-hau, na te apu-matangi au i whakahoki mai, ki uta nei, a takaia ana au e nga tawhaowhao o te akau roa, a tau mai ana te tini o te ngaro, ki te karamuimui i a au, me nga manu hoki, ka puta mai hoki toku tupuna, a Tama-nui-ki-te-Rangi, ka kitea ki te ngaro, me nga manu, e karamui' ana i runga i nga tawhaowhao, ka rere mai taua tupuna nei, ka heua ake, ara! he tangata, ka tahi au ka tangohia ake."

"Ka kawea atu au e ia ki roto ki te whare, he mea whakairi ki runga noi ai, kia ngaua ake e te auahi e te mahana, a ora noa ake au i te mahi atawhai, a taua tupuna nei, a rongo ana au i te rongo haka o tenei whare, haere mai nei, otira i roto ano au i tou puku, ka rongo au i nga ingoa o aua matamua e tauria ana e koe o ratou ingoa, a tae noa ki tenei po, ka rongo tonu au ki a koe e whakahua ana i o ratou ingoa, koia a hau ka mea atu nei ki o koutou ingoa, ko Maui-taha, ko Maui-roto, ko Maui-pae, ko Maui-waho, ana ko a hau, ko Maui-potiki a hau e noho atu nei."

Ka tahi tona whaea ka karanga atu ki a Maui-potiki, "Ko koe ano taku whakamutunga, me te ruahinetanga o taku tinana, a ka mea atu nei a hau ki a koe, ko Maui-tikitiki-o-Taranga," taua maia.

A, i muri iho i taua tautohetanga, ka mea mai a Taranga ki tana muringa, "Haere mai koe kia moemoe-tahi i roto i to whawharua, a kia hongi atu au, kia hongi mai koe, ka peke atu ia, kei te moetahi. Ara hoki ko ana matamua, kei te korerorero ki a ratou ano. Ha! ko tatou ko te mea i ata tirohia iho e ia te ata whanautanga, me te ata takotoranga ki runga ki te takapau-hora-nui, he aha ra te moetahi ai ki a ia, i te itinga, i awhitia ai e ia, pakeke rawa ake, te moetahi, te aha; tena ko tenei whakatahe, ko wai tatou ka ata kite atu, na te rimu tana i awhina, na wai ranei, na te tangata noa atu ranei tana tamaiti, ka anga ia ka moe-

tahi, na wai koa hoki te whakatahe i ki, a ka whiua atu ki te wai, e hoki mai hoki hei tangata ora ki te ao marama, tena ko tenei koroke, kua mea nei ia, hei tangata ki a tatou;"

Ka mea atu nga toko-rua ki era atu toko-rua atu, "He aha koaua ana te waiho ai hei hoa aroha mo tatou, i nga ra o te pai, hei pai, i nga ra o te kino, hei kino, ana e ngari e te whanau, he awhina tangata anake te rangatiratanga o tenei mea o te tangata, he mahi kai, he tangohanga, he aha, he aha, kia tipu ai te pai, kei pera tatou me nga tama a Rangi-nui raua ko Papa-tu-a-Nuku, tahuri ake ano, kei te whakaaro patu i o tatou tupuna, ae katoa ana ratou toko-wha, he wahi iti te kupu a Tawhiri-ma-tea i aroha ki o ratou matua, ko te nuinga, i whakaae tahi ratou ki te patu, a muri iho, ka kite ia, kua tawhiti ke te tane, i te wahine, ana, ka tango mahara ia, ka whawhai mai ki ona tuakana. Na reira hoki a Tu-mata-uenga ka tahuri atu ki te whawhai ki ona tuakana, me ona matua, a e mau nei ano tona whawhai ki ona whanaunga; waihoki ko tatou, kaua e whakatupu wehewehe i roto i a tatou, kei tahuri ake aua whakaaro kino, e patu ana i a tatou, a pena iho me nga tama, a Rangi-nui raua, ko Papa', ka mea atu etehi, Ae, e o maua matamua, ka tika, a me mutu i konei,"

Po iho ano, ao ake ano te ra, kua whakatika a Taranga, kua ngaro whakarere i te whare i ana tamariki, oho rawa ake nga tama, tirotiro kau ana, ka mohio nga matamua, ka pouri tonu taua tamaiti muringa, e hua ana e ngaro nei, kei te mahi kai pea, kaore, kei te tahuti noa atu. Po iho ano, ka puta mai ano to ratou whaea, kei te haka ano nga tama, mutu kau ano, kua mea mai ano ki tana muringa, haere mai ano taua ki konei moe ai, a moe ana, a ao rawa ake, kua ngaro ano, ka tahi ia ka tupato ki te mahi maminga tonu a taua wahine, ia po, ia po, a tae noa ki tetehi atu po, ka moe tahi ano raua ko tona whaea, me te tokomaha ano hoki e moe ana. Tango-

hanga e te tama, e hara kua riro te tu, me te marowhaiapu, e hara kua ngaro, tangohanga atu, kei te purupuru i te matapihi, i te whatitoka, kei puta mai hoki te haeata o te awatea ki roto i te whare, kei hohoro te whakatika o taua wahine i te pouritanga o te po, no reira i tupato ai tona ngakau. Nawai i po, i po, a ka marama, ka kitea te turi o te tangata, ka rere te ra, ka morunga noa atu, ka tahi te wahine ra ka mahara. Ha! he po ke hoki tenei ina hoki te roa, ka mutu, kei te moe ano, oho ake, kei te rapu ano tona whakaaro, te kitea koki te maramatanga mai o waho, i te mea kua oti rawa te purupuru te whare.

Ka tahi ia ka maranga ake, anana—kua noho tahanga ia, ka rapurapu noa ia i tetehi maro, me tetehi tu mona, nowhea hoki i kitea, ka tahi ia ka rere atu ki te kukume mai i nga puru o te pihanga, o te whatitoka, kukume rawa mai, anana—kua tikokekoke noa ake te ra o waho. Ka tahi ka rawhia reretia te karukaru puru o tana whare hei paki putanga mona, e hara kua puta kei waho, e aue haere ana mo te kohurutanga e ana tamariki.

Ka pahure atu ki waho to ratou whaea, ka maranga ake taua nauhea ra, ka titiro atu i te haeatatanga o te whatitoka, titiro rawa atu, ka tango ki te pu wiwi, ka rere iho taua wahine nei ki roto ki te koruarua, akina iho hoki taua pu wiwi nei, ana me te poko.

Ka tahi ka puta atu taua maia nei a Maui-potiki, kukume rawa ake, e puare katoa ana a roto, puta noa ki raro.

Ka tahi ia ka hoki mai ki te whare, ka mea ki ona tuakana e moe ana, "E hoa ma, e oho, kati te moe, maranga, ka waiho tonu tatou hei tinihangatanga ma to tatou whaea, ka tahi ano ka maranga ake ona hoa, anana—kua paratu noa atu te ra, ka ui atu ano taua nauhea nei ki ona tuakana, Kei whea te wahi i to tatou matua tane, matua wahine? ka mea mai ratou, Aua hoki, kaore ano matou i kite noa, ahakoa, ko Maui-

taha, ko Maui-roto, ko Maui-pae, ko Maui-waho, kaore noa iho i te kite, a hei a koe ranei ka kitea ai taua wahi e rapua na e koe, hei aha mau tena, e kore koe e noho marire tatou, hei matua tane aha, hei matua wahine aha, nana koia tatou i whangai ki te kai, a kaumatua noa nei. Hua atu, ko te Rangi to tatou matua, nana hoki i ho mai i ana uri, i a Hau-whenua, i a Hau-maringiringi, i a Hau-marotoroto, i a Toua-rangi, i a Tomairangi, nana i ho mai i ena tangata hei atawhai i a matou nei kai, na Papa-tu-a-Nuku i whakatupu ake ana purapura, hei oranga mo ana uri i tenei ao tu-roa."

A ka mea atu ano a Maui-potiki, "E tika ana ano ena kupu, e ngari ki a au, me he mea ko a hau hoki koutou, ko ta te hukahuka o te tai, ko tana i whakatupu, i whangai mai, te pena na te whakaaro, e ngari ki a au, ma koutou e tino rapu te wahi i kai ai koutou i tona u, a no te mahuetanga o te wai u, ka tahi ena kai ka kainga e koutou."

Tena ko tenei e te whanau, kaore au i kai i te wai u, i te kai hoki, a e aroha ana au ki a ia, he oi ano te mea e aroha nei au, ko taku nohoanga i roto i tona kupu. koia au ka mea nei, kia kite au i te wahi e noho nei raua. A ka miharo ona tuakana ki to ratou teina.

Ka mutu te miharo a ona hoa ki a ia, ka tonoa atu ia kia haere atu kia rapu i a raua, katahi ia ka haere atu, kua oti noa ake ra hoki i a ia tana mahi matamua te whakarite e ia, i muri iho i tana whakakitenga ki ona whanaunga, i te whare haka, kua oti ake ia te whaka-ahua ki te ahua o nga manu, o ia manu, o ia manu, o ia manu o te ao, a kaore tetehi ahua ona i paingia e ona tuakana, i tana whakakitenga ki a ratou, he muringa, tona whakaahuatanga ki te ahua o te kukupa, kei te ahua o te kukupa, ka tahi ona tuakana ka mea atu, e tama e; ka tahi koe ka tino pai, pai rawa, pai rawa atu koe, i o te tuatahi ritenga kua mahue atu ra.

Ko te wahi koa i pai ai ia, no te maro-whaiapu, me te tu o tona whaea i wetekia ra e ia, a ko taua maro ano te mea e ma tonu i tona uma na, a he maro-waero hoki. A ko tona tu ano te wahi e pango tonu na i tona kaki. I mua tenei mahi ana, a i tona rapunga nei ano kia kite i ona matua, ka haere hoki ia ki te whakarite i a ia ki te ahua o te kukupa, a rite ana—ki to mua ahua, ka kite hoki ona hoa, ka mea atu, e tama e! ka pai koe. Kei tona nohoanga hoki i runga i te manga o te. rakau, anana,—te ngaoko, te aha, ko te tumu kau ano ki a ia, koia hoki nga whakatauki nei. " He kukupa pae tahi."

A ao kau ano te ra, ka tahi ia ka mea iho ki ona tuakana, " Hei konei noho ake ai, whakarongo ake ai ki toku ngaromanga nei, he nui no te aroha koia ka rapua nei, a whakarongo ake, i tika pea aku mahi i kitea nei e koutou?"

" Waihoki ko te ahua o te manu, e kore e taea e te tangata kahakore, tena ko ahau ko to koutou mutunga, kua taea katoatia, a ka tahi nei pea ahau ka rehea, kei tenei haerenga ki tera wahi, ka mea atu ona tuakana, he haere whawhai koia tau, hua atu, he rapu tau kia kitea te mea e aroha nei tatou, a ka kitea, noho ana, ka ngarongaro te aroha, hoki ana mai, hoki atu, hoki mai,"

Ka mea atu ia, " Koia kau ano te take i haere ai au, a hei toku taenga atu pea ki reira, ka kite atu pea au i o reira pai, a ka pai; i o reira kino, ka kino atu. Ka mea mai ratou, ae, e tika ana ua au haere ano i runga i ou mohiotanga, ka tahi te tangata ra ka haere ano ki te ngahere, ana tona putanga mai, ana me te tino kukupa, hinga noa ake ano ona tuakana, hore he ngoi, hore he aha. Te tino whakatikanga, ka tae kei te rua i rere iho ra tona whaea, tangohia ake te pu wiwi, e hara kua ngaro kei roto, akina iho hoki kua ngaro ano. Te tino rerenga, e rua ano titahatanga, e hara kua tatu kei raro e rere ana, titahatia atu, titahatia mai, e hara kua ronaki te rere.

Kai tahi ka kitea atu te rangapu tangata nei e taka ana mai i raro i nga rakau, ko te ingoa, o aua rakau, he manapau, ka tahi ka rere atu, noho ana i runga i te tihi o taua rakau, e nohoia ake ra e taua rangapu, e hara kua kite tonu iho i tona matua wahine, e takoto tahi ana raua ko tana tane, ka mahara ia, e ko aku matua tonu enei, e noho ake nei, a ka tino rongo ia i o raua ingoa e whakahuatia ake ana e nga hoa noho tahi, ka tahi ia ka neke tata iho ki raro iho, ka tango ia ki tetehi hua o taua rakau, ka panga iho, e hara pa tonu ki te rae o tona matua tane, ka mea etehi, "He manu pea, ka mea taua tangata ra, e hara he mea makere noa iho, ka tango ano taua kukupa ra i te hua-rakau, ana pa tonu ki tetehi, mamae rawa, ka tahi ka tino aue raua, ka whakatika katoa ki te titiro, a ra, e noho iho ana, otira, i rangona ki te tumu i tino kitea ai. Ka tango katoa te iti te rahi ki te kohatu, hei kuru i a ia, a roa noa atu ratou, e epaepa ana i a ia, kihai hoki i pa, ka tahi tona papa ka whakatau epa ake, ehara kua pa."

Otira, nana ano i mea kia pa ia, i te kohatu a tona papa, mei waiho tonu, nohea e pa atawhaia ki tona peke maui, e hara taka ana ki raro takoto ai, te whakatikanga atu o nga tangata ki te tango mai, anana, kua whakatangata taua manu.

Ana ka wehi taua iwi ki ona kanohi, ano i taia ki te takou te whero, ka mea ratou, "Koia ano i roa ai te nohoanga iho, me he manu, kua rere noa atu, kaore he tangata ano," ka mea etehi, he atua koa, ina te ahua kaore ano i kitea tenei ahua, i muri iho i te wehenga o Rangi raua, Ko Papa-tu-a-Nuku, ka tahi ka mea atu a Taranga, ko-tahi rawa te mea i kitea e au, ia po, ia po, i au e haere nei kia kite i aku tamariki, ka kite hoki au i te penei, otira, tera atu i tenei, ina hoki, whakarongo mai, i taku haerenga i te taha o te akau i whanau au i tetehi tamaiti aku, a takaia ana ki roto ki toku tikitiki, a whiua ana e a hau ki roto ki te hukahuka o te tai, a i muri iho, ka kitea e tona tipuna, e

Tama-nui-ki-te-Rangi, a pena tonu me nga kupu a Maui-potiki i korero ra ki a ratou, i a ia ai i roto i te whare ona tuakana, me to ratou whaea, ka mutu te korero a Taranga ki a ratou ko tana tane.

Ka tahi ka mea atu ki a Maui e noho ra, Nohea koia koe? no te uru? no te raki? Kao! no te marangai? Kao! ati no te hau tonga? Kao, ati no te hau koe e pu mai nei ki taku kiri? Ka tahi ka hamumu atu te waha, Ae, E! ko taku potiki te tangata nei. Ka mea mai ano te kuia ra, ko Maui-taha koe? Kao, ati ko Maui-tikitiki koe a Taranga? Ae, E! ko taku potiki tenei tangata. Na te apu-hau, na te apu—matangi, na Tupari—mae-waewa, nana i ahu mai, ka ki ia, he tangata, haere mai e tama e! kakea ake te taupu o te whare o to tupuna o Hine-nui-te-po.

Ka tahi te tangata ra ka kawea ki te wai, e tona papa, ka tohia, ka mutu, ka whangaia te hau mo ana mahi. Pawera tonu tana papa a Makea-tutara ki te napenga o tana karakia tohi', o tana karakia whangai hau o ana mahi, mau tonu tona pahunu, po iho ano ka tomo ki te whare, na ka hoki a Maui ki ana tuakana.

I muri iho i tona hokinga ki ana tuakana ka mau ia ki tana ika tuatahi ko te tamahine a Maru-te-whare-aitu, muri iho ko nga kai a Maru-te-whare-aitu, ka makuturia e Maui ka mate, muri iho ka hia e ia te wenewene whenua, ka mate, ka tahi ano ka hoki ki tona matua ka noho i tona matua, ka kite i nga tangata e haere ana ki te kawe kai ma tona tupuna ma Muri-ranga-whenua, ka ui atu.

"Ma wai nga kai e kawea na e koutou?"

Na ka ki mai nga tangata

"Ma to tupuna, ma Muri-ranga-whenua,

Ka ui atu ia

"Kei whea?

Ka ki atu nga tangata

"Kei ko rara,

Ka mea atu ia

"Kati waiho, maku e kawe he kai mana."

Kawea ana e ia nga kai i nga ra katoa, kaore i hò atu e ia kia kainga; e ngari i waiho mai i tahaki, he pera tonu i nga ra katoa, katahi ano a Muri -ranga-whenua ka mohio.

Katahi ka haere ia ki te kawe kai, na ka hongi te wahine ra, ka whakatetere i tona poho, hei horomi i a Maui, na ko te honginga atu, na ka hongi ki te tonga, kahore i piro mai ki tona ihu, ka hongi ki te marangai, ki nga hau katoa, hongi rawa atu ki te hau-auru, kua piro mai, katahi ka karanga atu. No te hau koe e pa mai nei ki taku kiri, na ko te ngungurutanga o Maui, ka mohio te wahine ra, 'a ko taku mokopuna na, ka hoki haere te pupuhitanga o tona poho. Me he mea e hara i te hau auru, kua pau, kua horomia a Maui e ia, na ka puta mai te reo,

" Ko Maui koe?"

" Ae!"

" He aha tau i hangarau i a au?"

Ka mea atu a Maui,

" Ko to kauae kia ho mai ki au,"

Ka mea atu ia

" Tangohia,

a ka tangohia e ia, a ka hoki a Maui ki ona tuakana.

Na whakaaro ana taua maia i muri iho i tona hokinga ki ana tuakana, kaore ana i roa kau ake te uranga ake o te ra, kua po, kua torengi ki te pae, ia ra, ia ra pena tonu, ka tahi ia ka karanga atu ki ona tuakana,

" Tena tatou ka here i te Ra nei kia ata haere ai, kia roa ai te mahinga a te tangata i tetehi oranga mona."

Ka mea mai ona hoa,

" Ekore ra e tata atu te tangata, i te nui o tona wèra, i te kaha hoki o tona mahana."

Ka mea atu taua maia ki a ana whanaunga, Kua kite ra koutou i te tini o aku mahi, a kua oti katoa i a au te whakarite te ahua o nga manu katoa o te ngahere, a i whakatangata tonu koutou, i whakatangata tonu hoki ahau, a muri iho, ka mahue i a au te ahua tangata, ka whakaa-huatia hoki ahau ki to te manu ahuatanga,

a i rite a hau ki ia manu, ki ia manu, manu iti, manu rahi, a hoki noa mai au ki to te tangata ahuatanga. (I muri tonu mai tenei o tona whanautanga, muri iho, ko te herenga o te ra,) waihoki ko tenei, e aku tuakana, ka taea hoki e au tenei, ka taea hoki e au tera atu aianei. Ae ana mai ona whanaunga ki tana tohe kia patua te Ra. Ka tahi ratou ka whiri taura, ka kitea i reira te whiri tuamaka, te tarikarakia, te whiri paraharaha, te rino, ka oti nga taura te whiri. Ka tahi ia ka tango i tana patu, ka tango ia i ana whanaunga, me a ratou mea ki roto ki o ratou ringa. Ka haere ratou i te po, awatea rawa ake, noho ana i te tahora, po iho, ka haere ano, ao noa ka noho ano, nawai i tawhiti, i tawhiti, ka tae ki te taha tonu o tana putanga ake.

Ana, kei te hanga i te taiepa oneone, me nga whare rakau, ka oti, kei te hanga i nga koro o te rore, ko nga tuakana, ki tetehi taha, ko ia, ki tetehi taha o te putanga ake o te Ra, me o ratou papa arikiwi ano.

Ko te kauae o tona tupuna o Muri -ranga-whenua, kua riro mai koa i mua atu, koia raka tana patu.

Ka mea atu taua maia raka ki ona hoa, " Kaua e whakaohokia noatia, e ngari, kia ngaro rawa te upoko ki roto ki te koromahanga nei, me ona peke, na hei konei ka karanga atu ai au kia kumea atu, kia kumea mai, ka whakatika au ki te patu i a ia, otira kia mau te herehere kia roa rawa, ka tahi ka tukua e tatou kia haere, e ngari e te whanau, kei aroha tatou ki tona auetanga."

Te putanga ake o taua tawhiti nei, ano he ahi e toro ana ki te whenua, haere ake ana, haere ake ana, a ka ngaro te upoko, tango atu ko nga peke ka ngaro, ka tahi ka kumea nga taura, me te hupanatanga o taua tawhiti, o taua rore, e hara mau kita taua maia i nga taura a taua hunga.

Ka peke taua tawhiti nei a Maui-tikitiki-o-Tauranga, me tana patu, e hara, aue rawa ake, ka aue, e patu ana, a roa rawa, ka tahi ka tukua, a haere tautau ana.

Ka tahi ka rangona te tuarua o ona ingoa, no tana auetanga, ka karanga.

"He aha a au i patua ai e koe, e tenei tangata, ka hei ra tau, patu rawa koe i a Tama-nui-te-Ra, he?"

Katahi ka rangona te rua o ona ingoa, ka tahi ka tukua ia kia haere, anana, ka tahi ka ata haere taua maia nei a Tama-nui-te-Ra.

Ka tahi ka hoki mai a Maui-taha ratou ko ana teina, ka noho, noho nei, noho nei, a roa rawa, kei te huti ika ona tuakana, kei te noho noa iho ia i te kaainga, me te whakarongo ki te amuamu ana wahine, ana tamariki, ki tona mangere ki te huti ika, ka tahi ia ka whakatauki atu, Nana koutou e whae ma, koutou ko o tamariki, kua taea e ahau nga mea katoa, a hei tena mea hei te mahi o te kai, ka ngaro ai. Hua atu akuanei tena mea te kai, ko uta nei whitikia ai e te ra,

Ka tahi a Maui ka takaa i tana matau, i te kauae o Muri -ranga-whenua, ka oti, whiri rawa te taura ka oti.

Ka mea atu ona tuakana ki a ratou Tatou ka aukaha i to tatou waka, ae tatou ka hoe ki te hi, ka rewa te waka o ona tuakana, ki te hi ika, ka eke ia ki runga ka mea nga tuakana, "Kaua e tukua mai, kei nukarautia tatou, ka noho ia i uta, ka hoe nga tuakana, ka tau te waka ka hi, ka hoki ki uta.

Ka po ka haere a Maui ki raro ki te raho o te waka, ka awatea, ka rewa ano te waka o nga tuakana, ka hoe ratou, kaore a Maui i kitea e nga tuakana, kei roto kei te riu o te waka e takoto ana, ka tae ki waho ki te moana, ka tahi a Maui ka maranga ake i roto i te riu o te waka ka kite nga tuakana ka mea ratou kia whakahokia ki uta, ka tahi ka kumea e Maui te moana kia roa, tahuri noa atu ratou ki uta kua ngaro te whenua, ka mea atu a Maui, E kore au e waiho hei tata i te wai o to tatou waka, ae ana mai ratou, ka tahi ka hoe ratou, ka tae ki nga tauranga i tau ai nga waka i mua, ka mea atu nga taukana, Tukua atu te punga i konei, ka mea atu ia, "Kauaka, e ngari, me hoe rawa ki waho noa atu, ka hoe, a rite ana ki te tauranga

whakamutunga o waho, ka mea atu ano ratou, Tukua to tatou punga i konei, ka mea atu ano ia. He ika pononga to konei, hua atu, me hoe rawa ki te au o te moana, ka tuku ai te punga, a ki te tae atu ki taku wahi e pai ai, hei tukunga mo te punga, ina, e kore e tukua iho te matau ki raro, e whaia ake ana e te ika a, me te turehutanga kanohi nei ano te roanga, ka hoki mai to tatou waka ki uta.

Hoe nei, hoe nei, a tawhiti noa atu ka mea nga hoa, hei konei, ka mea atu ia, hia ngaro te tu-a-pae whenua, a ngaro rawa, ka tahi ka tukua te punga, kia tawhiti noa atu, ki te au o te moana, ka huti nga tuakana, anana, kihai i tukua iho ki te wai, i whaia tonutia ake e te ika ki runga ki te waka. E rua ano hekenga o te aho, e hara kua tomo te waka i te mahi a te ika, ka tahi ka mea mai nga hoa ki a ia, E hoa, tatou ka hoki, ka mea atu ia, Taihoa ra, kia whiua hoki taku matau ki te wai, ka mea atu nga hoa, No whea hoki te huanga o tau matau? ka mea atu ia, Ha he matau ano ra taku! ka mea atu ano nga hoa, Tena koa whiua, e hara i roto ano i a ia, e uira ana te paua me te whakairo, puhipuhi rawa ki te waero, anana,—ka turua' ra katahi ano ia ka ki atu, Ho mai hoki tetehi maunu ki au, ka mea atu ratou ki a ia, E kore e marere atu, ka kukua te ringaringa, ka motokia ake ki tana ihu, ka toto te ihu, ka pania ki te matau ka whiua ki te moana, ana, rere tonu, rere tonu, a ka tae ki te tekoteko, mahue ake, ka mahue nga mahihi, ka ngaro ki te roro, e hara ka mau ki te paepae o te whatitoka, te matau a Maui-tikitiki-o-Taranga.

Ka tahi ka tapikitia e ia tana aho, e hara ka mau ake te whare o taua kaumatua nei o Tonganui i tana matau, haere ake, haere ake, a ka morunga ake taua whare, te tino marangatanga ake, e hara ka mau iho tana matau i te toimaha, ka puta ake hoki te koropupu o te whenua ki runga, ka hamama nga waha o nga tuakana ki te tangi.

Ka tahi ia ka whakahua i tana karakia, ta te mea

ka rongo ia ki nga kupu amuamu a ona tuakana, e tangi ana, e aue ana, e mea ana, I ho mai ano tatou ki te au o te moana nei kia tahuri ki te wai ma te ika, ka tahi ia ka hapai ake i tana hiki ake, mo tana ika kia maiangi ake, ka mea:—

He aha tau e Tonganui,
E ngau whakatuturi ake i raro,
Ka puta te hau o Ranga-whenua,
Ka rukuruku,
Ka heihei,
Ka rukuruku,
Ka eaea,
Ooi,
Mokopu-Tangaroa-meha.

E hara tarewa ana i runga te ika a Maui, he ika whenua, ko Papa-tu-a-Nuku, anana, takoto maroke ana to ratou waka.

Mahuetia iho ona hoa ki to ratou waka, hoki ana ia ki to ratou kainga, i mea iho ia ki ona tuakana, "I muri i a au nei, kia manawa nui, kei kainga ake a muri i a au, kaua hoki e kotikotia tatou ika, e ngari waiho kia tae au ki te kawe atu i te hau o tenei tanga- ika, a kia tae atu au, ki te tohunga, kia whangaia ki te atua, ka hurihia te hurihanga takapau, ruahine rawa, kakahi rawa, ka noa, ka tahi au ka hoki mai, hei reira, ka kotikoti ai te ika nei, a ka riro pai ta tera, ta tenei na, ta tera ra, a e takoto pai te wahi i takoto, e riro pai te wahi, e mauria atu e tatou, a taku hokinga mai."

Hemo kau atu ano taua maia raka, e hara kua takahia nga kupu i rongo ra ratou, kei te kai, kei te haehae i taua ika, e hara te tae ki te atua, kia mauru tona ngakau, i te ika a tona tauira, a kia kai nga atua tama-tane, me nga atua tama-wahine, e hara kua motumotu i taua hunga whakaaro kore nei, anana, tana tahuritanga mai ki te riri mai ki taua ika e haehaea atu ra, anana te tino okenga i oke ai te pane, me te hiku, me nga urutira, me nga pakihawa, anana, ta Tangaroa pai hoki, ano kei te wai e tawheta ana.

Ana, koia e takoto kino nei te whenua. Tu ana he maunga, takoto ana he raorao, heke ana he awa-awa, ara he pari hoki, mei kaua te tinihangatia e ona hoa, kua takoto pai taua ika, a kua waiho hei tohu mo te whenua, i muri nei, ara ko te rua tenei o nga kinonga i muri iho o te wehenga o Rangi raua, ko Papa.

Ko te hianga tenei o Maui i te whenua ki runga i te whaka ngaromanga a Rangi raua ko Tawhiri-matea, a kua hia e ia te whenua ki te kauae o tona tupuna o Muri-ranga-whenua, a te whakamaoritanga o taua matau nei kei Heretaunga, ko te Matau-a-Maui.

Katahi te maia ra ka whakaaro ki te tinei i te ahi a tona tupuna a Mahuika, ka po ka tikina ka tineia ka toutoua nga ahi o nga kainga, ka hi te ata ka karanga atu ia Ka hemo au i te kai, ka tahi ka haere tetehi ki te tiki ahi, kaore i kite ahi, ka ki atu te whaea o Maui, ki ngaponongа, Tikina he ahi i a Mahuika, ekore e rongo nga tumau a taringa noa iho ki te ngare a te hunga o rahaki, he ungaunga tonu kia haere ki te tiki ahi, ka tahi ia ka mea atu.

"Ka haere au ki te tiki ahi ne, kei whea koia te huarahi? ka mea atu te hunga whenua, "Haere tonu atu i te ara nui naka, a tae tonu ki to tupuna e noho mai na, a ki te ui mai ia ki a koe, mau e whakahua atu i to ingoa, a ka mohio mai ia ki a koe, e ngari, kia tupato koe, kei tini au maminga ki a ia, ta te mea, kua rongo hoki matou, he tangata nui atu, i nga tangata au mahi, akuanei koe, te tini ai au maminga ki a ia.

Ka mea atu taua maia nei, kaore, ko te ahi anake taku e tiki atu ai, a ka hoki mai ai au akuanei, te haerenga, a ka tae atu ia, ka kite ia a ka miharo ia, a roa rawa atu ka tahi ia ka mea atu, E kui e! maranga ki runga, kei whea to ahi, he tiki ahi mai taku, ka tahi ka maranga ake taua tupuna ra, "Aue, ko wai ra tenei tangata? ka mea ia, "Ko a—hau, "Nowhea koe? "No konei ano, "E hara koe i konei, ina hoki tou a-hua i nga tangata o tenei whenua, e mea ana au, no te 'Raki koe? ka mea ia, Kao, no te

marangai koe, ka mea ia Kao, no te tonga koe? ka mea ia, Kao, no te uru koe? ka mea ia, Kao, ati no te hau koe e pu mai nei ki taku kiri? ka mea ia, Ae. "E,—ko taku moko-puna, he aha tau? he tiki ahi mai i a koe, a haere mai, haere mai, tenei to ahi.

Ka tae te kuia ra, kowhakina mai ana te ahi i te toi iti o nga matikara, i tona kitenga atu ano, e kowhakina ana tona maikuku hei ahi, ana tino miharo rawa atu ia; ka tahi ia ka haere tata atu, ki tua atu, tineia iho te ahi mate rawa, ka hoki atu ano, e kua weto te ahi nei, ho mai hoki, ana kua tae ano, kei te kowhaki i ana maikuku, ka haere atu, tua atu, kua tineia ano, mate iho, ka hoki atu ano, E kui, ho mai hoki he ahi maku, kua pirau hoki tenei. A pena tonu, pena tonu, a poto noa etehi matikara, tango atu ki o tetehi ringa, a tae noa ki te whakamutunga ona matikara. Ka tahi ka mohio taua ruahine nei, ana, he tinihanga ta tenei tangata.

Ka tango ki nga waewae pau katoa nga waewae, kotaki i toe ko te koromatua. Kataki ka tahuna e Mahuika ki te mea i toe o nga maikuku. Tino whiua atu ana ki te whenua, ana tino kanga, ana, to hoa, ehara ka oma a Maui, haere rawa ake, ehara kei muri tonu i tona taura e whai atu ana, nawai, nawai, a ka tata kei te tuara, na rere ana he kahu, ka tahi ka peke a Maui ki roto i te wai, haere rawa atu ki te wai, kua wera tonu hoki, kua ngiha ke hoki te ngahere, te whenua, te moana, ka whano rawa ka mate te maia ra.

Ka tahi ia ka karanga ki ona tupuna, ki a Tawhiri-matea raua, ko Whatitiri-matakataka, kia ho mai he wai ki a ia, ka mea ia. Ho mai tetehi wai ki a au, kia teneia tenei ahi, e whai haere nei i au,

Na, ka tahi ka puta te apu-hau, te apu-matangi, a Tawhiri-matea, a Ua-nui, a Ua-roa, ehara kua weto taua ahi, ana tae rawa atu hoki a Mahuika ki te whare, kua mate noa iho i te ua, a kua rite tahi ano tona auetanga, ki to Maui auetanga, i te wera o te ahi.

A ka mutu tenei mahi ana na ka mate te ahi a Mahuika i konei, ko te oranga o tana ahi i whiua e ia ki te kaikomako. Ka tahi ia ka hoki atu ki te kainga, ka mea mai te whaea raua ko te papa, Kua rongo koe ki te ako atu, a haere ana koe ki te tinihanga i to tipuna, ana ka kite koe i te huhi; a ka mea atu ano taua maia nei, he aha tena ki a au, tena koia e mutu taku tohe, hua atu, ko taku tohe ano tenei, ake, ake, ake, ka mea atu te matua ki a ia, "Ae, e pai ana nau te whakaaro ki te ora, ki te mate, penei ka rongo mai koe ki taku ako atu, ka ora koe.

Na ko Hinauri, te tuahine o Maui, he wahine pai rawa tera, a ka moe ia i a Irawaru, a ka haere Maui raua ko tana taokete ki te moana ki te hi ika, kaore i mau i tana matau, he matau ngongore hoki tana, a i a raua e hi ana, ka titiro atu a Maui, kei te matemate tonu te ika i a Irawaru, na ka mahara ia, he aha ra i mau ake ai ki tana, he aha hoki ra i kore ai e mau ki taku, a kihai i taro, ka kai te ika ki ta Irawaru, na ka hutia ake e Irawaru tana aho akuanei, ka arau ki ta Maui, na ka rongo a Maui i te ika ka tae ki tana, ka tahi ka hutia e ia, a ka roa e huti ana, ka maro a raua aho, maro whakateihu ana, maro whakatekei ana.*

Ka tahi a Maui ka karanga, 'Tukua mai kei taku,
Ka mea atu te taoekete,
'Kaore kei taku ano,
Ka karanga ano a Maui
'Tukua mai, kei taku ano,

* Ko tetahi tikanga hoki tenei o te mahinga a Maui raua ko te taokete ko Irawaru, otira ia iwi tana tikanga ano, ia iwi tana tikanga ano.

Ka haere a Maui raua ko tana taokete ki tetehi kainga, ka noho raua i reira, ka hoki mai, ka ki atu a Maui ki tana taokete.
'Haria he kai ma taua,
Ka ki mai te taokete
'E ora ana au.'

Ka haere raua, ka kumea e Maui te whenua kia roa, kia hemo ai tana taokete i te kai, ka haere raua, i mau ano a Maui, i tete-

A ka tukua atu e Irawaru, na, ka hutia e Maui, ka eke ake ki runga ki te waka, na ka kite ia i mau ke ki ta Irawaru. Ka karanga atu a Irawaru ki a Maui,

'Tukua mai, taku aho.

Ka mea atu a Maui,

'Waiho ra kia taea, ka tuku atu ai i to aho.

A ka taea te matau ra, na ka kite ia he mea whakakaniwha, na ka kite a Maui i tenei mea, ka mea atu ki te taokete,

'Me hoki pea taua ki uta.

Ka mea mai te taokete ki a ia,

'Ae, me hoki taua ki uta,

Na, ka hoe raua, a ka tae ki uta, ka mea atu a Maui ki te taokete,

'Hei roto koe, hei te ama o to taua waka.

Ka tomo ki roto, ka tahi ka pehia e Maui te ama, me te waka katoa ki runga ki a ia, a ka mate Irawaru.

He oti ana takahia ana e Maui te iwi tuaroa, kumea ana te whiore, ka whakakuritia e Maui a Irawaru, a whangaia ane e Maui ki te paru i reira.

Ka hoki Maui ki te kainga, ka tae atu, ka kite mai tana tuahine i a ia, ka ui mai.

"E Maui, kei whea to taokete?

Ka mea atu a Maui ki a ia.

hi kai mana, ka hemo raua i te kai, ka noho a Maui ki te kai, ka noho noa iho te taokete, kaore ana kai, ka mutu te kai a Maui, ka ki atu ki te taokete, haere mai ki te hapaki i aku kutu, haere atu ana te taokete, hapaki ana i nga kutu o Maui. Ka ki atu a Maui ho mai hoki ou kutu kia hapakina, takoto atu ana ia ki te aroaro o Maui, hapakina ana, ehara i te hapaki, he nukarau nana; whakamoea ana ia, takahia ana e Maui, te iwi-tuaroa, kumea ana te whiore, haere ana he kuri, whangaia ana e Maui ki te paru, haere ana a Maui ki te kainga, ka karanga mai nga wahine. Kei whea to taokete—ka ki atu ia 'I waiho ake e au i konei na, tena iana karangatia—Ka karangatia e te wahine—E Irawaru kei whea koe —ka ki atu a Maui—Ekore e rongo mai ki tena karanga—ka ki atu te wahine—ati me pewhea te karanga. Ka ki atu, Maui, Moi, Moi, haere mai ana ki te kainga he kuri, toroherohe mai ana te whiore.

'Kei te taha ano o te waka i waiho atu ano e au i reira.

Ka mea mai ano te tuahine,

He aha korua te haere tahi mai ai?

Ka mea atu a Maui, 'I mea mai ra ia ki a koe, kia haere atu ki te tiki atu i nga ika, na e rokohanga atu e koe, kaore i kona, ka karanga a ka kore ia e whakao mai ki a koe, ka moimoi.

Na ka haere te wahine ra ka tae, ka karanga i a ia kihai rawa i o mai, katahi ano ia ka whakatau penei na,

Moi! moi! moi! mo-oi!

Katahi ano a Irawaru ka rongo i te reo o Hinauri ka tahi, ka whakao mai—

Ao! ao! ao! a-ao-o!

Haere mai ana ki te kainga he kuri, toroherohe mai ana te hiore.

He oti ano ka ohorere a Hinauri i konei, ka tangi haere ki tona kainga, ka tae atu kei roto i te whare, ka mau ki te tatua, ka haere rawa i konei ki te whakamomori ki te moana, kia kainga e te taniwha, a ka tae ki te taha o te moana, ka noho i reira, na ka tahi ka whakahua i nga kupu o tana tangi, koia tenei,

Tangi atu,
Tangi atu au,
Ki te ninihi nui o te moana,
Ki te Parata nui o te moana,
Ki te Taniwha nui o te moana,
Ki te Paikea nui o te moana,
   Kia hara mai,
Kia horomia Hina,
Ko Hina-whaka-ruru-taua,
   Kei a rawea e koe,
Tu takina ki te rangi tauatia,
   Whakamoe, whano.

Tangi atu,
Tangi atu au,
Ki te pupu nui o te moana,
Ki te wareware nui o te moana,

Kia hara mai
Kia horomia Hina',
Ko Hina-whaka-ruru-taua,
Kei a rawea e koe,
Tu takina ki te rangi tauatia
Makoe whano.

He tai panuku,
He tai panuku,
He tai wheranu,
He tai wheranu,
E Nuku, e moe nei,
Ka riri koe, e koe,
E Papa e moe nei,
Ka riri koe, e koe,
Tauia mai ra te papa o taku whare,
Ko Hau-hau-tu-ki-te-rangi,
He ra ka hinga,
He ra ka newha,
Ka tupeke Hina' ki tai o Motu-tapu,
Uahatia taku manu i te rangi,
He toroa, ke karae, he taiko,
Ko te manu tangi reo,
Ki te muri wai o Wairarawa,
Turakina ka hinga ki te po uriuri,
Turakina ka hinga ki te po whekerekere,
Ka takoto i muri wai whenua,
Ka eke i ona irohia.

Na ka tere haere ia i te moana.

A ka hoki a Maui ki tona matua, a ka mea atu tona matua, e tama, kua rongo a hau ki to whaea, he tangata toa koe ki te aha, ki te aha, i taea katoatia e koe nga mea ririki, nga mea nunui o tou kainga, a kei tou taenga mai pea ki tou matua ake, ka tahi pea koe ka rahua, ka mea atu ia, ki ehea mea ra?

Ka mea atu tona matua, "Ki to tupuna, ki a Hine-nui-te-po, e kowhakiwhaki noa mai ra i te taha o te rangi, ka mea atu ia, a waiho ra, me rapu ake e taua, te matenga, te oranga, ka mea atu te matua, he aitua to taua, i hiki taku karakia, a mea ana au, hei matenga mou, ka tahi ia ka mea atu, "He pewhea tona ahuatanga? ka mea ia, te mea e korapu mai ra, ko ona mata. Ko ona niho, kei te koi mata,—ko te tinana,

he tangata ano, e ngari nga karu, he pounamu, ko nga makawe, i rite ki te rimu-rehia, ko te waha, i rite ki te manga.—Ka mea atu te tamaiti, i pera ranei tona kaha me to Tama-nui-te-Ra, e pau katoa nei te te tangata, me te whenua, me te wai i tona werawera, e hara i ora ai tenei ao na te hohorotanga o tana haere, mei penei me ia e haere iho nei, nowhea e rere te morehu, nowhea e aha.

Tena, purutia ia e a-hau, ata haere ana, patu-patua iho nei ia, iti ana tona kaha, a roa ana te haerenga, iti ana tona mahanatanga iho, na te panga o aku patu, titore ke, titore ke, koia ka maha haere ai ona hihi, puta noa ki ia wahi, ki ia wahi. Waihoki ko te moana, i nui atu i te whenua, a na te kaha o te whakamutunga, nana i tango ake, ana—ka whai whenua. Ka mea atu tona matua ki a ia, e tika ra koe e taku muringa, me te kahanga o toku koro-heketanga, nau mai, haere ake kia kite koe i to tupuna e uira mai ra i te taha o te Rangi. Mutu kau ano ana korero, kei te rapu hoa te maia ra mona, i etehi tangata.

Na, ka tae mai nga miromiro, nga pitoitoi, nga tataeko, nga koriroriro, ia manu, ia manu, me nga tirairaka, ka rupeke mai, ka tahi ratou ka haere ano, i te ahi-ahi, ka tae ano ki te whare o Hine-nui-te-po, rokohanga atu e moe ana.

Ka mea atu a Maui ki ana hoa, e hoa ma, ki te mea ka haere a hau ki roto i te puku o te ruahine ra, kauaka a hau e kataina e koutou, e ngari kia ngaro rawa a hau ki roto i te puku, a puta rawa i te waha, hei reira, ka kata ai a hau e koutou, ka mea atu nga hoa, e tama, ka mate koe, ka mea atu ia ki a ratou, ki te kata koutou i a au, i te mea ka tahi ano au ka tomo atu ki roto, ka mate rawa au, mate rawa atu, e ngari ki te ngaro rawa au ki roto, puta noa i te waha, ka ora ahau, ka mate a Hine-nui-te-po.

Ka mea atu nga hoa, haere ra kei a koe ano te whakaaro mou, ka tahi te tama ka whakatika, whakawiria iho te tau o te patu ki te ringa, ka tomo atu ki te

whare, ka marere nga kakahu, ano te kiri, me te anuhe-tawatawa nga mahi a te kauri, nga uhi matarau a Uetonga, ka tahi ka tomo.

Ko tona upoko ki mua, ka ngaro te pane, memene noa ana nga paparinga o te tini manu ra, ka ngaro nga peke, tango atu ko te uma, ka tahi ano ka tino kata nga tiwakawaka ra. Ano te ohoreretanga, o taua ruahine, ana tuwhera ana nga kanohi, kopi ana nga ngutu, rokohanga iho, ka whano ka o te uma ki roto, motu-rere mai ana te hope ki waho.

He oi ka mate tenei Maui, otira mate rawa ake ia, kua tupu ona uri, kua whanau ana tama, kei Hawaiki ano etehi ona uri, kei Aotea nei etehi, ko te tini ona uri, i noho atu ano i Hawaiki, ko etehi i haere mai ano ki Aotea nei. Ko te take tenei o te mate, ki to te maori tikanga korero, no te katanga a Tiwaiwaka i a Maui-tikitiki-a-Taranga i kutia ai e Hine-nui-te-po, a mate ana, koia ta matou nei, pepeha (He mahi atu ta te tangata, ma Hine-nui-te-po e kukuti mai.)

Ka mutu nga mahi a nga tama a Makeatutara raua, ko Taranga, me te mahi hoki a nga tama a Rangi' raua, ko Papa', ko tenei korero, no te whaka-tupuranga o nga tupuna, o te tangata maori. A na reira matou nga tangata maori i mau tonu ai ki enei korero o mua, hei korero ake ma nga uri ki muri ake nei, i nga karakia maori, i nga whakatakoto tupuna, i nga aha, i nga aha noa iho a te maori.

KO RUPE RAUA KO HINAURI.

Na, ka tere nei a Hinauri i te moana, a ka maha nga marama e tere haere ana ia, a pae noa atu, i Wairarawa a ka kitea ia e Ihuatamai, raua ko Ihuwareware e takoto ana i te one, ka amohia ia e raua ki roto ki to raua whare, ka kawea rawatia ia ki te taha o te ahi, takoto ai, no reira, ka murua nga rimurimu, me nga kohukohu i tona tinana, na ka ora ia i reira.

Ka kite a Ihuatamai raua ko Ihuwareware, moea ana ia hei wahine ma raua, no reira, ka uia atu tona ingoa, e raua, "Ko wai ra tou ingoa?" kaore hoki ia i whaki atu i tona ingoa ki a raua, otira, i kaweaketia e ia tona ingoa "Ko Ihungarupaea," na, ka moea ia e nga tangata ra e Ihuatamai raua ko Ihuwareware.

A ka taro, ka haere a Ihuwareware ki te korero atu ki a Tinirau, na ka rongo a Tinirau, ka tahi ia ka haere mai ki te tango atu i te wahine nei, a ka riro ia i a Tinirau. Otira, riro noa ake te wahine ra i a Tinirau, kua hapu ia i a Ihuatamai, tae rawa atu ia ki a Tinirau, ka tata hoki ka whanau.

Na, ka arahina ia e Tinirau ki tona kaainga ki Motutapu, i reira hoki nga wahine a Tinirau e noho ana, ko nga tamahine a te Mangamanga-i-atua, ko raua ingoa, ko Harataunga, ko Horotata, na ka kite mai nga wahine ra ki a Hinauri e haere tahi atu ana raua ko Tinirau, he oti ano ka riri raua ki a Hinauri mo ta raua tane, ka tahi raua ka haere mai ki te patu i a ia, kia mate, ka kanga mai hoki raua ki a ia. He oti ano ka tahi ka pouri te ngakau o Hinrauri, na ka tahi

ka tahuri atu ki te makutu i a raua, ka tahi ia ka whakahua i tana makutu ko ia tenei.

Haruru te toki,
Ngahoa te toki,
Hei pao i to uru te toki,
Hei pao te roro te toki,
Tena toki ka haruru,
Tena toki ka ngatoro,
Ko toki e Whiro-te-tupua,
Manawa ko koe,
Kai tangata.

Mutu kau ano, e hara kua ara nga raparapa o nga wahine ra ki runga, na takoto ana i raro i te whenua kua mate, e hara, kua watea te tane mana.

Na, i a Hinauri ano e ngaro atu ana i tona kaainga tupu, ka noho nei tona tungaane a Rupe, ka maharahara ki a ia, a ka puta mai te konohinohi aroha o te tuahine ki a ia, a ka mea ia ki te haere, he oti ano ka tahi ia ka haere ki te kimi i tona tuahine, ka haere nei ia a poto katoa nga whenua i a Rupe te haere, kihai rawa ia i kite i te tuahine. Na, no reira, ka puta mai he whakaaro ki a Rupe kia piki ia ki a Rehua i runga, e noho ana hoki a Rehua i tona kaainga i runga, ko te ingoa o tona kaainga ko te Putahi-nui-o-Rehua. Na, ka piki nei a Rupe.

Ka piki a Rupe, ka hau, ka porangi ki a Rehua, ka tai tera ki tetahi kainga nei, a ka karanga atu tera, "Kahore he tangata i runga nei? Ka ki mai nga tangata o te kainga.—He tangata ano i runga nei."—"Ekore ranei au e tae?" "Ekore koe e tae, ko nga rangi, tenei i roherohea e Tane."

Ka wahi ake a Rupe, noho ana i runga i tera rangi. Ka tae ki tetahi kainga nei, a ka karanga atu a Rupe. He tangata ano kei runga nei? Ka ki mai nga tangata o te kainga. He tangata ano i runga nei, 'Ekore ranei au e tae?' Ekore koe e tae, ko nga rangi i tuitui e Tane!"

Ka wahi ake a Rupe, noho ana i runga i tera rangi,

a penei tonu tae rawa ki te ngahuru o nga rangi—Na ka tae ki te kainga o Rehua, ka haere mai a Rehua kia tangi, na tangi makuware ana Rehua, na Rupe he tangi karakia, no te tangi ka matau ai a Rehua, ko Rupe tenei.

No te mutunga o te tangihanga, na ka kiia atu e Rehua—Tahuna he ahi—Ka ka te ahi, ho mai nga ipu, ka takoto ki te aroaro—Na ka mahara a Rupe—Kei whea ranei nga kai mo enei ipu i ho mai nei—Ka tirohia atu e Rupe, a e wetea ana e Rehua i roto i te upoko, e here ana te upoko, ka rui i nga makawe—ka rere ki waho nga pokai koko, e kai nei i nga kutu o te upoko o Rehua, ka mau nga tangata ka patua, ka ki nga ipu i nga koko, ka mauria ki te ahi, ka kohuatia, ka maonga, ka mauria mai ki te aroaro o Rupe, ka tu ki tona taha, ka kiia mai e Rehua kia kai, ka kiia atu e Rupe—" E kore au e kai, titiro rawa atu au e wetea ana mai i roto i tou upoko, na wai hoki te kai, i kai ai i nga kutu o tou upoko—No reira i mataku ai a Rupe—no te tangata o mua, kahore i kai, tu tonu—Ka tahi ia ka ui atu ki a Rehua, E Rehua, kaore ranei koe i rongo wawara o raro nei na? ka mea a Rehua. Ki a Rupe, " Ae, i rongo au i te wawara," ana kei raro kei Motutapu, " Na, ka tahi ano a Rupe ka whakakukupa i a ia, na ka rere ia ki raro ki Motutapu, rere tonu ia, a tau noa atu ia i te matapihi o te whare o Tinirau, a ka kite nga tangata, ka karanga, " A-he manu, he manu." Na ka ki atu etehi, " werohia, werohia," na ka tatu, ka werohia ki a Rupe, naomanga mai a Rupe, e whakangaua ketia ana ki te rakau, ka whati tana tara, a ka he tera, ka hanga he tari, a ka ho atu ka potaria ki tana upoko, a ka whiu te kaki, kihai rawa ia i mau, mei reira ka mea atu tona tuahine ki nga tangata. " A, waiho koa kia titiro atu au," na ka titiro atu te wahine ra, a ka kite ko tona tungane ka tahi ka pataia atu e ia, kua mohio atu ia. He aha te take i haere mai ai koe, ka kotamu ona ngutu, ka mea atu tona tuahine ki a Tinirau. " E hoa, ko to taokete tenei." Ka mea atu

a Tinirau, "Ko wai," ka mea atu te wahine, "Ko Rupe." Ko te rangi hoki ia i whanau ai te tamaiti a te tuahine, na ka tahi ka whakahuatia iho e te tungaane tana tangi, ko ia tenei.

"Ko Hina,
Ko Hina te tuahine,
Ko Rupe te tunga-ane,
Mei na whea mai?
Mei na raro mai,
Mei na runga mai,
Whakapiki to ara
Tatau to aroha
Tatau ki Motutapu."

Na, ka whakahua ake hoki te tuahine i tana tangi Ka mea,

"Ko Rupe te tunga-ane
Ko Hina te tuahine
Mei na whea mai?
Mei na raro mai,
Mei na runga mai,
Whakapiki to ara,
Ki a Rehua."

Mutu kau ano te tangi a te tuahine, te hopukanga iho a Rupe ki te tuahine me te tamaiti, haere ana ka riro. Ka haere raua, ka piki ki runga ki a Rehua. I a raua e piki ana, ka taka te whenua o te tamaiti ki te moana, ka kainga e te mango. Koia ano tenei e whakahakari nei i roto i te mango.

A, ka tae raua ki te kaainga o Rehua i runga, ko te ingoa o taua wahi, ko te Putahi-nui-o-Rehua. Na, rokohanga atu e raua taua kaainga nei e kino ana i te paru, ka tahi a Rupe ka karanga atu ki a Rehua, "E Rehua! he kino kaainga nou?" A muri iho, ka mea atu ano a Rupe ki a Rehua, "He aha koa e koro, he ngarara e patupatua atu e koe e horo atu." Na, ka puta te whakaaro i a Rupe kia tahuri ia ki te whakapai i te kaainga o te korokeke ra, na ka tahi ia ka tahuri ki te tarai papa, hei koko i te tahae o te kaainga

o Rehua, ka oti, oti ake nga papa e rua, ko nga ingoa o nga papa nei na, ko Tahitahia ko Rakerakea.

Na, ka tahi ka tahia te kaainga o Rehua e Rupe ka oti, whakapaia rawatia, a ka pai. Ka hanga hoki e ia te heketua hei whakareinga mo nga tahae. Ka whakaturia hoki te pou purutanga-ringaringa, ko te ingoa o taua pou, ko te Pou-o-Whatitiri. A ka oti katoa. Na kei te moana ano te tama a Rehua, a roa rawa ka hoki mai ia, a kihai i taro kua tae mai, tae kau mai ano, kua titiro ia, " E, kua pai te kaainga nei," ka titiro hoki ia ki te heketua kua pai, he oti ano ka mahara ia kia haere ki te whakamatau, i te heketua ra kia kitea te painga mo te nohoanga.

Na, ka tahi ano ia ka haere atu ki te whakamatau i te wahi i mahia ra e Rupe. A ka tae atu ia, ki te taha o te paepae ra, na ka hiki atu tetehi o nga waewae ki runga ki te paepae ra, kua noho, na ka tahi ka totoro atu te ringa ki te pou purutanga i huaina ra, *Ko te Pou-o-Whatitiri.* Ka tahi ka hopu te ringa ka u, ka tahi ano ka whakamaro mai, i te whakamarotanga mai ano i te pou ra, hua noa kei te u, e hara e maranga mai ana te pou ra, ka taka te tangata ra, mate tonu atu, kaore hoki i ora mai. Ko te ingoa o taua tangata nei, ko Kaitangata, ko ona toto ena e tuhi i te rangi na, no kona i huaina ai, " Ka tuhi Kaitangata," Na Rupe tena tinihangatanga i mate ai te tama a Rehua, na, ko te ingoa tawhito o Rupe, ko Maui-mua, no te whakamanunga i a ia ko Rupe."

TE PATUNGA O KAE.

KA tahi ano Tuhuruhuru ka puta ki waho:—ka rapu a Tinirau ki te tohunga hei tohi; ka tikina i a Kae hei tohi mo Tuhuruhuru, ka tae mai a Kae ki te kaainga o Tinirau, ka mutu te tohi.—Ka karangatia e Tinirau tana mokamokai a Tutunui i waho i te moana e haere ana, ka eke mai ki uta, ka tikina atu ka tapahia mai tetehi taha o taua ika nei, ka taona ma te tohunga ma Kae, ka kai a Kae, ka rongo i te reka; ka mea ki te hoki ki tona kaainga ki Tihi-o-Manono. Ka ho atu he waka hei hokinga mona, Otira, kihai ia i pai kia eke i runga i te waka, ka noho ia, he nuka nana kia eke ai ia i runga i te ika nei i a Tutunui, kua rongo hoki ia i te reka o taua ika nei. Ho atu ana a Tutunui, hei waka mona, ka ki atu a Tinirau ki a ia, "E tata koe ki uta, e oioi te ika, e rere ki te taha katau." Na, ka tahi a Kae ka haere, tino rerenga a—ka tata ki uta, ka oioi te ika ra, kia peke atu a Kae ki uta, noho tonu a Kae, ka pehi tonu, kaore hoki i rere kiraro, a ka ki nga pihapiha o te ika ra i te onepu, ka mate;—ka toia e Kae ki uta hei kai mana. Ka tupu te pakanga ki tena iwi, ki te Aitanga-a-te-Poporokewa, ka taona taua ika nei ki te umu, ka rautaongia ki te koromiko, e mau na te hinu i te koromiko, koia tona whakatauki, —Tena te kakara o Tutunui.

Ka tatari a Tinirau, ki a Tutunui kia hoki mai, a ka roa, ka mea ia, kei whea ranei, kei whea ranei, a muri iho ka taona, na, ka haere te kakara ki a Tinirau, ka rongo a Tinirau raua ko tana wahine ki te kakara, na ka mohio, kua mate te mokai a ta raua tamaiti a Tuhuruhuru, kua pau i a Kae.

Ka tahi ka utaina te waka o Hine-i-te-iwaiwa, rupeke ake ki runga ki taua waka nei hokorua, ko Hene-i-te-iwaiwa, ko Raukatauri, ko Raukatamea, ko Itiiti, ko

Rekareka, ko Rua-hau-a-Tangaroa, kaore etehi i mohiotia, ka ki atu te tuahine o Tinirau ki a ia! He aha te tohu o Kae! ka ki atu ia, He niho tapiki! na ka hoe ratou, ka tae ki te kaainga o Kae, ka hui taua iwi ki te matakitaki, ka ahiahi, ka ka te ahi ki roto ki te whare o Kae, ka hui te tangata ki roto, ka ki, ko tetehi taha i te manuhiri, ko to Kae moenga, kei te taha o te pou-tokomanawa; ka whakakitea nga mahi a Raukatauri i reira te waiata, te putorino, te koauau, te tokere, te ti ringaringa, te ti rakau, te pakuru, te papaki, te porotiti, mutu katoa enei mea, kaore hoki a Kae i kata, ka whakaaro ratou; Me aha ra, kia kata ai a Kae! ka rapua e ratou he tikanga hei mamingatanga ma ratou i a Kae, a ka kitea, na ka tahi ka haka e ratou, ko ia tenei ta ratou haka.

Ako au ki te kowhiti,
Kaore te kowhiti,
Ako au ki te whewhera,
Kaore te whewhera
E kowhiti Nuku,
E kowhiti Rangi,
E kowhiti werewere
Puapua e
Hanahana e
Tinaku ai.

Mutu kau ano ta ratou haka, tino katanga o Kae i kata ai, na ka tahi ia ka mohiotia e ratou, ka kitea hoki nga kikokiko o Tutunui e mau ana i ona niho, he niho tapiki hoki tona niho. Ko ta maua nei whakatauki tenei e mau nei, ka rongo te tangata ki te kupu a tetehi tangata, ka pai, ka kata, kei reira tetehi ka mea atu! 'Ka kata Kae.'

Te kitenga ano o nga wahine ra i nga kiko o Tutunui e mau ana i nga niho o Kae, ka tineia te ahi, ka tae a Kae ki nga paua, ka whakapiria ki nga kanohi, kia ki atu ai nga wahine ra kei te oho ia. Ka rotua te whare e nga wahine ra, ka whakamoemoea kia moe, kia tupuatia ai a Kae e ratou; ka warea te whare katoa e te moe, me Kae hoki. Na, ka tahi nga

wahine ra ka whakararangitia, puta noa ki to ratou waka, matatira tonu ta ratou tu, tokorua nga mea nana i tiki atu a Kae, hapainga tonutia mai i roto i ona takapau, ka ho atu ki o te whatitoka, kapohia tonutia atu etehi, ka peratia tonutia, tae atu ana ki nga mea i runga i te waka, ka ata whakamoea ki runga ki te waka. A haere atu ana a Kae i a Hine-i-te-iwaiwa raua ko Raukatauri, ka tae ki to raua nei kaainga, na kawea ana e ratou a Kae, ka whakatakotoria ki te poutokomanawa o te whare o Tinirau kia rite ai ki tona moenga i te poutokomanawa o tona whare.

Ko tona whare, he whare kopae, ko to Tinirau he whare paikea. Ka ako atu a Tinirau ki nga tangata o te kaainga. 'E puta au i te ata kia kaha te karanga, Ko Tinirau, ko Tinirau!' Na, ka awatea ka puta Tinirau e haere mai ana, ka pa te karanga! Ko Tinirau, ko Tinirau! ka maranga ake a Kae, ka noho a Tinirau ki te roro o te whare, ka oho atu ki a Kae, 'Tena koe,' ka mea atu ano ia, 'Na wai koe i homai ki konei.' ka ki atu hoki a Kae. 'Na wai hoki koe i homai ki konei.' ka mea atu a Tinirau. 'Tena tirohia te ahua o tenei whare,' ka titiro a Kae, ka mea atu ki a Tinirau. 'Ko toku whare ano tenei,' ka ki atu a Tinirau, 'Kei whea te matapihi o tou whare,' ka titiro a Kae, kua rere ke te ahua o te whare, ka mohio ia. 'Koia ano no Tinirau tenei whare,' ka tuohu ia;—Ka toia mai ki waho, ka patua ka mate a Kae.

Ka rongo tona iwi te Aitanga-a-te-Poporokewa, ka rewa te ope ka mate a Tuhuruhuru, ka kawe nei a Tinirau ki te rapu utu mo tana tamaiti.

TUHURUHURU.

Na, ka tupu i konei a Tuhuruhuru te iramutu o Rupe. He poriro ia, na Ihuatamai raua ko Ihuware-ware tetehi taha, na Tinirau tetehi taha, nana hoki i whakawhanau. Na, ka moe a Tuhuruhuru i a Apa-kura, kia whanau tana ki waho, ko Tuwhakararo, muri iho, ko Mairatea, muri iho, ko wai, ko wai, ko wai, a muri iho, ko Whakatau-potiki, to ratou whaka-pakanga ko Reimatua. Na, ka moe a Mairatea i te tama a Poporokewa, a ka noho nei a Tuwhakararo, a ka aroha ki te tuahine, ka haere ia ki te toro, na ka tahi ia ka haere a ka tae ki tetehi whare nui ko te Uru-o-Manono te ingoa o taua whare, ka noho ia i reira, ka hiahia mai te tuahine o tana taokete ki a ia, ko Maurea te ingoa o taua wahine, otira, e whaiaipo ana hoki taua wahine nei ki te tane o te Uri-o-te-Ati-Hapai, no te tini hoki o te Ati-Hapai tenei whare a te Uru-o-Manono.

Na, ka noho ki reira, a Tuwhakararo, ka hiahia nga tangata o taua iwi ki te takaro ki a Tuwhakararo, he oti ano kihai hoki ia i tohe, whakatika tonu atu ki runga. Na ka tahi raua ka takaro ko te whaiaipo a te tuahine o tana taokete ra, (ko te wahine tenei i hiahia mai nei ki a ia), ka naomia atu e Tuwhaka-raro ka hinga ki raro te tangata ra, ka mutu, tu mai ano, ka naomia atu ano e ia, ka hinga ano taua tan-gata ra. Na ka tahi ka kataina e te tini o te Ati-Hapai taua tangata, no te rua o nga hinganga ki raro i a Tuwhakararo, ka noho ia ki raro, ka pouri hoki ia ki a ia e kataina ana e te tini o te Ati-Hapai, ka mutu hoki a Tuwhakararo, ka noho ki raro kakahu ai i ona.

Te tirohanga mai o te tangata ra, e whakararu ana a Tuwhakararo ki te kakahu i ngeona, te whaka-

tikanga mai o taua tangata, tanumia ana nga kanohi o Tuwhakararo ki te oneone, ka pura ona kanohi, whakawarea ai koa a Tuwhakararo ki te mirimiri i ona kanohi, he oti ano hahau kau ana te patu a taua tangata ki a Tuwhakararo, He oti ano, ka mate i konei a Tuwhakararo ;—Mate kau ano ia, ka kotikotia e taua iwi ka kainga ka pau, a ko nga iwi, ka whakairia ki runga ki te whare, ki te tahuhu o te Uru-o-Manono, i reira ka whakarongo ake te tuahine ki nga iwi o te tungane e tatangi ana i runga i te whare, e penei ana na, "Tauparoro, Tauparoro," ka rongo ake te tuahine ki nga iwi ra e tangi ana, 'Tauparoro, Tauparoro,' ka karanga ake ai te tuahine, "E tangi e iwi kainga e te tini o te Ati-Hapai, ko wai tou tangata hei tangi i a koe, hei ngaki hoki i tou mate."

Na, ka tae te rongo ki ona taina ki a Whakatau ratou ko ana tuakana, ka rongo ratou, ka mamae ki to ratou tuakana. Na, ka tahi ka taka a Whakatau i te mahara kia haere ia ki te takitaki i te mate o tona tuakana o Tuwhakararo, a ka kitea e ia te tikanga. Na ka tahi ratou ka tahuri, ki te tarai waka, ka oti o ratou waka, ka huaina nga ingoa, ko Whiritoa, ko Tapatapahukarere ko Toroa-i-taipakihi, ko Hakirere, ko te Mahunu-awatea, ko wai waka atu hoki, ko wai waka atu hoki, a ka oti nga waka nei te aukaha.

Ka patua e Apakura nga o mo te taua, i a ia e patu ana i nga aruhe hei o mo te taua takitaki i te mate o tana tamaiti, ka whakahuatia e ia tana tangi ko ia tenei,

Tukituki te whata o te aruhe
Tau ake ki Ahuahu,
Tukituki te whata o te aruhe
Tau ake ki moana
Tangi ki runga
Aua, e Tu, e hai,
Taku mate te tupu,
Aua, e Tu, e hai,
Taku mate hara kore.
Aua, e Tu, e hai,
A hikihiki,

Me te hikihiki,
A huki toto,
Me te huki toto,
Aua mate
E Tu, e hai.

Na ka tahi ka rewa te taua a Whakatau-potiki, haere ake, ko tahi te mano o nga waka, ka rewa ki te moana ka hoe, a u atu ki tetehi whenua, na, ka tahi ka whakakite te taua ra i tana waewae, ka ara he matua, ka ara he matua, e haere ana kia whiti ki tawahi o te awa, a kore kau noa ake te awa ra i whitikia e nga mano ra. E takoto tonu ana te hokowhitu o Whakatau-potiki, ka mutu nga mano ra, ka tahi ano ka whakatika te hokowhitu ra i raro, ka tahi ka haere te hokowhitu ra, tae marire ki te taha o te awa ra, ka tahi ka peke te hokowhitu ra, hokowhitu, hokowhitu atu ki tawahi o te awa, ka mutu te tutu waewae. Ka karanga atu a Whakatau-potiki i reira ki te taua, "E te taua nei, hei te po taua hoe ai, kei kitea taua e te tangata whenua." A, ahiahi kau ano, ka karanga atu a Whakatau-potiki ki tona hokowhitu kia haere ratou ki te unuunu i nga puru o nga waka o te mano ra, a rongo tonu ona tangata. Ka tahi ratou ka haere ki te unuunu i nga puru o nga waka ra, a rupeke katoa te mano waka ra, ka mutu, ka tahi a Whakatau-potiki ka karanga i te taua ra, kia rewa i te po. Na ka tatu te taua ra, ka tahuri ki te toto i nga waka, ka rewa he waka, ka rewa he waka, ka rewa he waka, ka rewa, ka rewa, ka rewa-rewa katoa, ka tahi ka utauta, ka rupeke te mano ra ki runga ki ona waka, tana totohutanga, a he oti ano hoki marire ki uta nga waka o te mano ra, ki uta hoki taute ai i a ia.

Na, ka whakatika nga waka o te hokowhitu o Whakatau, ka hoe nei a ka tae ki te wahi i tutata atu ki te wahi i tu ai te Uru-o-Manono, ka u, ka tahi te hokowhitu ra ka whakataka i tana whare a taka noa, ka kapi katoa hoki nga whatitoka, e waru hoki nga whatitoka o taua whare. I te hokowhitu ra no e whaka-

taka ana i tana whare, ka puta mai a Hioi, ka hopukia e Whakatau, ka mau, ka uia atu ki a ia, " Kei whea ra taku tuahine?" ka mea mai te tangata ra, " Kei roto i te whare," ka uia atu ano e Whakatau. " Kei whea te moenga o Popohorokewa?" ka mea mai ano ia, " Kei te poutokomanawa." ka uia atu ano e Whakatau, " He aha ra te tohu?" ka kiia mai e ia, " Ko te niho te tohu i whati," a ka ui atu a Whakatau ki a ia, " Kei whea taku tuahine e moe ana?" ka mea mai ano taua tangata, " Kei te whatitoka," ka mutu nga uiuinga. Ka naomia atu e Whakatau te tangata ra, ka tapahia te arero ka motu, ka tahi ka whakakorerotia e ia, a ka rongo ia, kei te tika ano nga kupu. Na, ka tahi ka tikina rawatia ki te putake tapahi mai ai ka motu, ka whakakorerotia ano e ia, a kua nana te reo.

Na, ka tahi ka tonoa e ia kia haere te tangata ra ki te tiki i tana tuahine, na ka haere te tangata ra ki te tiki i te wahine ra, i roto taua wahine i te whare o tana hungawai o Popohorokewa, i te Uru-o-Manono. Ka tae te tangata ra ka tomo ki roto, ka kitea mai e te tini o te Ati-Hapai, (e noho ana i roto i tana whare i te Uru-o-Manono,) ka uia mai tana haerenga atu, te mea hoki i haere atu ai ia. " He aha te korero?" Na ka korero ia, e hara, ngangahu ke ana te whakahuatanga mai o nga kupu, na ka mea nga mano ra, " He aha tenei mea?" He oti ano, kua mohio te wahine ra, na Whakatau i maminga, na kua puta mai te wahine ra ki waho, ka haere mai ka kite i a Whakatau. Ka tangi raua ko te tungaane ka mutu, ka mea atu te tungaane, " Kei whea te moenga o Popohorokewa?" Ka mea mai te tuahine, " Kei te poutokomanawa," a ka mea atu ano te tuahine, " Kua kitea koe e te tini o te Ati-Hapai," ka mea atu te tungaane, " A, me pewhea ra au?" ka mea mai te tuahine, " Me mutumutu koe." " Ae," whakaae ana te tangata ra,—Ka tahi ka mutumutua e te tuahine, ka oti, ka pania ki te ngarahu, kapi katoa.

Na, ka haere raua ko te tuahine ki roto ki te whare, ko Hioi ano hoki tetehi (ko ia i tapahia ra e Whakatau te arero) i haere tahi, ka tae ki roto, tae noa atu, kua mate te ahi o roto o te whare ra, ka mea nga tangata o roto. 'Tahuna te ahi, tahuna te ahi, he tangata, he tangata,' ka tahuna te ahi ka ka, ka kau ano, ka kite nga mano ra i a Whakatau-potiki, ka titiro ki a ia, ka kata, ka mea, He mangumangu, He mangumangu, Inamata, kua kata a Popohorokewa. Na, kua kite atu a Whakatau i a Popohorokewa, i tana niho hoki i whati ra,—E mau ana ano te taura i te ringa o Whakatau. Na, ka tango ia i te taura i tana ringa ra, ka whiua atu ki runga ki te upoko o Popohorokewa, e hara kua mau,—Na, no te mounga ki te kaki, ka tahi raua ko te tuahine ka rere ki waho ka kumea te taura ra. Na, ka piki a Whakatau ki runga ki te tuanui o te whare ka tahi ka whakahua i tana tau ko ia tenei.

Tera to matua
Te taka i te whare ra
E hara ka huritua,
E hara ka huriaro,
E hara ka riro i a koe
Te hono o Tu e moe nei,
Kaua te ki,
Kaua te rea,
Whiria he kaha tuatinitini mou,
Whiria he kaka tuamanomano mou,
He koutuwhenua,
He tarawa moana,
E kore e taea e koe te riri,
Toa iti hoki,
Ko te toa,
Ko Whakatau,
Whakatau anake,
Eke
Eke
Eke penu,
Hui e,
Taiki e.

Na, ka tahi ano ka oho te hokowhitu ra i raro i te

whenua, ka tahuna te whare ra, a te Uru-o-Manono, ka wera, ka hoki te taua, ka kawea te taiaroa ki a Apakura, te whaea o Tuwhakararo. He oti ano, ka ea te mate o Tuwhakararo.

Na kia mohio, kia rongo hoki, kaore o Whakataupotiki uri, engari ko to muri iho i whai uri, nana i whakatupu he uri mo raua, ko te ingoa o tana taina, ko Reimatua nona nga uri i puta ki te ao, ko ia i whakataukitia ai. Nga uri o Whakatau-potiki, no te mea, ko nga uri o tona taina. Na, ko nga uri o te taina o Whakatau-potiki, ko Haumanga, tana ko Turungata, ta Turungata, ko Hunangapango, ta Hunangapango, ko Kahuirako ta Kahuirako ko Kahui-tangaroa ta Kahuitangaroa, ko Taraikamo, ta Taraikamo, ko Te Kikiwa, ta Te Kikiwa, ko Tuwhakararo.

TAWHAKI.

Me haere tenei i nga mahinga a Tawhaki. Ko Hema, ka moe i a Urutonga, ko Tawhaki, tona teina ko Karihi. Ko Hinepiripiri te wahine a Tawhaki, ka haere ratou ko ana taokete ki te hi ika i runga i te papa kohatu, tokowha nga taokete o Tawhaki, ka hoki tokorua ki te kainga, ka haere a Tawhaki i a raua, ka tata ki te kainga ka patua, ka tanumia; ka haere atu raua ki te kainga, ka ki mai to raua tuahine, 'kei whea to korua taokete ?' ka mea atu raua, 'kei te hi ano ratou,' ka whanga te wahine nei, ki era tungaane ona, ka tae mai raua, ka uia atu ano e to ratou tuahine, Kei whea to koutou taokete ? ka mea atu raua, "I haere mai na hoki ratou," ka mahara te wahine ra, kua mate; haere ana ki te whakataki, ka kite ia e takoto ana, kua mate, kahore i mate rawa. Waha ana e ia ki to raua whare, ka horoia ona patunga, ka ki ake a Tawhaki, 'Tikina he wahie moku,' ka haere te wahine, ka mea atu a Tawhaki, 'E kite koe i te rakau roa e tu ana, turakina ka amo mai,' haere ana te wahine, ka kite i te rakau e tu ana, ka turakina e ia, ka amohia mai, ka tae mai ki te whare, ka tahuna roroatia e ia ki te ahi, koia i tapa ai e ia te ingoa o tana tamiati ko Wahieroa.

Ka ora ake a Tawhaki i tona mate, ka haere ki te hanga pa mo ratou ko tona iwi ki runga ki te maunga, ka noho ratou i reira. Katahi ka tukua iho te ua o te rangi, ka ngaro te whenua, mate katoa nga tangata, koia i tapa ai tona ingoa, Ko te hurihanga i Mataaho, ka mate tera.

Katahi ka haere a Tawhaki raua ko tona teina ki te takitaki i te mate o to raua matua, he iwi ke nana i tiki mai i patu, ko te ingoa o taua iwi nei ko Te Ponaturi, ko tona kainga kei roto kei te wai, ko te whare

moenga o taua iwi nei kei uta, ko te ingoa o taua whare nei ko Manawa-Tane.

Ko te matua o Tawhaki i maua matetia atu, ko te wahine anake i haere ora. Katahi a Tawhaki raua ko tona teina ka haere ki te whakataki i taua iwi nei, ka kite raua i te whare nei i Manawa-Tane, rokohanga atu ko to raua whaea e noho ana, ko nga iwi o to raua matua e iri ana i runga i te whare; ko taua iwi nei i roto ano i te wai, kia ahiahi ka hoki mai ki roto ki tana whare ki Manawa-Tane.

I tawhiti ano a Tawhaki raua ko tona teina ko Karihi e haere atu ana. Ka hapainga atu te karakia a Tawhaki, ka rongo nga iwi o tona matua o Hema, ka tatangi nga iwi o Hema i runga i te whare, i rongo ki a Tawhaki e karakia haere mai ana; muri iho ka rongo to raua whaea a Urutonga, ka tangi atu ki ana tamariki e karakia haere ana mai. Ka tae mai raua ki te whare, ka tangi raua, ki to raua whaea ki a Urutonga.

Ka mutu te tangi, ka ki atu to raua whaea, 'Haere e hoki, ka mate korua, he nanakia te iwi nei,' ka ki atu a Karihi ki a ia. 'Kia pewhea te ra ka hoki mai to iwi;' ki atu ana to raua whaea. 'Kia ngaro atu te ra ki te moana,' ka ki atu ano a Karihi, 'He aha koe i whakaorangia ai? mea atu ana ia. 'I whakaorangia au mo te takiritanga o te ata, kei te whatitoka tonu nei toku nohoanga, koia i tapa ai toku ingoa e te iwi nei ko Tatau, he karanga mai hoki na ratou ki au i te po,—Tatau e, ka awatea,—ka karanga atu au—kaore, ko te po nui, ko te po roa, ko te po whakaau te moe, e moe,'—ka ki atu ano a Karihi ki to raua whaea, 'Ekore ranei maua e ngaro ki konei? ka mea atu to raua whaea.—'Haere, e kore korua e ngaro, ka hongia ki te piro,'—ka ki atu a Karihi—'Me kuhu e maua ki roto ki nga paru o te whare nei,' ka mea atu ano to raua whaea—'Ekore korua e ngaro ki kona,'—e noho puku tonu ana a Tawhaki, ka ki atu ano a Karihi—'Ka ngaro maua ki konei, tenei ano a maua karakia hei huna i a maua,'—Ka whakaae to raua whaea, ka

piki raua ki runga ki te tuanui o te whare, ka tapatapahia nga paru o te whare, ka kuhu raua ki roto, ka karanga ake to raua whaea, 'Kia tata ki te awatea, ka hoki iho ki te purupuru i te whare.'

Na—kua ngaro te ra, na kua eke rawa mai taua iwi nei ki uta, kotahi i tukua mai ki te toro, tona tikanga mai ano tenei o mua iho, ka tu ki te whatitoka o te whare, kua rongo i te piro o Tawhaki raua ko Karihi, kua tu te ihu, te tunga ake ano o te ihu, e tamia ana e nga mano tini, ngaro noa iho te piro, katahi ka whawhao, ki roto ki tana whare, a ka ki te whare, he mano tini ki roto, ko te moenga i moe ai.

Ka waenga nui po, ka haere iho raua ki raro, ka puta atu to raua whaea ki waho, ka noho ratou i te whatitoka, ka ki atu a Karihi, 'Me pewhea e mate ai to iwi e moe mai nei? ka mea atu to raua whaea—'Ma te ra e patu'—Katahi a Tatau ka hoki ki roto—ka karanga ake tona tangata—'Tatau e, ka awatea?—'Kaore, kaore ko te po nui, ko te po roa, ko te po whakaau te moe, e moe,' Ka tata ki te awatea, ka karanga atu a Tatau ki ana taniariki"—"Purupurua te whatitoka me te matapihi."

Ka karanga mai ano taua tangata nei ki a Tatau—'Tatau e, ka awatea?—'Kaore, kaore ko te po nui, ko te po roa, ko te po whakaau te moe, e moe.' Ko te rua tenei o nga karangatanga ki a Tatau. Kua awatea, kua puta rawa te ra, ka eke rawa mai te ra ki runga, ka karanga ano taua tangata nei—'Tatau e, ka awatea,' ka karanga ia, 'Ae' ka mea atu ki ana tamariki—'Tangohia te puru, o te whatitoka o te matapihi,'—tangohia ana e raua, na titi tonu te ra ki roto. He oti kihai i patua e te ringaringa tangata, na te ra anake i patua, katahi ka tikina ake nga iwi o to raua matua, ka tahuna te whare ki te ahi, me nga tangata ano i roto, kua mate noa ake ra hoki, i te patunga a te ra, hoki ana ki to raua kaainga me to raua whaea, maua ake hoki nga iwi o to raua papa.

Ka rongo tetehi wahine no runga i te rangi ki te

toa o Tawhaki i patua ai te iwi nei te Ponaturi, ki tona pai hoki, ka haere iho i te po, rokohanga iho e moe ana a Tawhaki, ka hura atu i nga kakahu o Tawhaki, ka tomo ia ki roto, ka moe i a ia, ka hori a Tawhaki, he wahine no tenei ao ano, na ka moe raua, kaore i awatea, kua ngaro te wahine ra, kua hoki atu ki te rangi—oho rawa ake a Tawhaki, papaki kau ana ki to raua moenga; Pena tonu te tikanga a Tangotango i nga po katoa taea noatia te haputanga i à Arahuta, no te haputanga katahi ka whakakite i a ia ki a Tawhaki, ka noho iho i te ao nei, na katahi ka mohio a Tawhaki no te rangi tenei wahine! na katahi ka ki mai te wahine ra ki a Tawhaki. 'E whanau ta taua tamaiti he tane, maku e horoi, ka whanau he wahine mau e horoi.' Whanau rawa mai he wahine, ka horoia e Tawhaki, muri iho ka whakapiroa e Tawhaki, te kotiro, ka mea—'Ata te piro.'—Ka tangi a Tangotango, te whakatikanga o Tangotango, tu ana i runga i te tekoteko o te whare, katahi ka rere atu a Tawhaki ki te hopu, kihai i mau, na ka karanga kau ake a Tawhaki. 'E whae, hoki iho,' ka karanga iho te wahine ra. 'Ekore au e hoki atu,' ka karanga ake ano a Tawhaki. 'He aha to koha ki au.' Ka karanga iho a Tangotango tana wahine. 'Tenei taku koha ki a koe, kei hopu to ringa ki te aka taepa, engari kia mau ki te aka matua'—a ka ngaro atu ia, ka noho a Tawhaki, ka ngau kino te aroha i a ia ki tana wahine raua ko tana kotiro—mate noa te marama, e ngaro atu ana, katahi ka karanga atu ki tona teina ki a Karihi, ka ki atu ki a ia. 'E hoa ka haere taua ki te whakataki i taku kotiro,' whakaae ana a Karihi, 'Ae,' a haere ana raua me nga taurekareka tokorua, ka tae ki te huarahi, ka ki atu a Tawhaki ki nga taurekareka. 'E tae atu tatou ki te pa o Tongameha, kaua e titiro atu kei mate korua.' Ka haere ratou ka tae atu, titiro ana tetehi o ana pononga, tikarohia ake te kanohi e Tongameha, —haere ake tokotahi, i a Tawhaki raua ko Karihi, ka tae kî te take o te pikitanga, rokohina atu e noho ana te

ruahine Matakerepo i reira, i te take o te pikitanga, kei a ia e pupuri ana nga pito o nga taura, ko tana mahi he tatau i ana taro, kaore ona kanohi e kite atu i te tangata, tekau nga taro e tihi ana i tona aroaro, ka timata te tatau. Katahi, ka rua, ka toru, ka wha, ka rima, ka ono, ka whitu, ka waru, ka iwa—na kua riro mai te tekau i a Tawhaki, ka kimi ano ia, te kitea te tekau, na ka tataù ano te wahine ra, ka tae ki te iwa, na kua riro mai i a Tawhaki te iwa, ka tatau ano, tatau rawa iho e waru ano taro, kua riro e rua, katahi ka mohio he tangata e hangarau nei i a ia, katahi ka tukua tana patu i raro i a ia, kia porotiti haere ki te kimi i a Tawhaki raua ko Karihi, ka takoto a Tawhaki raua ko Karihi ki raro, waiho kia rere ana i runga, ka hoki mai ano tana patu ki raro i a ia. Katahi ka motokia te kanohi e Karihi, katahi ka rere nga ringaringa ki nga kanohi, ka karanga. 'Ko wai ra tenei'—Katahi ka pakia atu e Tawhaki nga kanohi—na kua titiro, katahi ka mohio ko ana mokopuna, ka tangi ia—ka mutu te tangi. Na ka patai mai te ruahinera. 'E haere ana koe ki hea? ka ki atu a Tawhaki. E haere atu ana ahau ki te whakataki i taku kotiro—'Kei hea? 'E kei te rangi.' He aha i haere ai ki te rangi? ka ki atu a Tawhaki 'No reira ra te whaea, he tamahine na Whatitiri-mata-kataka'. 'A tenei to ara, waiho mo te ata koe ka piki ai', ka karanga atu te tangata ra ki tana taurekareka. Tahuna he kai'-, ka tahuna, ka maoa ka kai. Moe tonu iho nga tangata ra, I te ata ka karanga atu a Tawhaki ki te taurekareka. 'Tahuna he kai kia ora ai te haere', ka mutu te kai, ka tae te tangata ra ki tana taurekareka ka ho atu hei utu mo te ruahine ra ka karanga mai te wahine ra 'Tenei to ara, kia mau o ringa, e piki koe kei taka ki waenga, kei titiro iho koe ki raro nei, kei puawhe, kei taka iho koe, kei hopu hoki to ringa ki te aka taepa, engari kia mau ki te aka matua'.

Na ka rere a Karihi ki te aka taepa, katahi ano ka

whiua ki te taha o te rangi, ka puta tera hau, na ka kawea ki tena taha o te rangi, ka pa ki reira, ka puta te hau o te whenua, ka whiua ki te rangi, katahi ka whakahokia iho e te hau o runga, katahi ka karanga ake a Tawhaki, 'Kohera ou ringaringa,' na, ka tu iho a Karihi, ka tangi raua mo te oraititanga o tona teina, ka mutu te tangi, ka ki atu ki tona teina, 'E hoki koe ki a taua tamariki', hoki ana ia ki te kainga.

Ka piki a Tawhaki, ka karanga ake te ruahine Matakerepo. 'Kia u o ringa.' Ko te karakia tenei a Tawhaki i tona piki ki te rangi.

Piki ake Tawhaki
I te rangi tuatahi,
I te rangi tuarua
He auru te rau o te Tawhaki
Tawhaki nui
Ko te ara o Hema
Turuturu ki te rangi
Mau anakeanake
Taku tama ka tangi
Ki roto Whangatoreka
To Whangatoreka
To ai.

Ka eke ia ki te rangi, ka whakakinokino i a ia, na kua penei me te koroheke nei te ahua, ka haere atu, ka kitea mai e ana taokete, e nga tangata e tarai waka ana, ka karangatia mai. 'Ta tatou nei koroheke ra.' ka tae atu te tangata ra, ka noho ki te taha o te hunga e tarai waka ra, ka ahiahi, ka karanga mai nga tangata. 'E koro haria nga toki nei.' 'Ae' ho atu, ka karanga atu te koroheke nei. 'Ko koutou ki mua, ekore au e hohoro', ka haere, i muri ano te koroheke ra, te hopukanga atu ki te toki tahi mai ano i te ihu, a te noko atu ana. Tahi mai ano i te noko, a te ihu atu ana, ka oti tetehi taha, tetehi taha. Ka haere, ka hari i nga toki ra haere tonu, ka tata ki te kainga, ka kite nga wahine tokorua i haere atu ki te whai wahie, ka karanga atu tetehi ki te hoa, 'E hoa, he koroheke.' ka ki mai te hoa, 'Ta taua nei taurekareka' ka ki atu

tetehi, 'Ho atu he wahie ki a ia.' A whakawaha ana e raua a Tawhaki ki te wahie, ka tae ratou ki te kaainga, ka karanga atu nga wahine ra 'He koroheke ta maua.' ka karanga mai a Tangotango. 'Arahina mai ta tatou nei koroheke'. ko Tawhaki ano tera e karangatia mai ra e tona wahine e Tangotango, kua kite atu ia i a Tangotango e noho ana mai raua ko tona kotiro, haere tonu atu ki te nohoanga o Tangotango, ka haharia mai e te katoa. 'Kaua koe e haere atu ki reira, ka tapu koe i te nohoanga o Tangotango.' Haere tonu atu te koreheke ra, te wahanga atu o ana wahie, tae tonu ki te ahi o Tangotango, ka ki mai nga tangata. 'A kua tapu tenei koroheke'. Kaore ano a Tangotango i mohio ko Tawhaki tenei, ko tana tane, noho atu ana, noho mai ana, i tetehi taha o ta raua ahi.

Ka noho, ao noa atu te ra i te ata, ka karanga mai ano nga taokete. 'E koro hapainga nga toki nei' ka haere atu te koroheke ra, ka haere atu ki te tarai i to ratou waka, ka tae atu, ka titiro nga taokete, ka karanga, "He ahua ke tenei no te waka nei, na wai ra i tarei?" Ka noho, ka tarai ano nga tangata ra i to ratou waka, ahiahi noa, ka karanga mai ano nga tangata ki te koroheke ra, "E koro, haere mai ki te hapai atu i nga toki nei' "Ae", na ka haere ano, i muri ano, te maunga atu ki te toki, ka tarai ano i te waka ra, ka oti, ka haere ka tae ano ki te kaainga, haere tonu ki runga i nga nohoanga o Tangotango, ka noho, ao noa te ra, ka hoki ano ki te tarai i to ratou waka, ka karanga ano nga tangata, "E koro hapainga nga toki nei," ka haere atu te koroheke ra ka hari i nga toki, ka haere atu ki te tarai i to ratou waka, ka tae atu, ka titiro nga taokete, ka karanga. "He ahua ke tenei no te waka nei, na wai ra i tarei e," ka noho ka tarai ano nga tangata ra i to ratou waka, ka ahiahi, ka taka te whakaaro i nga tangata ra kia nohoia mai i tahaki ki te tauhanga i te tangata i tarai nei i to ratou waka. Na, ka haere, ka tae ki ko

tata atu ano, ka peka ki tahaki ka whakapupuni mai i roto i nga pureirei. I muri ano, ka tae a Tawhaki ki ngeona, whakarerea ake, te tino whakapaipainga i a ia, ka tahi ka kitea mai e nga taokete. "E ko te koroheke nei ano te tarai nei i to tatou waka:" Ka karanga etehi ki etehi." "E mea ma haere mai ki te matakitaki; he ahua ke ano tenei no te koroheke nei!" ka mea, ratou, "He atua" ko te haerenga, ka tae ki te kaainga, ka kiia atu ki a Tangotango, "Pewhea te ahua o to tane?" ka korerotia e te wahine ra te ahua o te tangata ra, ka karanga atu nga tangata ra, "Ae, ko te ahua tonu tena ko taau e korero mai na," ka ki mai te wahine ra, "Ko to koutou taokete tena." Ka puta atu te tangata ra, kua whakakinokino ano i a ia, patai tonu mai te wahine ra, "Ko wai koe?" haere tonu atu a Tawhaki, "Ko Tawhaki koe," "U U" rawa atu, kua tae atu ki te taha o te wahine ra—kapo tonu atu ki te kotiro, kua riro mai ki a ia, ko te iwi ra, ka whati ki tetehi kaainga ke; ka tapu hoki te kaainga i a Tawhaki, ka tangi te ngongoro a te iwi ra ki te ahua o te tangata ra, he ahua ke hoki i tetehi ra ra, he ahu ke ano hoki i tena ra. He oti ano, na moe ana ano raua ko tana wahine, ka karanga atu ia, "I haere mai au kia tohia ta taua kotiro," ka whakaae mai a Tangotango, ka ao te ra, i te ata, ka wahia i te tungaroa o te whare hei ara whakaputanga mo te tamaiti ki waho, ka whakaputaina. Ko te take tenei i te whakaputanga ai ki waho.

Ka haere hine
Ka haere hine
I te ara nui,
I te ara roa
No Tinirau
Hoki atu
Hoki mai
Ko Hine-ieiere
Ko Hine-ieiere
Tutuki ki Motu-tapu
Rarapa he uira."

Ka kowhera te uira i roto i nga keke o Tawhaki! Ka tahi ka kawea ki te wai, ka tae ki te wai, ka tohia.

"Waerea iho i nga
Marae nunui,
I nga marae roroa
I nga marae o Hine,
Tohia Puanga ki tana wai
Matoi-kura i,
Ko te Puanga ki te ao
He neke-he tuanaki
He pipine
Tohia atu ki a ngaru huri atu i,
Tohia atu ki a Tu-te-aro-ngaru-muri,
Hei taka,
Hei taka ki te wai o Puanga
Matoi-kura i
Ko Puanga ki te ao,
He neke-he tuanaki
Ká pipine."

WAHIEROA, RATA, WHAKATAU.

HAERE noa ake a Tawhaki ki runga ki te rangi, kua tupu tana tamaiti a Wahieroa, Ka moe i a Kura, ka puta ki waho, ko Rata, ka kohurutia a Wahieroa e Matukutakotako ka mate. Mate noa ake ia, kua tupu tana tamaiti a Rata, mana e takitaki te mate o tana matua o Wahieroa. Ka tupu te whakaaro i a Rata, ka karanga atu ki tona iwi ! 'Ka haere au ki te rapu i te tangata nana nei i patu toku matua'; haere ana ia, rokohanga atu e ia, e noho ana te kai tiaki o te Toi, ka uia atu e ia, "Kei whea te tangata nana nei i patu toku matua ? Ka ki mai taua tangata nei, 'Kei raro, i waiho au e ia hei tohu mo te aranga o te marama, hei reira ka puta ia ki runga ki te kai tangata mana." ka ki atu a Rata, 'Tena, me pewhea ia e haere ake ai?' ka mea atu te tangata nei, "Me karanga e au" ka ki atu a Rata, "A whea ara ai te marama ?" ka mea atu te tangata o te Toi, "Kia rua nga po ki muri nei, haere koe e hoki ki te kainga, i te ata o te po rua, ka hoki mai" a hoki ana a Rata ki te kaainga, whakaaroa atu ana e Rata, ka tae ki te po i whakaritea mai ra,—I te ata, ka haere ia, ka tae ki te tangata tiaki o te Toi, ka ki atu ki a ia, 'Kei whea he nohoanga moku, e ngaro ai au i toku hoa ngangare, i a Matukutakotako?' ka ki atu te tangata o te Toi, "Haere mai taua kia kite koe i nga puna wai e rua" haere ana raua, ka tae ki nga wai, ka korero atu te tangata o te Toi ki a Rata, "Na, ko tona ara tenei e puta ake ai, ko te wai heru tena na, ko te wai whakaata tenei na, e kore e mate ki te whakaata, kei te wai heru ano ka patu ai, ka tahi ka mate" ka ki atu a Rata, 'Kia ahiahi ka puta ake ai ?' ka mea atu ia, 'Ae'! Kihai hoki i roa to raua nohoanga kua ahiahi, kua kitea te marama, ka karanga atu te tangata o te Toi ki a Rata. 'Haere koe ki te taha o te wai noho

ai" haere ana a Rata, noho ana ia i te taha o te wai, *ka tahi* te tangata o te Toi ka karanga, 'E ka ara te *marama*, he Hoata" a ka rongo a Matukutakotako, ka mau ia ki tana taiaha, tena te haere ake na, ka eke ake ki ana wai, ka whakatakotoria tana taiaha, ka tuturi nga turi ki tana wai heru, ka wewete i tona tikitiki ka ru i ana makawe, ka tupou ki roto ki te wai. Na kua tu a Rata kei muri kei te tuara, tona marangatanga ake, kua mau te ringa o Rata ki te upoko, ka patua ka mate. Ka ea te mate o tona matua o Wahieroa ka ki atu a Rata ki te tangata o te Toi, "Kei whea nga iwi o Wahieroa, o toku papa" ka ki atu taua tangata, 'Kua riro, he iwi ke nana i tiki mai i tango atu', ka hoki a Rata ki tona kaainga.

Ka kitea he whakaaro mana ki reira katahi ra ka tuaina a Tane-ua-tika hei waka mona, ka riri te whanau a Tane, ka tuaina e ia ki raro, ka tapahia te kauru, ka hoki ia ki te kaainga, i muri ano te whanau a Tane, ka tikina mai a Tane, ka whakaarahia ki runga, ka tu.

I te ata, ka hoki a Rata ki te tarai i tana rakau, tae noa atu ia, kua tu ano ki runga, ka tuaina ano e ia ka hinga ki raro, ka tapahia ano te kauru, ka hukea te riu, ka humea te ihu te ta, ka hoki ia ki te kaainga. I muri ano i a ia, ka puta te whanau a Tane, ka whakaarahia ano ki runga ka tu. Ka tau te tini o te Hakuturi i tana tau, ko te waraki tauranga ra,

Rere mai te maramara
Koi hopiri
Koi whetau
Torotika
E tu te maota.

kua mutu te karakia, kua tu ano te rakau.

Ka hi te ata, ka hoki ano a Rata ki te tarei i tana rakau, rokohanga noatia atu, kua tu ano ki runga.

Na ka tuaina ano e Rata ka hinga ano ki raro, ka tahi ka pehipehia mai e Rata i tahaki, kihai i taro, ka rangona atu e Rata e karakia haere ana mai te whanau a Tane, ano ka tata tonu mai ki te rakau e takoto ra.

Aku tahe
Aku parapara
Kia kautahangatia
E tapu au e
Ko te tama a te-pakipaki
Ko te tama a te reia
Reia ki waho e tuku tahe
Tuku toto
Tuku parapara
Whano tae o kuha
Whano tae o tangata ki waho.

WHAKATAU-POTIKI. HINE-I-TEIWAIWA.

KAORE i ea te mate o Tuhuruhuru. Ka mahara Tinirau ki tetehi tangata, ko Whakatau te ingoa, ka tono ia i tana wahine i a Hine-i-te-iwaiwa. Ka haere ia, ka tae ki tetehi kaainga, ka ui atu, 'Kei whea a Whakatau,' ka ki atu nga tangata o te kaainga, 'Ra e whakaangi mai ra i tana manu i runga i te taumata ra,' ka haere atu ia ka tae atu ki a Whakatau, ka ui atu ki a ia, 'Kei whea a Whakatau,' ka ki atu a Whakatau, ki a ia, 'Kua mahue atu na i a koe.' Ka hoki ano a Hine-i-te-iwaiwa, ka tae ano ki te kaainga i waiho atu ra e ia, ka mea atu. 'E ki mai ana te tangata ra, kei konei ano a Whakatau,' ka mea mai nga tangata o taua kaainga, 'Ko ia ano tena a Whakatau, haere e tae koe, hurahia i te maro,' a hoki ana ano a Hine-i-te-iwaiwa, rokohanga atu, e whakaangi ana ano a Whakatau i tana manu. Ki atu ana a Hine-i-te-iwaiwa, 'Ko koe ano koa a Whakatau,' ka ki mai a Whakatau, 'Kaore, ko ia ano tena i mahue atu na i a koe,' ka tahi ka rere atu te ringaringa o Hine-i-te-iwaiwa ki te hura i te maro o Whakatau he maro aute te maro o Whakatau, he oti ano, ka mate ia i te whakama, ka noho ia ki raro ki te whenua, a roa rawa te nohoanga, ka patai atu ia ki a Hine-i-te-iwaiwa ka mea atu.' He aha te mea i haere mai ai koe ki a au,' ka mea atu ia, 'Na Tinirau a hau i ngare mai kia haere mai ki a koe, kia haere ki te takitaki i te mate o taku tamaiti o Tuhuruhuru, ko te ope a Tinirau kei te kaainga ano e noho ana, kaore e tae i te wehi, ko tona iwi toa hoki tenei.'

Ka ui atu a Whakatau ki a ia, ka mea atu, 'Kua mahora te kai ma te ope?' ka ki atu ia, 'Kaore ano,' ka mea atu a Whakatau. 'Haere mai e hoki, e tae

koe, tukua atu te kai ma te ope, ko nga huahua ho atu kia kainga, ko nga hinu, ka waiho mai ki a au, ko koe, hei roto i te whare taua noho mai ai." A hoki ana te wahine ra, i muri ano, ka karanga atu Whakatau ki ona tangata! 'Tuia to tatou waka, te waka o toku tupuna o Rata'; ko tahi ano te kupu a Whakatau, oti tonu ake te tui i taua rangi ano, toia rawatia ana ki te moana, ka ahiahi ka utaina nga tangata ki runga haere ake tokoono, ko Whakatau ka tokowhitu.—Ka tahi ka hoea tonutia tae tonu ki te kaainga o Tinirau, ka puta mai a Hine-i-te-iwaiwa i roto i tona whare taua,—ka uia atu ki a ia. "Kua riro te ope nei?" ka mea atu a Hine-i-te-iwaiwa. "Kaore e tae i te wehi," ka mea atu a Whakatau ki a ia, "Hei kona." Ka hoe a Whakatau, ka tae ki te Tihi-o-Manono, tukua iho te punga, e tau ana i reira. —ka hi te ata, ka puta te tangata o te pa ki waho, kua kite i te waka e tau ana, ka pa te karanga. "Ko te whakaariki! ko te whakaariki!"—Na ka puta te pa ki waho, he mano tini ka takoto nga matua, ka tu mai nga toa, te tuatahi ko Mango-huritapena tona ingoa, ka karanga atu ki a Whakatau, e tu ana mai i runga i tona waka, ka mea atu, "Nau ano koe i kawe mai i a koe," ka karanga atu a Whakatau ki a ia, "He toa aha tou toa?" ka karanga mai a Mango-huritapena, "He toa ruku wai toku toa," ka karanga atu a Whakatau, "Tena koa ruku mai."—Na ka tahi ka ruku, ka tae ki te ritenga iho o te waka, ka ringitia te hinu.—marama kehokeho te moana ka kitea iho e haere ake ana, ka tahi ka werohia te ko, ka mate tera toa, ka karanga a Pitakataka, "E hara ano te haere a tera toa," ka karanga atu a Whakatau, "He toa aha tou toa?" ka mea mai ia, "He toa rere rangi toku toa," ka karanga atu a Whakatau, "Tena koa rere mai," na ka rere mai ia, kua eke kei runga kei te tumu a Whakatau, ka mate tera toa.

Ka peratia tonutia nga toa o taua iwi nei, takoto iho ko tahi tekau, ko tahi te mea i whakaorangia, ka

naomia atu e Whakatau ka tapahia te arero; ka mea atu ia ki a ia, "Haere koe e hoki ki uta hei korero i toku toa," tukua atu ana ia, tona ingoa, ko Mango-huriroa, hoki ana a Whakatau, ka ahiahi, ka u ki uta, whangai ana i te hau, ka mutu, e kai ana, ka mutu te kai, ka poroporoaki atu a Whakatau ki ona hoa, "Haere mai e hoki ki te kaainga, e kore a hau e hoki atu, e tae koutou ki a Hine-i-te-iwaiwa, ka korero atu ki a ia, ka mea atu. I korero mai a Whakatau ki a matou, "E kore ia e hoki mai, i ki mai, e ua patapa nunui, ka mate au, e ua punehu, e ninia te taha o te rangi, ka wera te Tihi-o-Manono i a au, i ki mai ki a koe, me noho tonu koe i runga i te tuanui o to whare, kia kite koe i te weranga o Tihi-o-Manono," No te ahiahi ano, ka haere a Whakatau, ka uru ki roto ki te whai wahie mo Whitinakonako, ko ia kua tae wawe ki te whare, kua tomo ki roto, ka kuhua te pona a Whakatau ki te whare, puta noa ki tetehi taha, puta noa ki tetehi taha, tae noa mai ki te whatitoka, hoki ana mai ia ki waho.

Na, ka whaona te whare e nga tangata, ka manotini ki roto, ka ake nga ahi o roto tekau, ka karanga mai tona tangata ki a Mango-Pare, ki te tangata i whakaorangia ra e Whakatau, "Tena, he pewhea te ahua o tena tangata?" ka ki atu a Mango-Pare, "Kaore he tangata hei whakarite, e hara i te tikanga tangata," ka karanga mai tetehi tangata, "Me au nei te ahua," ka karanga atu ano ia, "Kaore he tangata hei whakarite," ka ki atu tetehi. "Me au nei," ka ki atu ano, "Kaore," ka ki atu tetehi, "Me au te ahua?" ka tahi ia ka karanga nui atu, "E tama ma, kaore he tangata hei whakarite." Ka tahi ano a Whakatau ka karanga atu, "Me au ne'! ka tahi ano taua tangata ra ka titiro whakatau atu, ka tau te kanohi, ka tahi ka karanga ki te whare katoa, "E te whare nei, e te whare nei, titiro taua ki te tangata nei, kihai i horo, ina ko te ahua tonu tena," ka ki ake ano taua tangata nei, "Ko ia pea tena," ka ki atu a Whakatau, "Me

au nei koia te ahua," ka mea atu taua tangata nei, "Ae, me koe nano te ahua, ko koe tonu ranei," ka mea atu a Whakatau, "Ae, ko a hau," ka tahi ano ka maranga katoa te whare. Ka tahi a Whakatau ka nanao ki te pito o tana taura, kua kuhua ra e ia ki nga pou o te whare,—ka tahi ka kumea, nana ano i momoe noa, na ka mate tera iwi, ka puta te tangata ra ki waho, ka tahuna te whare ki te ahi. Tera ano a Hine-i-te-iwaiwa te titiro mai ra i runga i te whare, kua tuhia te taha o te rangi, ka hoki a Whakatau ki tona kaainga he oti ano ka ea te mate o Tuhuruhuru o te tama a Tinirau.

TOI-TE-HUATAHI, TAMA-TE-KAPUA, WHAKATURIA.

Ka wehea hoki i konei ki Hawaiki etehi, i haere mai nei etehi i runga i nga waka, i hoe mai nei ki Aotea nei, ko Tuamatua, ko Uenuku, ka wehea hoki etehi i konei, ko Uenuku, ko Houmai-tawhiti.

Ana, i a Houmai-tawhiti, he whawhaitanga, no reira ka nui te whawhai ki Hawaiki, otira, kua timata mai ano i mua atu i a Whakatauihu, i a Tawhaki, i a Tuhuruhuru, i te tikinga o Kae, i utaina oratia mai ai, hei utu mo Tutunui, a tae noa mai ki te pokai-tara a Manaia. A muri mai, ko nga pirau o te tapoa o Uenuku i kainga e te kuri a Houmai-tawhiti, ratou ko ana tamariki, a ka kite a Toi' raua ko Uenuku, ka patua taua kuri nei a Potaka-tawhiti, ka kimi noa nei nga tama a Hou', a te kitea, i tenei pa, i tenei pa, a tae atu ana ki te pa o Toi-te-huatahi, e moimoi haere atu ana i ta raua kuri.

Ka tahi ka tau ake taua kuri i roto i te puku o Toi', au! ka moimoi a Tama' raua, ko Whakaturia, ka au mai ano te kuri ra, au! kokopi rawa iho a Toi' i tana mangai, e tau tonu ake ana i roto. No kona hoki te whakataukitanga iho a Toi', 'Ai taukiri e, i huna iho hoki koe ki roto ki te hopara nui a Toi', e tau ake ana ano koe e taurekareka.'

Ehara, ka tae atu a Tama' raua, ko tona teina, ka mea atu, he aha koe te patu ai, a ka whakahoki mai ano, kia ora atu ai taku ngakau, kia pai noa iho ai tatou, tena ko tenei e taku whanaunga, kia mohio ake i muri nei, hoki tonu atu raua, timata tonu iho te hanga i nga waewae rakau mo Tama-te-kapua, a ka oti, ka tahi raua ka haere i te po, a ka tae, ka kite i te poporo whakamarumaru o Uenuku, ka kainga e raua, a roa kau ake, ka hoki ano ki to raua whare.

A pena tonu, ia po, ia po, ka kitea ki te kore poporo, ka tahi ka maharatia, kei whea nga hua o te poporo nei e, tirohia ana, ka kitea ki nga tapuae o nga wae rakau o Tama'. Po iho ano, ka whanga mai, me te haere atu, me te whanga mai, taro kau iho, ehara ka puta atu, warea ki te kai, whakatikanga mai o nga kai whanga, ehara ka mau taua hunga.

I mau iho ano a Whakaturia ki te take o te poporo, na ka whaia ko Tama-te-kapua, mau rawa atu, i te akau o te moana, no te maunga, ka pa atu te karanga a nga kai hopu, 'Tapahia ki te toki kia hinga ki te wai', ae ana ano nga kai hopu katoa, ka tahi a Tama' ka karanga iho, " Ki te tuaina ahau ki te wai, ka ora au, e ngari ki uta, ka mate au."

Ka rongo te kai aru ae ana, ka tahi ka tuaina ki uta, te hinganga ano i hinga ai, ehara te whakatikanga o te tama, anana—me te manu motu i te mahanga, ehara ka pahure. He oi, ka tahi ka whakaemia kia kite i te patunga o Whakaturia, ka rupeke, ka mea etehi, ' Patua,' ka mea etehi, ' kauaka, e ngari me whakairi ki runga ki te whare, ma te pawa e ngau ake, ka mate', ae ana te katoa. Ka tahi ka whakairia ki runga i te whare, ka tahuna te ahi, ka takitakina te haka, ka mutu, kei te waiata, nohea i pai, kino iho, pena tonu ia po, ia po, a tae noa te rongo ki tona tuakana, ki tona papa.

Ka rongo mai ia, kei runga kei te whare e iri ana tou taina, e ngaua ana e te pawaahi, ka tahi ia ka mahara, kia haere atu ia kia whakatau i a ia, pehea, kei te ora ano ia i te pawaahi. Haere atu ana ia i te po, a ka tae atu, piki tonu atu ki runga ki te tuanni o te whare, ka pakarua iho, te wahi i rite ake ai tona iringa ake, ka tahi ia ka patai iho, " Kua mate koe ? ka mea ake ia " Kaore kei te ora ano au, ka mea iho te tuakana, " E pai ana ranei ta tena iwi tana haka e haka ake na ? ka mea ake ia, " Kao, e kino ana, e whawhai tonu ana te hunga nei ki a ratou, mo te kino o te haka.'

Ka mea iho ia, " E kore ranei e pai ake ki a koe e ka

mea iho, e! ina te kino o te haka a tenei iwi na, a ki te mea ake ratou, a mau te haka tena e pai, a mau e ki iho, ae, a ki te tangohia iho koe, a ki te karanga mai, tena koa, a mau e mea atu, e paru ana a hau i te pawa, e ngari ho mai he hinu kia herua au, he raukura hoki hei tiatia moku, a ki te rite mai era, kei reira pea te mea mai ai, kati e haka. Ka mea atu ano, e kino ana ano a hau, e ngari, ho mai te paki whero o Uenuku na hei paki ake moku, me te maipi hoki hei rakau ake maku, a ka tahi ano au ka tino pai rawa atu, a ki te ho mai ena mea, hei reira koe ka haka ai. A ko a-hau ko to tuakana, hei te roro o te whare noho mai ai, a hei to putanga mai ki waho, maku e karatiti mai te whare, mo te putanga ake o nga kai hopu o roto o te whare, e titi ana te pihanga, me te whatitoka, a e haere pai noa atu taua'. Ka mutu tana korero iho ki a ia.

Ka mea iho a Whakaturia ki a Uenuku, ratou ko taua hunga i roto i to ratou whare, 'E koutou e haka ake nei, whakarongo ake koutou katoa,' ara hoki ko taua hunga, 'A! kati te turituri, whakarongo ki te kupu a te tangata e iri iho nei, e ki ana tatou, kua mate i te ngaunga a te pawa o te ahi, kaore, tenei ano te ora iho nei', ae katoa ana ratou.

Ka mea ake ratou o te whare, 'E koe e iri iho nei, korero iho ra', ka mea iho taua maia ra, 'Ina koa ko tau tu haka te kino e rongo iho nei au', Ka mea ake taua iwi nei, 'Oti ranei, he iwi pai korua na ki te haka'? ka mea iho ia, 'Nui atu te pai', 'A e mohio ana koe ki te haka'? ka mea ho ia, 'Ae', nui atu te pai'. Ka mea a Uenuku, 'Tukua iho', a tukua iho ana, Ka mea atu taua hunga, 'E haka', a pera atu ana me nga kupu a Tama-te-kapua i ako iho ra, a rite tonu etehi i a ia, ka tahi ka mea atu taua maia nei, 'Kia pai te tahu o te ahi kei pawa', a pai ana. Te whakatikanga ake o taua tawhiti raka, i raro ano e haere ake ana, ana na, me he mea ko Kopu ka rere i te pae, He karu to te maipi, he karu to te tangata, tukunga atu ki tetehi taha, a puta

noa ki te whatitoka, ka tahi ka tahuri ki tetehi taha, puta noa ki te whatitoka, ka tahi ka tahuri ki tetehi taha, puta noa ki te tuaronga, ka tu mai i reira.

Ka tahi ka hamumu mai te waha, 'E mate ana au i te werawera, toia ake te tatau kia tuwhera, kia puta mai ai te hauhau ki a au', A toia ana, ka tuwhera te tatau, Ka mea atu hoki taua hunga, 'Kati pea, ka hauhau koe i te anu o waho, e tu hoki e haka'. Ka whakatika ano hoki te tama ki runga,—E whakatika ana ia ki runga, ka tae atu hoki a Tama-te-kapua ki te roro noho ai, me nga rakau ki te ringa mau ai, hei titi i nga tatau!

Ka tahi ka tahuri ki tetehi taha a Whakaturia, te pehanga atu o nga karu ki tetehi taha, ana, te hokinga mai ki tetehi taha, ana, he karu to te tangata, he karu to te taiaha, he karu to te paki whero, turua kautia ki te taha ki te whatitoka, turua kautia ki roto, te pekenga mai i roto, ana, tu rawa mai, i waho i te roro. Te pekenga ake o Tama-te-kapua, ehara kua kati te whatitoka, te hokinga mai ano o Whakaturia, kua kati te pihanga. Ana, whakarongo rawa atu ki roto e kanga mai ana, ana na, me te rua kakariki, a haere ana a Tama' raua ko tona taina, a he tangata ke nana i tiki mai i unu nga titi, a ka puta ki waho nga mano e noho mai i roto ra.

Ao kau ano te ata, ka tahi ka tino pouri a Toi' raua, ko Uenuku, mo te whakaoranga o te utu o te poporo whakamarumaru ra, mei patua, e kore e ora atu, apopo atu, ka tahuri mai ki te ngaki mate mo tona whakairinga ki runga ki te whare.

Kihai koa i taro, ehara ka puta atu ki te taua a Uenuku raua ko Toi-te-huatahi, mate ana tetehi, mate ana tetehi. Muri iho, ka tahi ka tomokia te pa o Hou-mai-tawhiti, ratou ko ana tama, e te taua a nga tangata o Uenuku ma, ka horo tetehi ngerengere, ka pa te karanga a nga tangata o Hou-mai-tawhiti.

'E Hou' e! ka ngaro kei rota te taua', ka pa mai te karanga a Hou', tukua mai, tukua mai, kia eke ki

te paepae poto a Hou', e toru peratanga mai, e toru ano hoki a Hou' karangatanga atu, ka tahi ano ka whakatika a Hou' ratou ko ana tama, ehara ka hinga te parekura, tukua atu ana te taua kia horo ki waho. Ka mahue iho etehi ki roto i te pa, haehaea iho, taona iho, kainga ake.

Ana, ka tahi ano ka tino he a Hou' ratou ko te whanau, me ona tangata, no te kainga, ta te mea hoki, ko te tuakana ano tera, ko nga uri o Tamatea-kai-ariki. No reira ka mau nei hei tawiri, na wai i toa, i toa, a ngaro noa iho ki te kore a Hou' ratou ko tona iwi, a ka mate a Hou' raua ko Whakaturia, ora ake, ko Tama' ratou ko ana tama, ko ana tuakana, teina hoki. Ka tahi ka mahara ia, kia houhia te rongo, kia kawhakina tetehi rerenga, hei morehu, ana ka mau te rongo.

noa ki te whatitoka, ka tahi ka tahuri ki tetehi taha, puta noa ki te whatitoka, ka tahi ka tahuri ki tetehi taha, puta noa ki te tuaronga, ka tu mai i reira.

Ka tahi ka hamumu mai te waha, 'E mate ana au i te werawera, toia ake te tatau kia tuwhera, kia puta mai ai te hauhau ki a au', A toia ana, ka tuwhera te tatau, Ka mea atu hoki taua hunga, 'Kati pea, ka hauhau koe i te anu o waho, e tu hoki e haka'. Ka whakatika ano hoki te tama ki runga,—E whakatika ana ia ki runga, ka tae atu hoki a Tama-te-kapua ki te roro noho ai, me nga rakau ki te ringa mau ai, hei titi i nga tatau!

Ka tahi ka tahuri ki tetehi taha a Whakaturia, te pehanga atu o nga karu ki tetehi taha, ana, te hokinga mai ki tetehi taha, ana, he karu to te tangata, he karu to te taiaha, he karu to te paki whero, turua kautia ki te taha ki te whatitoka, turua kautia ki roto, te pekenga mai i roto, ana, tu rawa mai, i waho i te roro. Te pekenga ake o Tama-te-kapua, ehara kua kati te whatitoka, te hokinga mai ano o Whakaturia, kua kati te pihanga. Ana, whakarongo rawa atu ki roto e kanga mai ana, ana na, me te rua kakariki, a haere ana a Tama' raua ko tona taina, a he tangata ke nana i tiki mai i unu nga titi, a ka puta ki waho nga mano e noho mai i roto ra.

Ao kau ano te ata, ka tahi ka tino pouri a Toi' raua, ko Uenuku, mo te whakaoranga o te utu o te poporo whakamarumaru ra, mei patua, e kore e ora atu, apopo atu, ka tahuri mai ki te ngaki mate mo tona whakairinga ki runga ki te whare.

Kihai koa i taro, ehara ka puta atu ki te taua a Uenuku raua ko Toi-te-huatahi, mate ana tetehi, mate ana tetehi. Muri iho, ka tahi ka tomokia te pa o Hou-mai-tawhiti, ratou ko ana tama, e te taua a nga tangata o Uenuku ma, ka horo tetehi ngerengere, ka pa te karanga a nga tangata o Hou-mai-tawhiti.

'E Hou' e! ka ngaro kei rota te taua', ka pa mai te karanga a Hou', tukua mai, tukua mai, kia eke ki

te paepae poto a Hou', e toru peratanga mai, e toru ano hoki a Hou' karangatanga atu, ka tahi ano ka whakatika a Hou' ratou ko ana tama, ehara ka hinga te parekura, tukua atu ana te taua kia horo ki waho. Ka mahue iho etehi ki roto i te pa, haehaea iho, taona iho, kainga ake.

Ana, ka tahi ano ka tino he a Hou' ratou ko te whanau, me ona tangata, no te kainga, ta te mea hoki, ko te tuakana ano tera, ko nga uri o Tamatea-kai-ariki. No reira ka mau nei hei tawiri, na wai i toa, i toa, a ngaro noa iho ki te kore a Hou' ratou ko tona iwi, a ka mate a Hou' raua ko Whakaturia, ora ake, ko Tama' ratou ko ana tama, ko ana tuakana, teina hoki. Ka tahi ka mahara ia, kia houhia te rongo, kia kawhakina tetehi rerenga, hei morehu, ana ka mau te rongo.

KO TE KORERO, MO TE HAERENGA MAI O NGAHUE.

KO POUTINI, ME WHAIAPU.

Tera iana whakarongo mai ki te take o te whawhai a Poutini raua ko Whaiapu, i heke mai ai raua. Noho nei raua noho nei, a ka mate a Hine-tu-a-hoanga i te puku riri ki a Ngahue raua ko tana ika ko Poutini, ka tahi ka peia atu ia kia haere atu, a whakatika ake a Ngahue, ka heke atu he whenua ke, ka kite tonu hoki a Hine-tu-a-hoanga, ka maunu taua hunga, ka whai haere ano i a raua, a noho rawa mai i Tuhua, a Ngahue raua ko tana ika, tau mai ai ki reira, ehara, tau ngatatahi mai ana, ka anga ano ka pei atu i a ia, he oi, ka haere ano ka rapu kainga, hei terenga mo tana ika, ka kite atu ia i waho i te moana i tenei motu i Aotea-roa, ka mea ia, kia whakauria ki uta.

Ka mahara ake ano ia, kei tata ano tona hoa riri, ka ririri ano raua, e ngari pea, me haere rawa ano maua ki a mamao rawa atu. A, haere ana, noho rawa atu, i Arahura, ka tuturu te noho i reira, ka tahi ka kowhakina mai e ia tetehi wahi o taua ika, ka mauria atu e ia ka hoki atu ka tae a Ngahue ki te Wairere ka patua te Moa, ka haere Tauranga, Whangaparoa ka hoki ki Hawaiki, ka korero kua kite ia i te whenua tona kai he pounamu, he Moa, a orohia iho hei toki, e rua aua toki, ko Tu-tauru, ko Hau-hau-te-rangi i te hei-tiki etehi, i te kurupounamu etehi, ko te ingoa o taua kuru, ko Kaukau-matua. A, e takoto nei ano kei a Te Heuheu, ko Tutauru, i ngaro tata ake nei ano inaianei, i nga uri o Tama-ihu-toroa, i a Purahokura raua ko Reretai. Hoki atu nei a Ngahue, ka tae atu ki Hawaiki, whawhai rawa ake nei, kua rongo ki tana korero ki te pai o tenei kainga o Aotea, a na reira i tika ai ta ratou heke mai.

KO TE KORERO, MO NGA WAKA.

Ka tahi ka tuaina a te Arawa, he rakau totara, no Rarotonga, ara, no tua atu i Hawaiki, ka hinga ki raro, ka haua, a ka oti, ko nga kai hahau enei, ko Rata, ko Wahie-roa, ko Ngahue, ko Parata, ko wai tohunga, ko wai tohunga, nana i tarai a te Arawa i oti ai. Ka rongo a Hotu-roa ka oti a te Arawa, ka tae mai ki a Tama-te-kapua kia tukua atu ana tohunga, hei tarai i tona waka, a oti ake ia tohunga, ia tohunga a Tainui ma te tarai, oti rawa.

He oi ano nga tohunga nana i hanga nga waka, i whiti mai ai ki Aotea nei. Nga ingoa o nga waka nei na, ko te Arawa, to mua, muri iho, ko Tainui, ko Matatua, ko Taki-tumu, ko Kura-hau-po, ko Toko-maru, ko Matawhaorua. He oi ano nga waka i eke mai ai o matou tupuna ki tenei motu, i mahue atu ai a Hawaiki, ka tuia a Tainui, ka mate te tamaiti a Manaia i Rata ka tanumia ki nga marama o Tainui. Ko nga toki i taraia ai enei waka, he toki pounamu, ko nga ingoa, ko Hauhau-te-Rangi, ko Tutauru, na Tutauru i tapahi te upoko o Uenuku. Ko enei toki pounamu no te ika a Ngahue, i haere mai ano i Hawaiki, na i pana mai e Hine-tu-a-hoanga raua ko tana ika ko Mata, no reira i haere mai ai a Ngahue ki tenei motu, i kitea ai, i hoe mai ai aua waka nei ki konei, no te mea, kua kitea ake e ia i mua.

A whawhai rawa ake nei, na reira ano i tika ai te hekenga mai.

KO TE HEKENGA MAI.

Na, ka oti ra nga waka ra te waihanga, ka toia ki waho manu ai, ka utaina nga utanga o ia waka, o ia waka, a ka rupeke ki runga, me nga tangata katoa, ka mahara a Tama-te-kapua, Kaore he tangata matau mo runga i tona waka, e ngari pea, maku e tinihanga ki a Ngatoro-i-rangi, te rangatira o runga i a Tainui, a, rewa kau ano tona waka ki waho, ka mea atu ki a Ngatoro', 'E Ngatoro', haere mai ki runga ki toku waka, ki te whai ake i te kawa o te waka nei', a peke ana mai taua tohunga nei ki runga, ka mea atu hoki a Tama, 'Karangatia atu hoki tau wahine a Kearoa, kia eke mai ki te whakamama i te kohukohu ruahine o te waka nei, kia noa rawa ai, mo nga waka mahi a nga tohunga', a karangatia ana tana wahine, ka eke hoki raua tahi, eke kau mai ano ki runga, ka mea atu a Tama' ki nga kaimahi o runga o tona waka, 'Hutia te punga, takiritia hoki nga ra', kawhakina a Ngatoro' raua ko tana wahine, hei mohio mo te waka nei, ehara, maranga to te ihu, to waenga, me to te kei, ana na, titipi kau ana taua waka.

Ka puta ake a Ngatoro' ki runga, ka mea', 'Whakahingaia etehi o nga ra kia ata haere ai, kei mahue i au taku waka', ka mea atu a Tama', 'Kaore waiho me whai mai e to waka akuanei', nawai i tata, a, ka tawhiti noa atu, ka tawhiti noa mai, a rokohanga e te ponga, rere noa atu ana, rere noa atu ana, he waka i tona rerenga.

Ka rua tahi nga mea i tahaetia mai e Tama-te-kapua, ko te wahine a Ruaeo, ko Ngatoro' raua, ko tana wahine, i riro mahi i a te Arawa, Ta Rua' wahine i riro ai, i mamingatia ia, i mea, 'Tena e Rua'

haere ki te kainga ki te tiki atu i taku toki i a Tutauru, i kuhua e au ki raro i te pihanga o taku whare,' a pohehe noa a Rua' ki te hoki ki te whare, kawhakina mai te waka, hoki rawa mai, ehara, kua whakanamunamu kau mai nga ra o te waka.

A tangi kau mai ki ana taonga, ki tana wahine ki a Whakaoti-rangi kua riro mai hei wahine ma Tama-te-kapu, ka rua tahi nga take a Tama' i tona hekenga mai, no reira te pepeha nei. Nga uri o Tama' whanakoroa, ki te aha, ki te aha.

No reira, ka makere a Rua' i te ahiahi ki te wai, ki te taka i a ia mo tana wahine, ka wehea nga whetu o te ahiahi, mo te ata, o te ata, mo te ahiahi, a ka rite ka he noa iho te whakaaro o nga tangata o runga i a Te Arawa, ka pohauhau noa iho, ka rere mai nei a te Arawa, a waho i te moana, ka whakaaro a Ngatoro', E! ka roa tenei wahi e reia nei e tenei waka, tena kia piki atu au ki runga i te tuanui o te whare nei e! kia kite koa au i te tua-pae o utu, i te tatanga, i te hoitanga, a piki atu ana.

Otira, i matua tupato tona ngakau ki tana wahine, kei pororuatia e Tama-te-kapua, kua kitea hoki tana mahi tinihanga, A tango ana ia i te taura, ka herea ki te upoko o tana wahine, ki tona ringa tetehi pito mau ai, ka piki atu ia, me te kumekume ano te ringa. Hemo kau atu ano ia ki runga, ka mau atu a Tama', tango tonu ki te taura e mau ra i nga uru o te upoko, ka wetekia, ka herea ki te kiato o te waka mau ai, hua noa a Ngatoro', kei tana tohu ano e mau ana, na, ka rongo nei a Tama' i te haruru o nga tapuae o Ngatoro' e haere iho ana, te pono te whitiki atu ki nga uru mau ai, turapa tonu atu ki tona moenga i tua tata atu ano hoki, ehara, kite pu a Ngatoro' i te taura e here ana i te kiato.

Ka mahara ia, Ha! kua taea pea e Tama', ka tahi Ngatoro' ka ui atu, ' E whae, kua tae mai he tangata ki a koe ne'? araho ki ko te wahine, ' Mau tonu ra e titiro ki te taura e mau ke na i te kiato', ka tahi ia ka

mea iho, 'Ko wai koia'? ka mea ake, 'Ko wai hoki, ko Tama-te-kapua ano ra', ka tahi te tangata ra ka mea iho, 'Ae, taku rangatira, ka ora au, ka whaki ake koe ki a au, e ki ana au ki a Tama' i kawhaki mai ai hoki i a taua, e pai tana atawhai, tena ko tenei, a, ka hei tana, tenei ano taku utu ki a ia, a ianei.'

Ka tahi ka puta ki runga o te tuanui o te whare tu ai, kei te karangaranga te tangata ra i te rangi, kei te pera hoki me Rua', i wehewehe ra i nga whetu o te ahiahi o te ata. A kei te whakatu hoki i te hau kia haere mai i te ihu o te waka, kia hoki whakamuri, a pohehe noa iho nga tangata o runga, ngaro ana te mohiotanga, a tika tonu atu ki te korokoro o te Parata, ki te tangata maori tetehi o nga ingoa o taua wahi, ko te taepaepaetanga o te rangi, ara, ko te korokoro o te Parata, a tika tonu atu ki reira, a ngaro tonu atu ki taua waro a te Arawa.

Heke nei, heke nei te waka ra, a—ka ngaro te ihu, ka taea te taingawai o te ihu, tango atu ki te taingawai o waenga, ka rere tupou te waka ra ana tataka ana nga matenga ki raro, ka whakaputa ake a Hei ki runga maranga rawa ake kua roa te hekenga, ka tahi ka rangona e Ihenga i te ihu, ka pa mai te karanga; 'E Ngatoro e—ka taka te urunga o Kea'; whakarongo tonu atu a Ngatoro i te kei, ka pa mai ano te karanga, ka rua, kei runga hoki ko Tama', 'E Ngatoro e—ki waho, ka taka te urunga o Kea'! whakarongo tonu te tangata ra, te mea ano ka haruru nga utanga o runga, ka ngahoro ki te wai, ko nga tangata, kei te pupuru nga ringa ki te waka, makere atu etehi tangata ki te wai.

Ka oho ake te aroha o Ngatoro ki te waha o te tangata, o te wahine, o te tamariki e aue ana, e tángi ana! ka puta ake taua maia ki runga, whakaangaanga ai i te rangi, whakamarie ai, ka mutu era, ka whakahua i te unu mo tana waká, ara, i te hiki ake, koia tenei:—

Takina te kawa,
He kawa tua-tahi,

Takina te kawa,
He kawa tua-rua,
He kawa tua-toru,
He kawa tua-wha,
He kawa tua-rima,
He kawa tua-ono,
He kawa tua whitu,
He kawa tua-waru,
He kawa tua-iwa,
He kawa tua-ngahuru.

Takina te kawa,
He kawa ma-Tangaroa,
Ka pipi,
Ka wawai,
Ka hoaia,
Ka whanake i raro i ona taranga,
Tutuki te rangi,
Eke,
Eke,
Eke Tangaroa,
Eke panuku,
Hui, e!
Taiki, e!
Unuhia te pou,
Ko te pou mua,
Ko te pou roto,
Ko te pou te wharaua,
He Aturangi-mamao,
Hekeheke iho i runga i o ara,
Takikiwhara,
Te ara o Ngatoro',
He ara whano ki te po,
Te po-nui,
Te po-roa,
Te po-matire rau,
Te po-whaiariki,
A ko taku waka ko te Arawa,
Ngahue i te Parata,
Eke,
Eke,
Eke Tangaroa,
Eke panuku,
Hui, e!
Taiki, e!

Tena to tu tau e Rongo ka whawai,
Te kawa Tuai-Nuku,

Tua-i-Rangi,
Tua-i-Papa,
Tua-i-Tane,
Rua Nuku,
A tuai,
A tuai.

Ehara, tere ana te waka ra i runga, manu ana, otira, manu rawa ake ki runga, kua poto atu nga utanga ki te wai, ouou nei i toe iho ki te waka, kua pau atu nga kai i te hekenga atu ki te korokoro o te Parata. No reira ano a te maori pepeha, mo te kai iti, kore, e kore noa ana te kai, e iti noa ana te kete kai 'Ko te rukuruku a Whaka-oti-rangi', mo te rukuruku mo te kore kai, i pau tonu atu hoki nga kai i te hekenga ki te korokoro o te Parata, ko te taepaepatanga o te rangi, ka hoe mai nei, a, ka u ki Whanga-Paraoa, ara ki Aotea nei. Ka tata mai ki uta, kite rawa mai ki te pohutukawa o te tahatika e ura atu ana, ehara tau ana te tututupo ki te wai.

Ka tahi tetehi o nga rangatira o te waka ra ka karanga ake, 'E— ! kua nui ake te kura o tenei kainga i te kura o Hawaiki, ka panga hoki a hau i aku kura ki te wai', ehara, panga atu ana ana kura ki te wai, ko te ingoa o te tangata ko Tauninihi, nana i panga atu, a Taiwhakaea. U rawa mai ra ki uta, ehara, kua pa atu nga ringa ki aua pohutukawa, ana ngahoro, noa iho, ka tahi ratou ka mahara, he puawai rakau enei mea, ka raruraru nga rangatira o runga i a te Arawa, mo te maumaunga o a ratou kura, i panga atu ra ki te wai. Muri tata iho, ka kitea aua kura a Tauninihi ki te one o Mahiti, na Mahina i kite, rongo rawa ake kua kitea, tae rawa atu ki te tiki, kihai i riro mai, koia tenei pepeha mo te mea kite, e ka kitea te taonga makere,—Kaore e ho atu e a au, ta te mea ko te paekura kite a Mahina,—a e takoto mai nei ano, aua kura kei a te Whanau-Apanui, a tae nou mai ki tenei ra, u kau atu ano ki Whanga-Paraoa, ka panga atu he kumara kia tupu i reira, a e tupu tonu mai nei ano i te pari o taua whenua.

Ka u a Te Arawa ki Whangaparaoa ka kitea te ika moana, e pae ana i uta, ka u mai hoki a Tainui ki reira ano, ka tautohetohe ki ta raua ika, ka mea a Tainui nana te ika, ka mea a Te Arawa naña te ika, katahi ka titiro ki nga toko o te tuaahu, ko ta te Arawa, he mata nga toko o tana tuaahu, ko ta Tainui i tunua ki te ahi, kia hohoro ai te maroke, ka herea te taura ki te kauae o te ika, no reira i riro ai i a Tainui ta raua ika.

Ka tahi ka tukua mai etehi tangata o runga i a te Arawa ki uta haere mai ai, ko te waka ki waho hoe ai, ko taua hunga i haere i uta, kotahi rau e whitu tekau topu, ko te rangatira ko Taikehu, ki te kotikoti haere mai i uta i Tauranga.

Kei te taunaha haere mai a Taikehu ma i nga whenua katoa o te tahatika, a Maraenui, Opotiki, Ohiwa, Whakatane, Te Awa-a-te-atua, Maketu, Tauranga, katahi ratou ka noho i reira, me te rere haere atu te waka ra a Te Arawa, mea, mea a ka taka kei waho o Maketu, ka kite atu a Tama-te-kapua ki te kumore o Maketu, ka taunahatia atu e ia, ko te kuraetanga o tona ihu, ka kite hoki a Hei ka tauna hatia hoki e ia a Otawa, ko Te Takapu-o-wai-tahanui-a-Hei, ka kite hoki a Tia, ka taunahatia hoki e ia a Rangiuru ko Te Takapu-o-tapui-ika-nui-a-Tia, ka taunahatia e Naki a Motiti, ko Motiti-nui-a-Naki, no Hawaiki tenei ingoa, koia te pepeha nei-Kei Motiti pea koe,—ka tukua nga punga ki Maketu, ka tau te waka ra i te po, i te po e moe ana.

No muri ka rere mai a Tainui, Hauraki, Rakaumangamanga, Motukokako, Whiwhia, Te Aukanapanapa, Muri-whenua, ka hoki mai i reira, ka u ki Tamaki, ki Tau-oma, ka kite i te karoro, i te torea e rere mai ana i Manuka, ka tikina, ka tirohia he moana ana kei tua, katahi ka toia nga waka i Otahuhu, ko Toko-maru kua toia i mua, muri iho ko Tainui, ka toia, kaore i paneke, te maunga iho ano, mau tonu, kua poua e tetehi wahine a Hoturoa e

Marama-kiko-hura, to noa, to noa, te taea, katahi ka whaka-tika mai tetehi o nga wahine a Hoturoa, ka whakahuatia te karakia.

Toia Tainui
Te Arawa
Tapotu ki te moana,
&c. &c. &c.

ka rewa ki Manuka, ka hoe a Tainui, ka u ki Kawhia,

Ko Te Arawa ki Maketu, kua tau ki reira i te po, i te po e moe ana; a muri iho o te rerenga mai o nga waka ra Hawaiki, ka rapua e Rua etehi hoa mona, a hoe mai ana i runga i tana waka i a Pukeatea-wai-nui, ka whakatika a Ruaeo i Maketu, kua u noa mai ia i runga i tona waka, a Ruaeo i whakarerea atu ra i runga i a Te Arawa, a i tangohia mai tana wahine e Tama-te-kapua a Whakaoti-rangi, a no muri ka rere mai tana waka, a u mai ai ki Maketu, kua u mai tana i te tuatahi, a whakatika nei a Ruaeo, ki te whiu atu i nga matau, a mau ana i nga kiato o te waka, a toia ana mai ki uta, kua takoto atu nga neke i te hokowhitu ra, i te one o Maketu, toia ake ki uta takoto ai i te po.

Ka noho a Rua', i raro i te papa o te waka whakatangi ai i tana koauau, ana te marangatanga ake o te wahine ra, rere, ko Rua', e noho ana, a moe tonu iho raua.

Ka mea atu a Rua', e whae hoki atu ki tau tane, e ngari, ka whakatangi au i taku koauau, i taku putorino, kia rongo mai korua ko Tama', a mau e mea atu ki a Tama', aue, he moemoea naku, ko Rua', e whakatangi ana i ana pu i tenei po, a mana e patu i a koe.

Hoki ana taua wahine, ka moe ano raua, ka pena ano me nga kupu i mea atu ra a Rua' ki a ia, a rite tonu; ka patu a Tama' i a ia i te ata, e rotua ana e Rua' te waka ra kia moe tonu, a ao noa te ra morunga noa mai,—te rotu, he karakia ano.—I te ata ka pa te rakau a Rua' ki te waka ra, oho rawa ake, kua awatea noa ake, tahuri rawa iho ki raro i te waka, e noho ana te hoko-whitu o Rua' i raro, ano, kei te au o Karewa e

noho ana, ka puta nga tangata o te waka ki runga, e noho ana a Rua' i waenga o te hokowhitu ra.

Ka mea atu a Rua', whakatika mai ki runga taua ka whawhai, tou kotahi, toku kotahi, ma tou kaha e pai ana, ma toku kaha, kia penei rawa ake koe, i te whenua e takoto ana.

Kei runga taua maia a Tama', me te maipi, he maipi kura tana, ta Rua', waiho tahi tonu ta Tama' ki a Rua', tukua atu e Rua', tera te haere ra, mahue ake te maipi kura a Rua', tangohanga atu ki nga ringaringa o Tama-te-kapua, ko nga ringa ko te maipi ana takoto ana i raro, maranga ake, maranga ake, ka tua-rua, tua-toru, ka tohe tonu mai a Tama', ka tua-wha, tahi ano te naomanga iho a Rua' ki te rapoi kutu nei, ana mau tonu iho ki te taringa o Tama', ana mau tonu, te taea, te wewete e Tama'.

Ka mea atu a Rua', ka mate koe i au, waiho mau ta taua wahine, hei utu mou, ka mate na koe, kihai taua maia i rongo kupu atu, e tu porangi noa ana ki te rakuraku i te mangeo, a haere ana a Rua', me te hokowhitu ra ki te rapu kainga ke atu mo ratou, mei tahuri taua iwi ki te whawhai ki a Tama' ma, kua mate noa iho.

He tangata roroa enei tangata, ko Tama', e iwa te roa, ko Rua', tekau matahi te roa, kaore nei ano he tangata o muri nei hei rite i enei maia, kotahi tonu to naianei, ko Tu-hou-rangi, e iwa te roa, kei te keke rua te kumi, i kite ake ano nga uri nei i nga iwi, e whakaturia ana e nga tohunga ki nga tuaahu, hei whangainga mo nga patunga tapu maori, mo nga rau taewa, kumara, ika, patunga tangata, aha aha noa iho, e kitea te tangata, me nga kakahu me nga mea pai, e kitea ki te whakinga o aua wheua i nga ra e kitea ai, a no te horonga ano o Mokoia nei ka riro pea i a Nga-Puhi. A muri iho i te whawhaitanga a Rua' ma ra, ka noho nei a Tama' ratou ko ana hoa i Maketu, me nga tamariki, roa kau, ka marara haere,

ko Ngatoro-i-rangi, i haere ki nga raorao ki te takahi waipuna i reira, a haere ana ki nga maunga ki te whakanoho atua Patupaiarehe ki reira, hoki mai ana ki Maketu, noho ai, a whawhai rawa ake nei a Tama' raua ko Kahu-mata-momoe, haere tonu mai a Tama' raua ko Ngatoro', ki Tauranga ka kite i a Taikehu e noho ana i reira, e mahi kai ana ma ratou, koia te ranga a Taikehu, i tua atu o Motu-hoa, mahue iho, ka haere, ka noho ki Kati-kati, ka kai ratou i reira, pau ana a nga hoa, katikati tonu a Tama', waiho tonu iho hei ingoa mo tera wahi a Kati-kati-o-Tama-te-kapua, noho rawa mai i Whakahau, te whakahaunga atu ano i te kai, haere tonu ratou ko Ngatoro' ma, waiho iho hei ingoa, a tae atu, mea, mea, Whitianga ko Whiti-a-ngara o ratou i taua awa, mea, mea, Tangiaro, ko te kowhatu whakairi a Nga-toro-i-rangi kei reira, a noho rawa mai i Moe-hau, i Hau-raki.

Ka tuturu te noho i reira, a mate noa iho ki reira, kei reira ano e tanu ana; ka mate ia, ka ki ake ki ana tamariki, kia hoki atu ki Maketu, ki te whakatau i ana whanaunga, ae ana raua, hoki ana.

E ngari, mei noho tonu iho i konei, kua riro ano a Hau-raki i nga uri o Tama',—ka whakaatu ake i a Kaukau-matua, nana i huna ki raro i te pihanga o te whare, a hoki ana ana tama, me Ngatoro', ki Maketu noho ai, i te taenga atu, ka kawea ki te wai ki te whakaruku i a ia, e haere tapu tonu ana mai, i te tanumanga i a Tama-te-kapua, ka tahi ka huhua, ka noa.

A moe tonu iho i te tamahine a Ihenga, ka rapua a Kaukaumatua, a ka kitea, muri iho, ka hapu te wahine a Kahu-mata-momoe, ka mau a Ihenga ki nga kuri hei whakangau kiwi, a haere ana, ka rana Hakomiti atu te ara, a Paritangi.

Ka whaia nei te kiwi a te kuri ra, mau rawa atu, i roto i te wai, kai tonu i te mataitai o taua roto, rukuruku tonu i te wai, a hoki mai ana ano ki ona

rangatira, me te hari mai ano i tana kiwi, ka tae ki te aroaro o tana matua, ka whakaruakina te kiwi, me nga mataitai i kainga matatia e ia ra.

A, te kitenga o Ihenga i te maku, me nga ika, ka mahara ia, he moana, a ka nui ake tona hari, hoki hari ana ia ki Maketu, i reira ka kawea kia whakawaituhitia te wahine ra, ka mutu, ka tahi ka haere ki te rapu i te kainga i haere ra raua ko tana kuri.

Aue, ka kitea he moana, ko te Roto-iti, taunahatia iho, haere atu ko Roto-rua, ka kitea e tere ana, taunahatia iho, ka haere atu ki tetehi taha, ana rokohanga atu, he tangata e noho ana i tetehi taha o taua roto, ka tahi ka mahara, kia tango maminga ia i taua kainga, a haere ana ki te rapu i te tuaahu tangata, me te tuaahu o tana kupenga, ka kitea, ka tango ia i nga kowhatu papai, rimurimu tawhito, ka haere ki roto ki te wahi ururua, peka puhou, koromuka, karamu, ka tu nga tokotoko ki roto ki te otaota, me nga harakeke, ka tahi ka haere kia kite i te kainga o te tangata whenua.

Ka kitea mai e haere atu ana, E! he manuhiri, he manuhiri! e haere mai nei! ka pa te karanga, tau kau ki raro, kihai i waiho ma te tangata whenua, kei runga a Ihenga, 'Titikai, titikai o te tangata, a tango rawa i toku kainga, ka titiro hoki ki te whata o te aruhe, o te mataitai, ki te pu o te kupenga, na reira ano, ka whakatumatuma, te tohetohe ki te whakatuma, nawai hoki koe i ki, a, hei tango i toku kainga, haere atu, haere atu, haere atu, waiho iho te kainga o tenei tangata o tua iho, o tua iho.'

Ka mea atu te tangata nona te kainga, a Marupunga-nui, te tama a Tua-Roto-rua, 'E hara i a koe tenei kainga, noku ano, kei whea koia tou pa, tau tuaahu, tau kupenga, me tau ngakinga kai.'

'Ka mea atu a Ihenga, haere mai kia kite', haere ana ratou, ka eke i runga i te puke, ka mea atu a Ihenga, 'Ara, taku kupenga e iri mai ra', kaore he pari-

horo maunga, 'Te pa e tu mai ra', kaore, he ururakau, Taku tuaahu, me he mea ka kite koe i taku pa me taku kupenga, haere ana, ka kite ia e tu ana i roto i te ururua, a whakaae kau.

A riro ana te kainga i a Ihenga noho tonu iho ia i reira, ka heke nga uri o Tua-Roto-rua, ko tetehi rahinga i te motu i Mokoia e noho ana, ko tera i a Kawa-arero, i a Mata-aho.

Ko Ngatoro-i-rangi, i haere ki nga whenua ki te takahi wai puna, mo nga wahi wai kore, a tae noa atu ki te mania,* ka wekua tona pake e te rakau, ka motu nga hukahuka, a tupu tonu ake hei rakau nui, me te Kahikatea nei ano te rarahi.

Piki atu he maunga, waiho iho ona tapui i reira, he Patupaiarehe, kua kite ano enei whakatupuranga i taua atua nei, he atua kino, aha koa tokomaha ki roto ki te whare, nowhea e rere te morehu. A noho rawa atu a Ngatoro', i Taupo, ka kite ia i te huka o runga o Tongariro, ka minamina ia ki te piki atu, a piki atu ana, ka mea iho ano ia ki nga hoa i noho iho i te kainga, 'Kaua e kai ake i muri nei, kia hoki iho ra ano au, ka kai tahi ai au, me koutou', ka piki atu ia, ki' ano i ata eke noa, ka kai ake te hunga o muri, a ka eke whakauaua ki te keokeonga o te maunga ka whano mate taua maia.

Ka puta mai he kaha ki a ia, ka karanga ia ki tetehi ahi mona kia ho mai i Hawaiki, a ho mai ana, ka rawa mai, i Whakaari, i Mau-tohora, Okakaru Roto-ehu, te Roto-iti, Roto-rua, Tara-wera, Pae-roa, Orakeikorako, Taupo, ka eke atu ki a ia e noho mai ra i Tongariro he oi ka ora taua maia, ka hoki iho, ka hoki mai ki Maketu nei.

Manu rawa mai Te Arawa i Motiti ka u mai ki Maketu takoto tonu iho i reira, ka marara nei nga tangata o runga i a Te Arawa ki nga wahi o Rotorua o Taupo, o Whanganui o Ruatahuna ka mahue atu i Maketu, ko Hei' ko tana tama, ko Tia ko tana tama,

ko Ngatoro ki Motiti. Ko Tainui kua u kei Kawhia.

Ka rongo mai a Raumati i a Te Arawa kei Maketu e takoto ana, ka whakatika mai te tangata ra me tona hapu, noho raua mai i Tauranga, i te ahiahi ka whakatika ki Maketu, tae raua atu kei tawahi ke o te awa e tawharau ana mai a Te Arawa, katahi ka paanga atu te pere ahi i tawahi o te awa, ko te matamata he mea tahu ki te ahi, perea atu ana, e hara titi tonu ki nga heu o te whare ka wera i kona a Te Arawa i te ahi.

I te weranga o te Arawa i te po i a Raumati, kahore he tangata o Maketu, kei te ngahere anake nga tangata, kei Tapu-ika, kei Waitaha, ko Ngatoro kei Motiti ano e noho ana. Ko Maketu pa e tu kau ana, ko te waka kau i mahue iho i reira takoto ai, kua riro ki uta, ki te whai kai, ta te tau kai pai hoki hei tohatoha i te tangata ki te koraha haere ai.

Ao rawa ake te ata, ka kite atu a Raumati ki nga pa o Maketu e tu kau ana mai kaore he tangata, katahi ka whakaekea te taua raka ki roto i nga pa, e hara noho kau ana i roto,

I te po i wera ra ka kitea mai e nga wahi o Rotorua o ia wahi, o ia wahi kua tau te tututupo ki runga i te rangi, te puhanatanga o te uira o te ahi o te Arawa, ka maharahara mai, ko te pa, ko Maketu kua wera, ko te hunga tutata mai ki Waitaha i tino kite, i motu ke ki te taha o te akau, i mea mai ko Te Arawa e ka mai ra, na te tangata haere, i tahu ki te ahi. I te ata, ka tikina mai ka tirohia, tae rawa mai, ko nga pungarehu kau e takoto ana, hoki tonu te purahorua ra ki te whakarongo i nga wahi i kapi i nga tangata o runga i a Te Arawa, rongo kau ano.

Ka tupu i konei te pakanga a Hou raua ko Uenuku i mahue atu ra i Hawaiki, ka hoki mai hoki ki Aotearoa.

Ko te whakaaro a nga tama a Hou i roto i o

ratou whare korero, ko te whakatauki mai a to ratou Papa i te hekenga mai, he kupu poroporoaki mai.

'E Tama, E Maka e, E Tia e, E Hei e, whakarongo mai. Kotahi tangata ki Hawaiki, ko Whakatauihu anake, kotahi tangata ki Aotea, ko Tama-ua-whiti (mo Tama-nui-te-ra'), E Tama ma e, nau mai, haere. E haere koutou ki uta, kei mau ki Tai-ki-Tu ka puhia, he angina. E mau ki Tai-ki-Noho, ma te huhu, he popo, he hanehane.

'Haere ra kia ata noho, waiho i konei te kino, haere kia ata noho, na te tutu hoki i mahue ai tenei whenua, ka haere ki tena whenua, kia ata noho, kia whakatupu tangata, kaua hei tutu, whakatupu tangata.' Ko nga kupu poroporoaki enei a Hou' mo ana tamariki, mau tonu i roto i o ratou nei ngakau, nga kupu a to ratou nei matua. 'Haere pai ki te kotikoti kainga mo koutou.'

Ko Uenuku, kaore pea i whai kupu poroporoaki ki ana tamarika i te haerenga mai ki tenei motu, ina te ahua, no tawahi mai te tutu, tutu tonu mai ki tenei motu. Nei ra ina wera a Te Arawa i te ahi a Raumati, ka whakaaroaro te ngakau o nga uri o Hou kia whawhaitia ranei, kia waiho noa iho ranei te weranga o to ratou waka, kaua e rapua he utu, tawhi noa iho ana, e totoko tonu ake ana i roto i te ngakau te whanowhanoa. Na te kino hoki i mahue atu ai, te whenua, nga koeke, te iwi, nga tangata, a 'E whai tonu ana mai hoki tenei mea te kino i a tatou.' E kore e taea te whakamanawanui, e whana ana te ngakau.

Ka oti enei whakaaro ka tahi ka whakakotahitia, kia whawhaitia he utu mo ta Raumati kino ki a Te Arawa i tahuna, i tahuna ra ki te ahi, ka whawhaitia nei tenei whawhai nui e te Arawa raua ko Tai-nui.

MANAIA, NGA-TORO-I-RANGI.

NA, ka riro mai nei a Tainui raua ko te Arawa me Ngatoro-i-rangi, ka mahue atu te tuahine a Kuiwai i tana tane i a Manaia. I muri ano, ka nohoia te purenga o Manaia ratou ko tona iwi, a ka ea te purenga, ka maoa te kai, ka mata te umu a Kuiwa wahine a Manaia, te tuahine o Ngatoroirangi ka riri a Manaia ki tana wahine, ka patua e Manaia, ka ki atu, "Pokokohua, i tapu i nga iwi o Tungane nga wahie? ka hei taau, apopo kia pena nga kiri o tungaane, hihi ana i nga kohatu kaka o Waikorora." Ka whakama te wahine ra ka tangi, e tangi ana e kohi mata ana i nga kai o tana hangi, ho atu tonu e ia ki te aroaro o te tane, haere ana te wahine ra ki tahaki tangi ai ka hoki ki te whare.

Ka ahiahi ka tae te wahine ra ki nga pueru, ka mahue. Ka mau ki te tu hou he rito toetoe, ka tu i te paepae, ka torona a Kahukura, a Itupawa, a Rongomai, ka tu raua tokorua ko te tamahine ki mua, me Haungaroa hoki. Na, ka tika te haere a nga atua, a Kahukura, a Itupawa, a Rongomai, ka mutu te karakia, ka mea atu ki te tamahine; "Ka tika to ara," Ka takaia nga atua na, whakairia, ka hoki ki te whare,

Ka tahi ka ki atu ki te tamahine, "Nau mai haere," E tae koe ki o matua, "Korerotia atu," Kua kanga ratou e Manaia, mo te matanga o taku hangi mo te purenga, ka mea mai ia, "I tapu i nga iwi o tungaane nga wahie o waenga tahora," Ko nga whatukuhu o Ngatoro', nga kohatu o waenga tahora? Apopo nga kiri o tungaane, hihi ana i nga kohatu o Waikorora," Haere ra e tae ki o matua. Kia hororo mai. Tena nga hau o Pungawere.

Na ka tangohia mai i reira a Maru, a Te Iho-o-te-rangi, a Rongomai, a Itupawa, a Hangaroa, ko nga atua enei i whenakotia mai e nga wahine ra, a ko aua atua ra ano o raua waka i eke mai ai, kaore i hoe atua kore noa mai aua waka, he atua kumera anake i riro mai, ika hoki, ko te atua tangata i mahue atu, engari ko nga karakia anake i riro mai i a ratou ki roto i o ratou puku takoto ai, he mea mohio a ngakau tangata.

Na, ka whakarewaia a Kahukura, a Itupawa, a Rongomai, a Maru, a Hangaroa, na ka tahi ka haere mai haere mai ratou, tokorima, Ka haere mai i te moana nui nei, na nga atua i waha mai, u noa mai i Whaka-ari, ka awatea ka kau mai ano, eke noa mai i Tawhiuwhiu, ka haere i uta, kai noa mai i te Kanakana, ka mutu te kai a nga hoa, ka kai noa tonu a Haungaroa, ka ki atu nga hoa tokorua, "Ka tae te roa o to kai e Haungaroa," koia Kaingaroa-o-Haungaroa. Ka tahi ka pakia e Haungaroa nga kanohi o nga hoa wahine i ki mai ra ki a ia. He oti ano oma atu ana aua wahine, whai noa atu a Haungaroa, whai noa atu, te hoki mai, waiho tonu iho hei ti haere,

Haere ake, tokotoru, ka haere a ka tae ki te pukepuke, ka okioki, i a ratou e okioki ana, ka puta mai te aroha ki a Haungaroa o tona whaea ka tangi ia, koia te Tangihanga, ka haere ka tae ki tetehi atu taumata, ko Piopio te ingoa ka tahi kite iho i Rotorua, Ka haere, ia ka tae ki Rotorua, i te taha o te puia i raro o te maunga ka haere i te akau o Rotorua a ka mahue Rotorua, haere tonu Maketu, ka tae atu ki te kaainga o Tuhoro, ka ui atu, "Kei whea te kaainga o Ngatoro-i-rangi?" ka kiia mai e ratou, "Kei te pataka e tu mai ra," ka kite atu ia i te tuwatawata, ka haere atu ka tae atu ki te tomokanga ki te kaainga, ka piki ma runga o te tomokanga, ka tae ki te kaainga, haere tonu ki runga ki te whare o Ngatoro-i-rangi ki te wahi tapu hoki.

Na, ka tahi ka haere te tangata ki a Ngatoro-i-rangi, i te mahi ia, ka kiia atu, "He tangata kei te

kaainga, he kawenga ano tana, kihai i tomo mai ma te putanga, i piki mai ma runga, ko te kawenga, kei runga kei to whare e takoto ana, ko ia kei to nohoanga e noho ana,"—He oti ano ka mohio ake a Ngatoro', ka mea, "Ko taku iramutu," ka ui atu ia, "Kei whea a Te Kehu?" ka kiia mai, "Kei te ngaki kumara," ka ki atu ano ia "Tikina atu, kia hororo mai," ka tae mai ratou katoa, ka haere mai ka tae mai ki te wahine ra, ka whakaraua ki te tuaahu, ka ho atu nga atua.

Ka mea te wahine, a haere iho ki te whakaruku i a matou, ki te whangai hoki i to matou hau, kua kanga koutou e te tini o Manahua.

Ka marere nga kakahu o te tini maia raka, kei te wai kei te whakaruku i a ratou, ko te karakia tenei:—

Ei,
Tena te pukepuke ka tu,
Ka tu ki tai,
Ka tu ki te wai,
Ka tu ki moana-uriuri,
Ka tu ki moana waiwai,
Ka tu ki te ahunga i uta,
Ka tu ki te aponga i tai,
Ka tu i tenei ahiahi,
Ko te ahiahi o tenei puke,
Ko te ahiahi o enei nga atua,
E rua puke, ei.

Tena toke,
Toko ka tu,
Ka tu ki tenei puke,
Ka tu ki te ahunga i uta,
Ka tu ki te aponga i tai,
Ka tu ki te ahunga i Hawaiki,
Ko te toko o tenei tarukenga,
Ko te tarukenga o tenei ki,
Ko te tarukenga o enei tama,
Ko te tarukenga o enei nga tauira, ei.

Tena te whakaruku,
Ko te whakaruku o enei nga mahi nei,
Ko te whakaruku o enei nga tama,
Ko te whakaruku o enei nga tauira, ei.

Ka awhea ki roto : —

He awhenga,
He pokinga,
He tanumanga
He patunga,
No ena patu,
No ena kaha,
No ena riri,
No ena patu,
No ena toa,
No ena korero,
No ena wananga,
No ena kai taua,
Ka patu ki raro Nuku,
Ka patu ki raro Papa,
Ka patu ki raro Take,
He tukunga iho ki raro,
Kia kai ake nga tini i raro na,
Nga mano i raro na,
Ena nga atua,
Ena nga pu,
Ena nga take,
Ena nga tauira,
O karakia mana, e noho mai na,
A mea, a mea mana,
A mea mana,
E awhe ana e patu ana,
E huna ana,
E tukituki ana ki roto ki tenei rua,
Ki tenei kakahi,
Ko te kakahi a enei tama,
A enei tauira.

Ka pokipoki nga ringa, a ka taupokipoki te maro rakau, ka taupokipoki, ka ranga te kete :—

Rangaranga ra taku kete,
Hei moenga mo aku tama,
Taku kete mo aku tama,
Ka riro taku kete,
Mo aku tama kua mate taku kete,
Hei moenga mo aku tama, kua ngaro taku kete,
Hei moenga mo aku rei taku kete,
Aku rei ka riro taku kete,
Aku rei kua mate taku kete,
Aku rei ka ngaro taku kete,

Ko te kete na wai,
Ko te kete na nga atua,
Ko te kete na nga tohunga,
Ko te kete na nga pu,
Ko te kete na nga kaupapa,
Ko te kete na nga ruahine,
Ko te kete na nga tohunga kiato,
Wawao, wawao ra taku kete,
Hei waonga mo koutou taku kete,
Mo koutou ko nga tohunga, taku kete,
Mo koutou ko nga atua,
Mo koutou ko nga pu,
Mo koutou ko nga karakia,
Mo koutou ko nga mana taku kete,
Ko te kete na wai,
Ko te kete na nga ruahine,
Na mea, na mea,
Na koutou na ena pu,
Na ena take,
Na ena nga atua kiato.

He maha nga karakia mo te tarukenga, mo tenei hanga mo te kanga, kihai i ata whakina mai, he tupato no nga tohunga, kei apitia ki te kai, he aroha hoki ki nga karakia o mua, a nga matua, a nga tupuna o namata.

Ka mutu te karakia—katahi ka tangi ratou ki te wahine ra, ka mutu, kei te kai.

Ka mutu te kai, ka hui ki roto i te whare, ka ui korero atu nga papa, "He aha koe i kitea mai ai?" Ka ki atu ia ka mea atu, "He kanga na Manaia, no te ranganga o te tua-ahu a Manaia, ka mata te umu a Kuiwai, ka kanga e Manaia.—"I tapu i nga iwi o tungaane nga wahie o te tahora? Ko nga kiri o tungaane kia hihi i nga kohatu o Waikorora." Koia au i kitea mai ai, i ki mai ia, kia hohoro atu."

Na, ka rongo a Ngatoro-i-rangi, ka tahi ia ka utu i te kanga a Manaia, ka mea ia, "Kia pena ia, taona ana ki nga kohatu o Maketu."—Ka tahi ka ki atu a Ngatoro ki nga teina," Apopo, ka kimi i tetehi totara ma tatou."—I te ata, ka whakatika katoa nga tangata hokowhitu, ki te kimi rakau, ka haere ano

Ka awhea ki roto :—

He awhenga,
He pokinga,
He tanumanga
He patunga,
No ena patu,
No ena kaha,
No ena riri,
No ena patu,
No ena toa,
No ena korero,
No ena wananga,
No ena kai taua,
Ka patu ki raro Nuku,
Ka patu ki raro Papa,
Ka patu ki raro Take,
He tukunga iho ki raro,
Kia kai ake nga tini i raro na,
Nga mano i raro na,
Ena nga atua,
Ena nga pu,
Ena nga take,
Ena nga tauira,
O karakia mana, e noho mai na,
A mea, a mea mana,
A mea mana,
E awhe ana e patu ana,
E huna ana,
E tukituki ana ki roto ki tenei rua,
Ki tenei kakahi,
Ko te kakahi a enei tama,
A enei tauira.

Ka pokipoki nga ringa, a ka taupokipoki te m rakau, ka taupokipoki, ka ranga te kete :—

Rangaranga ra taku kete,
Hei moenga mo aku tama,
Taku kete mo aku tama,
Ka riro taku kete,
Mo aku tama kua mate taku kete,
Hei moenga mo aku tama, kua ngaro taku kete
Hei moenga mo aku rei taku kete,
Aku rei ka riro taku kete,
Aku rei kua mate taku kete,
Aku rei ka ngaro taku kete,

Ko te kete na wai,
Ko te kete na nga atua,
Ko te kete na nga tohunga,
Ko te kete na nga pu,
Ko te kete na nga kaupapa,
Ko te kete na nga ruahine,
Ko te kete na nga tohunga kiato,
Wawao, wawao ra taku kete,
Hei waonga mo koutou taku kete,
Mo koutou ko nga tohunga, taku kete,
Mo koutou ko nga atua,
Mo koutou ko nga pu,
Mo koutou ko nga karakia,
Mo koutou ko nga mana taku kete,
Ko te kete na wai,
Ko te kete na nga ruahine,
Na mea, na mea,
Na koutou na ena pu,
Na ena take,
Na ena nga atua kiato.

He maha nga karakia mo te tarukenga, mo tenei hanga mo te kanga, kihai i ata whakina mai, he tupato no nga tohunga, kei apitia ki te kai, he aroha hoki ki nga karakia o mua, a nga matua, a nga tupuna o namata.

Ka mutu te karakia—katahi ka tangi ratou ki te wahine ra, ka mutu, kei te kai.

Ka mutu te kai, ka hui ki roto i te whare, ka ui korero atu nga papa, "He aha koe i kitea mai ai?" Ka ki atu ia ka mea atu, "He kanga na Manaia, no te ranganga o te tua-ahu a Manaia, ka mata te umu a Kuiwai, ka kanga e Manaia.—" I tapu i nga iwi o tungaane nga wahie o te tahora? Ko nga kiri o tungaane kia hihi i nga kohatu o Waikorora." Koia au i kitea mai ai, i ki mai ia, kia hohoro atu."

Na, ka rongo a Ngatoro-i-rangi, ka tahi ia ka utu i te kanga a Manaia, ka mea ia, "Kia pena ia, taona ana ki nga kohatu o Maketu."—Ka tahi ka ki atu a Ngatoro ki nga teina," Apopo, ka kimi i tetehi totara ma tatou."—I te ata, ka whakatika katoa nga tangata hokowhitu, ki te kimi rakau, ka haere ano

taua wahine, ka kitea e ia te totara, ka keria, ko ia Totara-keria.—Ka toia ki te wai ka rewa, ka hoe i te moana, na te hau o Pungawere i pupuhi po whitu ki te moana ka whiti ki Hawaiki, ko te wahi i u atu ai ko Tara-i-whenua-kura, ka tanumia te waka, ka haere a Ngatoro-i-rangi ka tae ki Whaitiri-ka-papa he whenua tera, ka haere atu a ka tae atu ki te whare o Kuiwai, ka karanga atu ki te tuahine kia puta mai ki waho, a ka puta mai ia ki waho. Na, ka ui korero atu a Ngatoro-i-rangi ki a ia. "He aha te korero," ka mea mai ia. "Kei te tua-ahu tonu nga mano o Manaia e noho ana." ko koutou, na te karakia i kawe mai," ka ki atu Ngatoro. "Kia pewhea te ra, ka haere ki te tua-ahu?" Ka ki mai tera, "Kei te ata tonu," ka ui atu ano a Ngatoro." "Kei whea i te ahiahi?" ka mea mai te wahine ra, "Kei te toi poto,a i te ata kei te toi roa," ka ki iho a Ngatoro," "I te ata, ki runga i to whare koe," ka hoki a Ngatoro ki te nuinga, ka korero ki a ratou, "Ki a Tangaroa, me tomo te pa, ki a Rangitu me tuki ata." Na, ka korero a Ngatoro ki a ratou, ka mea, "E! ki te tuaahu taua, me motomoto nga ihu, me hora noa iho, ko te patu, ki raro i te tangata'. Na, ka tahi ka haere mai, a ka tae mai ki te marae o te tua-ahu rokohanga atu e tuwhera ana nga hangi, e pae ana nga rautao, nga wahie, nga kowhatu, a takoto ana te rau mawhitu i roto i te hangi, tahuri atu, tahuri mai ki te motomoto i nga ihu i nga kanohi, takoto ana i roto i te hangi, ko nga patu, he patu poto kau, he meremere, he onewa, he patu paroa.

Takoto nei, takoto nei a ao noa te ra, ka tae mai nga tohunga ki te hora rau ki te tuaahu, he pera tonu i nga ata katoa, pono rawa mai, e putu ana i roto i te hangi, ka pa te karanga, 'Ee—tenei te tini o Ngatoro', o Tama', kei roto i te hangi e takoto ana, tenei ta te atua tana i hiki mai,' ka rongo nga mano i roto i te pa, ka puta ki waho, ana ra—taunaha kau ana i nga peke, i nga huha, i nga upoko o te rau hoko-whitu ra,

takoto tonu, kua pakua te toto, no te ahiahi ke ra hoki te motomotonga i nga ihu, ko nga tohunga, i haere tonu ki roto i nga harakeke noho ai, a tae rawa atu nga tohunga o te tangata whenua, e ngaro ana ratou.

Ka hamama nga waha ki te karakia, ka koa hoki ki a ratou nei mea, ka mana, kiano i ata mutu noa te karakia a nga tohunga; te huakanga mai a nga tohunga o te ope, ko nga tohunga ano te mataika, te ohonga ake o te rau mawhitu ra, ana na—kihai tetehi i rere, ko Manaia anake, ko ia i rere ki te pa, apitiria tonutanga atu ko te pa, ka horo, te ingoa o te parekura ko Ihumotomotokia, te pa horo ko Whaitirikapapa. Ka rere ano Manaia ko te horonga o tera pa anana, me te mea e tomo ana ki te, whare koia, te whakatauki 'Hinga iho, tomo atu te pa', ka mutu te patu, kei te hurihuri i nga ika tapu, whakapono ma te atua, kei te pioi, ka mutu, kei te tao tangata, kai kau, ka pau, ka puta nga pa i ora ki te taua toto.

Ka hoki ratou ki o ratou waka. Na, ka whaia ratou e nga mano o Manaia, ka tae ki te awa, ka mahue, ka tae ki to ratou waka, e hara kua tae atu te whai ki te awa, na ka hia inu a Ngatoro', ka mea, "Kaore he wai mo tatou," ka ki atu Rangitu, "Kaore, e ngari kei te awa, ra ano," a ka tahi ka ho atu te taha ki a Rangitu, na ka tahi ano a Rangitu ka haere, ka tae ki te awa, tae noa atu, kua noho mai nga mano ra, ka tahi ka utu te tangata ra i tana taha, na kua tae te taha ki roto i te wai, ka tahi ka rere atu nga ringa ki te pehi i te taha kia totohu, e haere ana ki te pehi, inamata e haua ana ki te patu, i rangona kautia ake e ia ki te huhu o te patu e haere iho ana ki tona angaanga, ka tahi ra ka takiritia mai te taha i roto i te wai ra, ka tahi ka whakangaua atu ki te patu e haua mai ra ki a ia, e hara ka taha te patu i tona angaanga, ka pakaru ko te taha, mau mai i a ia, ko te ngutu anake o te taha ra.

Na, ka tahi ia ka oma, a ka tae ki a Ngatoro' me te hokowhitu ra hoki. Na, katahi ano Rangitu ka

tahuri, e hara i a ia ano te mata-ika, na rungatia na Tangaroa, na rungatia na Tama-te-kapua, na ratou katoa, e hara ka whati tera, ka patua, ka mate te mano tini ra. Te ingoa o tenei parekura, ko Tarai-whenuakura. Ka ora ano a Manaia.

Ka tahi ka hoki mai ki Maketu noho ai, mahi ai hoki, i muri ano, ka tuia nga waka o Manaia, ka haere hoki Ngatoro' ki te motu ki Motiti noho ai, ko tona pa ko Matarehua, ko te whare, ko Tai-maihi-o-Rongo, ko te rua kumara, ko te Marihope, ka noho, ko raua anake ko te ruahine i to raua kaainga, ko te nuinga, i Maketu anake. Na i a raua e noho ana, ka u mai te ope a Manaia, he mano tini te tangata me te waka, ka tau ki tatahi, ka karanga mai Manaia, "Taku taokete, e puta ki waho, taua ka riri kei awatea," ka rongo a Ngatoro', ki te reo o Manaia, ka tahi ia ka puta ki waho o te whare, a kua kite atu ia ko te ope a Manaia tenei te tau ake i tatahi nei, ka tahi tera ka karanga atu. "Taku taokete, tau marire ake i kona, kua ahiahi, e kore e taka te uru o a taua rakau, mo apopo taua riri ai," rongo tonu Manaia, whakaae ana, "Ae, kua po," ka karanga iho ano a Ngatoro'. "Hei waho punga ai o waka." A ka rongo Manaia, ka whakahau kia tahu kai tana ope i runga ano i nga waka, ka noho ano Ngatoro' i ro pa.

Na, ka ahiahi, ka noho Ngatoro' ki te tuaahu, karakia ai, i te po, i te mutunga ai o te karakia ki te tuaahu, ka tomo ki roto ki to raua whare ko te ruahine, ko te mahi tonu tera he karakia, e kumekume ana i nga hau o te rangi. Ko te ope ra, e mahi ana i te takaro, i te haka, i te waiata, i te ngahau, ta te ope whaihanga he ngahau, kaore e mohio, ka mate ratou; ki ta ratou nei whakaaro, ko Ngatoro' e mate ko te kotahi, po rawa iho tenei ano te koroheke nei raua ko te ruahine kei roto i to raua whare e takoto ana, ko te ruahine, ki te matapihi whakarongo ai ki te taua e tawai mai ra ki a raua, ko te koroheke, ko Ngatoro'. i te tu-

ngaroa, ka marere ona, kei te karangaranga i te hau me te ua, me te whatitiri, me te kanapu, kia puta mai hei whakamate i nga, mano o Manaia, ana te rongonga o Tawhiri-matea, ka tukua mai nga hau, o pungawere, anana ko te ua, ko te hau, ko te whatitiri ko te kanapu, e whakarongo aua raua ki te putanga mai o te hau, o te uira, o te whatitiri, o te ua, o te nganga.

Ka wehea te po, ka wehea te ao, ka puta te hau, te ua, te uira, te whatitiri, me te ngaru katoa o te moana, rokohanga mai te ope ra, kua pari te ihu ki te moe, ka rongo raua ki te haruru, ka purupurua to raua whare ka moe raua. Whakarongo rawa atu ki te nge, ki te rari ki te ngangau, a taro kau iho, kua ngaro noa iho te ngangi, ko te tai anake e aki ana. Kihai hoki, te hau ra i roa rawa e pa ana, kua mutu. Hi rawa ake te ata, ka puta atu te ruahine ra ki waho! titiro atu ai i te ope ra, titiro rawa atu ki te one, e pae ana tera i uta kua mate. Te ingoa o tenei matenga, ko Maikukutea, te hau nana i patu, ko te Aputahi-a-Pawa. I tapa ai tena matenga ko Maikukutea, no te mea, ko nga maikuku kau i kitea, ko nga iwi kau, kaore he wahi nui i kitea. Kaore he rerenga o tenei ope, he mano, mano iho ki te mate, te tohu o Manaia i kitea ai, ko tetehi wahi o te ringa he mea whakairo, ka tahi ka tahu ahi a Ngatoro' ki Maketu hei karanga mo nga teina, ka kite mai te hokowhitu ra, ka tahi ka hoe mai kia kite i to ratou tuakana tae noa mai ratou, kua mate te tini o Manaia.

Ka ea tana kanga i a Mutahanga i a Manahua. E ngari me ora ano a Te Arawa, mei kore te tahuna ki te ahi e Raumati, penei e rua nga waka hei hoenga ki Hawaiki, kua ngaro noa atu taua iwi.

E ngari me noho ano a Ngatoro' ma i Maketu, mei kaua te haere ki Moehau, kihai i wera a Te Arawa, otira ko te whawhai, matamua tera, mo te tahunga o Te Arawa ki te ahi e Raumati, me korero hoki tera aianei.

HATUPATU.

I te haerenga o Tama' ma ki Moe-hau, o Ihenga ma ki Roto-rua, ka haere hoki a Ha-nui, a Ha-roa, a Hatupatu, ki te Whakamaru, ki Maroa, ki Tuata, ki Tutuka, ki Tuaropaki, ki Hauhungaroa, ki Hurakia, ki Horohoro, ki te tahere huahua ma ratou, mahi nei, mahi nei, a ka maha nga ra, nga marama, i mahi ai, me te whakaaro to raua taina a Hatupatu, ki a ia, kaore e homai nga mea momona kia kai tahi ratou, ko nga mea tokoroa anake mana, ia kainga, ia kainga, me tona haere ki te taha o te ahi noho ai, me te tangi, me te kai, me te tangi, me te kai, ia rangi, ia rangi, ka tupu tona whakaaro nanakia, ka hemo ona tuakana ki te mahi, he tiaki tonu hoki tana i te kainga ia ra, ia ra, ka tapoko taua maia ki roto ki te rua i nga taha huahua, ana kei te tahae, tana tukunga atu ki te kai, ana na—ka mahi rapea te pepeha nei, te kaki ururua au mahi', kua paoitia hoki he aruhe hei kinaki.

Pau ake nga taha, tango atu ki nga papa-patua, ka ora, ka puta ki waho, kei te takahi i te ara, a tawhiti noa atu, ripa ke atu, ripa ke mai, kia hewa ai nga hoa, na te taua i kai, hoki mai, kei te werowero i a ia, kei te patu ki tona upoko, takoto ana i te kainga, tae rawa mai nga tuakana kua mate, tae rawa atu ki te rua, kua pou nga manu, ka ui atu, ka mea mai, na te taua? ka rapu i nga ara, ka kitea, a ae ana ratou, kei te tahutahu ka ora, kei te kai ano ratou, me taua tikanga ano o aua rangi o mua ra, me te kai, me te tangi, ka haere ano ki nga wahi auahi noho ai kia mea ai nga hoa, he auahi, kaore he roimata.

I te ata ka noho ano ia, ka haere nga hoa, me tetahae ano i nga huahua, pera tonu ia ra, ia ra, a tupato ana nga tuakana, whanga ana i tetehi rangi, tapoko ki roto ki te rua kai ai, ana na—ka mau tana whanako' patua iho, tanumia iho, ki roto ki nga hutinga huruhuru manu, hoki mai ana ratou ki Rotorua, ka ui atu nga matua, 'kei hea to koutou teina? 'Aua, kaore matou i kite', 'E kua patua', 'Kao', ka tohe, ka tohe, heoi ka mea nga matua, kua patua ina hoki i haere tahi ano koutou, ka ngaro nei i to koutou hokinga mai nei.

Ka tupu to raua whakaaro, kia tonoa to ratou tupuna ki te kimi, a tonoa ana, haere ana taua ngaro nei, ko te ingoa, ko Tamumu-ki-te-rangi, haere ana, a rokohanga atu e tanu ana, ka kitea ka mahia e ia, ka ora, ka haere mai, tutaki ana i taua wahine nei e wero manu ana mana, ko tana here, ko nga ngutu tonu, ko ta Hatupatu, he here ano, wero atu ai te wahine ra i ona ngutu, e hara, kua tu i te tao a Hatupatu, haere rawa ake ka oma taua tangata, ka mau i te wahine ra, ekore hoki e hohoro i taua wahine, ko ona waewae, hei kawe, ko ona pakau ano kei ona ringa ano, i pena me o te manu, a haere mai ana ki te kainga o te wahine ra, moe ana raua.

Ko te kai a tera wahine, he ota tonu, ho mai noa nga manu ma Hatupatu, ko te ata kau e kawe huna iho, i te ata ka whatika te wahine ki te wero manu, ka noho a Hatupatu i te kainga, ka hemo atu, kei te tunu kai mana, me te titiro ki nga taonga o te ana kowhatu o te wahine ra, ki te maipi, ki te kakahu kurawhero, puahi, kaitaka, me te whakamatautau, me te titiro ki nga mokai ngarara, koriroriro, aha, aha noa iho pena tonu ia ra, ia ra, tae noa ki tetehi ra, ka mea atu Ha, haere koe ki tawhiti, ki te pae tua-tahi, tua-rua, tua-ngahuru, tua-rau, tua-mano, hei reira koe mahi manu ai ma taua, ae ana mai—haere ana, noho ana ia, tunu manu ana mana me te whakaaro, a ka tawhiti atu, ka rite ki tana i mea atu ai, ka tango i te kahu whero i

nga kahu kura, me nga puahi, kaitaka, me te maipi, ano taua maia, ka oria e te hau, te makanga atu o te maipi ki nga ngarara, ki nga mokai katoa, kua mate, te panganga atu ki te pae miromiro, mate ana te nuinga, ora ana ko-tahi, haere ana ki te tiki i te wahine ra, ko te ingoa, ko Kurangaituku.

Ko nga kupu enei a taua manu i karanga haere atu ai, 'Kurangaituku e, ka kino te whenua, ka kore a taua taonga, i a wai? i a Hatupatu, riroriro rawa', a tae noa atu, ka rongo a Kurangaituku, ka hoki mai, ko ta Kura' tenei, ko tana karanga i tona hokinga mai, 'Kumea, wharona, kumea, wharona, ina ano koe e Ha' na, ina ano koe e Ha' na, kumea, wharona, kumea, wharona, ina ano koe e Ha' na', e toru ano wharonatanga, kua tae ki te ana, tae rawa atu, tirotiro kau ana, ka ara—takina ano e taua miromiro, 'Kumea, wharona, kumea, wharona, ina ano koe e Ha' na, ina ano koe e Ha' na', ka mau taua maia, ka mea a Ha', ka mate ia.

Ka whakahua ia i tana kupu, 'Te kowhatu nei e, matiti, matata', kua matata, kua ngaro ia, kimi kau te wahine ra, a puta noa atu i tawhiti e karanga noa ana, 'Ina ano koe e Ha' na, ina ano koe e Ha' na', me te poko aua noa atu, ka puta ake a Ha', ka haere, pena tonu, pena tonu, i te roa o te te ara, a tae noa ki Rotorua, te taenga atu ki te ngawhariki, mate noa iho, hua noa he wai matao, ana kua wera.

Noho ana i te akau o te moana, ka ahiahi, ka tahi ka ruku atu i te wai, whiti atu ko te motu i Mokoia, ka noho i te wai mahana, ka hiahia ona matua ki tetehi wai mo raua, ka tonoa to raua pononga ki te tiki wai, ka haere, rokohanga iho e takoto ana i te wai ariki, ka hopukia e Hatupatu, ka mau ka uia atu, 'Mo wai to wai? i haere iho ai koe i te po', ka mea atu, 'Mo mea ma', 'A kei hea te whare o aku tuakana'? ara ko taua mokai 'He whare ano to ratou, pehea ko wai to ingoa?' Ka mea atu ai, 'Ko au ko Hautupatu', 'A e ora ana ano koe'? Ka mea atu ia, 'Ae', ka mea atu te mokai ra.

'Inana—he whare ke to matou ko o matua, na raua ahau i ngare iho ki te kawe wai iho mo raua,' ka mea atu ia, 'Ho atu taua,' haere ana, ka tae atu ki ona matua, ka parare ki te tangi, ka mea atu ia, 'Kia ata tangi tatou kei rongo mai aku hoa i patu i au nei, kaua hoki au e moe tahi me korua i konei, e rangi me haere au ki roto ki te rua noho ai kia rongo i a ratou, i nga ra katoa, me kai au i reira, ae, haere, ko toku matua tane, me moe maua i reira i nga po, i nga ra, hei te whare ia,' ae, pena tonu i nga ra, i nga po katoa, ka mohio nga tuakana ki nga kai, he kai ke i te ngaronga atu o to raua taina, he kai ke i tenei ra, ka patu ki to raua whaea, ki ta ratou mokai—pena tonu, pena tonu.

Ei, karanga ana, 'Ee, ko Hatupatu,' ka tahi ka mea mai tetehi, 'Hatupatu hoki kua mate ra,' ka tino kitea, ka tango tetehi ki te maipi, me tetehi, na ka tango hoki a Hatupatu ki te maipi, kua herua ake taua tangata ra i te po, kua tiatiaina ki te raukura, e rua kopu toroa ki nga taringa, ka tono iho te tini tangata ra kia puta ake i tona rua kia whawhai ratou, ka tango i tona whitiki, me tona maro whero, ka whakahua i tana karakia mo tona tatuatanga, i tona maro :—

Ho mai taku tatua,
Kia whawhea,
Ho mai taku tu,
Kia hurua,
Ho mai taku maro kia rawea,
He maro riri te maro,
He maro nguha te maro,
He maro kai taua,
Ko te maro o Tu,
Ko taku maro,
O Tu, Tu-Nuku,
Tu-Rangi, Tu-Papa, Tu-Kerekere,
Ko taku maro, Tu-ka-riri,
Tu ka-nguha,
Tu ka-nguha,
Tu-mata-uenga,
Tu-ta-weke, Tu-whakamoana-ariki,
Ko taku maro, ko te maro o Tu,

Tu-kai-taua,
Tu-kai-tangata,
Ho mai taku maro kia hurua,
Kia marohia,
Ko te maro o Tu,
Tu-ka-korikori,
Tu-ka-korikori,
Tu-ka-mahuta,
Tu-ka-haere,
Tu-ka-maranga.

Heoi, enei kupu, ka puaki te upoko i roto i tona rua :—

Ka maranga i te ata,
I te ata ka whanake,
I te ata o tenei riri,
I te ata o tenei patu,
I te ata o nga pu',
I te ata o nga tohunga,
I te ata o tenei tama,
Oku, o tenei tauira.

Ko te karakia, mo tana maipi :—

Ei, tena te rakau ka hoa,
Ko te rakau na wai ?
Ko te rakau na Hapai,
Ko te rakau na wai ?
Ko te rakau na Toa,
Ko te rakau na Tu,
Tu-ka-riri,
Tu-ka-nguha,
He rakau nau,
Na koutou na nga pu,
Na nga atua,
Na nga tohunga,
Na nga kaupapa,
Na nga atua kiato,
I ho mai ki a au,
Ki tenei tama,
Ki tenei tauira.

E koro ma, e !
Tukua mai ki tenei rakau,
Kia ripiripia,
Kia haehaea,
He ika ka ripiripia,
He ika ka haehaea,

He ika ka hinga noa mai,
Ki te mata o tenei rakau.

Tuku tonu,
Heke tonu,
Te ika ki te po,
Tuku tonu,
Heke tonu,
Te ika ki te reinga.

Na runga atu au,
Na raro mai koe,
Ko nga huruhuru o taku tinana,
Me tupu ki runga,
Ki to pane,
Ko to pane te ho mai,
Ki a au,
Ki a au,
Ki tenei tama.
Mo tenei tohunga,
Mo tenei tauira.

Ka puta a Hatupatu kei runga o tona rua, ka kite mai ona tuakana ki a Hatupatu, ano ki taua koroke i te putanga ake, ano he karu to te tangata, he karu to te maipi, ano ko Kopu ka puta ake i te pae nga karu o te maipi, o te tangata, ka kite hoki nga mano tini o to raua iwi e noho ra, hinga noa ake ano, hore he iwi, hore he aha, i kite tamariki hoki i mua i taua maia, kite rawa ake, ahua ke ana te titiro ki nga tuakana, ahua ke ki a ia.

Toko-toru, e toru tonu nga taiaha ki te matenga o Hatupatu, i raro ano te rau o te taiaha, tera te haere ra, te whiunga atu o tana, toko-rua ki runga, ko-tahi ki raro o te maipi, maranga atu, tohe mai ano, toko-rua ki runga, ko-tahi ki raro heoi, ka mutu; ka mea mai to ratou papa, aku potiki, kia pena to koutou kaha ki to koutou tupuna e ka mai ra i te ahi a Raumati, mo te Arawa, e ngaki noa ana i te mate, nohea e mana, nohea e aha, pehea i kaha koutou ki taku potitki ko-tahi na.

Ka rongo ana tama i tera kupu, ka pouri te ngakau

o te tini tangata ra, o Ha-nui, o Ha-roa, o Karika, na te patu i te parehe o te aruhe, ke te roroi i te kumara, kei te tapora i te mataitai hei o ki te taua i Maketu, kei te mahi nga tuakana, kei te ako puku o ratou papa i a Hatupatu, kia mohio ki te ahua o Raumati, a rewa rawa ake nga waka, kihai i eke i runga, i noho ia, ka taka waenganui moana, ka whakatika a Hatupatu me ona kahu whero e toru-tekau, ka haere ki te taua, he mea ruku i te wai tona ara tonu, a ka tae ki te kopuatanga o te wai, ka kai tonu i roto i te wai i te kakahi, a puea rawa ake, i Ngaukawakawa, kite rawa atu nga tuakana, e horahora mai ana i nga kakahu, ka u atu te waka, ka ui atu, kei whea tou waka i hohoro mai ai koe? ka mea atu ia, he waka ano toku. A whakarerea ana tona pare i reira, tupu tonu ake he pohutukawa, ka puta i te Roto-iti te waka, ka ruku atu hoki ia, puea rawa atu, i Kuha-rua, ka mahue te pare totara i reira, tupu tonu ake, e tupu tonu mai nei ano, tae rawa atu, e noho mai ana, ka miharo ratou ki tana mahi, ka u ki Otaramarae, moe rawa atu, i te Kaharoa-a-Tauhu, ao ake, kei Maketu, po kau ana, ka takoto te matua a tetehi tuakana, a tetehi, a tetehi, ko-tahi rau mawhitu, i tenei, i tenei, i teuei, kaore i a ia.

Ka tahi ia ka tupato ki ana tuakana, kei ta ratou whawhai ano te take, ina kaore i wehea mai etehi ki a ia, ka mea atu ia, 'E aku tuakana kihai au i whakatuturi ki ta koutou ngare mai i a au, i haere tonu mai au, me toku haerenga i patua ai au e koutou, a ka he nei hoki au, e mea ana a au, kia ho mai etehi tangata ki a au, kia rima-tekau,' ka mea atu ki a ia, 'Hoki atu koe, he aha mau, he kai, ko te mea e mate i a koe,' heoti, hoki tonu mai taua tangata, i taua po ano, ka rapu ia i te wahi ururua hei nohoanga mona, a kite ana ia i te pai o taua wahi, ka tahuri ia ki te paihere i aua pu taru-taru, i nga rakau, whakakakahu atu ki ona kakahu, ano te matua a taua tangata, me he matua tangata, ao

kau te ra, ka kitea e te tangata, whenua, ka tukua nga purahorua, ki hea, ki hea, kia haere mai ki te whawhai.

Kei runga nga matua a nga tuakana, e korero ana i te korero o te toa, whakatika mai, whakatika atu, ka mutu, te tino whakatikanga o Hatupatu, i raro ano e haere ake ana, ano ka oria e te hau, e wha nga tikitiki o te tama, ano te raukura,—kei te au o Karewa e noho ana,—ka mutu te korero i tetehi taha, wetekia ake, ko tahi te tikitiki i te rae, he kahu-kura te kakahu, kei te korero i te toa,' ka noho, puta ke ki muri, kaore he puhi, he kaitaka te kahu, korerotanga, ka mutu kei waenga e korero ana, he kiri kau, puta ke ki mua, kei te kohamo te puhi, he tokotoko te rakau,• noho iho, puta ke, ki tetehi wahi korero ai, e rua puhi kei te rae, kei te kohamo, he puahi te kahu, he tewhatewha te rakau, ka mutu, puta ke he wahi ke, e rima puhi, he topuni te kahu, he paraoa te rakau, ka mutu, me te titiro iho te tangata whenua ki te maha o nga rakau, o nga kakahu o nga rangatira o taua matua, ki te korero, ana, ka wehi noa ake te matua a Hatupatu.

Tena, ko nga matua a nga tuakana he maha ano nga tangata ko nga rangatira i rite tonu, e toru matua, toko-toru hoki nga rangatira, tena ko ta Hatupatu matua ko-tahi, he maha nga rangatira, me nga kakahu, na reira ano i tunu ake, e ki ana, he matua tangata, kaore he mea puhi, ki te otaota.

Ka tahi ka whakaputa te tangata whenua ki waho, piri ka piri. Te ringihanga mai o te tao, o te manuka ki te matua a Ha-nui, ehara kua whati, whati mai, whati mai, kei ta Ha-roa, ka whakahokia, ko te ua kau i maranga, ka te apiti ano, ka whati mai ano, ka eke kei runga kei ta Karika, ka whakahokia, ko te ua kau i maranga, ka te apiti ano, heoti, ka whati katoa nga matua a nga tuakana, aha koa, ko-tahi mano, ko-tahi tekau. Pango tonu te kohamo i te whatinga.

Me te noho tonu atu te matua a Hatupatu, na te mea ano ka eke tonu atu ki runga ki te matua e noho

mai ra, te whakatikanga o Hatupatu ki runga, ki te whakahoki, tahuri atu, tahuri atu, nawai i ngaro, i ngaro, a ka kitea te tangata ra: He putanga to Hatupatu, he putanga to Karika, waiho tonu te tokotoko ki a Hatupatu, tukua atu, tahi ano te maipi, ana, me te kai koropeke, maunu te paraoa, kua motu te upoko, ki te ringa mau ai, heoi, ka whati tera, whati ra, whati ra, ka tahi ka hoki mai ona tuakana ka patu, he tini nga mano i hinga—kei te patu nga tuakana, kei te whakataki tonu ia i a Raumati, ana ka kitea, ka mau i a Hatupatu, kotia iho te upoko, huna iho, ka mutu te patu, ka hoki ki te puni, kei te tao i te tangata, kei te kai, kei te whakakapowai i te upoko, ka maoa, kei te korero whakatu, kei au a Raumati, ka mea atu tetehi, tetehi, kei au, pena tonu, huna tonu a Hatupatu.

Ka hoki ki Rotorua, ka tahi ka eke i runga i te waka, ka tata ki te motu, i Mokoia, kei te pioi haere atu i runga i te waka nga tuakana, ka mutu, ka ui mai to ratou matua, kei a wai a Raumati? ka mea tenei, kei au, tenei, kei au, ka mea to ratou matua, e, —kua ora a Raumati.

Ka tahi ka whakatika a Hatupatu, ka pioi i ana kirikiri upoko, ko taua upoko i tona ringa, ko Karika, ka whakahua i tana pioi, koia tenei.

'Ka mate te patunga na Hatupatu, ko Karika,
Ka whakamaroro ki tai o te moana,
E ta taua rangi,
E ta taua rangi, tuia ake
Pioi e, pioi e,
Ko te mata i tua, ko te mata i wharau, e ta taua rangi
Hanui, Haroa, Hatupatu, ko Karika.
Ka whakamaroro ki tai o te moana
E ta taua rangi.'

Ka tahi ka mau te ringa ki te upoko o Raumati, e huna tonu ra i roto i a ia, arara—kei au a Raumati, ka koa, ka tahi ka marere nga kakahu o to ratou papa —ka rere mai ki roto ki te wai, karakia mai ai, koia tenei tana karakia.

Hara mai hea ? teretere nui no Tu ?
Hara mai uta, hara mai tai, teretere nui no Tu ?
Hara mai te kimihanga, hara mai te hahaunga, hara mai te rapanga, teretere nui no Tu.
Tu whiwhia, Tu rawea, Tu marie oi, kei te marie nui, o te rangi nui e tu nei
Ka whiwhi, ka rawe, ka mahaki, ka angaia,
Tere, tere, tere nui no Tu.

Heoi ka mutu, ka whakanuia ake tana tamaiti muringa, ka whakaitia iho ana muanga, ka tahi ka ea te weranga o te Arawa. Ka heke mai nga mokopuna a Tama-te-kapua, noho rawa mai i Pakotore, ka whanau a Rangitihi i reira, me ana tamariki, ka haere tetehi ki te Rangiwhakakapua noho ai, ara ki Roto-rua, muri iho, ka haere tetehi ki te Whakatohea, he wahine, muri iho ka haere katoa a Rangitihi ratou ko ana tama ki Ahuriri, ki te rapu utu mo te mate o te tane a Rongomaipapa, a ka riro mai taua wahine, ka tupu nei a Uenukukopako, ka timata te haere ki ona pahi i te Whakamaru, i Maroa, i Tutukau, i Tuata ka haere atu, hoki mai ano ki Pakotore, hoki atu, hoki mai, ehara ka mahue te kuri a Uenukukopako, a Potakatawhiti, ki Mokoia, a patua iho e Mataaho raua ko Kawaarero. Hoki rawa mai i te Whakamaru, kua mate, heoi ka timata te whawhai nui ki Rotorua, a mate ake tetehi tetehi, Ka tupu a Rangi-te-aorere, te tama a Rangiwhakaekeau, ka tahi ka horo a Mokoia, ka riro i nga tama a Rangitihi a Roto-rua, mau nei, mau nei, a whakatupuria noatia nga mano tangata nei i reira, a marara noa atu ki nga whenua katoa, me o Ngatoro-i-rangi uri, i whakatupuria ano i reira, a e noho nei ano i Roto-rua etehi ko tana mokopuna, ko Tumakoha, nana a Tarawhai, ta Tarawhai tama ko te Rangitakaroro, to muri ko Tarewa, to muri iho i a Tarewa, ko Taporahitaua.



WAHI.—II.



KO TE MAUNUTANGA MAI O TURI I HAWAIKI.

NA, tenei ano te take i haere mai ai a Turi ki tenei motu. Ko Potikiroroa ko te tamaiti a Hoimatua, i haere taua tamaiti ki te kawei te maomaoa ki a Uenuku, ka hinga ki te roro o Wharekura, o te whare o Uenuku, whawharia mai ana e Uenuku, horomia oratia ana taua tamaiti ka mate, no reira ka rapua e Turi he utu mo taua tamaiti.

Na, ka kitea e Turi te whakaaro, " me rapu e ia ki a Hawepotiki ki te tamaiti a Uenuku." Na, ka tahi ka whakahaua e Turi nga tamariki o tona whare ki te takaro, ki te ta kaitaka, ki te mahi porotiti, na kihai rawa taua tamaiti i minamina mai.

A, no te taenga ki te raumati, ka mahana te kiri o te tangata, ka tahi ka whakahaua e Turi nga tamariki kia haere ki te kaukau i Waimatuhirangi. Na haere nga tamariki ki te kaukau. Na, ka tahi ka haere taua tamaiti ki te kaukau, a Hawepotiki te tamaiti a Uenuku, whawharia atu ana e Turi ka patua ka mate, ka tahi ka ea te mate o Potikiroroa.

Na te matenga ano o taua tamaiti ra, pokaia ana e Turi te manawa, ka haere te amo a Hotukura ki te ariki ki a Uenuku, na komotia ana te manawa ki roto ki taua kete kai ka kawea nei ma Uenuku, he kumara nga kai o roto o taua kite, panipania rawatia hoki nga kumara, kawea ana ano kia kainga e tona matua e Uenuku. Na i taua kainga, ka mihi ia ki tana tamaiti ka mea, " E Hawepotiki, kaore e taka ana i te kainga kai," a ka kai nei a ka roa, ka tahi ka mea atu e tehi o nga tangata, " Ko ia ra tena kua pau na i a koe," a ka rongo ia ka mea atu, " A waiho ra, ka ngaro ano ki roto ki te hopara nui a Toi-te-huatahi," ko tana

whakatauki atu tenei ki a ratou. Ko te ingoa o te whare o Turi, ko Rangiatea, ko te whare tenei i whanau ai a Turangaimua raua ko Taneroroa, ka ahiahi ka puta atu a Rongorongo ki waho ki te whangai i a Taneroroa ka rongo ia ki te maire a Uenuku i roto i Wharekura, e mea ana.

Whakataka runga nei,
Whakataka raro nei,
Whakataka Ngati Ruanui,
Ngata Rongotea
Kia huna
Kia tineia
Kaore ka te kai mua e,
Runa mai Rongo e
Ka runa hai,
Horuhoru taku manawa
I a Hawepotiki
Koe utaina
Ki runga te whataamo
Runa mai Rongo e
Ka runa hai
To hope
To hope i kotia
I taona, i kainga
Tarangatahitia
Ki runga te amo
Runa e,
Runa mai Rongo e,
Ka runa hai.

Na, te rongonga atu o Rongorongo ki te mea ra, ka hoki ia ki roto ki te whare ka korero atu ki a Turi ka mea atu, "E Turi! tenei te maire i rongo atu ai au, kei te waiatatia i roto i Wharekura," ka mea atu a Turi, "He pe whea?" Ka tahi ka rongohia atu e Rongorongo, ka mohio a Turi, ka tahi ka mea atu ki a Rongorongo, "Moku tena waiata," i matau hoki ia ki tana kohurutanga i te tamaiti a Uenuku, no reira tana mohiotanga, mea ake ia whakamatea hei utu mo taua tamaiti.

Ka tahi ia ka haere ki te tiki ara mona i tona hungawai i a Toto, ho mai ana ko Aotea, hei waka mona,

ko Waiharakeke te awa i tupu ai a 'Aotea, na Toto i hahau, ka hinga ki te whenua, wahia ana, ka pakaru, ko Matatua tetehi para, ko Aotea tetehi, ko Matahorua i tukua atu ki a Kuramarotini, ko Aotea, i tukua atu ki a Rongorongo ki nga tamahine a Toto. Ko Matahorua te waka nana i toro te nuku-roa, ko Reti te tangata ki runga. Ko Kupe raua ko Hoturapa, i haere ki te moana ki te huti ika, ka tau te waka o nga tokorua nei, ka tukua te aho a Kupe ki te moana, tu kau ano ki raro, ka mea a Kupe kia nukaia te hoa ki tana aho, me mea, "E hoa kua mau taku aho, haere rukuhia," ha kua karanga a Kupe ki te taina, "E Hotu? kua mau taku aho, tikina," ka mea atu a Hoturapa, "Homai hoki ki a au," otira ka mea atu ano a Kupe, "E kore e taea, e ngari me rere koe ki te wai me ruku," kaore, he nuka na Kupe kia mate a Hoturapa, kia riro mai ai a Kuramarotini mana, i noho hoki koa i a Hoturapa a Kuramarotini.

Na ka tahi ha rere a Hoturapa ki te wai, ki te ruku i te aho a Kupe ka tae ki raro, ka tatu, na, ka tahi ka tapahia e Kupe te taura o te waka, ka haere ki te kawhaki i a Kuramarotini, i te wahine a Hoturapa. Te putanga ake o Hoturapa ki runga, ana kua mamao noa atu te waka ka tahi ia ka karanga mai, "E Kupe e whakahokia mai te waka ki a au," kaore hoki i whakahokia atu e Kupe te waka, na, ka mate a Hoturapa ka haere mai a Kupe, ka riro i a ia a Kuramarotina.

Ka hoe mai nei, a ka tae mai ki tenei motu, kahore i kite tangata. Na, ka whakawhiti a Kupe i te moana o Raukawa, a ka whiti, na ka tahi ia ka whakatapoko ki roto i te Awa-iti, na rokohanga atu e ia te au o Kura-te-au, heke mai ana ki waho, na ka tahi a Kupe ka whakapiki i tona waka, na kua eke, e hara kua tae ki roto ki te ripo Kei reira te Wheke-a-Muturangi e noho ana, na kua rongo ia ki te waka o Kupe e hoe atu ana, na ka tahi te wheke ra ka maranga ki runga ki te kai i te waka o Kupe, na kua

rewa kei runga na kua kite a Kupe, na ka whakaaro a Kupe, "Me pewhea ra e mate ai i a ia te taniwha ra?" na ka maharatia e Kupe, na ka kitea he tikanga mana, e mate ai tenei taniwha, e haere mai ana hoki nga kawekawe e pehi i te waka ki raro, otira, kei te ngana a Kupe ki te tapatapahi i nga kawekawe, hei ahatanga ma taua taniwha, ka nui tona toa, ka tahi ano ka ata whakaaroa e Kupe, a ka kitea he tikanga hei matenga rawatanga mo taua taniwha, Na ka tahi a Kupe ka nanao iho ki tana taha, ka whiua atu ki te wai, e tau kau ana ki roto i te wai, inamata e reia ana e te taniwha ra, hua noa, ko te waka o Kupe tera kua pau i a ia, e hara kua eke te tinana katoa ki runga i te taha ra pehi ai, Na kua tika te tu a Kupe i runga i tana waka, kua tika hoki te hapai i tana toki, tahi ra ka maka atu ki te taniwha ra e, hara kua motu, na ka mate. Ko tana mahi, koia tenei ko tana kotikotinga i te whenua, ka kite ia i nga tangata tokorua ko Kokako raua ko Tiwaiwaka. Otira kaore a Kupe i noho, i hoki ano ia ki tawahi. Ko nga tohu i waiho i konei, ko tona tinana, i hoki ano, te hokinga o Kupe, ka tae, ki rawahi i reira ano a Turi ma, no te tau wha, no te tau i te matenga o Hawepotiki, te putake o Turi i haere mai ai. Ka tahi ka toia mai a Aotea te waka o Toto, hei ara mai mo Turi, ki tenei motu, ka tahi ka toia, na tata ki te taha o te moana, ka rongo a Kupe, ka haere atu ka titiro, ka tae atu ki tatahi ka mea atu ki a Turi, "E Turi," E haere koe ka titiro atu ki te putanga mai o te ra, me waiho tonu te ihu i te waka i reira," ka mea atu a Turi ki a ia, "Haere mai ra, ka haere tahi taua." Ka rongo a Kupe ka mea atu ki a Turi, "E hoki Kupe," otira ka korero atu a Kupe ki a Turi, "Na e whiti koe ki rawahi, me haere tonu atu koe kia kite i te wai i kite ai au, kei te anga te kuwaha ki te uru, kei kona nga tangata i kite ai au tokorua, ka tu koe ki tena taha, ka karanga na ka o mai, koia tena."

Na, ka tahi ka haere mai a Tuau, ka karanga mai,

"E Turi," Titiro mai, E hoe koe, na e rua ki roto, e rua ki waho" ka ki atu a Turi, "Haere mai ra ki waho rara, hoki mai ai," ka haere atu a Tuau, ka utaina nga hoe e rua,—Ko nga ingoa o enei hoe, ko te Rangihorona, ko Kautu-ki-te-rangi, ko te ingoa o te tata, ko Tipuahoronuku, ko te ingoa o tetehi o nga tata ko te Rangi-ka-wheriko, ka rewa te waka, ka tahi ka utaina mai te kumara nei a te Kakau, me te kiore, me te pukeko, me te karaka, te aha, te aha, koia tona whakatanki,—Aotea utanga-nui.—Na, ka manu te waka, ka noho a Tuau ki te kei, ka mau ki te hoe, a ka puta ki waho, ka mea atu a Turi ki a Tuau, "Nau mai hoki koe ki waenga nui nei, kia whanatu hoki au kia whakamatau hoe," ka tahi a Tuau ka haere mai ki waenga-nui noho ai, ka peke atu hoki a Turi ki te hoe. Na ka tahi ka hoea e Turi ka mamao ki waho, ka tahi ano a Tuau ka tahuri ki te titiro atu ki uta, tahuri noa atu, aue kua mamao noa atu te uta, kua matara noa mai ratou ki waho, ka tahi ano ia ka karanga atu ki a Turi, "E Turi e, E Turi e, whakahokia ki uta," nowhea i rongo a Turi tohe tonu ki te kahaki i a ia, no reira i mihi ai a Tuau ki ana tamanki, me tana wahine, ka mea ia, "Me pewhea ra au ki taku wahine, me aku tamariki." Ana, pea, ta Turi pai hoki ki te kahaki i a ia, me pewhea e ia te kau atu ki uta, kua mamao noa atu ra ki waho he po hoki koa i rere mai ai ratou, Na ka ngahae te ata, ka timata a Tapo i tana mahi tutu, no reira ka riri a Turi ki a ia, ka whiua atu ia ki te wai, a i a ia, i roto i te wai, ka whakatamaramara mai, ka mea mai, "A tama ra, waiho au i Hikurangi" na ka tahi ratou ka mohio, "a ko Maru, ko Maru', na ka utaina mai ano ia ki runga ki te waka, ka awatea, ka kowhewhe noa iho te waka, ka puta te wai ki roto. Na ka tahi ka komotia te tata a Turi, ka ehua te wai, ka whakahua i tana karakia mo te ehunga i te wai ka mea.

"Te tata Tipuahoronuku,
Tipuahororangi,
Amo ake au i taku hoe nei,
Ko Kautu-ki-te-rangi,"

Na, kua eke ki Rangitahua, he moutere, kei waenganui moana. Ka whakahoroa i reira te waka nei a Aotea, ka aukahatia, na e aukaha ana, ka u mai hoki to Porua waka, a te Ririno, na ka patua nga kuri e rua, ko tahi i taona, ko tahi i haematatia, ko Whakapapatuakura i taona, ko Tanga-kakariki i haematatia a ka puareare, ka whakaturia nga tuaahu, i whakaturia, hoki nga toko o te atua, kia ngaua putia ai, ko te maro o te atua, ka takapauria, ka whakatara te atua, ka mea. " Nau mai e te atua, e kore au e whiti ki rawahi, nau mai ka whiti au." ka tahi ka maoa te kuri ra, ka poipoia, ka mama tama i te riri ka haere ka whakaturia nga urutoko.

Te Pou kei runga
Te Pou e Rangi
Kei a Atutahimarehua

Ka taitaia te waka—

Ko nga keuenga,
Ko nga takanga,
Ko nga koringa
Ko nga whakainuinumanga,
Ko te kapua tahi
Ko te kapua mawetewete

Ko nga poroporoakitanga iho tenei i nga iho o nga waka katoa. Na i reira, ka totohe a Potoru raua ko Turi, ka mea atu a Turi, " Me anga taua ki te ra huru," ka mea atu a Potoru, " Me anga taua ki te ra to," na ka ki atu ano a Turi ki a Poturu, " I mea mai a Kupe ki a au," kia kaua e kawea ketia te ihu o te waka i te putanga mai o te ra," otira ka tohe tonu a Porua, na ka tahi ka tukua atu e Turi ki tana i hiahia ai, na ka rere a te Ririno te waka a Potoru i runga i te tau o Taputapuatea, e hara ka kawhakina e te au kume, e te au rona, e te au hirere, hirere ki te po, na ka mate a Potoru, koia tona whakatauki,—E tohe ana koe i nga tohe a Potoru.—

Na, ka haere mai a Aotea ki te ra huru, ka tae ki waenga moana, ka whanau a Tutawa, ka tahi ka tangohia ake ana te iwa o nga kumara, hei hikahi-

kanga i te ngao o Tutawa whanau-moana, toe iho e waru. Na ka tata ki tahaki, ka tutu a Tuanui, ka riri a Turi ki a ia, whiua atu ana ki te moana.

Na, ka tino tata tonu mai ka kite tonu mai i uta nei, ka whiua te hutukawa, i hua ki te rata e mumura atu ana i uta nei, he hutukawa, na ka eke mai a Aotea ki tenei motu.

Te ekenga mai, ka kitea te waewae o Tuanui-a-tera, i whiua atu ra ki te moana, i mohiotia ki te hape o te waewae, na, ka tahi ka haere mai a Turi ki te rapu i Patea, i te wai i kiia mai ra e Kupe ki a ia, a ka waiho te waka i Aotea koia Aotea.

Ka haere mai i uta, ka tukua mai a Pungarehu i mua, ki te rui haere mai i te karaka, ka haere mai a Turi i muri, ka tae mai ki Kawhia, ka huaina te ingoa o tera kaainga ko Kawhia ara ko te awhinga o Turi, haere mai Marokopa, ko te kopanga o Turi, Mokau, ko te moenga o Turi, Urenui, ko te nuinga o Turi, Waitara, ko te taranga o Turi, Manga-ti, ko te horabanga ki reira o Hunakiko, ka matakitakina, koia Matakitaki, Hongihongi, ko te one i hongihongia e Turi, Tapuwae, ko te tapuwae o Turi, Oakura, ko te kuranga o Hunakiko, Katikara—he reo tena, Raoa ko te raoatanga o Turi, Kaupokonui, ko te upoko o Turi, kei kona, ka rua nga horahanga i a Hunakiko, koia Maraekura; Kapuni, ko te puninga o Turi, Waingongoro, ko te ngongorotanga o te ihu o Turi, Tangahoe, ko te hoe a Turi, Ohingahape, ko te waewae o Atua-nui, Whitikau, ko te kauanga roa o Turi.

Na, ka tae ki te awa i kiia mai ra e Kupe, ka hanga te pa—ka huaina te ingoa ko Rangitawhi, whakaturia ana te pou, ka huaina ko Whakatopea, ahua te whare, ko Matangirei, hanga te paepae, ko Paepaehakehake, ka whakaturia te whata, ko Paeahua ka huaina te awa ko Patea, te puna, ko Parara-ki-te-uru, te mara, ko Hekeheke-i-papa, te ko, ko Tipu-

i-whenua, ka tahi ka koia te mara, ko tona wh- hauhau tenei.

" Ngaere
Te whakatipua,
Ngaere
Te whakatawhito
Ko koe kei whakangaerea mai e koe
Te taru ki Hawaiki
Tikitiki
Ko Maru-ahua te papa
I Kuratau o."

Na ka whakatokia te mara, e waru nga kopura whatiwhatiia ana, ka toua, a ka tupu, ka ranga te one, ko te Ahuroa, hauhakea ana nga kai, te marangatanga mai e waru nga rau. Ko nga mahi tenei a to matou tupuna a Turi, ko tana wahine ko Rongorongo, ka puta ana ki waho, ko Turanga-i-mua, ko Taneroroa, ka noho i a Uhengapuanaki, tana rakau, ko Otirakaka kei te ngutu o Patea, tana kaha—ko Tane-tapu-nui. Ko te kai tenei i whakaturia ai to matou kuia a Taneroroa, ta Taneroroa, ko Ruanui, ta Ruanui, ko Whaeatomokia, tona tungane, ko Rahuikura, ta Rahuikura, ko Puinui, ka noho i a Tanepatua, tana ko Tamatutea, ka noho i a Arohanga, ana ko Tamateanohokawa muri iho ko Tamakaumoana, muri iho ko Koropanga. Ta Koropanga ka noho i a Kurapane, tana ko Tamaharangi, ka noho i a Tupatuhaoa ko Tamarua, ka noho i a Tapirau, ko Tuhekeao, ka noho i a Hitamatea, tana ko Rangitautahi, ka noho a Rangitautahi i Ngamotu, ka whakanohia a Rerekau ki a ia, ka puta tana ki waho ko Pore, ka noho i a Tumatiwha, tana ko Rangi, ka noho a Rangi i a Te Awhea, tana ko Tuhinga.

Na, ko Tamakaumoana, tana ko Tamatiriwa, muri iho ko Tamapuku, na ko ta Tamatiriwa, ka noho i a Hituri, tana ko Tamateanohoahu Ta Tamateanohoahu, ko Oteanuku, ka noho i a Huriwaka tana, ko Pikitawhaki, muri iho ko Waingaro, ka noho i a Haumoetu,

tana ko Whakatutu, ka noho i a Te Kura huia ruatia ana ki a Wheua, kia puta ta Wheua ko Rawiri Waimako. Ka heke tenei ki a Rangihawe nana i tango a Rakeiora, ko Hatumoana ka noho i a Heitakiri, tana ko Mahakiroa muri ko Tuteke, ka noho i a Pamoehau, ka puta tana, ko Rangihawe ka tikina a Rakeiora. Ka noho a Rangihawe i a Tu-moetahanga tana ko Tamatea-moiri muri iho ko Turaukawaporoa, na ko Tamatea-moiri ka noho i a Tuiti, tana ko Tuhaereao ka noho i Henikoropanga tana, ko Tumahukirongouri, ka noho i a Tupatuiti;—Na, ka heke tenei ki a Tonga-awhikau, muri iho i a Rakeiora, ko Tamatea-huatahi, tana ko Te Nukuroa, ki a noho i a Tupaturangi tana ko Te Hatauira, ka noho i a Makura-ariki, ko Tama-ahua, ka noho i a Te Ruapokaia tana ko Tumaroroa, ka noho i a Whatupokeka, tana ko Koropangatahaenui, ka noho i a Ruahau, ko Koropapangaiti, kia noho i a Manu-nui-a-Hawaiki, ko Tongaroa, ka noho i a Nuakaiwahua, tana ko Turaukawa, ki a Uenukupane, tana ko Tupatihaoa, muri iho ko Te Ihipataua, ka noho a Te Ihi' i a Hinepaia, tana ko Tamaharewhenua, ki a Ruanga, tana ko Uruteangina, ki a noho i a Hitapairu, tana ko Rangitaua, ki a Hinepua, ko Rangima-hu ka noho i a Hautohikawa, tana ko Hitarere ki a Tukuio, ko Raukatamea, ki a Tawhakirangi, ko Makauri, muri iho ia Hitarere, ko Marere, ka noho i a Ngatia, ko Rangimahu, ka noho i a Urutahua, ko Ingo, muri iho ko Naho, muri iho ko Te Wainui, muri iho ko Rangitaua, ka noho a Te Wainui, i a Tuhingarae, tana ko Takuta Ngarue, muri iho ko Horomona muri iho i a Mare ko Uruwetea, ka noho i a Tamawhero, ko Tonga-awhikau, ki a Hinekiwi ko Huia, muri iho ko Te Wakatakerenui raua ko Puia, ka noho i a Te Rangimataaho, tana ko Tongaawhikau, ko Te Wakatakerenui ka noho i a Hineata tana ko Te Harawira Awhiowhenua.

Na ka hoki ano tenei ki te tukunga mai a Toto i a Aotea ra ki a Turi toia mai ana a Aotea i te po, ka

tae ki tatahi, na i te waka ra no e toia ana, ka rongo a Kupe i te kuku o te takere o te waka ra, ka haere atu ia ki tatahi ka kite i a Turi, ka mea atu a Kupe, " Nau mai ra haere, na tirohia atu te putanga mai o te ra, kaua koki e kawea ketia te ihu o te waka i te putanga mai o te whetu ko te ra, kea maro tonu te ihu o te waka ki reira, na e ke koe ki uta, haere tika kia kite koe i te wai i kite ai au, kei te anga te kuwaha ki te uru, kei kona nga tangata i kite ai au tokorua, kei runga te kumu o tetehi, kei hewa koe ki tetehi ka hamama mai te waha, e tia he waha tangata, na e tu koe ki tenei rawahi, ka karanga, a ka o mai, koia tena."

KO TE HAERENGA MAI O MANAIA I HAWAIKI KI TENEI KAAINGA.

NA, ko te take i haere mai ai a Manaia, ko tana patunga i tana ohu waru tao, He pokanga noatanga no taua ohu ki te puremu i tana wahine i a Rongotiki.

Na, ka tae ki tetehi rangi, Ka mahara a Manaia kia tuturia he tangata hei ohu waru mo ana tao. Na ka tukua te tutu, a ka tae ki a Tupenu, na ka rongo a Tupenu, ko ia hoki koa te rangatira o tana iwi, na ka whakahau ia i tona iwi, kia haere ki te whakamana i te tutu a Manaia. Na ka tahi te iwi ra ka rewa mai, ka tae mai ki te kaainga o Manaia, na ka mahi, a he wa ano, ka mea a Manaia kia haere ia ki te moana ki tetehi ika ma tana ohu, na ka tahi ia ka haere ratou ano ko ona tangata, na i muri ano i a ia, ka tahi ka mea te hokowhitu nei, ara te te ohu ra, ki a whakaekea tana wahine a Rongotiki. Na ka tahi ka whakaekea e ratou.—Na hoe kau ana ara, ko kau ana te iwi ra i te mara a Manaia, te ai he aha hei whakaohooho mai, he oti ano me te mea e hoe ana i te moana marino. Na, tera te hoe ra te waka o Manaia a ka tae ki te tauranga, ka tau ratou, na ka huti nga hoa i te ika, ka noho noa iho a Manaia, na kua maha a nga hoa, kaore ano ana, a no te tatanga ki te hokinga, ka tahi ano te ika ka kai ki tana matau, me ia hoki, ka tahi ano ka rongo ki te hakiri ika ki tana aho, na ka tahi ano ka hiwia e ia a ka tata ake ki te papa o te waka, ka tahi ia ka titiro iho.—Ha kihai i mau ki te waha i mau ke ki hiku, na ka tahi ano ia ka mahara. "Na kua tututia taku wahine e taku ohu."

He oti ana, ka tahi ia ka mea atu ki nga hoa, "Hutia ake to tatou punga, tatou ka hoki ki uta," na ka hoki ratou ki uta, a i a ratou e hoe ana, ka tae

a Manaia ki taua ika ana ra, ka herea ki te taumanu o te waka, ka kati tonu i te matau mau ai, hei whakamohio mana i a Rongotiki, kia mohio mai ai ia kua mohiotia te muinga a te ohu nei i a ia.—Na, ka hoe nei ratou a ka tae ki uta, ka toia te waka ka takoto ki uta, na ka haere a Manaia ki te kaainga ka tae, kua kite mai tana wahine a Rongotiki i a ia e haere atu ana, ka whakatika ia ki te tahu i te ahi mo tetehi aruhe ma tana tane ma Manaia, na kei te tahu i tana ahi, a ka ka, a ka noho ia i te taha o tana ahi, kei te tunu i nga aruhe ma tana tane, e tunu ana ia, e neke ana i ona kakahu ki runga, kia kitea mai ai e Manaia nga kotakota waruhanga tao e mau ana i a ia na, ka kite atu a Manaia. Tira, mea noa mai ia, kua mohiotia noatia ake e Manaia ki tana matau i mau ke ra ki te hiku o tana ika. He oti ano, ka tahi ia ka karanga atu ki tana wahine, kia haere ki te tiki i nga ika, ka mea atu ia, "E whae, haere tikina nga ika," he oti ano ka tahi ka haere te wahine ra, a ka tae ki te waka, na pono noa atu, kaore he ika, ko tahi tonu, ko te ika i mau ra te matau ki te hiku, na, ka haria mai e te wahine ra te ika ra, ka tae ki a Manaia, ka tahi a Manaia ka karanga atu, "Na, ko te ika tena i ngarea atu na koe kia haere ki te tiki, kei mea koe, kaore ano au i mohio.'

Na, ka tahi ano a Manaia ka taka i te mahara, kia tahuri ia ki te patu i taua iwi, mo ta ratou mahi tahae i tana wahine.—Na, ka tahi ia ka haere ki te whakakiki i tona iwi kia tikina mai taua iwi tutu nei kia whakangaromia, ka rongo te iwi o Manaia, ka tahi ka hapainga mai. Otira i mua atu o te riringa, ka haere atu a Manaia, ka korero ki taua iwi i tutu nei ki tana wahine, ka mea atu ia. "Kia nunu te tao kaua e whakaririkitia, e ngari kia nunui, kia matengatenga ai." Kaore he maminga na Manaia kia taimaha tonu ai, kia kore ai ratou e kaha ki te hapai i aua patu, nokonei i mamingatia ai e Manaia taua iwi nei, kia kaha kore ai ratou ki te rapu utu ma ratou.

He oti ano hoki ka rite nga kokoti a te iwi o Manaia, ka tahi ano a Manaia ka tuketuke atu i tana tamaiti kia rere ki te whiu i te mataika, a kihai hoki ia i rere, (ko te ingoa o tana tamaiti ko Tu-urenui) na i a Manaia ano e tungatunga atu ana ki tana tamaiti tupu, na, ka rongo tana tamaiti whakapakanga ko tona ingoa, ko Kahukakanui-a-Manaia, otira kihai a Manaia i mohio, he tamaiti ia nana, na, tera te mohiotia ai e Manaia taua tangata, no tona rerenga ki te whiu i te mataika, na kua riro i a ia te matangohi, no te panga o tana patu ki te tangata tuatahi i whiua ra e ia, ka tahi ia ka whakahua i tona ingoa ka mea, "Kei au kei a Kahu-kaka-nui-a-Manaia te matangohi." Na, ka tahi ano a Manaia ka mohio he tamaiti ano hoki ia nana, he oti ano tana i matau ai, ko tahi tonu tana tamaiti ko Tu-urenui anake, otira no tana whakahuatanga i tona ingoa ki a Kahu-kaka-nui-a Manaia, ka tahi ano a Manaia ka mohio nana ano taua tamaiti, na ka arohatia ia e Manaia. He oti ano ka tahi ka patua taua iwi nei a ka mate. Na, ka rere te rangatira o taua iwi a Tupenu, na ka tahi ka whaia e Manaia taua tangata i te one o Pikopikoiwheti, na te kaha ia ki te whai i taua tangata, ka tahi ka karangatia ki tana wahine ki a Rongotiki hei hoa i ona tapuwae, na ka tahi ka hoaina e tana wahine ona tapuwae ka mutu tera, ka tahi ka tahuri ki te tupe i te tupapaku, na, kua ngoikore te tupapaku, he oti ano ka mau.

Na, ka mate nei a Tupenu ratou ko tona iwi ka haere te rongo, ka tae ki tona iwi, ka meatia atu. "Kua mate ratou,' na ka rewa mai ta ratou taua ki te patu i a Manaia ratou ko tona iwi, na, ka tahi ka patua te iwi o Manaia ka mimiti, ka tahi a Manaia ka whakaaro. "E ka mimiti taku iwi, akuanei pea ka mate hoki ko au, e ngari pea me haere noa atu au ki te kimi kaainga ke atu, hei oranga moku." Na, ka tahi ia ka tahuri ki te aukaha i te waka, no tona taokete te waka, ko te ingoa o tona waka, ko

Tokomaru a ka oti, na ka karanga atu ia ki tona taokete. "E tai, e kore ramei koe e pai ki a haere hei hoa moku?" ka rongo te taokete ka tahi ka mea atu, "Hei hoa mou ki whea?" ka mea mai ano ia, "Hei hoa ra moku, kia haere ki te kimi whenua ke atu mo taua i tawhiti," na ka rongo te taokete i te kupu ngare a te taokete ka ki atu ia ka mea, "E kore rawa au e haere," a ki atu a Manaia ka mea atu. "Ae, me noho hoki ra koe." Na, ka oti tona waka te aukaha, ka toia ki te wai, ka manu ka utaina ko ana tamariki ko tana wahine me tona iwi hoki, na ka tahi ia ka karanga atu ki ona tangata. "Na, ko taku taokete, me patu ia, hei ika paremo mo to tatou waka," na ka tahi ka karanga atu ki tona taokete." E hoa kau mai koa ki konei na kia ki atu au ki a koe, kia poroporoaki iho hoki, no te mea e haere ke ana au ka mahue iho koe," he oti ano ka tahi ka kau mai te tangata ra na wai ra i raro te wai, a, ka to nga turi, na wai i nga turi a ka to nga hope, ka tahi ia ka karanga atu. "Nekehia mai te waka ki uta mai, ka ngaro au i te wai," ka mea atu a Manaia, "Kau mai kaore he wai," he oti, ka maminga a Manaia i tana hoe, ka werowero ki te wai kia hua atu ai te tangata nei, he pono na Manaia kaore he wai, otira, kua korero kè a Manaia ki nga tangata kia tukua mai ki waho ki te wahi hohonu kia rewa nga waewae, hei reira ka hopu iho ai i te upoko ka patu ai. Na wai ra, a ka rewa nga waewae kua kauhoehoe, he oti ano, nanao tata iho a Manaia ki te upoko, tahi ano whakarerenga iho o tana meremere e hara kua mate.

Na, ko te matenga ano i mate ai, ka mau ia ki te kuri a taua tangata i patua ra e ia ka utaina mai ki runga ki te waka, na, ka tahi ka rere mai, ki te kimi whenua mona, rere mai ra, rere mai ra, a ka pa mamao mai pea i te whenua i haere mai ra ratou, na ka rongo te kuri ra i te haunga whenua, ka tahi ka tau te kuri nei! ka taruke ki te rere ki te wai. Na ka pohehe nga tangata o runga i te waka ka mea, "He aha ra kei te

kuri nei? ka mea ano ratou, "Me tuku ki tona hiahia," na ka tahi ka tukua te kuri nei kia rere ki te wai, na, ka rere te kuri nei ki te wai, ka tahi ka kau te kuri ra i mua o te waka, ka kau me te au haere, pena tonu, pena tonu, na wai ra a ka po, me te whai tonu atu te waka ra i te mahia o te waha o te kuri ra, na wai ra i rangona atu a ka ngaro, ka kau tonu te kuri ra, a ka u ki uta, na ko te waka hoki, whai tonu atu i muri o te aronga kaunga atu o te kuri ra, na wai ra i po a ka awatea, na ka rangona ano e ratou te waha o te kuri ra e au tonu mai ana ki a ratou otira, te unga atu o te kuri ra ki uta, u tonu atu ki te taha o te ika-moana, ka hoe atu ratou, a ka u ki uta, te unga atu ano ki uta kua kite ratou i te ika ra e takoto, me te kuri ra no i te taha o te ika ra, ka u mai ratou ki Aotea nei, ka maaha hoki pea ka kitea te wahi i kimihia mai ai e ratou.

He oti ano, ka tahi ratou ka taunahanaha i ta ratou ika ka mutu, ka tahi a Manaia ka mea atu ki ona hoa, "Taria ra e kotikoti marire i ta tatou ika, kia whakaturia he whare mo tatou," koia ano tahuri tonu atu ratou ki tera mahi ra, a tahuri tonu atu hoki ki te ngaki i te whenua.

Otira ko etehi e karanga ana mai, "Hei konei na he pa mo tatou," a ko etehi atu e karanga ana mai, "Hei ko ra ra, he pa mo tatou." "A hei konei na." "A hei ko ra ra." Na, ka riro i ta ratou mahi penei, ka titokotokona ratou ki mamao o to ratou unga atu nei; Na wai ra i tata mai ki to ratou unga atu nei, me ta ratou ika ra hoki a ka matara atu ki tawhiti!

Na, tenei, kei muri ake ano i a ratou etehi waka e hoe ana mai. Akuanei u tonu mai, ko te unga mai o Tokomaru o te waka kua u tuatahi mai, na kua kite ratou i te unga o tera waka ra, i nga whare me nga mahinga hoki, he oti, taunahanaha kau ana ratou i nga whare, i nga mahinga, me te tohara hoki a te waka kua u tuatahi ra, ka mutu, ka tahi ratou ka haere ki te kimi i nga tangata o te waka kua u

tuatahi mai, a ka kitea, mihi atu ana, mihi ana mai, ka mutu te mihimihi, ka ui atu te waka o mua ki nga tangata o te waka o muri, "Tena no nawhea koutou nei i u mai ai," ka mea atu hoki nga tangata o te waka o muri ki a ratou.

"A nonawhea hoki koutou nei?"

Ka mea atu ano enei na, "No, mua noa atu," ka mea atu hoki nga tangata o te waka o muri, "Me matou hoki no mua noa atu."

Ka mea atu ano nga tangata o te waka o mua, "Kaore, ko matou ano to mua i a koutou," ka mea atu nga tangata o te waka o muri, "Kao, ko matou ano to mua i a koutou," ka mea ano nga tangata o te waka tuatahi, "Kao, ko matou ano." —He oti ano ka totohe ratou i konei, tohe atu ana, tohe mai ana, he oti ano ka tahi a Manaia ka ui atu, "Tena, he aha te tohu o tou ekenga mai?" ka mea atu enei na, "A tena he aha hoki te tohu o tou ekenga mai?" ka mea atu a Manaia, "Na ko te tohu o toku ekenga mai, he ika moana," ka tahi ka mea atu enei na, "Kao, na matou tena ika," ka mea atu ano a Manaia, "Kao, naku ano tena ika, ma koutou hoki e titiro iho ki oku whare, ki toku puni me aku mahinga hoki," ka tahi ka mea atu enei na, "Kao, na matou ano era mahinga era whare me tera ika, tena iana tatou ka haere kia kite."

Na ka tahi ratou ka haere a ka tae, na ka kite ratou, ka mea atu a Manaia, "Na, naku tenei ika noku enei whare, me enei mahinga," ka mea atu ano enei na, "Kei te porangitia koe, no matou katoa enei whare, me enei mahinga, me tena ika," ka mea atu ano a Manaia, "Kao, naku ano enei mahinga," me enei whare, me tenei ika," ka mea atu ano enei na, "A, tena, kei whea au tua-ahu?" ka mea atu ano hoki a Manaia "Tena, kei whea hoki au tuaahu?" ka karanga mai ratou, "Tena iana haere mai tatou kia kite. Na, ka tahi ano ratou ka haere kia kite, a ka kite, a whakapononga ana a Manaia.—He oti ano, he raru to Manaia, he oti ano ka maiki ia i tera wahi, ka

haere ano ki te kimi kaainga ke atu mona, ratou ko ana tamariki, me tona tangata;—Na, ka haere ratou, ka taiawhio i te motu nei, a ka taawhe ratou i Muriwhenua, ka tika tonu te rere mai ki Taranaki nei, ka rere mai a ka tae mai ki Tongaporutu, ka u ki uta, ka noho i reira, a waiho ana te atua i reira (ko te ingoa o tona atua, ko Rakeiora).—Na, ka hoki whakamuri ano ratou ki Mokau, otira, ko etehi, i ma uta, ko etehi, i ma runga i te waka, hoe ana mai, haere ana mai, hoe ana mai, haere ana mai a ka u ki Mokau, na, te taenga mai ki Mokau ka u ki uta, ka waiho i reira te punga o te waka, e takoto mai nei ano (ko te ingoa, ko te Punga-o-Matori).—Na, ka hoea ano a Tokomaru a ka tae ano ki Tongaporutu, ka waihotia iho i reira, ka haere ratou a ka tae ki Puke-aruhe, nuku atu Papatiki, ka haere i te one i Kukuriki, a ka tae ki Onaero ka kau ka whiti, ka haere i te Motunui, i te Kaweka, Urenui! Otira he ingoa ano to taua awa i mua atu i to ratou taenga atu ki reira, e ngari no te taenga atu o Manaia raua ko tana tamaiti ko Tu-urenui, karangatia tonutia iho e Manaia taua awa ki te ingoa o tana tamaiti o Tu-urenui, ka kau, ka whiti, ka haere ano ratou a ka tae ki te Rohutu, ki te kongutu awa o Waitara, ka noho ratou i reira;—Na, he tangata ano i reira, ko nga tangata whenua ake ano o tenei motu, otira, ka patua ratou e Manaia ma ka mate, ka riro te kaainga i a Manaia ratou ko ana tama, me tona iwi, ko aua tangata i patua ai e Manaia ma, kia riro ai te kaainga i a ratou:—

Na, ko toku tupuna tenei ko to Ngati-Awa, e tahuhu haere nei ano toku ingoa ki toku tupuna ki a Manaia, me Rongotiki, ara e karangatia tonutia ana ki te ingoa tangata, na, ko te maunutanga mai o tenei tangata o Manaia i Hawaki, e rua ana parekura ko nga ingoa o enei parekura, ko Kirikiriwawa, ko te Ratorua, ka aranga i kona te rakau a Manaia, ko Kihia, ko Rakea, He Ururangi, he Tamatama-a-rangi, ka rangona i kona te ingoa o tana tamaiti, ko Kahu-kaka-nui-a-Manaia, ko te tama i tohia ki te tohi Raukena.

WAHI.—III.

HINE-MOA.

"TITIRO e Kawana—a whakarongo mai hoki. Ko te wahi e nohoia na e koe, ko te wahi tena i noho ai to maotu tupuna a Hine-Moa, i tona kauanga mai. kia kauwhautia atu iana, e ahau, kia koe.

"Na, ko Rangi-Uru te matua wahine o Tutanekai, ko Whakaue-Kaipapa tana tane tupu; he tane tahae a Tuwharetoa, ko ana tamariki matamua tokotoru, ko o ratou ingoa, ko Tawakeheimoa, ko Ngararanui, ko Tuteaiti; muri iho o te tokotoru, ka moea tahaetia a Rangi-Uru e Tuwharetoa. I haere manuhiri mai a Tuwharetoa, nana a Tutanekai, he poriro ia.

Ko te take i mohiotia ai te porirotanga o Tutanekai e te hapu o Whakaue', ara e tona iwi ake, no te moenga o Whakaue' i tana wahine, ka kukune te hapu o tana wahine, ka rite nga ra e whanau ai, ka pa te mamae ki taua wahine nei, ka mea mai ki tana tane, "Ka whanau pea a au, ina hoki e whakatakataka ana te tamaiti i roto i toku kopu nei," tae noa ki te rua o nga ra, e hara kua nui haere te mamae ki tona kopu. Ka tahi ka mohio te tokomahatanga o nga tangata, ka mea atu, "Koia pea ka whanau koe," ka mea mai taua wahine nei, "Ae, e ngari ko taku tamaiti, e kore pea e puta ora ki waho, ina hoki te ahua kino o roto i a au, mea ake pea mate ko a hau, ko te tamaiti ranei." Ka tahi ka mohio te tokomaha, "E! he whakatina pea to Rangiuru, ina hoki ka maha nga rangi i whakamamae ai, kaore ano i whanau noa. Ka tahi ka whakatika nga tohunga ki te ruku i te wai, ka tae ki nga rito harakeke, ki nga rito toetoe, ki nga kowhatu, ki nga kirikiri kowhatu, ka takutakuna, ka mutu, ka hoki mai, ka whakairihia atu ki runga ki te wahine e whakamamae ra, ka hirihiria atu ano ki te kauhou o Houmaitawhiti, ka puta ki a Tama-te-kapua, ka tae mai ki a Rangi-

tihi, he oi ano, kahore i puta ki waho taua tamaiti nei.

He pera tonu te tikanga o nga wahine whakatina, e kore nei e hohoro te whanau o te tamaiti ki waho. Tena, i te ra i tae mai ai a Tuwharetoa ki Rotorua, ka moea pukutia a Rangiuru e Tuwharetoa, a hapu tonu iho nei taua wahine, he oi, hoki ana a Tuwharetoa ki Taupo, i muri ano, ka kitea te haputanga o Rangiuru e Whakaue', e tona iwi hoki, ka mahara tonu te tokomaha, na Whakaue' ano te hapu o Rangiuru, tena kia tae ki te ra i whakamamae ai a Rangiuru, e hara kua whakatina hoki, kaore i hohoro te whanau, ka tahi ka mohio ki etehi wahine e rukuhia ra ki te wai, ka tahi ka whanau ki waho.

Ka tahi ka marere nga kakahu o Whakaue', kei te ruku i te wai, ka tango ki nga rito harakeke, ki nga rito toetoe, ki nga kowhatu, ki nga kirikiri, ka hoki mai ki te whakataki i te kaha o Houmai-tawhiti, tae noa ki ona uri, kaore hoki i whanau, noho noa iho, he oi, ka nui haere te mamae o taua wahine nei, ka nui haere hoki te mahi a te karakia maori, nohea hoki kia whanau. He oi, ka tau te pouri ki te tohunga, ki te wahine hoki e ngaua ra e te mamae o tana tamaiti, e whakatakataka ra i roto i tona kopu, ka mahara te tokomaha, " Ehara koa pea i te whakawhanau tau e mamae na koe," ka mea mai te wahine ra, " Kahore, he whakamamae ano toku," ka mea atu tana tane a Whakaue', " He aha koia te tohu ?" ka mea mai a Rangiuru, " Ko taku tamaiti i roto i toku kopu e kori nui ana, ana ka haere iho, ka tu ki toku kona, ka hoki ake ano ki runga nei, ka hoki ano ki raro, na konei au i mahara ai, he whanau ano tenei ahuatanga," ka mea atu tana tane, "Ati ranei he whakatina ano tou e mamae na koe ?" ka mea mai a Rangiuru, "Ae," ka mea atu a Whakaue', " He aha ra tou hara i nui ake ai tou mamae, ina hoki he oi ano ka rupeke nga karakia, kaore hoki he karakia i mahue nei, hei unga mai i to tamaiti ki waho," ka mene nga tuku, me nga karakia katoa ki a koe, ka

mea mai a Rangiuru, ‘E pa, kei riri mai koia koe ki a au, e ka whaki atu au ki a koe inaianei,’ ne! ka mea atu a Whakaue’, ‘Ekore au e riri atu ki a koe, ta te mea, e aroha ana a hau ki tou tinana kei mate,’ ka mea atu a Rangiuru. ‘Inana—, whakarongo mai, e hara i a koe taku tamaiti nei na, e hara i a koe, ina hoki te whatuturi ki a au karakia, me he mea nau, kau whanau, ka tahi au ka mahara, e hara i a koe,’ ka mea atu a Whakaue’, ‘Ati nawai e whae?’ ka mea atu a Rangiuru, ‘Na Tuwharetoa ke taku hapu, ina, he awhi kau iho tau, tena koia haere hoki ki te ruku i te wai, ka takutaku ai e koe ki te uri o Tuwharetoa.’ Ka tahi a Whakaue’ ka haere ki te ruku, ka tango ki nga rito harakeke, ki nga toetoe, ki nga kowhatu, ki nga kirikiri, ka hoki mai ki a Rangiuru, kihai ano i iri atu nga otaota a Whakaue’ ki runga i a Rangiuru, takutaku atu ai i te uri o Tuwharetoa,

To turuturu ra hei turuturu mou e Hine-ti-naku, e,
Ko wai kei runga nei,
Horahia ra te moenga, te moenga, o Hine-mata-iti,
Kia piki ake au ki runga nei,
Ki a te Uira,
Ki a te Awha, kia tikina mai,
Kia kautahangatia,
Aku toto,
Aku tahe,
Aku parapara
E tapu au,
Na te Mumu,
Na te Awha,
E tama whanau a manu,
E tama a wai,
Ko te tama a te Potipoti,
Ko te tama a wai,
Ko te tama a te Hemahema,
Ko te tama a te Reiakiwaho,
Tuku tahe,
Tuku toto,
Tuku parapara,
Whano tae o kuha,
Whano tae o tangata.

Ehara, kua whanau ki waho tana tamaiti, ka tahi

ka mohio a Whakaue', me tona iwi, kua puremutia a Rangiuru e Tuwharetoa, ina hoki he poriro tenei tamaiti.

Na ko te take tenei i mohiotia ai a Tutanekai, he poriro na Tuwharetoa, ko te whakinga ake a Rangiuru, no te hirihiritanga hoki ki te uri o Tuwharetoa, koia ka mau tonu nei te karanga a nga uri i muri nei, he poriro a Tutanekai, na Tuwharetoa, ko te tupuna o Korokai, o Ngaparete, o Te Amohau, o Tohi', o Huka, o Taiapo, ko nga uri o Tutanekai, kei Rotorua ano e noho ana, ona rangatira, koia ano enei kua tuhituhia nei.

I moea ano e Whakaue a Rangi-Uru; ka hapu ano, he tamaiti, ko Kopako tona ingoa; ka hapu ano hoki ia a muri iho i a Kopako he tamahine, ko Tupa tona ingoa, ko te whakapakanga ia o nga tamariki a Whakaue.

E noho tonu ana ratou ki Mokoia; Ko Tutanekai, ka atawhaitia e Whakaue', ano ko tana tamaiti tupu ake. Ka tupu nei a Tutanekai ratou ko ana tuakana, ka whaka-tangata. Na; ka tae mai te rongo o Hine-Moa. He wahine pai tera, he rangatira hoki ia, ko tona matua tane ko Umukaria, ko tona matua wahine ko Hine-Maru, na, mate ana nga tuakana, mate ana te teina, ki a tua wahine.

Na, ka hanga e Tutanekai tona pourewa ki reira ki Kaiweka. Ka huihui raua ko tona hoa ko Tiki, na he putorino ta Tutanekai, he koauau ta Tiki. Na, ka piki raua ki runga ki to raua atamira, ka whakatangi i a raua pu i te po, i nga po marino. Na, ka kawea atu te tangi e te hau-whenua-a-po, ki Owhata, ki te kainga i noho ai te puhi humarire nei a Hine-Moa te tuahine o Wahiao.

Ka rongo a Hine-Moa ki te rekareka mai o te tangi o nga pu a Tutanekai raua ko tona hoa takatapui ko Tiki, ka hari tona ngakau i roto i a ia. Na, pera tonu te tikanga a Tutanekai raua ko Tiki, i nga po katoa; ka mea a Hine-Moa na Tutanekai te pu e rangona atu nei e ia.

He puhi hoki a Hine-Moa, otira kua kitekite noa ake hoki raua i a raua, i nga wa e huihui ai nga tangata o Roto-rua.

I aua huihuinga, ka kite a Hine-Moa i a Tutanekai, ka titiro atu, ka titiro mai, a ahua pai tonu ki to tetehi ngakau ki to tetehi ngakau; e wawata puku ana tetehi me tetehi, ki a raua ake. Kaore ia, a Tutanekai, i mohio 'ki te mea ranei ka haere atu au ki te matoro i a Hine-Moa, ekore pea ia e pai mai ki ahau.' Ka mea a Hine-Moa, ki te mea ka tonoa atu he karere ki a Tutanekai, ka mea tona ngakau, 'ekore pea a Tutanekai, e pai mai ki a ahau.'

He nui hoki nga ra i huihui ai, i titiro whakatau ai raua, tetehi ki tetehi; a muri rawa iho, ka tonoa atu te karere a Tutanekai kia haere atu ki a Hine-Moa. Ka kite a Hine-Moa i taua karere, ka mea 'E hi! Kua rite tahi o maua nei hiahia.' I muri iho o aua huihuinga, ka hoki ratou ki o ratou wahi, ka huihui nga whare tapere, ka mea nga whanaunga o Tutanekai, ara ona tuakana, 'Ko wai o tatou kua pa ki a Hine-Moa' ka mea etahi, 'Ko ahau.' Otira ka ui atu hoki ki a Tutanekai, ka mea atu a Tutanekai, 'Kua pa atu ahau ki a Hine-Moa.' Ka mea nga whanaunga. 'Kahore, ekore e tahuri mai ki a koe, ki te tutua, ki te poriro.' Na, ka mea ia ki tona, matua whangai kia whakaaro ki ana kupu i mea atu ra ki a ia, ta te mea, kua pa ia ki a Hine-Moa; kua ata whakaritea hoki e raua i raurangi ra te wa hei haerenga mai mo Hine-Moa ki a ia. Ka mea a Hine-Moa, 'He aha te tohu mo taku haerenga mai?' Ka mea a Tutanekai, 'E tangi he pu i nga po katoa, ko ahau tena, hoe mai.'

Otira, ko Whakue', i pupuri tonu i te kupu a Tutanekai i whakapuaki atu ra ka a ia.

Na, no te turuawepo, ka piki a Tutanekai raua ko tona hoa ko Tiki ki runga ki to raua atamira; i reira ka tango tetehi ki te torino, ko tetehi ki te koauau.

Ka rongo a Hine-Moa, ka hihiri kia hoe atu ia ma runga i te waka; otira kua tupato te iwi o Hine-Moa ki nga waka; ko nga waka he mea toto ki uta; pera tona i nga ra katoa, i nga po hoki te iwi. Na, ka mahara tona ngakau, 'Me pehea ra ka whiti ai au ki Mokoia, ina hoki e mohio tonu ana te iwi nei.' Whakatau noa iho ia ki te noho. Ano te rangi o te koauau a Tutanekai, me he ru nano e ueue ana i a tua wahine kia haere atu ki te kare-a-roto a tona ngakau. Te puta ana mahara i te kore waka, ka mea ia, 'Ekore ranei au e whiti ki te kauhoe?' Ka tango ia i nga taha e ono, hei whakatere mona, kei totohu ki te wai: e toru ki tetehi taha, e toru ki tetehi taha. Ka haere mai ia ki runga ki te kowhatu, ko Iri-iri-kapua te ingoa; ka haere mai ia ki tatahi, ko Wairere-wai te ingoa o te wahi i waihotia ai ona pakikau; ka makere atu ia ki te wai; ka tae mai ki te tumu a tona matua a Umukaria, kei waho i te moana, ko Hine-whata te ingoa, ka mau ona ringa ki reira; ka whakata i tona manawa, a ka mutu te ngenge o ona pokihiwi, Na, ka kauhoe atu ia; ka ngenge, ka manu ia i te au o te moana, e tere tonu ana ia i runga i nga kiaka, a ka ngaro te ngenge, ka kauhoe ano a Hine-Moa. Otiia, kaore ia i ata kite atu i Mokoia i te pouri o te po, ko tona kai tohutohu, ko te rangi o te pu a Tutanekai; ko te tohu tera i tika atu ai ia ki Waikimihia, kei runga atu hoki o te waiariki ra, te kainga o Tutanekai, a ka u atu ki Mokoia.

A, ko te wahi i u ai ia, he waiariki, ko Waiki-mihia te ingoa; ka noho ia ki roto ki te whakamahana i a ia, he wiri hoki nona i te maeke, i te kauanga mai i te po i te moana o Rotorua, i te whakama hoki pea ki a Tutanekai, ko te rua tera o ona wiringa.

I a Hine-Moa ano e whakamahana ana i a ia i roto i te waiariki, ka pa te hiainu ki a Tutanekai, ka mea atu ki tana taurekareka, 'Kawea he wai moku,' ka haere taua taurekareka ki te kawe wai; ka utu i te taha ki te wai. Ka karanga atu a Hine-Moa, ki

taua taurekareka nei, ano he reo tane—'Mo wai, to wai?' Ka mea mai te taurekareka ra,—'Mo Tutanekai,' Na, ka mea atu a Hine-Moa, 'Ho mai ki ahau;' ka ho atu e ia te wai ki a Hine-Moa, ka inumia. Ka mutu te inu, ka wahia te taha. Ka mea mai te taurekarekara, 'He aha koe i wahi ai i te takawai o Tutanekai?' Kaore he kupu a Hine-Moa. Ka hoki te pononga ra, ka mea mai a Tutanekai, 'Kei whea te wai moku? ka mea atu te taurekareka kua pakaru te kiaka.' Ka mea mai a Tutanekai, 'Na wai i wahi?' Ka mea atu ia, 'Na te tangata.' Ka mea mai a Tutanekai—'Haere, e hoki.' Na, ka mau ki te taha, i te tuarua o nga haerenga, ka utu i te taha; ka mea a Hine-Moa, 'Mo wai to wai? ka mea mai te mokai ra—'Mo Tutanekai.' Ka mea atu ano a Hine-Moa, 'A, ho mai ano ki a au, e mate wai ana ano ahau.' Ka hoatu ano e te pononga ra, ka tango mai a Hine-Moa, ka inu, a wahia iho ano te kiaka. Pera tonu ta raua na mahi. Ka haere te mokai ra ki a Tutanekai, ka mea mai ia, 'Kei whea hoki te wai?' ka mea tana mokai, 'kua riro atu ano.' 'I a wai?' 'He tangata ra kei te wai.' 'Ko wai tena tangata?' 'Aua hoki, he tauhou ia.' 'Kua mohio ano pea ia, moku tena wai, he aha ia i wahi ai? Ka mate au i te whanowhanoa.'

Ka mau a Tutanekai ki ona kahu me tana patu. He kahakaha ona kakahu, he tawaru ki waho. Ka haere ia, ka tae iho ki te wai, ka mea, 'Kei whea te tangata i wahi nei i aku kiaka?' Ka mohio ake a Hine-Moa ki te reo, ara ko te kare-a-roto tenei, ina te ahua o te reo. Ka whakapupuni ia ki nga tauwharewharenga kowhatu o te wai ariki. Otira ehara i te whakapupuni pononga, he whakangaio nana ki a Tutanekai, ka kitea mai nei ki a ia. Ka haha a Tutanekai i nga pareparenga o te waiariki, rapu rawa atu; e takoto whakamaake ana i raro i nga tauwharenga kowhatu. Ka mau ia ki te ringa, ka mea, 'E! ko wai tenei?' Ka mea a Hine-Moa, 'Ko ahau, e

Tutanekai.' Ka mea a Tutanekai, 'Ko wai koe?' Ka mea ia, 'Ko au, ko Hine-Moa!' Ka mea a Tutanekai, 'E—e— ho ake taua ki te whare,'. ka mea ia, 'Ae.' Ka whakatika ake i roto i te wai. Ano te kiri! me he tapukorako. Tu, ka tu ki uta o te wai, me he kotuku. Ka tae a Tutanekai, ki tetehi ona kakahu, ka whakahoroa atu ki a ia, ka mau ia. Na, ka haere raua, ka tae ki te whare, ka momoe, ko to te Maori ritenga tawhito tenei, ana ka marenatia.

Ka hi te ata, ka puta katoa ki waho nga tangata o te pa ki te tahu kai, ka kai nga tangata o te pa; ka whakaroa a Tutanekai ki roto ki tona whare. Ka mea Whakaue, 'Ka tahi ano te ata o Tutanekai i moe roa ai, he mate pea to taku potiki. Tikina a Tutanekai, whakaarahia mai.' Ka haere mai te kai tiki; ka to i te pihanga o te whare; ka titiro atu ia. 'E—e— e wha nga waewae;' e ka miharo ia, ka mea, 'Ko wai ra tona hoa?' Heoti ano, ka nunumi kino tona hokinga; ka tae ki a Whakaue', ka mea atu ki a ia, 'E wha waewae i kite atu ai ahau i roto.' Ka mea mai a Whakaue, 'Ko wai ra te hoa? Haere ano, e hoki.' Na, ka haere ano ia; ka tae ki te whare, ka titiro ki a raua, ka tahi ka kitea ko Hine-Moa. Ka tahi ka karangatia 'E—e! ko Hine-Moa, ko Hine-Moa, kei a Tutanekai!' Ka rongo te iwi katoa—ka pa te karanga a te katoa, 'E—e! ko Hine-Moa, ko Hine-Moa, kei a Tutanekai!' Ka rongo nga tuakana, ka mea, 'He hori hori.' Kaore, he puhaehae no ratou. Ka tahi a Tutanekai ka puta ki waho, me Hine-Moa hoki. Ka kite atu nga tuakana, ko Hine-Moa tenei, ka mea, koia ano, he tika.'

"I muri iho, ka whakaaro a Tiki, 'Ka moe a Tutanekai i tana whaiaipo, i a Hine-Moa, kahore he hoa moku.' Ka pouri ia; ka hoki ki tona kainga. Ka aroha a Tutanekai ki a Tiki; ka mea atu ki a Whakaue, 'Ka mate ahau i te aroha ki taku hoa ki a Tiki.' Ka mea mai a Whakaue', 'Ki te aha?' Ka mea atu a Tutanekai, 'Ko taku tuahine ra, kia whaka-

moea ma taku hoa takatapui, ma Tiki.' 'Ae;' whakaae ana tona matua whangai. Ka tahi ka ho atu tona tuahine ki a Tiki; na, ka moea tona tuahine e Tiki.

" Ko nga uri o Hine-Moa raua ko Tutanekai, koia ano enei, e noho mai i Rotorua nei. Kaore hoki i te makere ki raro o nga ngutu ona uri te korero ki te humariretanga ki te kauanga hoki o Hine-Moa. No reira tenei waiata, Koia tenei,

> " Noku anake ra te tupuana i kau mai,
> Ko Hine-Moa, ko au," &c.

E rua tahi nga take i tupu ai te kino a ona tuakana ki a Tutanekai; ko te rironga o Hinemoa i a Tutanekai, no reira ka mea nga tuakana, riro rawa i a ia i te mokai te puhi a Ngati-Tutea, e ki ana, ma tatou ano a Hinemoa kia riterite ai, tena ko tenei poriro hoe tere, e hoa ma, me kino tatou ki a ia. Ko tetahi tenei o nga take i pouri ai ona tuakana; tetahi mo to ratou purenga i te awatea, ka purea a Whakaue', ratou ko ana tama, he purenga tapu, he purenga whakairi, mahukihuki, whakairinga toto, po iho ai ka whiti mai a Hinemoa ki Mokoia, kaore a Tutanekai i mahara, e noho tapu ana ratou ko to ratou matua, i to ratou purenga, ara kotikotinga makawe, haere tonu atu ki te moe raua ko Hinemoa, no reira ka waiho enei hei take whawhai ma ratou ko ona tuakana a waiho tonu iho hei take riri, otira he take hae ano te tino tikanga, waiho to ratou purenga nei na, hei hunanga mo to ratou puhaehae ki a Hine-Moa. He oi noho ana te koroke me taua wahine.

HOTUNUI, MARUTUAHU.

Tenei tetehi timatanga tupuna. Ko Hotunui, no tawahi tenei tangata, no runga i a Tainui; i haere mai i Kawhia, noho rawa mai i Hauraki, i na uta mai te huarahi, noho rawa mai i Whakatiwai, ko tana tamaiti ko Marutuahu kihai i kite i tona whanautanga.

Ko te take i haere mai ai ia, he whakapaenga ki te rua kumara na ona hoa: Koia tenei te whakapae, he haerenga tahitanga no te tahae ki waho i te po, i te wa hoki i haere ai a Hotunui ki waho, ko te tahae kua haere ki waho i te turua-waenganui-po, no te ata, ka puta atu a Hotunui ki waho, ko nga waewae ona, ka kitea i te ata, ka na runga atu i te huarahi o taua tahae, ko te kumara, ka horo haere tonu i te huarahi. Ko nga raparapa o Hotunui he nunui hoki, akuanei whakapaea iho, na Hotunui i tahae, na e hapu ana a Marutuahu, i reira ka mate i te whakama te tangata nei mo taua whakapae nei. Ka takoto te whakaaro o te tangata nei kia haere ia ki Hauraki ki te rapu kaainga mona; ko te mara a te tangata nei, kua oti te tuahu, kaore ano i whakatokia a waenga ki te kopura, ka haere mai te tangata nei ki tua nei, ka mea iho ki te whaereere, "Ki te whanau te tamaiti i muri nei he tane, waiho i a Marutuahu te ingoa, me he mea he kotiro me waiho te ingoa i a Pare-tuahu" mo tana mara i tuahua kautia, kaore ra i whakotokia. Ka haere mai, noho rawa mai i Whakatiwai a Hotunui, hei rangatira mo taua iwi, e noho ana i reira, ka whakamoea ki te wahine, ka puta ki waho, ko Paka. Ka kaumatuatia a Maru-tuahu, ka mau ki te patu, ka patai ki te whaea ka mea. "E tai, kei whea te pae ki toku matua?" ka mea mai te whaea, "Tirohia e koe ki te putanga mai o te ra" ka mea atu te tamaiti na. "Kei

reira?" ka kiia mai e te whaea." "Ae, kei Hauraki" ka mea atu a Maru-tuahu. "He oi ano kua mohio au." Ka tahi a Maru-tuahu raua ko tana ropa ka haere mai, haere mai ano raua me te here wero manu ano, i haria mai ai taua here e raua, hei haha kai ma raua, ka haere mai i runga i te maunga, a marama noa e haere ana, ka tae mai ki Kohukohunui. Te putanga, kei Waharau i te ata, tera nga tamahine a Te Whatu te haere mai ra, ko Maru-tuahu, i runga i te rakau e wero ana, he Tui te manu e werohia nei e Maru-tuahu, rokohanga mai e aua wahine ra e noho ana te ropa a Maru' i raro i te rakau. Ko ia i runga, ko te pueru i waiho i raro takoto ai.— Te haerenga mai o aua wahine ra, ko te teina, ko te tuakana, ko te teina te wahine pai ko te tuakana, te wahine kino. Ka kite aua wahine, i te hoa o Maru,' na te teina i kite, ka karanga te teina. "Taku taurekareka ra," ka ki mai te tuakana, "Kei whea?" ka ki atu te teina. "He aha tera e noho mai ra i te take o te rakau ra" ka oma nga wahine nei ki ta raua tangata, tohe ana tetehi, kia riro i tetehi, tohe ana tetehi, kia riro i tetehi, ka hohoro te teina, ka riro i te teina, ko Maru' e titiro iho ana i runga i te rakau, e patai ana nga wahine ra, e mea ana, "Kei whea tou hoa" ka mea atu te ora nei. "Kaore kau oku hoa, ko ia anake" ka titiro nga wahine nei ki te pueru e takoto ana, ki te manu hoki e peki ana, ka patai tonu nga wahine ra; Kihai i taro, kua noho te tui ki runga ki te rakau e nohoia nei e Maru', ka tahi ka werohia te tui ra, ka tu, te ngoengoetanga, ka tahi ka rangona e nga wahine nei, ka titiro ake te teina a ka kite i te tangata ra e noho iho ana i runga i te rakau, kua taunaha ake te wahine nei ki te tangata ra ka mea. "Taku tane ra" ka mea te tuakana. "Taku tane ra" ka totohe nga wahine nei ki ta raua tane, ko taua tangata, he tangata pai, ka tahi ka karangatia ake e nga wahine nei kia heke iho, ka heke iho te tangata ra, ka tatu ki raro, ka hongi ki nga wahine ra; ka mea

nga wahine nei, kia haere ratou ka te kaainga, ka mea atu te tangata nei. "Ae ho atu, me waiho maua i konei taihoa maua e haere atu" ka mea mai nga wahine ra, "Ae, haere ake" ka mea atu te tangata nei ki tana hoa, kia ho atu a raua kai ki nga wahine nei, he huahua kuku e rua nga papa hinu, ka haere raua, ka noho nga tangata ra i konei, ka haere a Maru-tu-ahu ki te uku i tana mahunga ki te wai, hoki mai, e heru ana ka mutu heru, e tia ana kia herea te kotuku, e rima tekau o nga kaka, maka iho te kotuku, te huia hei whakapaipai mona, ka ki atu ki te hoa kia haere raua. Kihai i taro, kua puta mai ano nga wahine ra ki te tiki mai ano i ta raua tane, kia haere. Tuku rawa mai, e noho ana te tangata nei, me te kawau pu te ahua, ko te pueru i waho, ko te kahakaha i roto, ko te kopu i roto rawa; Ko nga kakahu rangatira tenei o te tangata maori, he oti ano kua mate nga wahine ra ki te tangata nei ka mea atu raua ki a Maru', "Tatcu ka haere ki te kaainga" ka whakaae a Maru', ka mea atu ki te hoa, kia haere ratou, ha whakaae te hoa, ka haere ratou ko nga wahine ra, ko Maru', noho ana ia, i muri haere atu ia, i whakaaro te tangata nei, kaore ano ia i kitea e nga wahine nei, ka haere nga wahine ra, ka titiro mai, te hohoro atu a Maru,' ka patai atu nga wahine nei ko te hoa o Maru' e haere tahi ana i a raua. "E ko wai te ingoa o to hoa?" ka mea atu te ora nei. "Kaore koia he tangata o te tai-hau-a-uru e puta mai ana te ingoa ki konei" ka mea atu nga wahine nei. "Aua ra, e puta mai ana ano ko Marutuahu ko te tama a Hotunui" ka mea atu te ora nei. "Koia ra tenei" ka mea aua wahine. "Hua noa ko wai te tangata nei."

Ka tahi ano te tangata ra ka haere, ka whakaaro kua patai te hunga wahine ra ki tona hoa, kua whakaaturia ia e tona hoa kua kitea ia.—Ko nga wahine nei, e haere tonu ana ki a Hotunui raua ko Te Whatu, tera hoki raua te tatari mai ra ki a raua kotiro, ko te teina i haere kia rongo a Hotunui i tana tamaiti, ko te

tuakana, i waiho hei arahi atu i a Maru-tuahu, haere ake te hunga nei, okioki ake, ko te teina, i tawhiti nei ano e haere atu ana, ka pa te karanga a te wahine ra, " Ko wai tera, e Hotunui e ko to tamaiti ko Maru-tuahu, ka karanga mai a Hotunui, " Kei whea?" " Te haere atu nei kei muri i taku tuara e haere atu nei wharikitia te whare" Ka puta mai a Maru-tuahu, ka kitea mai e haere atu ana; Ka haere atu te tangata, me he kawaupu te ahua, e haere atu ana te tangata, ka pa te tawhiri, " Haere mai, haere mai, haere mai e tama e, haere mai" haere tonu atu, a ka tae ki te kaainga, tika atu, e tangi ana, a ka mutu:—Kei runga ko Hotunui, e taki ana, " Haere mai e taku tamaiti, haere mai ki Hauraki, haere mai, haere mai, nau ano koe i kuhu noa mai, haere mai" ka noho a Hotunui ki raro, kei runga ko Maru-tuahu, " Karangatia e taku matua, tenei te haere nei ki Hauraki, tenei te haha nei i Hauraki, kaore he korero a tenei mea a te mokai, tenei te haere nei, korero, kaore he kupu a te mohoao"—He oi ano ka mahora te kai, ka haere ki te kai, ko te kai he kuri maori, ko ta namata kai nui tenei he kuri, hinga iho nga kuri, ko tahi tekau, ka kai nga tangata ra, me nga wahine ra, ko nga wahine nei, e noho ngangare ana ki ta raua tane, kihai i mohiotia nga ngangau o nga wahine nei, ko te ngakau o tetehi e mea ana, mana, ko tetehi e mea ana, mana, a ka mutu te kai, ka hoki ki tahaki, ka ahiahi, ka ngiha te ahi ki roto i te whare, ka moe, te whakatikanga mai o te wahine ra, kei te whai i a Maru', tahuri tonu atu te tangata nei ka moe.

Ka haha te tuakana o te wahine nei: ka korerotia atu e te tangata, kei te moe raua ko Maru-tuahu, he oi ano, ka haurangi te wahine nei, ka riri ki tana teina, ki tana whakaaro hoki, he wahine pai ia, e kore a Maru-tuahu e mataku i a ia;—Te haerenga atu o taua wahine, rokohanga atu, ko Maru-tuahu raua ko tana wahine e moe ana, he oti ano, ka ririri nga wahine nei ki ta raua tane, a kihai hoki i riro i te tuakana, he kino

hoki no tana ahua, ko te teina ia, he wahine ahua pai, no reira i riro ai te tane i a ia.—Noho rawa ake a Maru-tuahu ki reira, kua kaumatuatia te tama a Hotunui, a Paka, ko te teina tenei o Maru-tuahu, na tetehi wahine na te tuahine o Te Whatu, Ka moe a Hotunui i te tuahine o Te Whatu, kia puta ake ki waho, ko Paka, ka iramutu ki a Te Whatu, ka moe a Paka i te tamahine a Te Whatu, i te tuakana o tera i moe i a Maru-tuahu,—Kia puta ake tana ki waho, ko Te Kahurere-moa—te tamahine a Paka.

KO TE KAHURERE-MOA

Ka moe a Maru-tuahu i te tamahine a Te Whatu, kia whanau ana, ko Tamatepo, ko Tama-te-ra, ko Whanaunga, ta Tamatepo, ko Ngati-Rongou, ta Tama-te-ra ko Ngati-Tama-te-ra ano, ta Whanaunga ko Ngati-Whanaunga ano, ka mutu.

Ka noho a Maru-tuahu i reira, ka korero mai a Hotunui, ki te kino o tona iwi e noho nei ia, ko te korero tena a taua koroheke, he hokinga mai no nga waka o tona iwi i te hao kupenga ika, ka tukua atu e ia tana tangata ki te tiki atu i tetehi ika mana, kua tae atu te kai tiki atu i tetehi ngohi mana, ka patai mai te tangata o te kupenga, ka mea, " I haere mai koe ki te aha?" ka mea atu te kai tiki, " Na Hotunui au i ngare mai ki tetehi ika mana, he waha kawa nona," ka mea mai te tangata o te kupenga, " He mahunga nona i Otoi, he tikitiki no tona mahunga te harakeke i Otoi," ka rongo te kai tiki, hoki mai ana ka tae mai, ka patai atu a Hotunui, " Tena korero," " Taku haerenga, ka patai au ki te kai hao te kupenga, ka kite mai te tangata o te kupenga i a au, ka patai atu ahau ki a ia, ka mea mai te tangata ki a au, " Na wai koe i ngare mai ki te tiki ngohi mai," ka meatia atu e au, " Na Hotunui au i ngare mai ki te ngohi mana, he waha kawa," ka mea mai taua tangata ra ki a au, " He tikitiki nona te harakeke i Otoi." " Ko tenei e tama, he iwi kino te iwi nei, e hara he iwi whakaheke tupu tangata," ka pouri te ngakau o Maru-tuahu, mo te korero a tona matua, ka mea atu a Hotunui, " E tika ana to pouri ki taku korero, he iwi kino te iwi nei," ka mea a Maru-tuahu, " Taihoa ka kite ratou i ta ratou mahi."—Ka tahi ka mahia e Maru-tuahu ki te kai, te ika, ka taia ki te kupenga, haere ake nga kupenga a te tangata nei, he mano tini noa iho, no te makariri ka

timataia te mahi o nga kupenga a Maru-tuahu, a tae rawa ake ki te ngahuru, ka tukua te tangata ki te tatai i nga kupenga a Maru-tuahu, haere mai, he mano ki te tatai.—Ka tae mai te karere, ka uia atu e Maru-tuahu, "Kei whea?" ka mea mai te karere. "A tahi ra te eke ai ki uta," ka mea a Maru-tuahu, 'Apopo ka pou i te kai nei, kia rokohanga mai kua noi ki runga,' ka moe, ka huaki te ata, ka poua te kai, ko te ngohi, i panga ki te tirohanga kanohi, ko te nuinga, he popo rakau nei.

Ko tenei kai, he kai kohuru mo te kupu mo Hotunui, ko taua kupu i mamae ai te ngakau o Maru-tuahu, ao ake te ra ka puta mai, titiro rawa mai e tu ana te kai, ka koa te iwi ra ki te kai mana, hua noa, kaore he wheua i roto, tae tonu mai ka noho, ko Maru-tuahu ma huihui rawa ratou, e whitu tekau :—Ka ahiahi, ka tukua nga kupenga ki te wai me nga taura, a ka huaki te ata, ka horahia nga kupenga ra, ko te kaha o raro, he mea pou ki te pou, here rawa te kaha ki te pou, a puta noa ki tetehi pito, ki tetehi pito; E taka ana te kai, kihai i roa kua oti nga kupenga ra te tatai, piri atu ano te karihi.

Ka haere atu te kai titiro, ka kite, ka hoki mai, ka mea atu a Maru-tuahu. "Kua oti te kupenga ra?" ka mea mai te kai titiro, "Ae, kua oti," ka mea a Maru-tuahu, "Hapainga kua oti te kupenga," ka tahi ka haere, hoko whitu te tangata, hoko whitu nga patu, ko te patu, he mea huna ki roto i te weruweru kei kitea, ka haere a ka tae, rokohanga atu, kua oti te kupenga a te mano ra, ka mea te tohunga o te kupenga nei, kia whakaarahia te kaha ki runga, kia whakaturia, ka mea a Maru-tuahu, "Ae whakatika ka po," ka tahi ka whakatika, ko tahi tonu ringa ki te pupuru i te kaha, te hokowhitu nei, ko tetehi ringa ki te pupuru i te patu, ka karanga a Maru-tuahu, "Hapainga, hapainga kia tarewa ki runga" a ka tarewa ki runga, ka mea a Maru-tuahu, "Tukua ki raro" ka tahi ka taupokina ki runga i a ratou, ko tahi mano, poto tonu ki roto o tana

kupenga ;—Kihai i taea te korikori, hahau kau ana te patu, he mano ki te matenga, kihai i ora tetehi, koia te kai pukapuka, he pepeha na ona uri, ara na Maru-tuahu iho,—Koia te kai pukapuka,—I tu tenei kai ki Karihitangata, he ingoa ano ia to te whenua, ko Puke-whau, no taua kohuru a Maru-tuahu nei, ka mate nei taua mano ki reira ki roto i te kupenga a Maru-tuahu, koia a Karihitangata, he tangata hoki te karihi o tana kupenga, he oi ano ka riro tenei kaainga i a Maru-tuahu a e noho nei.

A ka kaumatuatia a Te Kahureremoa, ka u mai he teretere no Aotea ki Wharekawa ki a Paka ;—Ko te tangata rahi tena o tera motu a Aotea, i haere mai ki te kawe tawatawa mai ma Paka, a ka tae mai ka noho, ka huaangatia tera tangata ki a ia ;— Ka wha-katuria tana tamahine i konei a Te Kahureremoa ma te tama a taua tangata, i whakaturia ai e Paka tana tamahine, kia riro ai a Aotea i a ia ;—Kei te tupuranga o nga uri te riro ai te whenua i a ia.

Ka hoki te teretere nei, kua taunga ki te kotiro i tukua atu, ra e tona matua, no te hokinga, ka ngare te tangata nei i tana tamahine kia haere ki runga ki te waka kia riro ki Aotea. Ngare noa—kihai hoki i rongo, ka hoi a Te Kahureremoa, ka mea te tangata o te waka ra, waiho, e kore hoki matou e roa atu, e hoki mai ana ano, e kore matou e roa atu, ka waiho a Te Kahureremoa ki tana matua.

Ka hoe te waka ra, kotahi marama ka hoki mai, hoki rawa mai, e toru tekau o nga kete tawatawa, tika mai ano e tuwha ana, ka rere atu a Te Kahurere-moa i konei ki tetehi tawatawa mana. He oti ano ka riria e Paka tana kotiro i konei, mo tana tangohanga i te ika, ko te kupu tenei a Paka, i ki atu ai ki tana kotiro, " E kiia atu ana e a hau kia haere koe, koia tena e kore koe e whangaia." He oi ano ka mate a Te Kahureremoa i te whakama, he oi ano ko te ma-huetanga atu ano o te kete ika ra, mahue tonu atu, ka hoki te wahine nei ki roto i te whare tangi ai, ka

mea te whakaaro o te wahine nei, kia ngaro atu ia i te kanohi o tana matua, kia ngaro mai hoki te kanohi o tana matua i a ia, ka tu te ngakau o te wahine nei ki a Takakopiri hei hoa mona, kua kite hoki ia i tera tangata, he rangatira, he nuinga no te kai rangatira i a ia, ara, no te huahua, ara, no te kiwi, ara, no te kiore, ara, no te weka, no te tuna, no te tawatawa, no te koura, no te aha, no te aha, no te tini noa iho o te kai, o te taonga.

Ka tangi te wahine nei i roto i tana whare he whakama nui, ahiahi noa e tangi ana, ka po, ka mea te wahine nei kia haere atu ia kia tahuti, no te wareatanga e te moe, o te tangata, ka haere te wahine nei ka oma, raua ano ko tana taurereka, ka haere a Te Kahureremoa raua ko tana taurekareka, ao rawa ake te ra, kua riro, ho atu rawa te kai haha, kua riro noa atu, kua marama te puehu o nga waewae o nga wahine nei, ko te kaainga i haere atu ai, ko te Waipuna, a ka mahue a Pukorokoro, awatea rawa ake i Waitakaruru, puta rawa mai te tara o te ra, kei runga o Pouarua e haere ana, wahi iti te whakangawaringa atu, kei Rawaki kei te puaha o Piako, kua whiti kei Opani, he oi ano e kore e taea te whai, ka pari hoki te tai, ko nga waka hoki o roto e hoe ana ki Ruawehea, ka kitea, ka pa te karanga, "E ko Te Kahureremoa, ko te tamahine a Paka," kei runga i te waka, ka karangatia hoetia, i runga i nga waka, ko Te Kahureremoa atu ano i waho nei, a roto atu ana; Me pewhea i te kawenga a te pawerawera, ka rumaki tonu te pane ki raro ki te hoe, i te ainga hoki a te wehi, a noho noa atu i Raupa, po tahi ki reira, ka haere ki tua ki Katikati, pupuru noa kia noho, kihai i noho, haere tonu, (ta Tamatu-ki-roto, tana pai hoki). Ka haere te wahine nei a ka tae ki Hikurangi ka kite i Katikati, ka titiro ki Tauranga, ka ahu te titiro ki Otawa ka patai te wahine ra ki nga tangata whenua, e haere tahi ana i a raua, ka patai ka mea, "Ko whea tera maunga?" ka kiia mai e aua tangata, "Ko Otawa," ka patai ano

te wahine ra, "He aha te kai o tera maunga?" ka mea atu te tangata nei, "Nga kai o tera maunga, he kiwi, he weka, he kiori, he kuku, he tui, he maunga huahua tera maunga" ka patai atu te wahine ra, "I a wai tera kaainga?" ka kiia atu e te tangata ra, "I a Waitaha, ko Takakopiri te rangatira nona tera maunga, ko ia te rangatira o tera iwi o Waitaha, ka mahi tera iwi i nga kai o tera maunga, mana anake, nga kai o whea whenua mana anake, te aha te aha." He oi ano ka mea te wahine nei, "E haere ana maua ki reira ki Otawa," ka mea mai te tangata ra, "Koia" ka mea atu te wahine nei, "Ae, ko reira maua, na Paka maua i ngare mai kia haere maua ki te tiki i a Takakopiri, kia haere mai ki Wharekawa" korero tonu i reira a ka mutu.

Ka haere ratou ka puta ki tatahi ki Katikati, ko Waitaha ano i reira ko te iwi o Takakopiri, ka kitea, ka pa te karanga, "Ko Te Kahureremoa e ko te tamahine a Paka" ka hui tera iwi ki te matakitaki, ka noho ki te kaainga, e tahu ana te kai, ka maoa, e kai ana mutu rawa ake kua po, e whiu ana te wahie ki te whare, e tu ana te haka, (Ko to te tangata maori taonga nui tenei mo te manuhiri, ka mahia tenei, he whenua rangatira, he humarire.) Ko te haka a te iwi nei, e whakataritari ana i a Te Kahureremoa kia whakatika ki runga ki te haka, hei matakitaki ma ratou, ki a kitea te ahua paitanga ki te haka.

I reira ka mea te wahine nei, "Koia kei a koe, ka hei tau,"—Tino whakatikanga o te wahine nei ki runga ki te haka, i te toronga kautanga o nga ringa, i namata e whakatangihia ana ki te ngongoro, ko nga ringa, me te mea ka marere, ko nga koikara, piri ana i tua i te angangamate o te kapu o te ringa; koia ano, me te mea e komurua ana te tamahine a Paka, (Ta te Aitanga-a-Tiki pai, ta te kotahi a Tutawake pai) ara, ona whakatauki o te rangatira, he riri ano ta te tawa-uho, he riri ano, ta te tawa-para, ara, o te rangatira ona whakatauki. Tu atu ki te haka,

he haka ano ta te rangatira, he haka ano, ta te ware, he porahu noa iho nga ringa; haka tonu aka mutu, ka rere taua iwi ra ki a Te Kahureremoa, ka po, ka hoki ki te whare ki te moe:—Tera taua tangata te haere mai ra ki te whai i te wahine nei hei wahine mana, i titiro ki te pai.—Tino rerenga o te wahine nei i te po, ka rere ki te wai, rere tonu atu, paraparau kau te tangata nei mo te rerenga o Te Kahureremoa, ka rere te wahine nei ki tana haere noa atu ki Tauranga, a ana haere noa atu, ao rawa atu te ra i te Wairoa, raua tahi ano ko tana ora, ka kitea e nga tangata o reira i te ata, ka pa te karanga, "Ko Te Kahureremoa," ka hui nga tangata o reira ki te matakitaki, ka purutia hoki e nga iwi o Takakopiri ki reira, ka noho, ka kai, ka ora, ka haere i te putake Otawa, ka moe, ka huaki te ata, ka haere raua.

Tera a Takakopiri te haere mai ra, e haere ana ki te mahi i tona kaainga i Otawa, he wero manu tana mahi ki te tuhuna (tuhunga) a te tangata nei, i te huarahi tonu e tu ana, he kuku te manu o runga;—Tenei nga wahine nei te haere atu nei, ko nga weweru, he mea tapeka ki runga i te kaki, ko te hoa, e waha ana i te kai ma raua, kihai i tata atu nga wahine ra ki te motu ra, kua rongo raua i te kapakapa o te harirau o te kuku, kua tu i te tangata ra te wero, ka tu nga wahine ra, ka whakarongo, ka mea atu a Te Kahureremoa ki tana hoa, "E hoa, he tangata, e rongo ana koe i te manu e kakapa mai ra" ka mea ake te hoa, "Ae, kua rongo au" ka mea atu a Te Kahureremoa, "Ae, he kapakapa tera no te manu mate e werohia ana e tetehi tangata" ka mea mai te hoa, "Ae, taua ki reira, kihai i taro, kua rongona e raua te harurutanga ki raro te whiunga iho:—Ka tahi ka haere atu raua ki reira, kua kitea mai raua e haere atu ana, kua mohio mai taua tangata;—Ko tona mohio mai tenei, e hara enei wahine i konei, no tawhiti noa atu, kua noho nga wahine ra ki raro, rokohanga atu, e takoto ana te kai nei a te kukupa, ka noho nga wahine ra ki raro, ko te

tangata ra, i runga anō i te rakau e noho ana, kua tirohia iho ki nga weweru, he mea tapeka, ka mohio tonu iho, no tawhiti tinei tira, No nga whenua noa atu, e hara i konei, me he mea no konei, he hauraro noa iho te kakahu o te weruweru. Ka heke iho te tangata ra, ko te here, ka waiho kia rere ana, e heke iho ana te tangata ra, kua kite ake nga wahine nei, kua mohio, kua mea atu te hoa, "E hoa, ko Takakopiri," ka mea mai te hoa, "Koia," ka ki atu, "Ae, kua kite au i tae ake ano ki Hauraki ra," ka mea tetehi, "He pono, ko Takakopiri tenei" ka mea atu te hoa, "Ae, ko ia tenei ko te tangata e haerea nei e taua."—Ka tatu iho te tangata ra ki raro, karanga tonu mai, ka karanga atu hoki nga wahine nei, "Tahuti mai ana, tahuti mai ana" a ka tae atu te tangata ra, ka tuku te ihu ki a raua, hongi mohio ana raua, hongi kuare ana te tangata nei;—Ka tahi ka puaki mai te kupu a te tangata nei, "Tatou ka haere ki te kaainga, ki waho hoki," ka ngare te tangata nei, ka whakaae nga wahine nei kia haere ratou ki te kaainga, ka haere ratou, a te huarahi, ka ngare te tangata ra kia hohoro ta ratou haere, ka whakaaro te wahine nei; E kore ia e kitea kaore ano ia i mohiotia e te tangata nei, mei te ngarengare tonu, ka peka te wahine nei ki tahaki, kia patai ai te tangata ra ki tana hoa, titiro rawa ake te tangata ra, kua peka te wahine nei ki tahaki, ka haere ano raua, a ka mamao noa atu ka kotahi pukepuke, ka patai atu te tangata ra ki te ora o te wahine nei, ka mea, "Ko wai to hoa?" ka mea atu te ora ra, "Ko taku hoa koia tau e patai mai na" ka mea atu te tangata nei, "Ae, he kaha ui te kaha" ka mea atu ano te ora nei, "E patai ana koe ki toku rangatira, ko te ingoa o toku rangatira, ko Te Kahureremoa" ka mea mai ano te tangata ra, "Ko Te Kahureremoa tamahine a Paka nei," ka mea atu te ora nei, "Ae, e waru atu hoki Paka, e waru atu hoki Kahureremoa, ko ia tena" ka mea te tangata nei, "Ko wai hoki ka tohu ko ia tenei, ma wai hoki te tangata o nga whenua noa atu e whakakite mai ki konei haere

ai" ka mea te tangata nei, " Taua ka noho i konei tatari ai kia tae mai" kihai i taro, ka puta mai, ka karangatia e te tangata nei, " Kia hohoro mai ka mate tatou i te kai, kei tawhiti noa atu te kaainga, kia hohoro mai" ka mea iho ano te tangata nei, " Haere ake i muri nei, kia hohoro ake te haere"—Ka rere te tangata nei, a ka kite atu i te pa, ka pa, te karanga a te tangata nei, " Ko Te Kahureremoa e, ko te tamahine a Paka tenei" ka mea te iwi nei, " He wawata na te tangata ra ki te tamahine a Paka" ka karanga ano te tangata ra, " Ko Te Kahureremoa e ko te tamahine a Paka" ka mea te iwi ra, " He tika mei te tohe tonu ki te karanga" ka mea e tehi, " Ko wai hoki koa ka tohu, na wai te tangata o nga whenua noa atu ra i kawe mai ki konei haere ai, he tauhou te whenua, he tauhou te tangata, he ingoa hau tenei ingoa e karangatia mai nei ki te taringa" ka tahi ano te iwi nei ka puta ki waho ki te tawhiri, ka puta mai a Te Kahureremoa, ka pa te karanga, " Haere mai ra e te manuwhiri tuarangi, na taku potiki koe i tiki atu ki te taha tu o te rango kukume mai ai, haere mai" a ka tata atu ki te mano e tu mai ra, kua taurite ki te kaainga o tenei tangata, ka pupuru tenei tangata kia noho ki tona kaainga, ka karanga mai ano te tangata ra, " Kia kaha te haere, kia piri mai ki taku tuara"—Pera tonu nga tangata o te pa nei te pupuru i a raua ki te kaainga, hei aha ma to raua rangatira e haere nei, he pupuru tena, hei aha mana, a ka tae ki tona kaainga, ka tahi ano ka noho i reira ;—Ka hui te tangata ki te matakitaki, ka mahora te kai, ko nga kai o te maunga i mau ra i a raua te tangata ra e wero ana, mahora mai, mahora mai te kai ma raua, tuku tonu ake ma te aparangi kia ora te noho mai, te matakitaki mai, a po noa te ra, ka noho tonu iho hei hoa mo raua ;—Ka reia taua wahine e nga tane o reira, he pera kau ano, me pewhea i te wehi o Takakopiri ;—A ko tahi marama ki reira, ka moea e Takakopiri, kihai i kopa te marama, kua kitea te hapu, puta ake ki waho, ko Tuparahaki, he wahine.

HE KORERO PATUNGA TANIWHA.

Ko te korero tenei o te toanga o etahi tangata o mua, ara o nga tupuna, o nga rangatira o Rotorua.

Ko nga ingoa o enei tangata, ko Purahokura, ko Reretai, ko Rongo-Haua, ko Rongo-Hape, ko Pitaka.

Ko te matua tane o enei tamariki, ko Tamaihu-Toroa.

Ka tupu enei tangata, ka kaumatuatia, ka rongo ki te tokomaha o nga tangata kua mate i te haerenga i nga huarahi ma Tauhunui, ma Tuporo me Tikitapu hoki.

Ko nga tangata e haere ana o Rotorua ki Taupo, ki nga maunga ranei, ki te whakatau i o ratou nei huanga, a, e hua ana te hunga kainga ki te whaka roanga o aua tira haere nei, kei te kainga ano e noho ana; kaore, kua ngaro noa iho kei te koraha e pukei ana.

A ka whakatika mai o Taupo tira, ko te ara e haere mai ai, ma taua huarahi ano, i pau nei tera tira ra. A hua noa te hunga kainga, kua tae pea kei Rotorua ina te roa, kaore, kei taua wahi ano e pukei ana.

Katahi ka whakatika tetahi tira haere o Rotorua, ka na Tarawera, a Roto-Mahana, ka tahi ano te tira i ata tae atu ki Taupo. Te taenga atu, ka tahi ka ui atu, ka ui mai hoki te hunga kainga, ui atu ana, ui mai ana, heoi ka ngaro noa iho. Ka mea mai te hunga kainga, "I ma'hea mai koia to koutou na ara i haere mai ai?" Ka mea atu te hunga i haere atu ra, "I haere mai ma te mania o Kaingaroa, ma te ara ki Tauhunui." Katahi koia ka whakaaroaro taua hunga nei, me te hunga kainga, ka mea, "Ara, kua tutaki pea i te taua haere, kaore hoki he huanga

tangata o te huarahi." Katahi ka haere ki te tutu ope, ka tae ki nga wahi o Taupo, ka haere mai ki te whakatau i reira. Ka tae ki te ara, moe noa; ka huaki te ata, ka whakawhiti mai i te awa o Waikato. Ka haere i te mania o Kaingaroa, ka tae ki te tino wahi i noho ai te tupua nei a Hotupuku, ko te ingoa o taua wahi ko Kapenga. Rongo kau ano te tupua ra i te haunga ahua tangata, he oi ka puta kei waho o tona rua, haere ngaro atu te ope ra, haere ngaro mai te tupua nei: kite noa ake, ehara! kua tata; hoki rawa ake te taua ra i te kitenga atu e haere mai ana, ano! me he puke-puke-whenua.

Ka tahi ka pa te karanga; "Ko wai kei muri nei e! he Taniwha! he Taniwha! e haere mai nei." He oi ka whati te ope ra, i te wehi ano ki nga tuaitara e tutu haere ana mai, ano he urutira Taniwha moana nui! Whati rawa ake ehara! kua taki maumau; na te tokomaha koia i ora ai etahi, i mate ai etahi; he oi ano. Katahi ka kitea, aue! he Taniwha te mea e huna nei i te tangata o tenei huarahi.

Ka tahi ka haere tenei rongo ki nga wahi o Rotorua, ka rongo rapea te tini kaitoa nei; katahi ka karangatia te rau mawhitu, ka hapainga, noho rawa atu i te mania o Kapenga, ka noho ki raro, kei te muru whanake, kei te whiri taura, ka kitea i konei te whiri maha nei—te tari, te tamaka, te whiri paraharaha te rinorino; ka rupeke te whiri.

Ka tahi ka whakatika nga rangatira ki runga ki te korero i te maia, i te ata whakahaere, i te ata ngarahu, i te ata torotoro.

Ka tahi ka whakatika tetahi o nga rangatira ka mea, "Inana,—kia ata haere tatou, kaua e tino tutata atu ki te taha o te Taniwha, engari kia tawhiti mai tatou i a ia, kia tika mai te hau i runga i a ia, ka tahi ka whakatata atu, kei tika atu te hau i runga i a tatou, kei tae atu te piro ki a ia, a kei kore e ata takoto a tatou nei mahi; kei wawe ia te puta ki waho." Heoi ka rite enei korero i a ratou katoa, ka whakaritea nga

tangata mo tetahi taha, mo tetahi taha o te mahanga, hei kukume i nga taura.

Ka whakaritea nga tangata hei pataritari atu i te ngutu o te ana, ka rite; ka whakaritea nga tangata mau kaheru, me nga tangata mau patu, taoroa, patu paraoa, meremere ka rite.

Ka whakaritea nga wahi katoa e ngaro ai te Taniwha ra ki roto ki nga koromahangatanga o nga taura, ka rite tonu. Ka tahi ka haere atu nga kai patari ki te waha o te ana, kihai ano i taitata atu, ehara! kua rongo rawa te Taniwha ra i te piro ahua tangata.

Ka tahi ka whakatika mai i tona rua. Rongo kau atu ana nga kai patari i te harurutanga o te haerenga mai o te Taniwha ra i roto i te rua, ano me te wheorotanga whatitiri! Ka takitakina kia pamaro ai te haerenga mai ki waho o te rua; ka kite mai ki ana para-manawa, hei oranga, hari ana.

Ko te Taniwha kua hamama haere mai te waha, kua whetero mai te arero, kaore, kua tae rawa te hunga ra ki roto ki nga mahanga e tuwhera mai ra, kua puta kei waho, ko te takoto koa a te taura raka, i raro i te raorao.

Tu iho ai ki raro i te raorao te hunga ra, kua eke iho te pane ki runga ki te taumata, e piki ana nga tangata, e tuku iho ana ano te Nauwhea ra, eke ake ana nga tangata ki tetahi taumata, kua tu iho te pane, kua ngaro ki roto ki te mahanga.

He oi, ka tu tonu iho te hunga ra i te taumata, me te piki atu te Taniwha ra, ka eke ake te pane ki te taumata, ka ngaro katoa hoki nga peke matamua ki roto ki nga koro.

Ka tahi ka tautapa te whakahauhau a te hunga e tu iho ra i te taumata, "E! kua ngaro kei roto:— kumea!" ka rongo te hunga e pupuri tonu ra i nga taura; ka tahi ka kumea, ehara! kua mau i waenga nui tonu o te puku.

Ka tahi ka kowheta te hiku, ka rongo hoki i te

mamae o nga taura kua nonoti tonu ra i waenga nui o te puku.

Katahi ka peke mai nga kai-hapai patu, ehara! kua tu nga ko, me nga tao roa, me nga patu, kei te hiku, ka rongo katoa te pane i te mamae o nga taura kua mau kei waenga, o nga patu hoki kua u kei te hiku; katahi ka kowheta te pane, ka whakatika mai nga kai-patari e haere ra i te manu-kawhaki; ka hoki tata mai, ehara! kua u a ratou nei patu kei te pane.

Ara hoki ko te hunga e kukume ra i nga taura, kei te here i a ratou taura ki nga pou i poua ra ki o ratou taha tu ai; ka tahi ka tango tahi ki a ratou nei patu, ka whakatika mai ki te pane ki te wahi i roa te okeokenga, ka pa nga patu, ka peke mai hoki nga tangata o tetahi taha a rite tonu te wahi i u ai nga patu, ka u a ratou nei patu katoa. He oi okeoke kau ana te Nauwhea ra, ka korengarenga noa te hiku, me te pane, waenga nui i te ngaunga a te patu.

Nawai, i kaha, i kaha, e tau ana rapea te patu a te rau mawhitu ra, tukua rawatia atu te Taniwha ra, maro tonu me te huhu kua mate. Heoi, ka po; ka ao te ra, ka whakatika ki te haehae i taua ika, ano! e ka takoto, me he nui tohora! ko te ahua ia, i rite ki te ahua Tuatete; te pane, nga peke, te hiku, nga unahi, te peha, nga tuatara, i ahua ngarara katoa enei. Ko te nui ano ia i rite ki te paraoa.

Katahi ka ata matakitakitia te maia e huna nei i te tangata, i nga ope, i nga tira haere, roa kau e miharo ana, ka tahi ka mea atu te tini rangatira ra. "Tena mahuetia nga kakahu, tahuri haehaea te ika nei, kia kitea tona puku e horo nei i nga uri o Tiki."

Ka tahi ka haehaea ki te matawhaiapu ki te matatuhua, me te mira tuatini, te kukumoe-toka, te ngaeo, e whata ake ana e te ngako o taua Ngarara nei, haehae rawa iho ki roto i te puku nui, ehara! e noho a tinana tonu ana te wahine, te tamariki, te tane; ko

etahi ano kua motu i waenga, i te pane, i nga ringa, i nga wae ranei, no te komenga pea o nga ngutu, no te whakatanukutanga o te korokoro ka awhea mai e te hau o roto o te riu.

I haere katoa nga mere-pounamu, nga kotiate, nga patu-paraoa, nga maipi, nga tewhatewha, nga pou-whenua, nga tokotoko, nga paraoa roa, e pukai ana ano me he mea ko te whare huata a Maui te maha o te heitiki, o te kurupounamu, o te mako, o te pekapeka, me te poria. Ko nga kakahu enei o roto o te puku—he kaitaka, he pukupuku-patea, he pukupuku, he kahu-waero, he kahu toroa, he puahi, he kakahukura, he kahu-kiwi, he kahu-kekeno, he maiaorere, he kahakaha, he korirangi, he tatata, mangaeka tatara, he pureke, me era atu.

Ka rukea nga tupapaku ki waho pukai ai, ka tanumia ki te poka; ka mutu tera mahi.

Ka tahi ka haehaea te ika ra, ka titiro iho ki te ngako, ka tahi ka tutua ki te taha ki te patua, heoi ka kainga e te iwi ra, pau ake ki roto ki nga puku to ratou ito hoki ana mai ki Rotorua noho ai.

KO TE PATUNGA O PEKEHAUA.

Muri iho i te matenga o Hotupuku, ka rongo te tokomaha o nga iwi o Rotorua, ka tonoa mai te karere a Hororita, a wai ranei, ka tae mai ki te tini kaitoa nei, ka rongo ratou; Tera ano tetahi Taniwha kai tangata kei te Awa-Hou e noho ana, kua kitea hoki tenei Taniwha, i peratia hoki te kitenga me tera i te mania i Kaingaroa. Ko nga tira haere mai o Waikito, o Patetere, e ngaro ana ki whea ra; a, ko o Rotorua tira e haere ana ki Waikato, e ngaro ana ki whea ranei, ki whea ranei. Ka rongo ratou i enei korero, heoi, ka whakatika mai te rau-ma-whitu ano o te tini kaitoa ra, ka tae mai ki te Awa-Hou, ka korerotia nga tikanga, a ka oti. Ka uia atu, "Kei whea e noho ana," ka mea

atu te hunga whenua, "Kei roto i te wai e noho ana, kei uta ranei; ko wai hoki e ata kite," ana, hua atu he pena hoki pea me tera kua mate ra.

Katahi ka tikina he kareao i te ngahere, hei hanga taiki; ka tae mai, ka ranga ki te taraheke, ka oti; e rua pea papanga o te kareao, e toru ranei, ka oti.

Ka tahi ka whiria he taura, hei whitikiranga ki te taiki, ka oti, mo te Taniwha, ka rite tonu. Ka tahi ka peratia ano nga korero me tera i patua ra i te tuatahi, ka rite; te ahua o te hau ka rite. Ka tahi ka haere te hunga ra, me te karakia haere atu i nga karakia; nga ingoa o nga karakia, he puni, he wero Taniwha, he tumangai, he aha, he aha.

Nawai i tawhiti, i tawhiti, a ka tata atu ki te taha o te puna i noho ai, ko te ingoa o taua kopua, ko te Waro-Uri; a ka eke tonu ki runga ki te pareparenga o te awa, ka mutu ka karakia, he oi ka noho a pahi te rau-mawhitu nei i reira.

Ka tahi ka uiuia tetahi tangata tino manawanui o taua ope, ka whakatika tetahi o nga rangatira o te ope ra, ko Pikata te ingoa. Ka mau ki te taiki he mea puhipuhi a runga, me nga taha, me raro ki te puhi kereru; me nga taura hoki, he mea whitiki ki te taiki, a he mea poria ki te punga hei whakatoimaha, ka makere ki te wai, ratou tahi ano ko nga hoa, ka rukuhia ki roto ki te puna e hu ake ra i raro i te whenua. E ruku ana te hunga ra, e mahi ana te hunga i noho i runga i a ratou nei tini mahi, ara i a ratou nei taputapu, i te karakia. Rupeke rawa nga karakia puni, nga karakia whakaruhi, nga karakia wero-wero Taniwha, nga whakapuru, nga tumangai, nga whangawhangai, nga whakautuutu me te tini o nga karakia Taniwha.

He oi, ka momohe ra pea ona tuatara e ngana nei ki te kai tangata mana, ka tatu iho a Pitaka ratou ko nga hoa ki raro; rokohanga iho, e noho ana i tona kainga pai, tauware atu te maia ra, herehere kau ana te taura, ehara! kua puta ki tua. Ka tahi ka kume-

kumea iho, ka mohio te hunga i runga, ka tahi ka hutia ake ki runga te hunga ra me te Taniwha hoki, ka haere tahi ake ratou tahi.

Otira he karakia hiki, koranga, he whakamaiangi ake ano tetahi, he nui hoki, e kore e taea i te toimaha iho.

Nawai i raro, i raro, a ka marewa ki runga manu ai. He oi, ka toia ki uta takoto ai, a hohoro kau ana te tangata ki te aki i te patu ki nga kauae o te ika ra. E ao koa hoki ianei te mea i rite ki te ika, ta te mea no te wai ano tenei.

He oi, ka pa te karanga ki nga pa katoa o Rotorua; ka huihui mai nga iwi ki te matakitaki i to ratou ito. Kua toia ki uta takoto ai; ano, he tohora nei ano! Otira, kihai i tino rite ki te tohora katua; engari me te kuao a te tohora nei te katete e ka takoto.

Ka tahi ka haehaea taua ika nei hei kai ma ratou, pawharatia tonutia i te riu, takoto ke atu, takoto ke mai, ano ko te riu o Tane-Mahuta!

Haere rawa iho ki roto i te puku, e puranga ana te mahi a te tupapaku, ano! he ana koiwi e ka pukei, kua pau ra te horo he rangi ke; haere pakikau tonu ki roto, o nga wahine, nga tamariki, o nga tane, te mahi a te kahuwaero, a te topuni, a te mawhiti, a te puahi, a te kahu-taniko, me te tini o te kakahu. Nga rakau ano, nga tao, nga tokotoko, nga meremere, nga onewa, nga patu paraoa, nga paraoa-roa, nga maipi, nga pou-whenua, nga paiaka, nga mahi a te amonga o te kai nei a te kaniwha, a te pere, ano ko te whare-huata a Maui, e ka pukei.

Ka tahi ka tutua ki te taha hei kai, hei hinu, he oi, pau ake ki roto i nga puku, erangi ko nga tupapaku i tanumia ki te rua.

Ka hoki te tini toa ra ki to ratou nei kainga ake ano, ko Mangungu te ingoa o taua pa, tau mahi, e te kaki, ka waia ki te kai Taniwha.

KO TE PATUNGA O KATAORE.

Ka puta atu hoki te rongo ki nga kainga o Tarawera, o Roto-Kakahi, o Okataina; ka miharo ki te toanga o enei tangata ki te patu i tenei mea i te Tupua horo tangata.

Ka tahi ka whakaaroaro, He Taniwha hoki pea kei te ara ki Tikitapu, ina hoki ka ngaro noa iho nga tira haere atu o reira ki Rotorua; e ki ana o ratou nei whanaunga, Kua tae atu ki te wahi i haerea ai, kaore, kua mate, na reira ka mahara, Kei te Taniwha ranei, kei te tangata ano ranei, kei te taua tutaki ranei.

Otira, kua mohio noa ake ano a Tangaroa-Mihi te rangatira o Tikitapu, o Okareka, He Ngarara kei Tikitapu, otiia kahore ia i mohio e kai ana taua Ngarara nei i te tangata; hua noa e noho pai ana, e pera ana me te marietanga ina puta atu ratou ko ana tangata ki te ho atu kai, a he nui te mohiotanga o taua Ngarara ki ona kai whaka-marie, ki ona kai-whangai.

Erangi, ka hoki mai ratou, ka puta atu he tangata ke, hei haere i taua ara; ka puta iho te Tupua ra ki te aruaru i nga tangata ke hei oranga mona.

I penei te ahua o taua Ngarara nei me te kuri e mau nei i te potete. A, e nui ana te mohio ki ona rangatira; kei te taenga atu o tona rangatira o Tangaroa-Mihi, he nui tona ata noho, tona marie. Erangi, ki te puta atu te tangata o te iwi ke ki te haerere i taua ara, ka tahi ka whakatika ki te tautau mai; ko te haruru o te waha, ko te tatangi o te poria, a, tau ana te wehi; a, ngaro iho ki reira te kai e ia.

A, no te rongonga nei o te tokomaha ki te toanga o enei tangata, ka tahi ka nui te miharo a nga iwi katoa ki te kaha o enei rangatira tokowha.

Ka tahi ka mohiotia hoki e nga rangatira o Roto-Kakahi, o Tarawera, o Okataina, o Rotorua hoki: "E! He Taniwha hoki pea kei te ara ki Tikitapu, ina

te ngaro noa iho o nga tira haere atu o konei ki Rotorua, a o Rotorua ki enei roto e rima. Ka haere hoki ra nga tira na te ara ki Okareka, ka ata tutuki atu ki Rotorua; ki te mea ka hoki mai ano ma Okareka, ka ata tutuki mai ano ki konei, a ki te haere atu nga tira i Tarawera nei ma Roto-Kakahi te haerenga ki Rotorua ma Tikitapu, he oi, ekore e tae atu ki Rotorua —ngaro noa iho ki taua ara nei.

A, ko nga tira haere o Roto-Kahi e haere ana na te ara ki Pareuru, ka ata tutuki ki Rotorua; te hokinga mai ma reira ano ka ata tutuki mai ki Roto-Kakahi, ko te wahi e puta ke ai te ngakau kia haere i te ara ki Tikitapu, he oi, ngaro noa iho.

Na reira i hurihuri ai te ngakau o te hunga i ora, Kua pau ano pea i a Tangaroa-Mihi nga tira haere me nga ope taua e haere nei na Tikitapu, otira, ko Tangaroa-Mihi he ahua pai tona, i te taenga atu o nga kai-ui.

Tenei ra ka rongo ki te tino toanga o enei rangatira tokowha ki te patu Taniwha, ka tahi ka mahara kia tikina atu kia haere mai ki te titiro i Tikitapu.

Ka tae atu te karere ki te tini maia ra, katahi ka korikori te rau-ma-whitu ra; ka koa hoki ki tana mahi, ki te patu Taniwha, kei te paoi te aruhe, kei te kari pohue, kei te hao inanga, kei te rou kakahi hei o ki te Taiapu ki taua maunga i Moerangi, ko Moerangi hoki te wahi i noho ai taua tupua nei a Kataore.

Huaki kau te ata, ka hapainga mai, kai rawa mai i te mania, e atahua ana taua wahi nei, mutu kau te kai, kei te korero i te korero o te toa; kahore hoki i tino mohio, he Taniwha ranei, ko nga tangata ano ranei o taua kainga, e huna nei i nga ope, i nga tangata haere taki tahi.

Haere mai ano taua ope nei, ko nga taura ano kua whiria ketia ra hoki, he rangi ke atu.

Kua mohio ratou he penei katoa te tikanga o nga huarahi katoa o tenei kainga; na reira ka noho, mohio tonu ratou ki ta ratou nei mahi.

Mutu kau te korero me te kai, ka tahi ka hapainga,

tomo noa i te ngahengahe, puta noa ki waho, ka tahi ka whakatika nga tohunga ki mua ki te ruke atu i a ratou nei taputapu, ara i te karakia maori. Otira, he mea pera ano he whakaritenga o te ahua o te hau me nga mea kua pahure.

Poto noa nga karakia i mahia ra ki a Hotupuku, ki a Pekehaua, me te haere atu, me te karakia, ka tau ki raro noho ai. Me te titiro whakatau iho nga pa o nga tangata o Tangaroa-Mihi ki te ope e noho ake ra, hua noa he ope patu tangata, kaore he whano ke.

Tau tini noa e noho ana te ope ra, ka whakatika tetahi o nga rangatira, ka mea, "Kei te 'hea wahi ra e noho ana te tupua e huna tangata nei?" ka mea mai tetahi o nga rangatira, "Aua hoki, kei roto ranei i te wai, kei te pari kowhatu ranei e tu iho nei?" Ka tahi ka ata tirohia te moana—aue! kahore i reira, e rangi ko te ahua o taua wai nei e ahua whaka-mataku ana; ara ko te whakamataku tenei, he kanapanapa no te wai, ano kahiwahiwa kau ana me te ahua wai-pounamu na ano, kore kau noa ake i kitea tetahi waro, kia pera me te waro o Pekehaua.

Ka mea tetahi o nga rangatira, "Tena tangotango-hia etahi o a koutou karakia." A ka oti te tango-tango hei reira ka karakia ai ki te karakia whakaonga-onga, me te karakia tui kia wawe te koropupu—pehea kei te wai ranei, kei whea ranei.

Ka tahi ka whakatika tetahi o nga tohunga, ana rite tonu ki te kianga mai a tetahi o nga rangatira o taua ope. Ehara! kaore kau noa ake i hu ake i roto i te wai o Tikitapu.

Ka tahi ka tahuri ki runga ki te pari kowhatu e tu iho ra; kaore ano i ata mutu noa te karakia whaka-ongaonga e whakahua ana ano i te hiki. I rangona ake ki te waha e rara iho ana i te tauwharenga kowhatu o Moerangi, ano he wheke rakau, ka tahi ka mohiotia Aue! kei te ana kowhatu e noho ana.

Ka tahi ka whakatika te rau ma whitu ra ki runga; ka hari hoki ki te mea ka kitea he kai mana, ara ma roto puku, ma roto piro.

I te whakatikanga ake ano, ka tahi ka whakahua i a ratou nei karakia, i mene te tumangai, i mene te rotu, i mene te wero Taniwha, i mene te whakapuru, me te whangawhangai, me te whakamoemoe, me te tutaumaha, me ia karakia, me ia karakia, ka rupeke i te tini tohunga ra, a ratou nei mahi.

Ka tata rapea ki te ngutu o te ana kowhatu i noho ai te ngarara kai tangata nei; ka tae atu ki te ana, ka whakau pahi marie te ope ra, roa kau e whakaaro ana, ka whakatika nga tangata maia, nga tangata here taniwha, ka mau ki nga taura; ka haere atu, kite kau atu ano ki taua tupua nei e noho mai ana, ano nga karu! he marama e ka rere ake ana i te pae te ahuatanga, ina tirohia atu e te hunga ra, hikoia e te awatea, e te ahua o te ngahengahe, ano! he pounamu kei nga karu pango e titiwha ana. He oi te mea i ahua wehi mai, tena ko te hanga i wehingia nei, ko nga tuatara, kua momohe noa iho i te whakaruhinga, a te karakia, a te tini kaitoa nei, tohunga nei.

He oi ano tau ware atu nga ringaringa ki runga i te pane, hokomirimiri ai, he oi kua puta te taura kei raro o te kaki; kua mau. Kua nekehia atu kei raro i nga peke tetahi o nga taura, kua mau; e rua nga maunga taura a te hunga ra. Ka tahi ka hoki iho ki te rau mawhitu e noho ake ra, ka uia ake. "Kua mau a koutou taura?" ka mea, "Ae, kua mau, ko tahi kei te kaki, ko tahi kei waenga nui." "A, me pehea ra te kumenga me te whakamatenga aianei!" ka mea etahi o nga rangatira "Me whakawhirinaki ki etahi rakau e taki tu nei nga taura, kia kowheta noa ake, kua mau ke nga taura te whakawhiwhi ki nga rakau."

"A, me pehea ra te whakamatenga akuanei?" ka mea etahi, "Hei aha i patua ai, me patu hoki tenei te mea kua mau nga taura, a waiho ma tona kaha a ia ano e taruturutu, i te aha ianei, ua atu, ki te mea kua mau nga taura ki te rakau, hei reira ka rere atu ai nga kai patu, ki te kore, waiho mana ano ia e tarona." Ka tahi ka whakaritea katoatia e te rau-mawhitu nei.

Ka rite noa ano nga tangata ki te pupuri i nga taura.

Ka tahi ka karangatia, "kumea!" ka tahi ka kumea. Ehara! ta te pari pai hoki! kihai i oroko kumea, ana, kua puta kei waho o te ana. Haunga ia nga tohunga karakia e hiki ana, e whakamaiangi ana, no te whakahemonga o te hiku i roto i te ana, ka tahi ka kowheta te pane, ka tahi ka whakakorokoroa te taura o waenga rahi. Ehara! kua tata te pane, kua whakawhirinaki ki te taha o te rakau, ka tahi ka kowheta te hiku; kowheta rawa ake te hiku, kua maro nga taura e rua, ehara! kua piri ki nga rakau. he oi ano, oraora kau ana, ko te hiku kau.

Ka tahi ka whakatika nga tangata hapai patu, ehara! tukituki kau ana, ano he kiore e mau ana i te tawhiti whakaruatapu. Kihai ano i taro, kua mate, na te patu tetahi na te taura tetahi, he oi ka mate.

Ka tahi ka tae te rongo ki nga iwi katoa nana Purahokura i tiki mai kia haere atu ki Tikitapu ki te titiro. Ka tahi ka huihui mai, ka titiro rapea ki to ratou ito e takoto ana, ano he tohora kei te akau e takoto ana, taua tupua nei. He oi ka tangi i konei te ho a te iti, a te rahi, ano te mangai o te tangata me te ia wai e tangi ana te umere. Ao kau ano te ra, ka tahi ka whakatika te hunga ra ki te haehae i ta ratou nei ika, haere rawa iho te kai nei te mira-tuatini me te kuku-moe toka, me te matatuhua, me te kaeo, me te kiripaka, ehara! ano te mahi a te ngako, tau mahi ra e manawa-tuawhiti. Ara i te mea hoki e kai tonu ana i tana kai i te tangata i nga tau katoa, kaore hoki ana tau kui, kaore ana tau kotipu, kaore he takurua, he ngahuru tonu tana, i te aha hoki, I te hoki putuputu tonu o te tira o tetahi whaitua, o tetahi whaitua; na reira ka makona tonu tona puku i te kai, haunga ano te kai ho atu a tona rangatira a Tangaroa-Mihi, na reira ka nui te ngako.

Ka haehaea te ika ra, haere rawa iho ki roto ki tona puku e takoto ana rapea te kai nei te tangata, ka kitea i reira te wahine, te tamariki, te tane, nga kakahu ano, nga rakau ano, ko tetahi, na te komenga mai pea o nga ngutu, ka tapahia mai etahi o nga rakau

me nga tangata; kei te mea pea i hamama tonu te waha, he oi, waiho tonu kia puare ana te mangai, he oi, ma te hau tonu pea o te korokoro e horo te tangata ki roto ki te puku. Tenei ana hoki, kei te tira i hoe i te waka i tae atu ki Tikitapu, ka tae atu ki te tauranga, te kitenga o Kataore, kua puta iho i te ana, kua makere ki roto ki te wai, he oi ano, haere waka tonu ki roto ki te puku, ko nga tangata ko te waka pau ake. Ka rupeke te tango i nga taonga ki waho—me nga tupapaku te tanu ki te poka, ka tahi ka haehaea taua ika nei, ka tahi ka tutua ki te taha, ka kainga pau ake te kai ki te puku.

He oi ka haere te rongo ki te rangatira o taua mokai nei, ki a Tangaro-Mihi, ka rongo—" Eaa! kua mate tau mokai." " I a wai?"—" I a Ngati-Tama." He oi ano, ka pouri te ngakau o Tangaroa, Mihi mo tana mokai kua mate nei, he oi, ka waiho tenei hei take pakanga ma Tangaroa-Mihi ratou ko taua hunga, a tupu ana tenei hei take kino ma nga iwi katoa. He oi ano.

KO TE PATUNGA O KAIWHARE.

Ka puta ki runga hoki te rongo o Kaiwhare, ko tona rongo tenei, he horo i te tangata, e kore e ora te tangata i a Kaiwhare. Ko te huarahi o Hakawau, ka tika i Haronga ka haere ki Awhitu ki te wahapu, o Manuka, ko te kaainga tera i noho ai a Kaiwhare, ko Tarataua, tenei a Hakawau te haere atu nei, ka puta ki tatahi ki te taitua, ka haere a Pouaka, a Paeorae, a te pa o Kokako, ka tae ki te tino waha pu o Manuka, ka nunumi ki roto, nunumi kau ano ki roto. Ka maranga te teka, ara te karakia, ko te ingoa o taua karakia, he teka, ko te ara horomanga ano tera o te tangata kei reira, ka mutu te teka, ka maranga ko te mono, ka tae ki te Poroporo, ka mahara te hoa o Hakawau, ka ora raua, ka mahara a Hakawau, kua mate a Kaiwhare i ana karakia, ka tino tae atu a Hakawau ki te kaainga o Kaiwhare, ka haere tonu a Hakawau ki roto ki te ana o Kaiwhare, i roto i te wai, e rima pea te hohonu e ono ranei, ka titiro a Hakawau ki te piringa mona hei patunga mana i a Kaiwhare, kihai taro ka puta mai a Kaiwhare, i tawhiti ano e haere mai ana, ko te horu kua tae mai ki roto. Ka mohio a Hakawau ko te taniwha ra ko Kaiwhare, ka tahi ano a Hakawau ka noho tupato, a tomo noa a Kaiwhare ki roto ki te ana, kikai i kite wawe i tona hoa riri, no te taenga ki roto, ka tahi ano ka huri mai te aroaro ki waho, ka kite mai i tona hoa riri e noho atu ana i te whatitoka, ka tahi ano ka riri a Kaiwhare ki tona hoa riri, ko tana patu he horo i a Hakawau, ko ta Hakawau patu, he paraoa, he

wheua no te paraoa, koia i kiia ai he paraoa; Na Kaiwhare ano te rere ki mua ki a Hakawau, he rere horo, tukua iho ano e Hakawau, tera te haere ra, unuhia ake te patu a Hakawau, taua paraoa tahi ano, kua mate taua taniwha ra. He oi ano tenei ka mutu.

TE HUHUTI.

NA, ko tenei wahine, ko Te Huhuti, I pera tahi ano ia me Hinemoa. Ko Hinemoa, nana i kau te roto o Rotorua —Na, Ko Te Huhuti, nana i kau tahoe te roto o te Rotoatara, no Ngati-Kahungunu tenei wahine a te Huhuti, te tupuna wahine o Te Hapuku; te tikanga i kautahoetia ai e ia te roto o te Rotoatara, he kawenga na te humarietanga o te Whatuiapiti—no konei i kautahoetia ai e ia taua moana—no reira, kihai ia i tawhitawhi kia whakaaroaro, ranei, kia aha ranei, kao, ko tana whakaaro i penei na, "Aha koa, nui te moana, me aha, e ngari me whakamatau," a, mana ka totohu, he aha koa, a, mana e u, e pai ana, na titiro ra e hoa ma ki te whakaaro o tenei wahine, kihai hoki i tawhitawhi tana whakaaro, no te mea, kua whakaarorangi noa ake tona ngakau ki te atahuatanga o Te Whatuiapiti, te kuku o tona manawa.

Na, ka kau ia, a ka u ki te kainga o Te Whatuiapiti, e u kau atu anaano ia, inamata kua kitea ia e te whaea o Te Whatuiapiti, na, oho whakarere taua ruruhi, ka tahi ia ka titiro atu ki a Te Huhuti, ano te kiri, me he paritea, ko te turanga mai ki uta o te wai, ka haere atu ki te kuia ra te ahunga atu, heoi ra, ka titiro atu te ruruhi ra ki te atahua mai o te wahine raka, ana na—me he haeata e toea ana i te taha a rangi, koia ia ko te rite o tuawahine.

Ano ka whakatata mai ki te kuia raka, ka whakatauki atu taua ruruhi ra ki a Te Huhuti, "E e-etia tonu tou humarire, me nga pari teko nei, ae—me he haeata e toea ana i te taha a rangi ko tou pai," kihai hoki i hamumu atu a te wahine ra, ka tahi ka ui atu te kuia raka ki a ia, "E hika, ko hea koe? "otira, ko tua—wahine kihai hoki i hamumu, mei reira, ka ui atu ano

te ruruhi ra, ki a ia, kihai rawa ia i ki atu ki a ia, i reira, ka hamama te waha o te kuia raka ki te ki atu ki a ia, "Taikiri taikiri, kaore rawa nei koe e ki mai ki a hau," i reira tata, ka tahi rano ka hamumu atu te mangai o tuawahine ki te kuia raka, ka mea atu ia, "Kei whea koia te kainga o te Whatuiapiti," ka mea atu te kuia raka, "Tenei ra to maua nei kainga, haere mai taua ki reira," ka mau te kuia raka ki tona ringa ka haere raua, a ka tae ki te whare o Te Whatuiapiti, ka rongo te tangata ra, inamata kua maranga ki runga kua titiro atu ki te wahine ra, ka mihi atu ia ki te wahine ra me pehea hoki, koa ua ana, ka koa ra ka kite atu hoki i te whakahiangongo a tona ngakau—me tua wahine hoki, ka koa, ka tae atu ia, ki a Te Whatuiapiti, te kai toko mauri o tona puku. Ehara, moe ana raua nei, a tupu noa o raua nei uri, a moroki noa nei, mahara tonu ratou ki nga whanonga a to ratou tupuna wahine a Te Huhuti, i tana kauanga i te moana o te Rotoatara, no reira te kupu o tenei waiata.

Na Te Huhuti nau i kau mai, ko Hineteko i te Rotoatara, Aea ake ana, ko Hinehore ko koe.

Titiro, ekore e wareware i ona uri, nga ritenga pai a to ratou nei tupuna. Na, ko te tikanga o Te Huhuti, i pai ai ki a Te Whatuiapiti, he pai no Te Whatuiapiti, otira, ko nga painga o Te Whatuiapiti, e rua, ko tetehi painga ona, ko Tahu, ko tetehi, ko Tu,—Koia tera te tikangai pai ai ia, kia moe ia i a Te Whatuiapiti, no reira te tikanga i kauhoetia ai e ia te roto o te Rotoatara, i whakaaro ia, kia moe ia i a Te Whatuiapiti, hei tane pai mana, kia ua ai nga painga kia ia, ko Tahu, ko Tu, no te mea, ko Tahu, mo te rangi marire, ko Tu mo te mata whaura, mo nga ritenga o waho, ko te mea ia i tino hokaka ia ia ka haere ia ki a Te Whaiuiapiti, hei hoa mona.

KO PONGA RAUA KO PUHIHUIA.

NA, tera ano tetehi pa nui o namata, ko Maunga-whau, he maioro nunui hoki nga maioro, he nui te tangata o roto o taua pa, na i etehi ra, ka tupu te whawhai a taua pa ki nga tangata o Awhitu, ki a Waikato.

He oti ano te whawhaitanga i whawhai ai, na, ka kawe tetehi, ka kawe tetehi, ka mate tetehi, a na wai, na wai, a hoha noa iho tetehi, tetehi, he oti, kihai i ngata te puku riri o Waikato ki nga tangata o taua pa nei.

He oti ano ka whakaaro Waikato. Me aha ra e mate ai te iwi ra, na waia ka kitea te whakaaro e Waikato. Me tango ki te kura mahora, na ka tahi ka horahia, na ka mau te rongo.

Ka tahi ka haere a Te Ponga, Rangatira o Awhitu me tona nuinga ano, ka haere ki Maunga-whau, na i tawhiti ano e haere atu ana, ka kitea mai e te pa, ka tangi te karanga, 'Haere mai ra e te manuhiri-tu-a-rangi e e', e powhiri ana tera te tangata whenua, me te haere atu te manuhiri ra, a ka tae atu ki te pa, haere tonu a ka tae ki te marae o te rangatira o taua pa, ka noho ka whaiwhai korero a ka mutu, e tahu ana te kai ka tao, i namata kua maoa. Ka tahi ra ka whiua ki te tahua, ka mutu ki te tahua, ka tahi ka tahuri te manuhiri ra ki te tohatoha i tana kai, ka mutu te tohatoha, e kai ana. Otira ko nga kai a te manuhiri he kai whakangaio e kai ana, e whakaaro ana kia iti te kai, kaua e whakanuia rawatia kia angiangi ai te poho o te tangata, mo te turanga i te aro-a-kapa o te haka, kia tirohia atu ai te hope o te

tangata, ana na, me te mea ka motu, e noho ana te manuhiri ra e maharahara ana, A whea ano ra ka po, me te tangata whenua, e pera ana ano hoki.

E ahiahi kau iho ana ano, ehara e whiu ana te tangata whenua, te mea ano ka rupeke noa te tangata whenua ki te marae e nohoia ra e te manuhiri, ka tahi ka turia te haka, ka tika he kapa, ka tika he kapa, na wai a ka rite noa ano.

Na, ka tahi ra ka takahia, na e takahia ana whakaaro ana a Te Puhihuia te kotiro a te rangatira o taua pa ra, ki te wa hei putanga mona ki mua pukana ai, no te mea hoki, e kore ia e pai kia rere kau ki mua o te aro-a-kapa o te haka, e ngari ano, kia rite te takahi, te papaki, me te horu a te tangata, ko reira ia pai ai te rere ki mua ngangahu ai, ka takahi te iwi ra; te mea noa ano ka haratau marire ki te whakaaro a te wahine, Te tino putanga ki mua o nga kapa o te haka, ka tahi ra ka pehia ki tetehi taha, ki tetehi tahi, ae ta tu-a-wahine, whakamau noa atu ki nga kanohi o ia wahine, ana na me te maure ka puta ake i te pae, na reira ano te manuhiri ra, mate noa ake ki te pai o te wahine ra. Koia hoki ko Te Ponga ko te rangatira o taua teretere nei, kua whakawairangi noa ake te ngakau ki te kai o ia wahine, e haka ana te iwi ra, ka mutu, mutu kau ana. Inamata kei runga ko te teretere ra, kua tika he kapa, kua tika he kapa, kua tika he kapa, te tino pakinga i pakia ai, e papaki ana, e whakataretare ana a Te Ponga kia puta ia ki mua ngangahu ai. Te tino putanga o te tangata ra ki mua, ka tahi ka pehia ki tetehi taha, ki tetehi taha, ana nata te tama pai hoki, tukua ake ano te iwi ra ki a Te Ponga, kua mate noa ake. He oti ano ko te wahine ra tera, kua whakaarorangi noa ake te ngakau ki a Te Ponga, he oti ano rapea ka kowhana i roto i te wahine, ra te ngakau mate ki a Te Ponga hei tane mana.

Ka mutu te haka, ka haere noa atu nga tangata ki o ratou nei kaainga, otira ko Te] Ponga, kua hiahia rawa hoki ki te wahine ra, e moe ana te nuinga i te tikanga o te moe, e moe whakatorouka ana a Te

Ponga ki te pewheatanga ra e tata ai ia ki a Te Puhihuia, a ka kitea e ia he whakaaro, he tikanga mana kia tata ai ia ki taua wahine, a ka kitea e ia. Otira, na tana pononga i whakamohio, na ka tahi ka korero atu te mokai ra ki tana rangatira ka mea,' E koro, tenei te whakaaro kua kitea e au, whakarongo mai iana, kia korerotia atu e a hau ki a koe. Na, hei te ahiahi, ka maminga e koe, he mate wai tou, na me karanga a koe ki a au, otira ko au, kia mamao noa atu i a koe; kia nui to karanga ki a au, ' E ko, tetehi wai moku kawea ake,' kia nui to karanga, na ko reira pea te matua o te kotiro ra rongo ai ki to reo, ka tahi pea ia ka ki atu ki tana kotiro, E kui, he aha i waiho ai te manuhiri kia karanga ana, te kawea atu ai he wai, ko reira pea te kotiro rongo ai, ka haere ia ki te kawe wai, na hei reira koe whai ai i a ia ki te taha o te puna ki reira korero ai korua, na e titiro atu koe ki te kotiro ka whakatika ka haere, hei reira koe whakatika tahi ai, otira ka whakatika koe, me penei na e koe he kupu mau. Kei whea ra te pononga hoi nei? tukua atu ra au ki te kimi, a tae te hoi o tenei taurehareka, ki a pena to angaanga, wahia ana i kona na. He oi ano ka rite enei korero i a raua, a ka ao te ra, ka haere a Te Ponga ki te kaainga o te rangatira o te pa ra, e noho ana, e titiro atu ana ki taua kotiro, a kihai i roa ka po, ka haere ki te moe, a roa rawa, ka mate a Te Ponga i te hia inu, ka karanga ki tana mokai, " E Ta kawea atu tetehi wai moku," kihai hoki i rongo te pononga ra, ka karanga tonu te tangata nei, na wai a ka hoha noa iho i te karangatanga. He oti ano ka rongo te rangatira o te pa nei ki te tangata ra e karanga ana, ka tahi ia ka mea atu ki tana kotiro, ' E kui, kawea atu tetehi wai mo te manuhiri, he aha i waiho ai te manuhiri kia karanga ana,' ka tahi ka haere te kotiro ki te kawe wai he oti ano kua kite a Te Ponga i te wahine ra ka whakatika, ka tahi a Te Ponga ka puta ki waho, ka parau kau tana kupu, kia haere ia ki te patu i tana mokai,

kia kiia ai e nga tangata, e haere pononga ana ki te patu i tana mokai. E hara kua tika te ua o te tangata ra ki te haere, kihai i ata mohio ki te ara haerenga ki te wai, e ngari, i whaia atu ana i muri i te reo o te wahine ra, e haere ana hoki koa te wahine ra, me te waiata haere, he oti ano hoki ko te tangata ra, whai haere tonu atu i te reo o te wahine ra.

E tae ana te kotiro ra ki te taha o te wai e hara e tu tahi ana te tangata ra i te tuara o te wahine ra, tahuri noa ake te wahine ra Aue !—He tangata e tu mai ana i muri i a ia, ko Te Ponga e tu mai ana.—He oti ano ko te wahine ra, tu tonu, taro rawa ka tahi ka ui atu te wahine ra, ' He aha taau i haere mai ai koe ki konei ?' ko tana whakahokinga atu, " I haere mai ki te inu," ka tahi ka ki atu te wahine ra, " Ha i haere mai nei hoki au ki te kawe wai mau, he aha koe i haere mai ai, te noho atu ai i te kaainga, maku e kawe atu he wai mau," he oti ano ka tahi ka ki atu te tangata ra, " Ko koe tonu te wai i haere mai ai a hau," he oti ano ka rongo te kotiro ra, ka tahi ka mahara, kua hiahia te tangata nei ki a au, he oti ano ka noho raua ka korero, ka ahua-reka noa iho a raua nei korero ki a raua nei.—He oti ano, ka korero raua ki te po hei haerenga mo raua ka hoki raua ki te kaainga, ka tae ki taua po i whakaritea ra e raua he wa ke.

Ka rite te ra hei haerenga mo raua,—Ka korero ia ki ona tangata kia haere ki te tauranga o nga waka, ki reira whanga mai ai i a raua ka mea atu kia ratou, ' Na, me haere koutou ki te tauranga whanga mai ai i a au, otira ki te tae koutou ki reira, kia ko tahi ta koutou waka e whakarite mo tatou, me whakarewa rawa hoki, ka waiho ai kia manu ana, me whakarite rawa nga hoe kia rite rawa, kia tatanga ai tatou te puta ki waho, na, ko nga waka katoa, me tapatapahi nga kaha, me unuunu hoki nga puru, mo te whai rawa ake i a tatou, e kore e ahei, ka raru noa iho ki te kore waka mo ratou hei whainga i a tatou. He oti ano, ka tahi ratou ka haere, a ka tae ki nga waka, na ka tahi ka whakaritea

e ratou te kupu a to ratou rangatira i korero mai ra ki a ratou, ka toia e ratou te waka mo ratou, ka rewa ki te wai, ka whakaritea nga mea katoa, ka rite, he oti ano, ka tahi ratou ka tahuri ki te tapatapahi i nga kaha o nga waka, ki te unuunu hoki i nga puru—ka rupeke, he oti, ka noho te tangata ra, ka whakaaroa te wa hei haerenga mona, te ritenga hoki o te wa i munaia atu ra ki ona tangata a ka rite.

I te ata, ka mea ia ki te haere, na ka hui te tangata whenua ki te poroporoaki i a ia, ka rupeke katoa mai ki a ia, ka tahi ka whakatika mai te rangatira o te pa, ka whakawhiwhia mai ki a ia te patu pounamu, hei mutunga hoki mo a raua korero, hei maunga hoki mo ta raua nei rongo, me ia ano hoki ka whakawhiwhi atu i tana ki te rangatira o te pa ra, a ka mutu te poroporoaki ka whakatika ratou ka haere, na i a ratou ka whakatika ka haere, e hara ka whaia ratou e te tangata whenua ki te kuaha o te pa poroporoaki ai, Haere ra, haere ra, hoki atu ra ki tou kaainga.

E haere ana ratou, i namata e whakataka ana te ara konihi a Te Puhihuia ratou ko nga hoa, e haere ana ra pea te tamariki tamahine, e whakatakohe haere ana, e wawata haere ana, me te kata haere, na wai, na wai, a ka mamao atu ki waho o te pa, katahi ka titiro atu te rañgatira o te pa nei ki tana kotiro ka hoi noa atu ki tawhiti o te pa, ka tahi ia ka karanga atu, "E ko ma hoki mai,' kihai i hoki mai, otira ko nga hoa i hoki mai, tena ko tu-a-wahine, ata ka torere tonu ra hoki te ngakau ki te whai i te whakahiangongo a tona ngakau. Tino omanga o te wahine ra kua tata ki te taha o te toka, i namata kua nunumi i tua o te toka ra, e hara te tino omanga i oma ai, ana na, ta te kohine pai, i raro tonu te upoko.—He oti ano hoki rapea ka kite a Te Ponga ratou ko nga hoa i te wahine ra e taka kino ana te oma, ka tahi ka karanga atu a Te Ponga ki nga hoa, E he aha tenei, kia tatanga tahi tatou,' tino haerenga o Te Ponga ma, me te wahine ra hoki, Ehara me te huruhuru manu ka rere i te hau, ano, me te weka ka

motu i te mahanga.—Ka kite te iwi ra ka riro to ratou wahine, tino omanga ki roto ki te pa ki nga patu, warea ki reira, e haere marire ana a Te Ponga ma, me te wahine ra, puta rawa mai ki waho, e ka motumotu rapea te whenua e haerea ana e Te Ponga ma, me te wahine ra-no, ka taki wa noa mai te iwi ra, kua whakatata a Te Ponga ma ki te tauranga i Manuka, tata noa mai te iwi ra ki te tauranga, e kua eke rapea te teretere ra ki runga ki te waka, te tino rarahutanga ki te hoe ka rite noa ano, tino pounga ki te wai i poua ai, ana name te pere, whakarongo noa iho ki nga papa o te waka ra, ka kongangi. He oti ka kite te iwi ra ka riro te waka ra, ka tahi ka rarahu atu ki o ratou nei waka ano, ka toto ki te wai, he oti rahunga atu, kei nga waka, e hara to kau ana ko nga rauawa anake, takoto humuhumu kau ana ko nga tiwai anake, he oti ano ka pahure te iwi ra, ka riro ka hoki ora atu ki tona kaainga, me te haere hari hoki ka riro te wahine rangatira o taua iwi, He oti ano ko te iwi ra tera, ka parau kau atu i uta.

TE MATENGA O KIKI.

He tangata mana, he tangata makutu a Kiki. Kei Waikato tona kaainga; ko te whakatauki a nga tangata o Waikato (Nga uri o Kiki whakamaroke rakau). Ka whiti te ra, e kore hoki e haere a Kiki i te wahi noa, kei haere tona ata ki muri kei tapu, no reira enei pepeha, (Nga uri o Kiki whakamaroke rakau). He taugata mohio a Kiki ki te makutu, kei roto tonu i te whare e noho ana, ka puta nga waka hoe mai o runga, ka haere ki tona kaainga, e kore a Kiki e puta atu ki waho, e ngari ka toia te papa o tona whare, kia tuwhera, ka mate tonu iho te manuhiri, whakapapatonu te manuhiri i te mate. Ka hoe mai nga waka o runga, ka uakina te matapihi o tona whare, whakapapa tonu i te mate. Na wai, a ka nui noa atu tona rongo paku ana ki nga iwi katoa, ka rongo a Tamure, no Kawhia tenei tangata a Tamure, ka rongo ha ki a Kiki, tipitipi ana te rongo, Ka mea a Tamure kia whakataetae ia ki a Kiki, ka whakaaroa e Tamure he marama hei haerenga mai mona kia kite ia i a Kiki. Takiritia ake ona hoa tokorua pu, ka haere mai ano tana kotiro i a ia, a ka tae mai ki Waipa, ka hoe mai, kitea noatia ake, kua u ki te tauranga, He tangata mohio a Tamure, ka u ki tatahi, kua karakia mai ia i te wai, he mata tawhito te karakia a Tamure, hei rongoa mona, he karo, he aha, he aha, he whakangungu, he momono, he parepare, he ripa. Ka tahi ano ka ungia e te waka te tauranga o Kiki, ka u, ka karangatia e Kiki kia haere atu ki te kaainga katahi ratou ka haere atu ki te kaainga, tae atu ratou ka noho ki raro, ka tahuna te hangi tapu ka ngiha, i roto ano i a a Kiki i tona whare, ko Tamure, i waho e noho atu ana, ka tahi ka hoaia e Tamure ki te paepae o te whare, ka

tao te hangi tapu, ka hukea, ka kohia ki te tapaki nga kai, ka tahi ano a Kiki ka puta ki waho o te whare, Ka karanga mai i a Tamure kia haere atu ki te kai tahi raua. He kai makutu ana kai, koia i karanga mai ai i a Tamure ki te kai, he mea kia mate, koia a Tamure i mea ai, ma tana kotiro e kai taua hangi, kua oti hoki tana kotiro te karakia, te mata-tawhito, ara te whakangungu, te parepare te kai karo. E kai ana, e karakia, ana, ko te kai mataati, ka toro iho te ringaringa ki te kumara ranei, ki tetehi atu kai ranei, ka maka ki raro i te waewae, ka tahi ka kai tetehi, ka mutu te kai a tana kotiro. E tatari tonu mai ai a Kiki ko Tamure te kai wawe i taua hangi tapu, kia hokoro ai a Tamure te mate, i roto ano a Kiki i tona whare, ko Tamure i te whatitoka o te whare, no te putanga mai o Kiki ki waho, i te mea kua oti ra te hoa ki te paepae o te whare, mutu kau te kai a tana kotiro ko Tamure kihai i kai, ka mutu te kai, ka karanga atu Tamure kia hoe ratou, kihai ratou i kai, ko te kotiro anake i kai, ka hoe ratou. I muri ano i a ratou ka pa te mate ki a Kiki, a ka hoe a Tamure ma, ka kite ake i nga tangata i te tahatika, ka ki ake a Tamure ki a ratou. "Ka kite koutou i te waka e whai mai ana i muri i a matou, e patai mai ki a koutou, Kaore he waka i hoe mai nei, ka mea atu, He waka ano, e mea mai, Ka taka i whea? ka mea atu, kúa puta noa atu i runga," ka mutu ta ratou korero atu ki taua kaainga, ka hoe ratou. I muri auo i a ratou, ka nui rawa te mate o Kiki ka mohiotia e te iwi o Kiki, na Tamure i makutu, ka tahi ka utaina mai te waka whai, ka hoe mai, a ka tae mai ki taua kaainga, ka patai atu ki a ratou. "Ka taka ra te waka i hoe mai nei i whea," ka mea atu ratou, "Kua puta noa atu i runga," hoki ana te waka whai mai, ka mate a Kiki i a Tamure.

Tenei ano to Kiki uri te noho nei, kua mate tetehi ki Tauranga-a-Ruru, ko Te Maioha e ora nei ano, e ora nei ano nga uri o Kiki whakamaroke rakau, he tangata makutu, ata tika ki a Tamure, tuturi

ana nga turi i a Tamure. To Tamure uri, tenei ano te ora nei ko Ngati-Mariu, ko Mahu, ko Kiake, he mohio ano enei tangata ki te makutu. He tangata ano i mohio ki te makutu, ka mate te matua, waiho iho ki tona uri ana makutu, koia ka mohiotia ai, he tangata makutu, i mohiotia ai he uri makutu, no te tikanga iho a ona tupuna, tae noa ki o ratou matua, no reira i mohiotia ai, he tangata makutu enei.

KO NGA PUHI A PUARATA RAUA KO TAUTOHITO.

Ko te korero tenei mo nga Puhi, a Puarata raua ko Tautohito, He Puhi makutu, i tu ki Puketapu, i Puketaputia ai te ingoa, he turanga no taua Puhi raka, e kore hoki e tata atu te tangata i te wehi o te tapu, koia tenei ingoa a Puketapu.

Ka noho a Puarata raua ko Tautohito, me ta raua Puhi, ka haere te rongo ki Tamaki, ki Kaipara ki a Ngapuhi, ki te Akau, ki Waikato, ki Kawhia, ki Mokau, ki Hauraki, ki Tauranga.

Ka puta katoa te rongo mana o tenei Puhi ki nga wahi katoa o Aotea-roa ko te putanga tenei o te rongo, he mana, e kore e ora te tangata, i te mana o taua Puhi ra, o nga tangata hoki; na reira nga iwi katoa i haere atu ai ki te patu i aua tangata o te Puhi ra, kia mate nga tangata, kia riro mai te atua hei whakamana mo o ratou nei oneone, te haerenga atu, mate tonu atu. E kore e tae atu nga tangata ki te pa, ko te taua haere atu i raro nei, kei Muriwhenua ka mate, ahakoa taua, ahakoa tira haere noa, e kore e ora, ko te huarahi haere mai i runga, kei Waimatuku, ka mate, ahakoa taua, ahakoa tira haere e kore e ora.

Na enei matematenga, ka tahi ano ka puta te rongo ki a Hakawau, ka tahi ia ka mea, kia haere mai ki Puketapu kia matakitaki ia ki taua Puhi, me nga tangata. Na, ka tahi ia ka tuhi i tona atua, ara ka matakite, hei titiro i tona aitua. Na, ka kite ia i te oranga o tona atua ngau ana ki runga ki te rangi, ngau ana ki raro ki te whenua, ka tahi ia ka haere kia kite i te Puhi a Puarata, ko tona kaainga i haere mai ai, kei te akau, ko taua tangata nei, he tohunga, e haere ana hoki ia ki te whakataetae i tera tohunga, kia mate i a ia.

Na, ka tahi nei ka haere mai ki Puketapu, ka na te akau mai te huarahi a Whanga-roa, ka haere mai i tatahi a Rangikahu, Kahuwera, a puta rawa mai, i Karoroumanui, ka tae ki Maraetai ka pupuru taua pa ra ki a Hakawau raua ko tona hoa, kia noho i reira ki te kai. Ka mea atu a Hakawau, "I te kai mai ano i tua nei, e ora ana ano maua," kihai i noho, haere tonu ka tae ki Putataka, ka whiti, ka haere i te tai tua a Rukuwai, ka haere tonu a ka tae ki Waitara, ka pa te wehi ki te hoa o Hakawau, ka mea, "kei konei pea maua mate ai," na wai ra a ka tae ki te Weta, ka mahara ano te ngakau o te hoa o Hakawau, ka mea, "Kei konei pea maua mate ai," na ka ora ano raua i reira, ka haere ano, a ka tae ki Waimatuku.—Ko te piro o te tupapaku, kua tae mai ki o raua ihu, pongerengere ana te piro i te tupapaku, ka mea raua "Ka tahi pea maua ka mate i konei," ko Hakawau ia e mahi ana ki a raua.—Ko te karakia a Hakawau he parepare, he mono, he tute, he pa i nga atua o Puarata kei ngau ki a raua, a ka mahue a Waimatuku, titiro ki te tangata e hora ana i tatahi, o roto i te rarauhe, ka haere tonu raua, ka tatari i to raua matenga ki reira, a kihai raua i mate i te huarahi, nei. Ka haere tonu raua a ka eke i runga i te pukepuke, ka titiro atu ki te pa e tu mai ana ki Puketapu, ka tahi raua ka noho ki raro, kihai raua i kitea mai e te pa, ka tahi a Hakawau ka whangai i ona atua, ki nga atua o Puarata, ko etehi o nga atua o Hakawau i whangaia, ko etehi i haere atu i muri, ko nga mea i haere i mua, hei tomo i te riri. Otiia ko te tikanga o te karakia i haere ai enei atua, he whangai, na ka puta mai nga atua o Puarata ki waho, ka whai i nga atua o Hakawau, warea ki te whai i era atu, tenei ano te mano o nga atua o Hakawau te haere atu nei, warea ki te whai i era, ka whakaekea tonutia e te mano, tahuri rawa mai ka tahuri, kua tata, na hopuhopu kau ana, ka mate nga atua o Puarata.

Na, ka mate nga atua o Puarata, whakaeke kau ana

a Hakawau ki te pa o te waka o ana atua ra, ka kitea mai e haere atu ana te waka o enei atua. Ka haere a Puarata ki te karanga i tana Puhi, ko tana karanga tenei, "Tenei etahi, etahi, e rua etahi," ka tahi ka ngunguru mai te Puhi ra, kihai i kaha te ngunguru, i kore ai e kaha, kua mate nga atua o Puarata, i nga atua o Hakawau, i kona e karanga noa ana ki taua Puhi, kihai i rahi te waha o taua Puhi ra, ngunguru iti nei te reo o te Puhi ra, mei nui, kua mate rawa a Hakawau raua ko tona hoa:—No te mea i peratia nga tira e haere atu ana ki reira i mua, ka karanga ki tana Puhi, ka kaha te karanga a taua Puhi ra, ka mate te tangata.

Ko Hakawau raua ko tona hoa, haere tonu atu ki te pa a ka tata, ka mea atu a Hakawau ki tona hoa haere, Ko koe na nga huarahi o te pa, ko au me piki au i runga i nga wawa o te pa nei;—A ka tae raua ki te taiepa o te pa, ka piki a Hakawau na runga i nga kuaha o te pa, ka kite mai nga tangata whenua, ka riri mai ki a Hakawau kia haere i raro i nga huarahi noa, kaua e haere i runga i nga tomotomokanga o Puarata raua ko Tautohito, kihai a Hakawau i rongo ki te riri a taua iwi ra, no te mea ki ta Hakawau ki "Kihai aua tohunga i kake ake i a ia," tohe tonu ano a Hakawau ki te haere i nga wahi tapu, a noho noa raua ki te kaainga o taua tohunga ra, noho kau, e tahu ana te kai a te pa nei a roa rawa te nohoanga, ka mea atu a Hakawau ki tona hoa kia haere raua, rongo kau ano te ora ra i te kupu a tona ariki, hohoro tonu te whakatika, ka karanga te iwi ra ka mea, "Taihoa e haere kia kai," ka mea atu a Hakawau, "Kua kai ano maua, i kai tata mai ano, i konei nano e kai mai ana," kihai i noho, ka haere a Hakawau, no te haerenga, ka pakia te ringaringa o Hakawau ki te paepae o te whare i noho ai raua. Puta rawa atu raua ki waho ko nga tangata o taua pa ra, moe tonu, kihai i ora tetehi.

HE KORERO NO PATUPAIAREHE, ARA NO TAHURANGI, KO KAHUKURA TE TANGATA I KITE.

He haerenga no Kahukura ki Rangiaowhia, kei raro tenei kaainga kei a te Rarawa; Ka noho taua tangata ra, a ka minamina tona ngakau ki te haereere ki taua wahi—Ka tahi ia ka haere, ka tae ki Rangiaowhia, ka kite ia i te tuakitanga tawatawa, e takoto ana te puku i waenga one, ka matakitaki te tangata nei, hua noa na te tangata maori: Ka tahi ia ka ata titiro i te takahanga, no te po noa atu tenei mahinga, e hara i te ata nei, ara e hara i te mahi awatea, ka ki taua tangata nei ki a ia ano, E hara i te mahi tangata maori, na te atua tenei mahinga, me he mea na te tangata, e kitea te whariki o te waka: ka tahi ia ka mohio, Na te atua, ara na Patupaiarehe. Matakitaki tonu taua tangata, a hoki ana ki tana kaainga; ko tona ngakau, kihai i wareware ki tana mea i kitea ai hei taonga mona, ara hei whakakite mana ki ia tangata, ki ia tangata, kia waiho ai ia hei tauira; A i te po, ka tahi ia ka hoki mai ki taua wahi ano i kitea ra e ia, pono tonu mai, kua eke mai a Patupaiarehe ki te hao tawatawa, e karanga ana, ki te kupenga, e hoea ana te waka ki te tiki i te waka o te kupenga, ko te kupenga e tukua iho, na, ka pa te karanga ka mea. "Tukutukua i Rangiaowhia, whakaeaea i te Mamaku," ka karanga ano, "Tukutukua i Rangiaowhia, whakaeaea i te Mamaku."—Ko enei kupu, he whawhapu na Patupaiarehe, he koanga na o ratou ngakau ki te ika ma ratou, e 'kume ana te iwi nei i tana kupenga.--Ka uru a Kahukura ki roto i a ratou 'kume ai, ko taua tangata i rite tonu ki a Patupaiarehe te ma o te kiri, na reira i ngaro ai, a ka tata ki uta te kupenga, ka

tahi ka karanga ka mea, "Haere i waho kei mau i Tawatawauia a Teweteweuia," he kohatu kei waenganui o te one e tu ana, e 'kume tonu ana te nuinga, ko Kahukura ano kei roto i a ratou, kaore ano i tukua noatia te ika o te huka ki uta, ko Kahukura, kaore ano i kitea noatia, no te mea, i rite ki a ratou te kiri te ma.

A ka takiri te ata, ka tahi ano ka tukua mai te ngohi o te huka ki uta, ka tahi ano ka huri te Patupaiarehe ki te tango i nga ngohi ki uta, ka eke hoki te kupenga ki uta. Kaore e peneitia tana ika me ta te tangata maori nei e tuhaina, he mea huri noa iho ki te tui, me te tui, me te karanga, Tenei pokurua mai, kei whakowatawata te ra, me te tui ano i te ika, ko Kahukura e tui ana, ko te pona o te tui a Kahukura, he mea titorea te pona, a ka pau te tui te whakaeke ki te ngohi, ka hapainga te tui, e kore e rokohapainga, ka horo ano nga ngohi ki raro, ka tahuri mai ano tera ki te tui, ka haere mai ano ki te pona i te tui a Kahukura ka mau te pona pahemo rawa ake te kai pona. Te maunga atu ano a Kahukura wetekina ake ano, titoreatia ake ano te tui, ka tui ano a ka maha, ka hapainga ano e Kahukura ka warea ano ki te tui, na wai a ka awatea, ka kitea te kanohi o te tangata. Ka kite i a Kahukura, ka tahi ano ka whati, ka mahue nga ika, ka mahue te kupenga, ka mahue nga waka, ko nga waka he korari. He oi ano, ka whati tera te Patupaiarehe ki tona kaainga, ka mahue te kupenga, ko te kupenga, he wiwi. He oi ano, ka whati tera te Tahurangi, ko te rua tenei o nga ingoa o tera iwi;—Ka tahi ano ka kitea te ta o te kupenga, ka mahue iho te kupenga nei, ka riro mai i a Kahukura hei tauira mana, ka akona e ia ki a ana tamariki, na reira i mohio ai nga tupuna o te tangata maori ki te ta kupenga amahoa noa nei.

KO TE KITENGA A TE KANAWA I TE PATUPAIAREHE.

Ko te tangata i kite i te Patupaiarehe ko Te Kanawa, i kitea e ia ki te Puke-more, kei Waikato tenei puke. I haere Te Kanawa ki reira ki te whakangau kiwi; ka tae ia ki taua wahi ka ahiahi, ka tahuna te ahi hei rama mo ratou, ka po hoki, ko te rakau i moe ai ia, he rakau nui, kotahi ano te rakau, i mohio hoki ki te pai o taua wahi, ko nga paiaka hei moenga mona, ko te ahi i waho.

Kihai i rokoahiahi, ka rongo i te reo, me he reo tangata nei; te reo wahine, te reo tane, te reo tamariki, koia ano kei tetahi ope nui, na ka mohio he Patupaiarehe; ka wehi hoki, kei whea hoki he rerenga, i runga hoki i te maunga, i te po hoki.

Na wai a ka tata noa mai hoki, ka tata mai ki te taha o te ahi, a ka mate noa iho ratou i te wehi, ka ahua mai ki te matakitaki i a Te Kanawa, he tangata pai hoki, ko nga Patupaiarehe e whakataretare iho ana i runga i nga paiaka o te rakau e moe nei ratou, kia kite i a Te Kanawa, e matakitaki ana, ko nga hoa kua mate noa ake. Na ka marama te ahi ka neke atu ki tahaki, ka iti te mura o te ahi, ka tata tonu, e waiata ana hoki tera—

Kake mai koe na Tirangi, ki
Te hoko' Ati-Puhi
Ka whano ka hurihia.

Katahi ka mahara a Te Kanawa ki tona hei, ki te tara, katahi ka wetekina, na parau noa a Te Kanawa, kua mate noa iho i te wehi, kihai i rere mai te Patupaiarehe ki runga ki te tangata, e ngari e tata tonu mai ana ki te titiro atu. Katahi ka watekina te hei, te

tara, te makao, ka horahia atu, ka ho atu ki te mano e noho mai ra; ka poua ki te rakau, ka whakanoia taua hei, me nga whakakai.

Akuanei i te mutunga o te waiata, ka tangohia e te Patupaiarehe, te ahua o nga whakakai, e mau ana i nga ringaringa o tenei, o tenei, 'o tenei, te haerenga hoki, te whakarerenga iho, ngaro noa.

Ko te ata, ko te ahua hoki o nga taonga i riro i a ratou, ko te hei, ko nga whakakai i mahue tonu iho, ka riro mai ano i a ia, na era i ngata ai te ngakau o taua iwi o te Patupaiarehe, i kite hoki he whakaaro pai tana—ao ake te ra, ka hoki iho, kihai i mahi.

He mano (te Patupaiarehe) kei te tarakihi, ko te ahua, he ahua tangata, penei me te ahua pakeha, ko te kiri i ma, he korakorako te mahunga, me te kiri katoa he korakorako, i poka noa ake hoki, kihai i rite ki te tangata maori.

Kihai ano i tae mai te Pakeha ka mate a Te Kanawa.

Upon the 27th of October 1853, Te wherowhero described the fairies as a white race, elegantly clothed in garments quite unknown to the natives, and as delighting in music. I was also shewn a hill called Pukewhera, near Hawkes Bay, which was a favourite resort of theirs. If the natives ever set fire to it, then the fairies to save their favourite trees and flowers, rushed out, and with songs extinguished the flames, although invisible to human eyes.

KO TAKARANGI RAUA KO RAUMAHORA.

NA, ka rewa te ope a Ngati-Awa, a Ngati-Toa ki Taranaki, a ka tae ki te pa o taua rangatira nei o Rangirarunga, ko te ingoa o tona pa, ko Whakarewa, he pa nui hoki, he maiora nunui hoki nga maioro. Nana hoki taua tamahine pai rawa nei a Raumahora, he wahine rongo nui ia, kua tae hoki tona rongo ki a Te Rangi-apitirua, ko Puke-ariki tona pa, he rangatira no Ngati-Awa ko tana tama ko Takarangi, he toa ia, kua rongo hoki ia i te humairiretanga o Rau-mahora, a wawata tonu iho ia ki taua wahine.

I aua ra o mua, ka tupu he whawhai, na Te Rangi-apitirua, na te matua hoki o Rau-mahora, ka haere te taua a Ngati-Awa ki Taranaki, ki te tau i te pa o taua tangata, ka whakapaea taua pa nei e te taua i te po, i te ao, a kihai i taea, ka tohe tonu te taua ki te whawhai ki nga tangata o roto o taua pa, a ka mate ratou i te kai kore, i te wai kore, ka tu te rangatira o te pa ki runga ki te wawa o te pa, ka karanga ki nga tangata o te taua, "Ho mai he wai moku," ka whakaae ratou, ka kawea e tetehi tangata o te taua, a ka kite tetehi tangata o te taua, wahia ana te taha ki runga i nga ringaringa o taua tangata, a kihai i puta te wai mo te koroheke ra, pena tona nga tangata o te taua. Ka tu te rangatira o te pa ki runga i te maioro, ka kite ia i te rangatira o te taua, he tohu ano i te mahunga o taua tangata, he heru iwi, he piki, he kotuku, he tohu no te rangatira, ka puta iho te kupu a te rangatira o te pa, "Ko wai koe?" ka ki ake ia, "Ko au tenei ko Takarangi," ka mea atu te rangatira o te pa ki a ia, "E horo ranei i a koe te tau o Orongomai-takupe?" ka mea ake ia, "E horo, taku ringa te ngaua e te kuri,"

no te mea, ka mahara a Takarangi, Ko te matua tera o Rau-mahora, o te kotiro pai rawa nei, ka aroha au ka mate te kotiro i te waikore, ka whakatika ia ki te kawe wai mo taua tangata raua ko tana tamahine, ka utuhia te taha, ko te ingoa o te puna ko Oringi, e koropupu ake ana i te whenua, kihai hoki i aha atu te nuinga, no te mea, kua mahaki noa iho te tuatea o te moana i te wehi o tenei tangata, ara te riri, ka tangohia e Takarangi, ka ho atu mo taua tangata.

Ka puta te kupu a Takarangi ki a ia, 'Na, kua kiia atu ra e a hau ki a koe, ko taku ringa ano tenei e kore e ngaua e te kuri, na, ko te wai tenei mou, mo te kotiro hoki,' ka inu raua, ka titiro atu a Takarangi ki te kotiro, me te kotiro hoki ka titiro mai ki a Takarangi, ka roa rawa to raua tirohanga, ka titiro atu nga tangata o te ope a Takarangi, e noho tahi ana ia i te taha o te wahine ra, ka mea ratou ki a ratou ano, 'E hoa ma, nui atu te hiahia o Takarangi ki a Rau-mahora, i te hiahia ki te riri.'

Ka puta te whakaaro o te ngakau o te matua o Rau-mahora, ka mea atu ki tana kotiro, 'E hine, e kore ranei koe e pai ki tenei tangata hei hoa mou,' ka mea mai te kotiro, 'E pai ana,' ka whakaae hoki te matua, kia hoatu tana tamahine kia moea e Takarangi, ka moe ia i a ia, no reira i whakamutua ai te whawhai, ka whati hoki te taua, ka hoki ki o ratou nei whenua, a kihai i hoki mai ki te whawhai, ka whakamutua rawatia.

Ko nga uri o tenei wahine, koia ano enei e noho nei, ko Te Puni, ratou ko ana whanaunga, me a ratou tamariki hoki.

Ka moe a Rau-mahora i a Takarangi, ka puta ki waho, ko Rongouaroa, he tamahine, ka moe a Rongouaroa i a Te Whiti-o-Rongomai, ka puta ki waho, ko Aniwaniwa, ka moe Aniwaniwa i a Tawhirikura, na ka puta ki waho, ko Rerewha-i-te-rangi, ka moe a Rerewha' i a Puku, ka puta ki waho, ko Te Puni.

KO PAOA.

Ko te haerenga mai o Paoa, i haere mai i runga i a Kahununu, ko te Whai-a-Pawa tona kainga tuturu, ko tona matua ko Rongo-tumoewhara, i a ia ano e noho ana i tona matua ka whakatatau raua ko tona hoa wahine, muri iho ka whakatautau te hoa, ka haere ki etehi kainga noho ai tangi ai; Muri iho ka tatari a Paoa ki tona hoa kia hoki mai, a maha noa nga ra e tatari ana a Paoa. Ka mahara tona ngakau, Kua puta ke pea ia i tawhiti, ka mea a Paoa, kua puta ke pea ia i tawhiti, Ka tahi i a ka mea ki a haere ia ki te whakatau.

Na, ka tahi ia ka haere mai, me tona ora ano hei hoa haere mona, ka titiro haere i nga kaainga katoa, a kihai i kitea. Ka rongo te wahine i te reo o Paoa, ka huna ia i a ia te wahine, ka haere tonu ia ki te haha a kihai i kitea, ka tahi ia ka hoki mai ki tona matua, ki ona whanaunga kia kite, ha tae mai ka tangi ki a ratou, ka mea, " ki te kahore e kitea, ka hoki ano maua ki te haha ia pa, ia pa, ia kainga ia kainga, ki te kahore e kitea, ka haere tonu atu maua ko taku ora," ka tahi ka ki mai te matua ka mea, "Ae, me haere ano koutou ko o teina ki te arahi i a koe," ka mea atu a Paoa "Ae, ki te kitea, ka hoki mai ano matou, ki te kahore, ko ratou me whakahoki mai e au ki a koe, ko a hau, me haere a hau ki te haha i nga kaainga katoa nei, maua ano ko taku ora," ka mea mai te matua "Ae"—Ka tahi ka haere mai, a puta rawa atu, i Taupo, ka tae ki reira kahore hoki te wahine i kitea, ka tahi ka mea atu a Paoa ki ona teina, haere koutou e hoki ki to tatou matua, hei oranga ngakau mona," ka tohe tonu ano nga teina kia haere tahi ano ratou, ka aroha ki to ratou tuakana, ka riria ratou e Paoa kia hoki, a hoki ana ratou i reira, ka hoki te Whai-a-Pawa.

Na, ka haere mai a Paoa i runga i te pai, a Tongariro, a puta rawa atu i Taranaki, kihai i kitea te wahine.—Na ka haere mai i te tai Hau-a-uru, a puta rawa mai i Waikato ki uta ki te tua-whenua, ka noho i reira, ka kite nga tangata o reira i a Paoa ka mea, "Ko wai ra tenei tangata?" ka pataia ki te ora, ka kiia atu a te ora, ko "Paoa,"—Ka mea mai nga tangata, "I haere mai ia i whea?" ka kiia atu e te ora, "I haere mai maua i te Rawhiti, i te putanga mai o te ra" ka patai atu nga tangata, "I haere mai korua ki te aha?" "Ki te whakatau i tana wahine, kei whea ranei kei whea ranei? e kore e kitea," ka tahi ka ki atu nga tangata ki taua ora nei, ka mea, "Hei aha ma korua i hahauria ai tena wahine, tenei ta korua wahine, ena wahine, enei wahine ano, hei aha tena wahine i hahauria ai e korua; na ta korua wahine na," ka tahi ka whakamoea a Paoa i reira ki te wahine.

Na, ka haere mai, noho rawa mai i Kaitotehe, ka noho i reira ka pumau tana noho, a ka whanau ana tamariki tokorua, ko Toawhena raua ko Toapoto, ka noho i reira, ka titiro a Paoa ki tetehi wahine ahua pai, he tutua, he ware, ka whai a Paoa i taua wahine nei, he wahine ahua pai tona kanohi, ko te mea tera i moe ai a Paoa i a ia. Ka mahue te wahine rangatira, me nga tamariki, ka titiro te ora ka mahue te wahine matua,—Ka mea, "me hoki a hau, ki toku rangatira," Na, ka hoki ia ki tana wahine ka noho pumau, ka mahi raua ko tona rangatira i te kumara, i te tau timatanga kotahi rau, i te tau ruatanga e rua rau, ka kake haere te mahi a te ora nei raua, ko tona rangatira. Ko Paoa raua ko tona wahine, e mahi ana ano, e kake ana te mahi a Poao raua ko tona hoa, ka puta te manuhiri, ko etehi rawhi, ka pau ma nga whakaeke, e kore hoki e huihui atu ki tetehi atu tangata, me pewhea hoki i te whainga ki a Paoa, kia waiho hoki ia hei rangatira, ka pena tonu i nga tau katoa, te huihui ki a a ia, a ka tae ki taua tau nei. Ka haere mai nga matua o te wahine a Paoa, o te wahine rangatira i hoe

mai i Horotiu, a ka u ki Pepepe, i reira te wahine rangatira o Paoa, ta ratou tamahine. Ka patai te manuhiri nei, ka mea, "Kei whea a Paoa?" ka kiia atu e te wahine nei, "Kei raro tona kaainga kei Kaitotehe," ka tahi te manuhiri nei ka huri ki runga i te waka, ka hoe, Kaitotehe, ka u ki uta, i reira hoki a Paoa, Ka pa te karanga, he manuhiri, he manuhiri ki a Paoa,—haere mai te manuhiri nei hokowhitu. Na, ka tahi ano te wahine a Paoa ka hoki mai i te whawhaki pikopiko, i te whawhaki manehau, tae tonu mai te wahine nei, kopaki tonu iho i ana kai, tunu tonu iho ki te ahi, ka rokohanga hoki e te uranga mai o te manuhiri nei, mahue tonu iho te ahi pikopiko nei, kihai i tangohia ki tahaki, ka haere mai te manuhiri nei, ka noho ki te kaainga, ko etehi o te manuhiri nei, i tata ki te taha o te whareumu, ka tirotiro te manuhiri nei ki nga pungarehu o te ahi nei, e tapukepuke ana, ka mea he tuna, ka koa o etehi ka mea, "he ahi tunu tuna," ka tatari te manuhiri nei ki te tangata o te ahi nei kia hoki mai, kia huakina te ahi nei, a kihai i hoki mai, ka mate i te whakama, kei kitea tana kai e te manuhiri nei, kei meatia e ratou, he kai kino tana kai, a ka nui ake tana whakama, ko Paoa hoki, kihai i hamumu te waha i te whakama, i te kore kai ma te manuhiri nei, muri iho, ka tonoa e Paoa tana wahine, kia haere ki te tiki kumara i te wahine matua, ka mea mai te wahine ki a Paoa, "E kore ha e marere mai," ka mea atu te tangata nei, "ha aha koa ra, hei haere noa ano, ko koe kia tae he oi ano," ka haere te wahine nei ki te kawe i te kupu a Paoa, a i tawhiti nei ano e haere atu ana te wahine nei, kua kitea mai e nga tamariki a te wahine matua, ka oma nga tamariki ki te korero atu ki to raua whaea, ka mea, "Ko te wahine a Paoa te haere mai nei," ka rongo te wahine nei i te kupu a nga tamariki nei, ka oma ki roto i te whare, ki te huna i a ia, haere tonu atu te wahine nei, kua kite atu hoki ia i te tomokanga o te wahine ra ki roto i te whare, he oti ano, ka te haere tonu atu a ka tae ki te

whatitoka o te whare, ka tuturi nga turi o te wahine nei, ka titiro atu ki roto i te whare, ka kite ia i te wahine ra e whatu ana i te kakahu, ka owha mai te wahine ra ki tona hoahoa, ka owha atu hoki te hoahoa, ka mutu to raua owhatanga, ka puaki atu te kupu a te wahine nei, " ara i ngarea mai au e Paoa ki te tiki kai mai ma te manuhiri," kua mohio, noa mai ano ia taua wahine, na Paoa i ngare atu ki te tiki kai, ka puaki mai te kupu a te wahine ra, ka mea, " nowhea te kai, he tane au hei mahi kai, ko te tane na hoki tena hei mahi, e kaha ana ano te wahine ki te mahi kai, e kore e marere atu aku kai, hei oranga mo aku tamariki ka mate i te kai," ko Paoa i a e tatari tonu ana mai ki tana karere, me te manuhiri hoki, a ka puta noa atu ano, tahi ka uia mai e te tangata ra, " E pewhea ana?" ka mea mai te wahine, " kaore i ho mai," e mea mai ana, " kaore he oranga mo ana tamariki, ka mate i te kai," he oi ano kihai i hamumu te waha o Paoa, ka mate i te whakama, ka mea atu te tangata nei ki te manuhiri, " Ka mate tatou i te kai, e kore te korero e pai, ma roto hoki kia ora, ka pai te korero," ka ahiahi hoki e noho ana te manuhiri nei, ka mate i te kai, ka hoki te manuhiri nei ki tona kaainga, i taua ra ano i hoe mai nei ratou, ahiahi kau iho, ka nui rawa te whakama o Paoa. Ka mea kia haere noa atu ki tana haere, ki te haha kaainga mona, ahiahi noa po rawa, ka haere, i haere tahuti.

Ka haere nei a Paoa, ka tika te haere na Mangawara, a ka ao te ra e haere ana, ka tae ki Tikitikimaurea, he pukepuke taua wahi, ka noho ia i reira ka titiro ki Waikato, ka titiro ki Hauraki, ka tangi te tangata nei i reira ka aroha ki a ana tamariki, ki te iwi, ki tona kaainga, tangi tonu, a ka mutu te tangi, poroporo aki tonu, a ka mutu.—Ka haere te tangata nei, ka ahu ki Piako, a puta rawa atu i Piako, noho rawa atu i te pa, ko Mirimirirau te ingoa o te pa, ka

noho ia i reira i roto i tera iwi, hei iwi, ka atawhai taua iwi ra ki a Paoa hei rangatira mo ratou, ka noho ia i reira taka noa te tau, ka haere te rongo o Paoa ki Hauraki ki Ruaewhea.—Ka haere te tira o te pa o te tangata nei o Paoa, ka tae ki Ruawehea, i reira te tini o te tangata e noho ana, ka kitea taua tira nei e haere ana mai, ka pa te karanga, "No tawhiti tenei tira no Piako," ka tahi rano ka kaha te tawhiri, a noho rawa atu, i te kaainga o Tukutuku, ko Tukutuku he tamahine na te rangatira o tera kaainga o Ruawehea, ka noho ki reira kihai i roa te nohoanga, taro kau iho, ka ngiha te ahi marohi, ka whakatika te manuhiri nei ki te kai marohi, e tahu ana te kai, a kihai, i roa, ka maoa te kai, tino mahoratanga o te kai, o te tuna, a moe tonu iho, ao ake te ra, ka haere ki etehi kaainga atu, ki ona huanga, ia tangata, ia tangata, a maha noa nga ra, ka hoki mai te tira nei ki te kaainga ano i haere atu nei ratou, ka moe ano te tira nei ki reira ano, ahiahi kau iho, ka ngiha te ahi ki roto i te whare, e tu ana te haka, he tohu whenua rangatira te haka.

Ka tahi ka ui mai te wahine nei a Tukutuku ka mea, "kei whea te tangata e haere mai nei te rongo?" ka tahi ka patai atu te tira nei, "A wai e tena tangata?" ka tahi ka mea atu te wahine nei, "A Paoa," ka mea atu nga tangata, "kei Piako ano e noho ana," ka mea mai te wahine nei, "E kore ranei e kitea mai tera tangata ki konei?" ka mea atu nga tangata nei, "Aua tera pea e tae mai ki konei." Nei koa, he puhi te wahine nei, kahore he tane i pa noa ki a ia, e rere noa ana nga tane, e pore rawa i pai te wahine nei.—Na ka rongo nga matua i te kupu patai a te wahine nei ki a Paoa, ka mea nga matua o te wahine nei, kua hiahia ta ratou tamahine ki a Paoa, ina hoki, e patai ana ki a ia, i te aonga o te ra, ka haere te tira nei, ka miharo ki te nui o te wahine nei, ki te rangatira, ki te nui o nga tangata o te wahine nei, Ko te rangatiratanga o te wahine nei, he atawhai, ki nga ta-

ngata o tona iwi, ka kite te iwi i tona atawhai, ka maka kautia he kai ma te wahine nei, te mataitai, te aha, te aha.

Ka hoki te tira nei ki to ratou nei kaainga ki Piako. A tae tonu atu, ka kitea e te pa, ara e nga tangata o Paoa, ka tahi ka tawhiritia e nga tangata o te pa, ka haere atu, a ka tae ki roto, ka noho, ka korero i a ratou nei korero, ka ahiahi hoki, ka noho tahi ki a Paoa, ka korero ki te rangatiratanga o Tukutuku o te wahine i kite nei ratou, ka mea atu ratou ki a Paoa, "E Pa, i patai mai taua wahine ra ki a koe," ka mea atu a Paoa, "kia a wai?" ka mea atu ratou, "ki a koe ra," i mea mai, "Kei whea te tangata e rangona?" ka mea atu matou, "a wai nei?" ka mea mai ia "A Paoa" ka mea mai ano taua wahine, "Ara kia kite i te tangata e haere mai nei tona rongo, ka paku nei i nga whenua," ka mea atu matou, "Kei tona pa ano e noho ana," ka mea mai ano taua wahine ra, "kei whea?" "kei Mirimirirau?" ka mea ano ia, "E kore ranei e tae mai ki konei?" ka mea atu matou, ana, e kore pea e tae mai, Ka tahi a Paoa ka mea atu ki a ratou, "taihoa hoki tatou e haere ki reira hei te ngahuru kia rupeke te kai ki te hapoko, kia takakau, kei haere maharahara te ngakau," ka whakaae katoa nga tangata, ka mea, "Ae, hei te ngahuru, kia rahi te haere kei mahue tetehi," ka mea ae, mo te patai a tena wahine, he oi ano ka mutu.

Ka tae ki te ngahuru, ka manu te teretere a Paoa, haere ake hokowhitu, ka na runga i te waka, a noho rawa atu, i te Kerepehi ka moe ki reira, ao ake te ra ka hoe, ka puta ki te kongutu awa ki Rawaki, ka noho i reira ka kai, ka pari te tai, ka tahi ka manu a ka tapoko ki Hauraki, ka pai hoki ka haere i runga i te tai, a ka kitea e nga tangata o te pa, ka u ki uta, ka karangatia ki te kaainga. Ka haere ka whakatika atu a Paoa i waenganui, peke katoa, ka kohure a Paoa, me te Turuturupourewa te ahua e haere atu ana. Ka pa te karanga. "Haere mai e te manuhiri tuarangi

na taku potiki koi tiki atu ki taha tu o te rangi kukume mai ai, Haere mai, haere mai," haere tonu atu, a ka tae ki te kaainga, e haere atu ana a Paoa, uhia iho ana te whanake, ko te kopuku, i roto, waho ake, ko te pihepihe, i waho raua ko te whanake ka noho, Ko te haha ra a te tangata ki a Paoa, ko wai ra tenei tangata ko te tangata pea e haere mai nei te rongo? kihai i roa iho te nohoanga, e whiu ana te wahie, te kowhatu, te marohi, e tahu ana te ahi, e tunu ana i te marohi, whakarongo ki te ngahiri, me te tararau te ngahiri, kihai i roa iho, e ruke ana te komeke ki tahaki, te ika, ka whakatika te manuhiri nei ki te kai, ka whakatika a Paoa ka noho ki waenganui, ka titiro te tangata whenua, ka ho mai nga kahawai ma Paoa—ko to ratou whakaaro tenei i ho mai ai nga ika rarahi, e kore pea ia e kai i te paruparu, ka titiro a Paoa ki nga ika, ka parea ake ma nga hoa, ka tae ki te tapora paruparu, kumea mai ana, ka kai te tangata nei, e rua ano tukunga o te ringaringa o te tangata nei ki te tapora paruparu kua pau. Ka titiro te iwi nei ki te kai a te tangata nei, ka mea, he tutua e kino ana te kai, ka meatia mai e nga kaumatua, "he rangatira te tangata na, e whakakino ana i a ia," e rua nga tapora paruparu a te tangata nei, pau katoa; Ka tahi ka pataia e te tangata whenua ki tetehi tamaiti o te manuhiri nei, "ko wai te tangata nei?" ka meatia atu e te tamaiti nei, ko Paoa, ka rongo te tangata nei, ka haere ki nga kaumatua, ka mea ko Paoa te tangata nei, te kino o te kai a te tangata nei, ka mea mai etehi ko Paoa-pukunui, koia te whakatauki e mau i a Ngati-Paoa nei,' Ko Ngati Paoa puku nui na tahi ano a Paoa ka kitea, ka mohiotia. hoki, ka hui te tangata ki te matakitaki, ka mea, inake ano i haere ai te te rongo o tenei tangata he tangata pai te ahua, ka mutu te kai ka hoki ki tahaki ka noho, Ka taka to nga taonga mo Paoa, ko te pueru, ko te kohiku, moe tonu iho, ao ake te ra ka hoe, ka kitea e te Turua, he pa ano tera, ka mea te nuinga kia kaua e u ki uta, ka pa te tawhiri, ka

mea a Paoa, "rahirahi tonu kaua e matotoru," a mau tonu iho tenei whakatauki i a Ngati-Paoa; ka u ki uta ko taua ritenga ra ano i te kaainga tuatahi, ko te whanake o Paoa e kore e mahue ki raro, ka ngiha ano te ahi marohi, ka kai a moe tonu iho i reira, ao ake te ra ka hoe, noho rawa atu i te Kari, ka tawhiria e te Rapa, ka u ki uta ka kitea e nga tangata a reira, no te mea e tae ana nga tangata o reira ki Piako, i kite ana i a Paoa, ko te hunga tauhou e matakitaki ana, e miharo ki a Paoa, ka timu hoki te tai, ka noho tonu iho i reira, i te ahiahi ka pari te tae, ka tukua tetehi waka ki roto ki Ruawehea, kia rongo ko Paoa tenei, ka hoe te waka nei, ka rangona e te Rangiora, nowhea tenei waka e hoe? ka mea ake ratou "nokonei ano, i hoe mai ano waka nei" i whea? "i te Kari nei," he aha te korero? "kaore he korero, ko tahi ano ta matou nei korero, ko Paoa kei waho nei, e hoe ana matou ki roto, kia rongo a Taharua," e hoe mai ranei Apopo? "Ae kei te ata nei ano, kia pari te tai, kia maoa hoki te kai; ka hoe matou," haere e hoe; Ka rangona e te Matai, ko taua patai ra ano, ka hoe, te Mangarahi, korerotia ake, te Tutu, korerotia ake, ka u ki Opukeko ko to Taharua pa hoki tera, ka pataia te korero, "he aha ta koutou nei korero i hoe po mai ai koutou nei?" ka mea atu ratou, "he korero ano ta matou, ko Paoa tenei kei te Kari," ka mea ratou "ko Paoa tinana?" Ka mea ake ratou "ae," a whea te hoe mai ai? "Apopo, e kore pea e hohoro mai, ka purutia e nga pa i raro nei, he tangata hou." Ka patai mai ratou, "kei whea te tuturu to o te pa e noho ai te manuhiri na?" e ka mea atu ratou, "kei konei ano kei te pa nei, koia hoki matou i haere mai ai ki a rongo koutou," ka mea ratou "ae," moe tonu iho, Ao ake te ra, ka whakarewa a Tukutuku i te tawhiri mo tana whare, ka hoe mai hoki te manuhiri ra, a te Rangiora, ka tawhiritia ki uta, ka noho, moe tonu iho, ao ake te ra, ka hoe ka nui nga tangata o te Mangarahi ki te tawhiri, ka tawhiria e tera pa, ka u ki uta, ka noho i reira, ko te whanake o

Paoa e kore e mahue, ka mea atu nga hoa, "e Pa, e kore koe e whakarere iho i tou ki raro, na wai ra, a tuhourangi ana koe i tena whanake," ka mea mai ia, "kati ano," E tawhiri ana te tangata whenua, a ka u ki uta ka haere, ko taua ahua tonu ano i era kaainga ra ano te ahua. Noho tonu iho i reira moe ai, ao ake te ra, ka hoe, a ka kitea e te Tutu, ka tawhiritia ki uta, me nga tangata whenua hoki, he kai arahi i a Paoa, ka noho ki reira moe tonu iho i reira, ka tae mai hoki te tangata o te pa o Taharua, tae tonu mai taua karere, matakitaki tonu atu ki a Paoa, he tauhou hoki ki reira, ka rongo hoki, kei te ata te hoe atu ai, ka hoki taua karere i te ahiahi, ka tae ki te pa, ka korero te karere nei, kei apopo te teretere nei, te u mai ai. Ka mea mea a Tukutuku, kia mo ata ki te whariki mo te Kaainga nei, mo te whare hoki, ko te tawhiri ia kua oti te whakarewa hei whakakakara i te whare a ka moe, ao ake te ra, i te ata po ano kua maranga a Tukutuku ki te whakahauhau kai kia tahuna, ka hoki ia ki te pani i tana whare ki te tawhiri, ko te whare hoki tera hei taenga mai mo te manuhiri nei, a ka oti te pani: Ka toia te papa o te whatitoka me te papa o te matapihi, kia noho tonu ai te kakara i roto i te whare hei whakapai i te whare mo te manuhiri, hei hongihongi hoki ma ratou, ka wharikitia te roro o te whare ki te takapau, hei nohoanga mo te manuhiri. A ka awatea ka tahi ano ka hoe mai te manuhiri, nei, ka haere hoki nga tangata o tera pa ki te kawe mai, hoe tonu mai, a ka kitea e taua pa, whiu te tangata ki runga i te maioro ki te tawhiri; Ka pa te karanga. Haere mai ra e te manuhiri tuarangi. Na taku potiki koe tiki atu ki te taha tu o te rangi kukume mai ai. Haere mai, hoe tonu atu a ka u ki uta, ka karangatia atu ki uta, ka haere, ka whakatika a Paoa uhia iho ano te whanake ko te weruweru pai o nga tangata katoa, nona anake te whanake, he kakahu kino rawa, ka riri nga hoa ka mea kia whakarerea nga 'kahu ka mea ia, "kati ano tona, me mai tona,"

aha koa he kakahu pai o etehi, he kakahu kino to Paoa, kihai i roa te hahautanga mai o nga tauhou, kua mohitia mai, Ko Paoa tera, mei te ahua e rere ke ana, ko nga kakahu pai, kihai i kitea, ko nga mahunga o Paoa, kino iho, kino iho, na te whiringa o te whanake i whakakino, ai tutu tonu nga makawe tukirakira ana, ka whakahouhou nga hoa, i mea hoki ratou kia tirohia paitia ia, he tauhou hoki ki reira, ka tahi ka haere, e hui ana hoki tera ki te matakitaki, a ka tapoko ki roto ki te pa ki te kaainga kua oti te whariki, haere tonu atu te manuhiri nei a ka noho ki te roro o te whare, ka haere tonu atu te huihui i a Paoa ko ia hoki i muri, ka mea atu a Paoa ki nga hoa, "Me tomo tonu tatou ki roto ki te whare me waiho a waho mo tena e noho mai na," haere tonu atu te taanga o mua, ka mau te ringa ki te papa o te whatitoka ka toia, tuwhera kau ano te whatitoka, tena rawa te tiere te haere na, ara te kakara o te tawhiri, ko te nuinga ka mea, "Ka tae te kakara o te whare nei, ki a Paoa hei aha mana."—Ahakoa pai te whare nei, pai hoki te whariki ki te porera, kia mahue te whanake o Paoa, e warupu te mahue ki raro, te tomonga atu ano o Paoa ki roto i te whare nei moe tonu iho, uhia iho ano te whanake moe tonu iho, kihai i roa, ka mahora te kai, te tuna te kumara, te taro, ko Paoa kihai i puta ki waho, kai tonu iho i roto i te whare moe tonu iho, ahiahi noa, e hui ana tera ki te haka ki te manuhiri. Na, he tohu whenua rangatira tenei ki a matou te haka, ka tu te haka, ka tahi a Paoa ka puta ki te roro o te whare noho ai ki te matakitaki, kihai ia i tata atu, haka tonu a ka mutu, ka tu na te manuhiri, a ka mutu. Ka whakaekea e te tangata whenua ki roto i te whare o te manuhiri, na ka uru a Tukutuku ki roto o te whare, te tamahine a Taharua, ka tikina ki te mata-kopa titiro mai ai, whakatata noa, kihai i tata ki a Paoa, ao noa ake te ra kihai i tata, ao ake te ra, ka taka ano he kai, a ka mahora ka kai ano i ta ratou kai, a po rua ki reira, po

rua ano hoki a Tukutuku e whakatata ana ki a Paoa, kiha i itata. A i te toru, ka mea a Paoa, kia hoki, ka hongehongea i te nohoanga, ka rongo te tangata whenua, ka rongo a Tukutuku, ka haere mai te wahine nei ki te pupuru ka tae mai, ka mea mai, " Ka hoki koutou?" ka mea atu te manuhiri nei " Ae" ka mea mai te wahine nei, " He mate kai ha ne i hoki wawe ai koutou noho marire tatou, taria e hoe atu ki to koutou nei kaainga?" ka mea atu ratou " Ae," Kihai i ahiahi ka puta mai nga tangata o te wahine nei, haere ake he mano tini te tuna, ka mahora, ka tahi ano te manuhiri nei ka kite i te nui o te wahine nei, a ka ahiahi, ka tu te haka ka hui tera, kei te aonga ake hoki ka hoe te manuhiri nei, haka tonu, a ka mutu, ka huri ki te whare, ka haere mai a Tukutuku ka noho ki te whatitoka, ko Paoa i te taha ki te whatitoka e takoto ana, ko tona moenga iho ano tera o te taenga mai, ko taua moenga, he moenga rangatira iho ano, e kore nga ware e moe i reira, kihai i roa, ka toro mai te ringa o te wahine nei ka raraku, nei koa kua korero te wahine nei ki tana matua, ki tana whaea, kua whakaaetia mai, koia ia i toro ai, kihai a Paoa i pai, i wehi ai ia, kei mate ratou i taua iwi, hua-noa, kaore ano i whakaaetia tona hiahia, ka tohe ano te ringa o te wahine ra, ka kapea e Paoa. Ka tahi te tangata nei ka riri, kia kati te haka, ka whati te tangata whenua ki waho, ka haere katoa me te wahine ra ano ka hoki, ka tae atu ki te matua, ka korero i te toronga atu o tana ringa ki a Paoa, ka mea mai te matua " Kihai i pai mai," ka ki atu ia " Kaore," ka mea mai te matua wahine, " Haere ano e hoki ngarea atu etehi hoa mou, kei mea te tangata na nau ake ano tou kaha, e wehi ana kei mate ratou, hua noa kaore ano koe i whakaaetia atu, haere kia tohe,"—Ka tahi ka haere tokowha nga hoa, ko ia ka tokorima, haere atu te wahine nei a waho noho ana, ka whakama mo tana ringa i kapea e Paoa ra, ka tahi ka ngarea mai ki tetehi o nga hoa hei tiki mai, a ka tae mai, ka mea atu ki a Paoa kia haere raua,

ka mea atu a Paoa, "Ki whea?" ka mea mai, Ki ko, i ngarea mai a hau e te wahine, ka mea nga hoa o te tangata nei, "Me haere katoa" ka mea atu te kai, tiki, "Kahore, me noho ano koutou kaua e haere," ka korerorero ratou ki a ratou ano ka mea, "Ko wai ianei te wahine nei?" ka mea atu etehi, "Ko tetehi o nga hoa o Tukutuku e haere i te awatea nei" ka mea ratou, "Ae, nana ano pea i ngare mai," kua riro a Paoa raua ko te kai tiki, haere tonu atu, rokohanga atu, ko Tukutuku e noho ana i roto i te whare ratou ko ana hoa, kua oti te whare te whariki ki te porera, kua oti te whakapai ki te tawhiri. Kua kite mai te wahine ra, karanga tonu mai, ka noho te tangata nei ki waho, ka whakama, he wahine kau hoki, ka karanga mai nga hoa ki a Paoa, "Haere mai ki roto nei," ka tomo atu a Paoa ka noho, ko te wahine nei i waho e noho ana ratou ko ana hoa, ko tetehi taha i waiho mo Paoa, ko te rama he mea miro ki te muka, ka tukua ki te hinu, ko tetehi o ratou hei pupuru i te rama. Ka mea nga hoa o te wahine nei, kia haere ratou, ka purutia ano e Tukutuku kia noho ka mea "Moe tonu tatou i konei a ao noa te ra," ka tohe ano ratou, ka purutia ano, ka noho, ka mate te ahi, ka moe.

Ka mea atu te tangata nei, "He rangatira ranei koe?" ka mea atu te wahine nei, "He rangatira au, kaore he rangatira o tenei whenua a ko taku matua anake," ka mea atu ia "E pai ana tena, nau i pena mai e pai ana," ka mea atu ano ia, "He iwi nui ranei tou iwi?" ka mea mai te wahine nei "Ae e kite koe i toku iwi, tirohia e koe ki Moehau, me kore koe e kite i to koutou putanga mai na i Rawhaki," ka mea atu te tangata nei, "Ae kua kite au, kua tohutohungia ki a au e aku hoa," ka mea atu te wahine nei, "A tawhe noa kei te rawhiti, kei Katikati te mutunga mai, ka rohe." Ka mea atu a Paoa, "Kahore oku iwi he tangata haere mai a hau, toku kaainga kei Whaiapu," ka korero atu ia i ana korero i haere mai ai ia, a tae noa mai ki reira. Ka moe, ka huaki te ata, ka hoki a Paoa

ki ona hoa, ki tona nuinga, ka haere nga wahine ka tae ki te whare o te whaea o te wahine nei, ka korero atu nga hoa o te wahine ra ka mea, " Kua tae mai a Paoa ki to matou whare," ka mea mai te wahine ra, " Na wai i tiki ?" ka mea atu ratou," Na matou ano, na to matou hoa i mea mai, kia tikina." Ka mea mai te wahine ra " E pai ana, ka mea kua moe raua ?" ka mea atu ratou, " Ae" ka tahi ka rangona nuitia, kua moe a Tukutuku i a Paoa.—I reira tata ano, ka huaki nga taua ki a Taharua, ka mea kia huakina hoki ki a Paoa ka riria e Tahurua, ka mea, " Hei au anake te taua, kaua e haere ki te manuhiri, he aha ta te tangata haere pononga" Nei koa he puhi te wahine nei, kahore ano i pa noa he tangata ki a ia, ko nga tane ia e rere ana, e kore e pai, koia tenei huaki kau nga taua, a maka noa iho nga taua i te ra kotahi, he oi ano ka mutu, po rua ka hoe mai nga hoa o Paoa, ka noho atu ia ki tana wahine ki a Tukutuku. Ka noho ia, a kotahi marama, ka mea atu a Paoa ki tana wahine, kia hoki ia ki tona kaainga ki Piako, ka mea atu tana wahiue " Ae me haere taua kia kite koe i toku iwi, i oku whanaunga hoki, kia kite ratou i au, kei popororoa mai ratou ki a au, kua mea atu hoki au ki a ratou, tena au te hoe atu na," ka mea atu a Paoa. Ae me hoe taua.—Moe tonu, a ka ao te ra, ka hoe, a nga pa ano i nohoia ra ano e Paoa ka u ki uta, tenei pa, tenei pa, a puta rawa atu ki waho, ka rua nga waka mataitai a te wahine nei na tona iwi.—Ka kite te tangata nei i te nui o tana wahine, ka mea, " Kihai hanga ake tana wahine, he rangatira nui no tenei whenua. ka hoe ano ratou u rawa atu i Tararu, ka noho ki reira ka mahue nga mataitai a te wahine nei ki reira, mo te hokinga mai ra ano ka uta ai, moe tonu iho i reira, ao ake ano te ra, ka hoe, u rawa atu i te Puru, ka maka ano he mataitai, a hoki rawa mai, i Waiau. Ka kite a Paoa i reira i te kuku o Waiau, ka whakamoemiti ki reira, ka tahi ka hoki mai i reira, hoki rawa mai e ono nga waka mataitai, a tae noa ki Tararu ka hoki ki Piako,

te Pareparenga, ka mea a Tukutuku kia ho atu he ika mana, ka rongo nga tangata, ka ho atu, ka whakamoemiti taua maia ki nga tangata o Pareparenga, ka mea, " Hei rangatira mo ratou taua wahine.—Ka pena tonu tana ritenga ki nga tangata, e tutaki ana i a ratou, a tae noa ki te Patupu, he waka mataitai, i poto te tuna i te tahatika, ka whakamoemiti ratou ka mea, " Hei rangatira mo tatou, a ka kite taua iwi i te oha o Tukutuku, riro katoa nga tangata i a ia, ka atawhai ia ki a ratou, me ta ratou atawhai ki a ia, a kore noa iho te kai a te wahine nei i pau mana iwi, ka mahi te wahine nei i te kai ma tana iwi, i te whanake, i te pohue, i te karito, i te wene, i te kaeo, ka titiro te iwi, ka mea, " I nake ano i haere ai te rongo o tenei wahine, kaore, he uaua."—Ka kite ratou i a ia e mahi ana, ka mahi hoki ratou, i mua e kore e mahia era kai he tupu noa iho, he mangere hoki; ka mea taua iwi, " Tenei ano tau mahi e te rangatira te takoto ke nei," (he mahi ano ta te tawa uho, he mahi ano ta te tawa para) ka mahi te rangatira. Ka noho taua wahine ka huihui i nga tangata o tona iwi hou hei tangata mona, i mua i kore noa iho ano te tangata na tona atawhai, i konei tata, kua hua, kua ki te pa, a whanau noa ana tamariki, puta ake, kotahi tekau, kotahi te tamaiti whakahihi ko Horowhenua, ko te potiki he whakapakanga.—Ka noho nei a Paoa a ka koroheketia, ka tokotoko hoki, ka aroha ki a ana tamariki matamua, ka mea atu ki nga tama, " E koro ma, kawea au kia kite i o koutou tuakana," ka mea atu ratou, ae, ka mea a Horowhenua, " E pa ma ka whakamahia to tatou matua, he tamariki porangi era tamariki," ka mea atu nga tuakana, He aha te mahi? ka mea atu a Horowhenua " Ka waiho ra hei karakia kumara, e rangi me kawe ano " ka mea nga tuakana, " Kahore, me haere ia me etehi tangata ano hei arahi, kia kotahi tekau" ka mea a Horowhenua Ae ki te purutia atu, me hoki mai ratou kia rongo tatou, e purutia atu ana, hei reira tatou ka haere ai ki te tiki," ka mea atu nga tuakana Ae.—Ka tahi a Horowhenua ka mea atu ki a Paoa, 'E koro e,

kei whakaroa atu koe, e ngari me he mea ko to tamarikitanga ra no e pai ana, na hoki ra ko tenei, na wai te tangata mate i ki hei mahi" ka mea mai a Paoa, "Tera ranei au e whahamahia" ka mea atu a Horowhenua, "Ka whakamahia ko wai i tohu ai, e rite nga wkakaaro ki a matou, ko tenei kei roa atu koe kia rima ano o ra e noho ai i tua he oi ano ka hoki mai, kaore ka kite koe i o tamariki" ka mea atu a Paoa, Ae, moe iho, ao ake te ra, ka haere.

Ka haere a Paoa kia kite i ana tamariki, ka motu ki te ara, ka mea atu a Horowhenua ki nga hoa o te koroheke nei, "Ki te purutia atu to koutou hoa, hohoro mai kia tikina atu," ka mea ratou Ae.

Ka haere ratou a ka tae ki Tikitikimaurea, ka kite a Paoa i tana kaainga, i te kaainga hoki o ana tamariki, ka tangi, ka titiro ki Waikato ka kite i te ahi o Waitawheta uhi tonu ka mea, "Ko te kaainga tera o ana tamariki" tangi tonu a ka mutu, ka tahi ka haere, a moe iho ki te ara, i te arahanga i a Paoa, ta te koroheke hanga kua tokotoko hoki, ao ake te ra ka haere a ahiahi noa ka tae ki te kaainga, kua kitea mai e te tangata whenua, ka pa te karanga. "He manuhiri, he manuhiri te haere nei" ka tikina mai ka tirohia, ka kitea ki a Paoa, ka hoki te kai titiro, ka uia mai e te nuinga, "Ko wai ma?" ka mea atu ratou, "Ko Paoa kua koroheketia e tokotoko ana," ka noho a Paoa ma ki te kaainga i waho, he tangata ano i reira, ko ana tama ano kei te pa kei Waitawheta, nei koa ka tahi ano te koroheke nei ka hoki mai kia kite i ana tamariki, te wehenga ano o tana haerenga mai ra, ka tahi ano tenei ka hoki, a i te ata ka mau te koreheke nei ki te tatua, ka mea atu ki nga hoa "Tatou ka haere ki te pa kia kite au i aku tamariki," ka mea atu nga hoa Ae, ka puta mai hoki te kai tiki mai, me te kai kawe kai mai kia ora ki te tangi. Ka mea atu ia ki nga hoa kia kai, ka kai nga hoa, ka mutu, ka mea mai te karere, "Tatou ka haere ki te pa," ka mea atu a Paoa 'Ae, e ko ma whakawahawaha, tatou ka haere.'

Ka kitea mai e haere atu ana, ka pa te tawhiri, e tangi haere atu ana te koroheke nei, me te tawhiri tera, me te tangi, a ka tae atu ka tangi, Me te au kuri te rite, tangi tonu ahiahi noa ka mutu, ka noho ki raro, ka whakatika mai nga tama ki te taki, a ka mutu, ka korero atu hoki te koroheke nei a ka mutu, e tuku ana te kai, tona teitei ra o te kai, ka po hoki, ka hui tera ki roto ki te whare i noho ai a Paoa, ki te whakarongo korero, ka koa hoki nga tama a Paoa ki a ia, no te mea ka tae atu hei karakia i a raua mara kumara, ka mea atu nga tama, " Marie ano kia haere mai koe," ka mea atu te koroheke nei, " Ki te aha?" ka mea atu raua, " Ki te karakia i a maua mara," ka kata atu te koroheke nei, ka mea mai nga tama, " He aha tau e kata?" ka mea atu ia, " Kao he kata noa ano" ka mea mai ano nga tama, " he aha ano tau e kata?" ka mea atu ano ia, " Ara he kupu na ta korua mokai na Horowhenua," ka mea mai ano raua, " Na wai?" ka mea atu ia " Na ta korua mokai," ka mea atu ano raua, " E kore maua e whakarongo ki tana kupu," ka mea atu ano te koroheke nei, " Koia e te whanau, rere e hara he nanakia," ka mea mai raua, " He manakia aha to te kiore nanakia," ka mea atu ano ia, " Kahore he kupu a nga tuakana, a nana anake te kupu i rere mai ki a au, e kore au e tukua mai, penei noa ano te wahi i tukua mai ai au," ka mea atu raua, " E kore koe e tukua," ka mea atu ia, " Ki te purutia a au e korua, ka haere mai ta korua mokai ki te tiki mai i a au." Ka mea atu raua ki a ia, " Kaua ra ia e haere mai ki te tiki mai i a koe ka patua ia," e noho ana ano nga hoa o te koroheke nei, e whakarongo ana ki a raua kupu.

Ka hoki nga hoa o te koroheke nei, a ka tae ki Piako ki to ratou kaainga i haere atu ai, ka pataia mai te korero e Horowhenua; ka mea atu te hunga nei Ae he korero, ko Paoa, e kore e tukua mai, ka mea atu a Horowhenua. " E wai?" ka mea atu ratou. " E ana tama ano ra," ka mea mai, " Ae kua mau

atu ano i au" ka mea atu ratou; ae, ka mea atu a Paoa, "Koia tena ka purutia nei au e korua, akuanei ka tae mai ano ta korua mokai, ki te tiki mai i au, e kore e noho atu" ka mea mai raua, "A wai?" ka mea atu ia. "A Horowhenua" ka mea mai raua, "Ki te mea ka tae mai ia ki konei, ka patua ia e matou" ka mea atu a Paoa ki a raua, "E kore korua e maia, ko ta korua mokai, he ika haehae kupenga" ka mea mai raua, "E tau hoki te uaua kiore, hei hoa riri mo te paraoa" Ka tahi a Horowhenua ka mea, "Ka hei ta raua, apopo au kite iho ana i a raua, ka whakatika a Horowhenua ki runga ka mea, "Whitiki, hapainga ki te tiki i to tatou matua, e kiia atu ana e au i mua, kaua e tukua, na; na koutou tenei" kihai i hamumu te waha o nga tuakana, no te mea kua he ta ratou, ka whakahau ano te tangata nei, "Tatua" ka whakaae nga tuakana, ka tahi ka rewa, haere ake, hokowhitu te kai tiki i a Paoa. Ka haere a- ahiahi rawa atu i Tikitikimaurea, ka titiro ki Waikato, ka titiro ra ki te ahi o Waitawheta e ngiha ana uhi tonu, i reira hoki a Paoa e noho ana ratou ko ana tamariki, e toru nga rau ki roto i te pa nei, matakitaki tonu a ka mutu, ka mea atu a Horowhenua kia whakahekea ki raro moe ai, ki Mangawara ki roto ki te kouru. Ka tahi ka haere, a ka tae, ka mea ano ia, "Kati taua i konei, hei te ata ka haere taua ki te pa, ka tae taua ka ngare mai, ka kaiponuhia mai e ana tamariki, he oi ano, e taea hoki te aha, ka hoki mai taua he oi ano, ra koa ka tae mai ano tatou ki te tiki mai," ka whakaae nga tuakana korero tonu a ka mutu, e kai ana, a ka mutu te kai, e moe ana, kihai i roa kua ara a Tipa kua korero, ka whakaara, ka mea, "Ko wai tenei e moe, maranga he nanakia, e kai ana te takiri, he parekura kei te ata, na toku i whakaoho, ki roto, ka kite tona kei roto, tuawha ki tona, tuawha ki toku i au te papa." Na e moe iho e utua, e utua e tona, he nanakia, hei te po nei ano tatou e hoki ana e kore he parekura" kua korero mai tenei, he peke tona takiri, ta tenei e kai ana i nga

o. Ko te huakanga o te ata hapainga ai ki te pa, ki te tiki i a Paoa; e tae manuhiri ratou ki te pa, a na nga moe kino, kihai ratou i tae i te wehi, ka tata ki te ao, ka maranga a Tipa ka mea, " Kihai ano i utua, e whakatau noa nei au, a kaore ano i hoki mai, he awatea tenei, maranga korero," ka maranga te taua nei, ka mea a Tipa, " Tenei pea te koroheke nei kua tae iho kei te karakia i nga mara ana tamariki," ka mea atu te nuinga " Ae pea, ka mea ano a Tipa, " Ma wai e tiki e titiro," kua oho mai a Horowhenua, " Maku e tiki e titiro, ka mau i au, ka riro mai, ka mea atu a Tipa " Ae, e tae mai, kia hohoro."—Ka whakatika a Horowhenua ka mau ki te pouwhenua ka haere, tera hoki te koroheke ra kua tae ki waenga, e karakia ana, kua oti tetehi te karakia, e whai ana ki tetehi, tu kau ano te tira, kua whakahua te karakia.

Tena te tira ka tu,
Ko te tira na Turora,
Na Rereahi,
Na Korehe,
Na Turongo,
Tena te tira,
Te tira ana oti,
Tira ka tu,
Tena toetoe na Haka,
Na Haua,
Tira ka tu,
Tena oti.

Kihai i mutu te karakia a te koroheke nei, tu ana a Horowhenua, kaore ano ia i awatea noa ka hura te ata, kua kitea mai e te koroheke ra, kua patai mai, " Ko wai tenei?" kua mea atu a Horowhenua " Ko au, kua rongo mai ki te reo, ka ngunguru te koroheke nei, ka wehi kei mate i ana tama, no te mea, he nui te iwi kei roto i te pa e toru nga rau.—Ka patai mai te koro " Ko wai ou hoa?" ka tatau atu te tangata nei i nga ingoa a poto katoa, ka moteatea te tangata nei, ka mea atu a Horowhenua, " Ho ake ka awatea," ka whakaae te koroheke nei, ka haere, na ka tatari te

o

pa ra ki te reo o te koro' nei kia oho, tatari noa a kihai i rangona, ka mea "Kei te moe," ka mea nga tama, kia tirohia, ka tahi ka haere mai nga kai titiro, ka karangaranga, "E koro, e koro, kei whea koe," ka kiia mai etehi, "Kei tatahi pea e moe ana" ka hahauria i tatahi a ka kitea ki nga waewae e takoto ana, ahu tonu ki roto. Ka awatea hoki ka kitea te kanohi o te tangata, ka ata kitea iho hoki nga waewae, ka mohiotia, kua riro i a Horowhenua; ka pa te karanga, "Kua riro ra, kua riro i a Horowhenua" ka rongo nga tama, ka tahi ka whakatika, e toru rau nei, haere ana i waho.—Ka whaia, kua tae a Horowhenua ma, tae tonu atu, haere tonu, kihai i tangi, ka rongo hoki i te ngangau, kihai i roa, ka kitea mai e tera e piki ana, ko te kai kawhaki i a Paoa i mua, ko Horowhenua i muri i te whakatautopenga.—E haere mai ana nga rau e toru, me te waha kahawai, kua tata; ka eke a mua ki Tikitikimaurea, te kai kawhaki o Paoa, ka mea te koroheke nei kia waiho ia i reira;—"He aha maku i kawhakina ai au, e hira au i nga tamariki" kua tata tera, ka tahi a Horowhenua ka rere ki mua, a puta rawa ki mua, ka turia iho e ia i reira, kua ara te patu.—I a Horowhenua ano ka tu iho, tu atu, ka pa, katoa hoki te hokowhitu nei, i a Horowhenua ano ka hoki, hoki katoa, kua hinga mai etehi o ratou tokorima, inamata, kei mua rawa a Horawhenua, kua kite a Toawhena, i a Horowhenua, waiho tonu te patu, i raro tonu ano ta Horowhenua, tera te haere ra, tahi ra ka whiua e ia, e hara ko Toawhena, kua rokohanga e Toapoto, waiho tonu ta Toapoto, ta te tuakana o Toawhena, pikia mauitia ana ta Horowhenua, ko Toapoto;—I aua tangata nei ano ka hinga, whati kau ana, ka tahi ka patua, hinga iho e rua, ora ake kotahi, ka riro mai a Paoa.

He oi ano.

G. NORMAN, PRINTER, MAIDEN LANE, COVENT GARDEN.

